

3f-diverse-artikelen-in-jeugdbladen-door-sieth-delhaas

Inhoud

Profetenkoek of lariekoek (1984)	3
Feminisme in het bed van de geschiedenis (1984)	7
Philomena Essed: discriminatie is ingeweven in het gehele leefpatroon (1984).....	11
Stop ze niet in de doofpot (1983).....	14
Jona moet leren duif te zijn (1982)	18
Maria de Groot: een mystica in een Rooie vrouwengroep (1982)	21
Esther (1981).....	25
Jolanda: Ik heb water in mijn oren (1980)	28
Rolanda: Mijn tijd komt wel ... (1980).....	31
Hong Kong (1979).....	35
Een regenboog in een verpauperde stad (1979)	39
LTS in Winterswijk wil geen manwijven kweken (1979)	42
Gospel for guests (1978)	44
Pro: kijken naar jezelf en de wereld om je heen (1978)	50
Verboden voor gehandicapten (1978)	55
Jannie zet het Afrikaanse kind in het zonnetje (1978)	59
Oorlogsreclame (1978)	63
Saïda: Christenen laten het afweten (1978)	64
Peerke Bos – Meester op een zigeunerschool (1978)	70
Gastarbeiders – kinderen: kansloos in Nederland (1978)	75
Help de kernwapens de wereld uit (1978).....	80
De derde kamer (1978)	84
Samen op weg ... waarheen en waartoe? (1978)	86
Ontwikkelingstheater voor Surinamers (1977)	90
Een venster in de bajes (1977)	94
De derde spreker (1977)	99
Een alternatieve varkensfokker (1977).....	100
Is antimilitarisme een vies woord? (1977)	105
Is de politie je vriend? (1978)	109
Dik Bloem: wel werd ik de volgende dag bij de psychiater geroepen en van de ene dag op de andere afgekeurd (1977).....	114
Christen- en jong-zijn in Oost-Europa (1976)	117

Het verhaal van mens en dier (1976).....	122
Surinamers gaan niet terug (1976).....	127
Injektie tegen welvaartsziekte (1976)	131
Het beest is weer los (1976)	137
Harm Dost: Een grensgeval (1976)	143
Hans Wouters: Privé ben ik vaak pessimistisch over de toekomst van het waddengebied (1976)	147
Wim en Gerrie: Inhoud van onze relatie is belangrijk (1976).....	151
Ik ben geen kind meer (1976)	154
Hans Boland – Het gevoel dat inspiratie heet (1976).....	158
Hoe zuiver is onze koffie? (1972)	162

Profetenkoek of lariekoek (1984)

Sieth Delhaas

Weerwoord of Voetnoot, januari 1984

Inleiding

Onze taal is doorspekt met woorden en uitdrukkingen, die stammen uit de Bijbel. Daaruit is te zien hoe verweven onze leefwereld is met het Christendom, dat hier al dertien eeuwen het leven beheerst. Als we kijken naar een woord als 'profeteren' dan heeft dat te maken met een verschijnsel, dat alleen in Israël voorkwam en uniek is in de wereld. En toch zijn er nu nog in onze taal woorden te vinden als 'profetenkoek' - een fijn soort gebak.

Waarschijnlijk herinnert dit aan de koek, die de weduwe van Sarfath voor de profeet Elia bakte (1 Kon. 17: 7-24). Neem het gezegde: ik ben ook maar een broodetende profeet. Die uitdrukking is wellicht afgeleid van het verhaal over de profeet Amos, die tegen koning Jerobeam heeft geprofeteerd en het advies krijgt maar te vertrekken naar Juda en daar te proberen met profeteren zijn brood te verdienen. Dan reageert Amos verontwaardigd: 'Ik ben geen profeet en geen profetenzoon, maar ik ben veehouder en kweker van moerbeivijgen'. En dan volgt wat typisch is voor het bijbels profetisme: 'doch de Here nam mij achter de schapen vandaan, en de Here zeide tot mij: ga heen, profeteer tegen mijn volk Israël.'

Kenmerken

Maar profeteren en profetieën zijn niet slechts restanten, die in ons taalgebruik overleven. Het is in onze hedendaagse wereld nog een begrip waarover soms hevig kan worden gediscussieerd en waaraan men een bepaald gezag wil toekennen. Wie bijvoorbeeld de discussies heeft gevolgd naar aanleiding van de uitspraak van de Gereformeerde synode tegen de plaatsing van nieuwe kruisraketten, zal ook herhaaldelijk gelezen hebben over de vraag of dit nu een profetische uitspraak was.

Profeet betekent: spreker voor een ander, roepen namens iemand (vert. uit het Hebreeuws). Wat is het bijzondere aan een profeet of profetes?

- a. Hij/zij weet zich altijd vertegenwoordiger van God en voelt zich geroepene. Een profetie begint dan ook vaak met: 'Zo spreekt de Here', of 'zo luidt het woord des Heren'.

- b. Hij/zij staat tegenover de gevestigde macht. In de tijd van Israëls koningen tegenover de koning. Zijn speciale taak was bemiddelaar zijn tussen God en volk. Diverse koningen – Saul, David, Jehu en Jerobeam – zijn door profeten tot koning gezalfd.
- c. Hij/zij spreekt in de voltooid tegenwoordige tijd: ‘De Here heeft gezworen ...’. Alsof alles wat zij voorzéggen al gebeurd is. Daarmee wordt duidelijk gemaakt, dat ze zeker weten, dat het ook werkelijk gebeuren zal. Je zou daarin kunnen proeven: eigenlijk weten we al vooruit, dat jullie toch niet naar ons zullen luisteren, dat het volk zich niet zal omkeren van alle verkeerde zaken waarmee het bezig is.
- d. Wat profeten verkondigen is steeds tweeledig. Zij spreken een oordeel van God uit over wat mensen doen: een verkeerde politieke houding; het vergeten van God, die het volk tot een apart volk met een speciale opdracht heeft afgezonderd; tegen de sociale misstanden, die er heersen.

Het tweede stuk van de profetie is altijd een toekomstbeeld van hoe het anders zal wórdén. Heil, dat wil zeggen een geheelde wereld, die God al vanaf het begin beloofd heeft. Maar voordat die toekomst wordt bereikt moet eerst het verkeerde afgebroken worden. Eerst afbraak, daarna bouwen aan een nieuw bestaan!

Aparte figuren

Profeet is dud geen beroep, althans niet het profetenwerk dat hierboven is genoemd. In de Bijbel lezen we wel over profetenscholen, maar dat zijn andere verschijnselen, die met het specifieke ‘spreken namens God’ niets te maken hebben. Profeet zijn in Israël is een opdracht, die van tijd tot tijd ‘ervaren’ wordt. Het tegenzin hebben in de opdracht, zou je kunnen zeggen, is het kenmerk van het ware. De geroepene krijgt vaak problemen in de eigen relaties en in de samenleving. Hij/zij wordt vaak als een zonderling gezien, omdat hij tegen het ‘algemeen belang’ inpraat. Het meest bekend zijn de verhalen over de profeet Elia – zijn naam betekent ‘Jahwe is mijn God’.

Maar er zijn ook profetessen geweest zoals Mirjam, Debora en Hulda. De laatste spreekt namens God in een tijd, dat het volk er geen flauw benul meer van heeft, waarom het bestaat en de afgodendienst floreert. Als een nieuwe koning, Josia, pogingen doet de oude traditie van het geloof te herstellen worden ergens in een berghok de leefregels, die Mozes van God aan het volk moest geven, teruggevonden. De koning raakt in paniek als het tot hem doordringt hoe ver zijn voorgangers en het volk vervreemd zijn van hun levensopdracht. Hij stuurt mannen naar de profetes Hulda, die het kennelijk al opgegeven heeft er op uit te trekken om te profeteren en ze reageert heel laconiek op het bezoek. Nu het haar toch gevraagd wordt wil ze wel kwijt wat God al zo lang had willen zeggen: ze spreekt het oordeel uit over Jeruzalem, maar ze voegt eraan toe, dat koning Josia het niet meer zal beleven.

Valse profetie

Mensen hebben in alle eeuwen al geprobeerd Gods woord voor eigen voordeel te misbruiken. Zelfs een man als Hitler beriep zich er op, dat hij Gods wil uitvoerde. Maar ook heel vrome mensen maken op hun manier verkeerd gebruik van bijvoorbeeld de profetieën. Als er oorlog of gevaar dreigt, zoals nu met de kernwapens, wordt er lauw gezegd: dat móét allemaal gebeuren, want in de bijbel staat, dat er allerlei rampen zullen komen en daarna komt het rijk van God. President Reagan maakte een dergelijke toespeling eind vorig jaar in een

telefoongesprek met Tom Dine, iemand van een pro-Israël club in Washington. ‘U weet’, zei Reagan, ‘ik keer terug tot de profeten in het oude testament en de tekenen, die het Armageddon (dal waar de laatste slag van de heersers zal worden gestreden, volgens de bijbel), voorspellen en ik vraag me af of wij de generatie vormen die dat gaat meemaken. Ik weet niet of u in de laatste tijd die profetieën waarheid ziet worden, maar geloof me, ze beschrijven absoluut onze tijd’. Op deze manier waarde hechten aan profetieën werkt verlamdend en is ook goddeloos. Het werkt de angst van mensen voor naderend onheil in de hand. Ik hoorde het onlangs zelfs uit de mond van een 17-jarige catechisant, die zei: ‘Het kon wel eens zijn, dat God juist wil, dat het einde van de wereld door kernwapens komt’. Als je iets dergelijks uit de mond van een hedendaagse jongere hoort dan vraag je je wel af welk beeld hij van God heeft. Zoals

Reagan veronderstelt, zoals die jongen uitsprak en zoals zovele mensen denken over ‘het eind der tijden’ is niet minder dan God regelrecht tégenwerken. Deze mensen vergeten namelijk het tweede stuk, dat altijd aan een profetie vast zit: de belofte voor een nieuwe toekomst. Je bevordert het doemdenken, de futloosheid, de schijnbare onaantrekkelijkheid van het leven. En wat erger is: mensen die aan die tweede helft van de profetie voorbijgaan hebben voor zichzelf en anderen de verontschuldiging om hun handen niet uit de mouwen te hoeven steken. Fatalistisch afwachten in plaats van rondkijken om te ontdekken: wat kan ik doen om de zaak te helpen redden, te veranderen. Want waarachtig, met Gods hulp en met elkaar kun je een berg oppakken en in de zee zetten. Dat is de bijbelse beeldspraak voor geloofskracht.

Bestaansgrond

Wat profeten vroeger hebben gedaan — en dat geldt ook voor profeten in onze tijd — is, de mensen op het matje roepen. Mensen herinneren aan hun bestaansgrond. Waarom schiep God de mens? Om mens te zijn, samen met anderen meewerken met God aan het onderhouden en herscheppen van de wereld. Een profeet negeert onze opgebouwde structuren, de levensverbanden en de instituten of de politieke verhoudingen. Een profeet zegt als het ware: ik ben absoluut niet onder de indruk van wat jullie met je technische prestaties en intelligentie tot stand hebt gebracht. Die en die opdracht heeft God jullie gegeven. Leg die opdracht maar eens naast dat wat je hebt opgebouwd. Klopt dat met de opdracht? Niet? Okay, dan afbreken de boel en je werk overdoen. Ook al moet je je eigen samenleving tot de grond toe afbreken en al je technische en wetenschappelijke kennis ‘vergeten’. Kenmerkend voor profeten is: er is geen discussie mogelijk. Vóór- en tegenstanders voelen het: dit is wat God te zeggen heeft, dit is waarom we in feite léven en méns zijn.

Hedendaags

Vorig jaar stond er in berichten over de vergadering van de Wereldraad van Kerken, dat de Duitsers weinig gesticht waren over de rede die de Duitse theologe Dorothee Sölle op de vergadering in Vancouver had gehouden. Sölle sprak er, want in kringen van christenen, die hun zorgen hebben over hoe 'de kerk' zich opstelt tegenover honger, onrecht en geweld in de wereld, hoort men haar graag. Ze had keiharde dingen te zeggen over kernwapens, egoïsme van het rijke Westen en de haat tegen God. Voor mij is ze profetes, omdat ze, zonder rekening te houden met lange tenen, de mensen van onze tijd herinnert aan hun bestaansreden. Als je geïnteresseerd bent in haar indrukwekkende toespraak kun je die vinden in onder andere Hervormd Nederland van 6-8-1983.

En de Duitse theoloog Dietrich Bonhoeffer schreef in 1942, vlak voordat hij door de nazi's werd gearresteerd, ook een toekomstbelofte van profetie: 'Denken en handelen ten behoeve van de toekomstige generatie, maar bereid zijn te gaan zonder vrees of zorgen, dat is in de praktijk de situatie waarin we gedwongen zijn te leven. Het is niet gemakkelijk dapper te zijn en die geest levend te houden, maar het is een verplichting'.

Feminisme in het bed van de geschiedenis (1984)

Sieth Delhaas

Weerwoord of Voetnoot, 1984

Inleiding

In onze dagen gaan piepjonge tot stokoude vrouwen zelfstandig en op haar eigen manier de Bijbel lezen. Met nieuwe ogen, noemen ze dat. 'Vrouw en Bijbel is het naambordje waarachter veel groepen zich verschuilen. Maar in feite is het niet minder dan feministische theologie. Om daarvan iets te begrijpen en er niet alleen maar afwijzend tegenover te staan, is het nodig terug te kijken hoe deze stroming is ontstaan.

Het horen van een paar woorden, het lezen van een boek, het verhaal van een medemens kunnen midden in een mensenleven een proces op gang brengen wat wij "bewustwording" noemen. Je gaat zien. Zien vanuit jezelf. Je kijkt niet meer naar het leven vanuit alles wat je voordien is aangereikt, geleerd, vanuit je opvoeding, vanuit de kerk, de cultuur. Je gaat vragen stellen. Aan jezelf, aan de wereld om je heen. Bij de één komt zoiets als een blikseminslag, bij de ander is het een proces van jaren waarvan de mens zelf en de mensen om haar heen nauwelijks iets merken.

Zo'n 'blikseminslag' hebben heel wat vrouwen in haar leven gehad en ze ontdekken dan wat in een gedicht van Bertold Brecht te lezen is: "Wie eenmaal zijn situatie dóór heeft, wie zal hem tegenhouden?"

Het feminisme is, net als andere bewegingen, aan de oppervlakte gekomen in de woelige jaren 60. Net zoals de kabouters en de provo's is het een stukje van onze cultuur geworden, dat onze samenleving beïnvloedt en maatschappij, kerk en mens veranderend werkt.

Luther en de reformatie

Om te begrijpen hoe zoiets ontstaat kun je in gedachten teruggaan naar de verrichtingen van de door ons allen bewonderde kerkhervormer Maarten Luther. Luther hangt in 1517 zijn 95 stellingen op. Vertelt aan wie het maar horen wil, dat hij een vrijsprekende God heeft ontdekt, die naar zijn mening meer met de Bijbelse overeenkomt dan de God van de katholieke kerk, die de mensen voor hun eigen zaligheid laat boeten en werken. Zijn "vinding" veroorzaakte een complete aardverschuiving in heel West-Europa. natuurlijk was Luther niet in z'n eentje op dat idee gekomen. Mensen van overal gingen twijfelen aan eeuwenoude waarheden van Rome. Dus de tijd was er eenvoudig rijp voor.

Om de twijfel van die vijftiende- en zestiende-eeuwers te begrijpen lijkt het me het beste wat feiten en jaartallen op te sommen:

- In 1492 ontdekte Columbus Amerika; er bleken dus nog meer onbekende, vreemde volken te leven ver weg over grote zeeën!
- Copernicus ontdekte in 1453, dat de zón het middelpunt was van het heelal en dat de aarde maar een kleine ster in een uithoekje van dat heelal was!
- De uitvinding van het buskruit maakt een eind aan de macht van de adel!
- Als vanaf 1440 boeken gedrukt kunnen worden in plaats van letter voor letter door monniken uitgeschreven, gaan mensen in allerlei landen lezen over al die vreemde en wonderlijke dingen. De kerk van Rome verliest haar macht over de “leek” en als men nog niet lezen kan, dan zorgen de vele handelslui, die in die tijd via allerlei handelswegen Europa beginnen te doorkruisen wel voor de nodige (on)geloofwaardige verhalen.
- De aarde heeft onder de voeten van vele mensen. Oude waarheden wankelen; het is een tocht door een zwarte bange tijd, die mensen van “horigen” aan geestelijkheid en adel tot “mondige” mensen maakt. Anderen durven die mondigheid niet aan, graven zich dieper in in oude stellingen en begrijpen de “tekenen der tijden niet. Mede door hun halsstarrigheid krijgen grote godsdienstoorlogen – de 30-jarige in Duitsland en de 80-jarige in Nederland – een kans.

Zien wij het wel?

In onze dagen is er een gelijksoortige stroomversnelling op gang gekomen, die de wereld op haar grondvesten doet trillen en mensen ziek maakt van angst. Het wereldeinde lijkt in zicht! Ook nu wat feiten en jaartallen. In de jaren zestig wordt luchtvaart ruimtevaart; mensen zetten voet op andere hemellichamen; in 1945 wordt de eerste atoombom geworpen – via atoomkracht kunnen raketten in enkele minuten een vermeende vijand vernietigen. Waren kranten en boeken voor de “gewone” man de eerste helft van deze eeuw nog te duur, het pocketboek brengt daarin verandering en radio en televisie brengen hem in contact met kennis, die onzeker, maar ook mondig maakt. Deed de opkomst van de burgerij rond 1400 het adeldom verdwijnen en koninkrijken wankelen, hetzelfde gebeurt met de opkomst van de arbeidersklasse in onze eeuw. In Rusland brengt dit in 1917 het communisme aan de macht en in andere Europese landen krijgt de gewone man – later ook de vrouw – kiesrecht. Een recht dat tot dan slechts aan een klein groepje rijken of geleerden toeviel.

Wat de burgers in de Renaissance (± 1400) en de arbeiders in het begin van de twintigste eeuw is gebeurd, dat overkomt in onze tijd de vrouwen.

Via allerlei uitvindingen ontstaat een proces van bewustwording, ontstonden er zogenaamde “gezagskrisissen”; burgers ontdekten zichzelf en maakten zich los van de adel, gingen handel drijven, namen grond in eigendom, de steden namen zelf de macht in handen. Arbeiders maakten eenzelfde proces door en stelden zich onafhankelijk op van hun werkgevers, die hen slechts als werktuig tot winst en niet als mensen behandelden. Door soortgelijke veranderingen; door het opengaan van de boeken, het inzicht in de geschiedenis, krijgen vrouwen hun eigen kijk op de wereld. Zij zien hun afhankelijkheid in werkelijk alle opzichten: mannen bepalen de economie, de handel, de wetgeving, het onderwijs, de medische zorg, de ruimtelijke ordening. Eeuwen lang is er een cultuur gegroeid, die uitgedacht en georganiseerd

is door mannen. Vrouwen konden nooit, eeuwen lang niet, invloed uitoefenen op de besluitvoering.

Emancipatie of feminisme

Het loopt toch allemaal niet zo'n vaart? Hoeveel vrouwelijke ministers en staatssecretarissen hebben we intussen al niet gehad en hoeveel vrouwen hebben hun intrede gedaan in allerlei werelden, die voordien door mannen werden beheerst? Feministen hebben door gekregen, dat juist de voortschrijdende emancipatie van vrouwen hen behoorlijk zand in de ogen heeft gestrooid. Want emancipatie is maar een eerste stap op weg naar bevrijding. Emancipatie betekent: het jezelf ontdoen van machten, die je beperken in je bewegingsvrijheid, die je beletten jezelf te zijn en uit te groeien tot een mens zoals jij persoonlijk kunt worden; dat je in je keus voor het leven en je werk niet beperkt wordt door je sexe. Die geëmancipeerde vrouwen hebben we al enkele jaren.

Zij passen zich braaf aan aan de mannelijke gang van zaken in onze samenleving. Zij passen zich aan aan de wetten en regels door mannen opgesteld, die bijvoorbeeld tot voor kort voorschreven, dat vrouwen minder mochten verdienen dan mannen voor hetzelfde werk; dat ze bijvoorbeeld ontslagen moesten worden als ze gingen trouwen, terwijl mannen bij dezelfde gebeurtenissen in hun leven mochten blijven werken. Zo zijn er rijen voorbeelden te noemen. Feministen stellen andere voorwaarden. Zij hebben ervaren na het proces van emancipatie, dat ze blijven zitten met een gevoel van onbehangen omdat de bestaande verhoudingen bleven zoals ze waren: ze ontdekten dat het wijd werd de bestaande normen en waarden, de verworven rechten en plichten en de bestaande structuren zelf onder kritiek te stellen en op hun geldigheid en menselijkheid te onderzoeken. Want daarom gaat het ten diepste: feministen hebben ontdekt, dat de samenleving onmenselijk in elkaar zit.

Feministische theologie

Nee, het is geen theologie voor feministen, die er in die vrouwengroepen (en op steeds meer theologische faculteiten) wordt bedreven. Mevrouw Catharina Halkes, docente in de feministische theologie te Nijmegen noemt het 'een theologie van feministen'. Zij, opstandige vrouwen kijken samen met alle onderdrukte groepen, zoals zwarten, homofielen, armen, enzovoort, naar de Bijbel en de bijbelse wetenschap. Zoals die door het Christendom is opgebouwd. En zij vragen vanuit hun positie als vrouw aan de oude theologie, die ook eeuwenlang door mannen is opgebouwd -mannen hebben de openbaring gekregen, deze opgeschreven, vertaald en

gepreekt -: wie heeft jullie geleerd dat wij vrouwen tweederangs zijn? Waarom hebben jullie ons eronder gehouden met als motief: Eva at het eerst de vrucht en door haar schuld zondigde de hele mensheid; waarom hebben jullie het voorbeeld van Jezus niet gevolgd, die mensen

gelijk behandelde? Waarom hebben jullie de onderdrukkende uitspraken van Paulus wél gehanteerd en niet bijvoorbeeld de tekst uit Galaten, dat in Christus man en vrouw gelijk zijn?

Met dit gepaste wantrouwen zijn vrouwen, denk je eens even in, na twintig eeuwen te hebben moeten nakauwen wat mannen hen voorzeiden, door hun studie aan universiteiten in staat zelf de Bijbel in de grondtalen te lezen. Zo ontdekken ze plaatsen waaraan mannen voorbij en overheen hebben gelezen, omdat zij niet gegrepen werden door een bepaalde zinsneden, die juist voor vrouwen boekdelen spreekt en visioenen oproept.

Eigen relatie

De tijd is nu gekomen, dat vrouwen zelf de Bijbel gaan lezen. Samen met andere vrouwen, want de Bijbel is een boek om samen te lezen. En ze doen dag-in-dag-uit nieuwe ontdekkingen. Ze hebben ontdekt, dat ze een eigen relatie met God mogen hebben, die niet voorgeschreven behoeft te zijn door mannelijke theologen en kerkvaders. Veel vrouwen die de laatste tien jaar de kerk verlaten hebben, gaan niet weg omdat ze niet meer geloven in God en Jezus. Maar ze scholen gezusterlijk samen in groepen rondom de Bijbel, als nieuwe gemeenten, omdat zij zich niet meer thuis voelen in een kerk, die eeuwenlang aan de kant van de macht heeft gestaan.

Binnen dit soort groepen is het geen vraag of kernwapens wel of niet mogen, of armoede moet vanwege onze economie; of onderdrukking van zwarten om het heil van een blanke minderheid. Vrouwen zijn een eigen tocht begonnen.

Zij noemen zich christen-feministen en zijn meestal niet welkom in de kerk. Maar ze weten zich, niet alleen met hun zorgen om hun binnenhuiselijke wereld, maar ook met hun zorgen om alle vraagstukken in de grote wereld, waar ze eindelijk zicht op hebben gekregen, op de goede weg.

Deze christen-feministen weten zich geroepen om mede-scheppend bezig te zijn op alle terreinen van het leven, onder andere mannen te bevrijden van hun oogkleppen die blind maken en hen belemmeren de harde feiten te zien van een wereld, die aan alle kanten is vastgelopen en die op het punt staat aan eigen kernmacht, kennis en materialisme ten onder te gaan.

Philomena Essed: discriminatie is ingeweven in het gehele leefpatroon (1984)

Sieth Delhaas

Weerwoord of Voetnoot, 1984

Inleiding

“Niet alle witten zijn slecht. Ze zeggen wit is rein, maar voor mij zijn ze niet rein. Want ze huichelen. Ze lachen met je, maar achteraf, als je niet uitkijkt, zetten ze je in een heleboel problemen. Ik weet dat ze huichelen, dus ja, je huichelt gewoon terug. Ik draai mijn gezicht weg van de spiegel, die Philomena mij en alle ‘witten’ voorhoudt. Ik weet nu hoe vrouwen-van-kleur mij zien. In feite heb ik niet eens de kans om het tegendeel te bewijzen van al die ervaringen van Surinaamse vrouwen, die opgeschreven zijn in het boek ‘Alledaags racisme’, want behalve de vriendin van mijn zoon heb ik de laatste jaren geen mens-van-kleur in mijn omgeving naast me gehad.

Het meest boeiende deel van ‘Alledaags racisme’ is hoofdstuk II, dat 120 pagina’s vult. Daarin staan letterlijk de gesprekken weergegeven van de schrijfster met veertien in Nederland wonende, uit Suriname afkomstige vrouwen

Elke vrouw voelt zich voortdurend gediscrimineerd door de witten, ook al duurt het even voordat ze dit toegeeft tegenover Philomena: ze wil immers niet zeuren en zich toch een plaatsje veroveren binnen de Nederlandse samenleving!

Sterker: al gauw wordt duidelijk, dat discriminatie ingeweven is in het gehele Nederlandse leefpatroon. Van de overheid ten opzichte van de burger-van-kleur tot de vluchtige ontmoeting in de straat. De schrijfster constateert, dat er binnen deze gekleurde groep vrouwen veel te weinig wordt erkend, dat er gediscrimineerd wordt en dat er onderling ook te weinig over gesproken wordt. De vrouwen drukken het weg en onderschatten het. Discriminatie deelt Philomena Essed na haar onderzoek in in drie hoofdvormen. En dan komt ze er toe om niet meer het verzachtende woord discriminatie te gebruiken, maar het monster ronduit bij de ware naam te noemen: racisme. Want vast staat, dat mensen-van-kleur niet de gelegenheid hebben iets van zichzelf als méns te laten zien. Die kans is al verkeken, omdat hun huid kleur heeft.

Hoe laten witten hun racisme blijken:

- door te inferioriseren; dat wil zeggen de ander te laten zien of te laten voelen, dat zij minder of minderwaardig is;
- door sociaal of ruimtelijk distantiëren, bijvoorbeeld door niet met iemand te willen werken of geen mens-van-kleur in je straat als medebewoner te dulden;

- door sociale of fysieke agressie uit te oefenen, bijvoorbeeld als een kind thuis met een autootje ‘tuut-tuut’ speelt en de witte buurman in de straat opbelt en informeert: ‘jullie denken toch niet, dat jullie in de rimboe zitten?’
- Of het verhaal van Carla, die als verzorgster werkt in een verpleegtehuis: ‘we hebben een paar bewoners, die heel brutaal zijn. Ze proberen je te versieren door je geld te beloven. Dat proberen ze uit, want ze hebben gehoord, dat Surinaamse meisjes vrij goedkoop zijn of zo, dat je ze met een tientje in bed kunt krijgen’.

Onderwijs

Op pagina 38 legt de schrijfster uit: ‘vooroordeel en discriminatie (racisme dus) hebben meestal een wederzijdse stimulerende invloed op elkaar. Zo kan bijvoorbeeld het vooroordeel dat zwarte leerlingen dom zouden zijn tot gevolg hebben, dat de onderwijzer/-es minder aandacht aan hen besteedt. Minder aandacht kan leiden tot achterblijven en in vergelijking met witte leerlingen dan ook slechte prestaties. Conclusie één: zwarte leerlingen dóen het minder goed. Conclusie twee: zie je wel, ze zijn dom’. Laten we luisteren wat Carmila te vertellen heeft die – evenals enkele anderen – op school tegenwerking van haar docenten ondervinden, die haar al bij voorbaat weten te vertellen, dat ze niet geschikt is voor de gekozen opleiding, die ze te hoog inschatten voor hun gekleurde leerling. Carmila heeft moeite met Frans, haalt steeds een vijf voor grammatica. Omdat ze een Frans opstel moet schrijven bestudeert ze dat deel grammatica van te voren extra goed met de hulp van een Surinaamse vriendin. Ze schrijft het opstel, laat het haar vriendin nakijken, typt het uit en levert het in. Voor haar neus verscheurt de docent het opstel met de toevoeging: ‘het is niet van jou’. Ze pikt die vernedering, omdat ze zijn racistisch gedrag niet doorziet. Ze volgt zijn eis op en schrijft het opstel opnieuw op het instituut en slaagt voor de test. Maar de leraar laat haar niet met rust, blijft bezig haar te demotiveren, haar suggererend dat ze niet goed genoeg is voor deze opleiding. Tenslotte legt ze zich, uit angst om van school af te moeten, neer bij een lager niveau. De rest van haar schooltijd probeert die docent haar op allerlei manieren te pakken. Alléén haar. Tenslotte vertrekt ze na nog meer vernederingen naar een andere school en slaagt op die Pedagogische Academie met een 10 voor Frans. Dit soort pesterijen van docenten doen heel wat jongeren-van-kleur hun opleiding voortijdig staken. Niet ieder is zo’n vechtjas als Carmila.

Vooroordeel

Het is mij opgevallen, dat de – meest jonge – vrouwen, die in dit boek aan het woord komen, negatieve kanten opmerken bij witten van alle leeftijden, die de witten zélf als vooroordeel hanteren tegenover Surinamers en andere etnische groepen. De motivaties van de Surinaamsen zijn onderbouwd en berusten op eigen onaangename ervaringen. Surinamers zijn lui; een kreet uit de koloniale tijd, die ook na die periode in witte hoofden is blijven hangen.

Ester, die evenals meer dan de helft van de Surinaamse vrouwen - ze werden in de vijftiger jaren geworven voor ziekenhuizen in ons land - in de verzorgende sector zit, vertelt wat ze meemaakt als bejaardenverzorgster: ‘Nederlandse hebben geen geduld en zitten tegen de mensen te schreeuwen. Ze wassen die mensen niet goed. Ze hebben allemaal haast: ja, voor half elf, voor de koffie moeten ze klaar wezen. De één is nog luier dan de ander. Willen makkelijk hun geld verdienen. Zitten de hele dag sigaretjes te roken’.

De fatsoensnormen van de Nederlanders zijn ook niet zoals de Surinaamsen zelf gewend zijn. Ilse: 'De burens van beneden zijn schatjes van mensen hoor, daar niet van, maar wat ze flikken soms! Laatst was mijn huis vol. mijn broertjes, iedereen was hier. Ik lag ziek op bed. Die kerel klopte aan. Mijn dochttertje doet open. Voordat je het weet staat die kerel helemaal in mijn slaapkamer. Dat zou een Surinamer nooit flikken.' En over hygiëne van de Nederlanders: 'Het is even slikken als het hier geen punt blijkt te zijn een vers brood voor je van het rek te pakken met dezelfde hand waar een seconde tevoren het afreken- geld van de vorige klant in had gelegen'.

Taal

Het is niet te hopen, dat het gedegen eerste hoofdstuk van 'Alledaags racisme' jongeren weerhoudt het boek te lezen. Ze beschrijft daarin hoe Nederland na de Tweede Wereldoorlog langzaam gegroeid is naar een multi-etnische samenleving. Eerst de komst van 250.000 Indische Nederlanders in de jaren vijftig, toen de 12.000 Molukkers. dankzij Nederlands koloniale verleden. Door de toenemende welvaart werd bepaald werk de vaderlanders te min en werven de Nederlandse bedrijven in de jaren '60 en '70 arbeiders uit het gebied rond de Middellandse Zee. Zo kwamen er Spanjaarden. Italianen. Joegoslaven. Turken. Marokkanen en Portugezen in ons land. In die tijd kwamen eveneens de Nederlandse staatsburgers uit Suriname en de Antillen en na de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 waagden heel wat Surinamers de oversteek uit angst voor politieke conflicten. Philomena acht het niet onwaarschijnlijk, dat het racisme niet van de laatste jaren is. maar altijd latent aanwezig is geweest.

Denkend over racisme kan men zich afvragen: zou het iets te maken hebben met ons koloniale verleden? Dit lijkt bevestigd te worden door de ervaringen van enkele vrouwen, die juist heel negatief benaderd werden door oudere Nederlanders. De overtuiging van meer waard te zijn, vanuit het koloniale verleden is blijkbaar nooit helemaal verdwenen. Het is de moeite waard om met dit boek aan het werk te gaan. Samen als witten en mensen-van-kleur. Een mens leert van zijn fouten, maar dan moet je ze wel onderkennen. Onzekerheid over je eigen houding ten opzichte van de ander kan er ook toe bijdragen, dat je de ander ontwijkt en dat mag zeker niet het resultaat zijn van weet hebben van racisme in Nederland

Alledaags Racisme' – Philomena Essed, Feministische Uitg. Sara. Prijs f 27,50.

Stop ze niet in de doofpot (1983)

Sieth Delhaas

Tijdschrift Weerwoord, LCGJ, circa 1983

Inleiding

In een tijd waarin iedereen begrip voor iedereen moet leren opbrengen, men elkaar moet kunnen “verstaan”, leeft een grote groep mensen, die dagelijks ontelbare keren met eindeloos geduld moeten zeggen: “ik versta je niet”. Ze zijn het allang moe, maar om zichzelf niet helemaal van de buitenwereld af te sluiten, herhalen ze het elke keer weer. Het gaat om minstens 30.000 tot 100.000 jongeren tussen 15 en 30 jaar en zo’n 200.000 ouderen. Dat het niet bij benadering te zeggen is hoeveel Nederlanders met deze handicap te kampen hebben, bewijst wel hoe weinig de samenleving geïnteresseerd is in hun lot, of liever welzijn.

Terugtrekken

De Slecht Horende Jongeren Organisatie (SHJO) probeert sinds 1973 van alles te organiseren om deze jongeren in hun vrije tijd aan de nodige ontspanning te helpen. Daarnaast is men ook aan de gang gegaan met moeilijkheden die er zijn omdat slechthorenden naar een andere school moeten dan hun buurtgenoten. Bovendien laten de ouders ze moeilijk “los” in de maatschappij: bij sollicitaties worden ze vaak bij voorbaat al afgewezen; en als ze al op feestjes worden gevraagd, worden ze gek van het lawaai (ja dat kan, al ben je slechthorend). En dan niet te vergeten alle misverstanden die ontstaan omdat de mensen in de omgeving onterecht boos worden om een verkeerde reactie van een slechthorende, terwijl ze zelf vaak niet de moeite hebben genomen zich goed verstaanbaar te maken.

Ria de Vries, sekretaresse van de SHJO, zegt, dat haar lotgenoten sterk de neiging hebben zich terug te trekken. Dat bovendien de ouders te beschermend optreden en hun kinderen meestal ontraden lid te worden van hun klub, ‘omdat ze maar niet te veel met hun slechthorendheid te koop moeten lopen’. Dat moet dan ook wel de oorzaak zijn, dat de SHJO nog maar 700 leden telt. Op scholen wordt ook gepropageerd, dat je niet te veel met andere slechthorenden in een hoekje moet gaan zitten.

Natuurlijk zijn er een paar scholen voor slechthorenden, zelfs een havo en mavo. Als je geluk hebt er op te komen, vaak ben je al een slechte leerling omdat je doofheid laat wordt ontdekt en je daardoor doorgaat voor een dom, lui of sloom kind, dan houdt dat in dat je ver moet reizen, of in de plaats waar de school staat in een pleeggezin terecht komt. Een weekend en een door-de-weekse opvoeding. “Met heel vaak als naar gevolg, dat deze jongeren pas midden twintig hun puberteit beleven, en de nodige frustraties natuurlijk”, benadrukt Ria. Aan die afzonderlijke positie wil de SHJO nu een einde maken. Geen aparte scholen meer, geen aparte klubjes. Zoveel mogelijk integreren in de ‘normale’ samenleving. En daar zal die

samenleving iets aan moeten doen. De S.H.J.O. zorgt er sinds 12 januari 1 jl. wel voor dat er niet meer aan hun bestaan voorbij geleefd kan worden.

Steeds vaker verschijnen er mensen, ook niet-slechthorenden, met een oranje button opgespeld waarop in rode letters staat te lezen: “spreek duidelijk, dan versta ik je beter”. En menig ambtenaar achter een loket, kollega, onderwijzer of familielid zal in deze tijd beteuterd naar de gele kaart staan kijken, die hij door een slechthorende in de hand kreeg gedrukt om een poging te wagen alsnog een goed verstaander van hem te maken. De “eerste waarschuwing” voor de kommunikatie-overtreding geeft een aantal wijzigingen hoe je de slechthorende het leven kunt veraangenamen:

- a. kijk me aan als je tegen me spreekt;
- b. spreek rustig;
- c. artikuleer goed;
- d. praat niet met een sigaret in of met je hand voor de mond;
- e. raak niet geïrriteerd als ik je vraag iets te herhalen; schreeuwen komt de verstaanbaarheid niet ten goede.

Zelfbewuster

Aangemoedigd door het sukses en de goede ontvangst, die het Journaal voor Doven en Slechthorenden heeft gekregen en door het feit dat in verschillende nieuwe gebouwen in ons land ringleidingen voor doven werden aangelegd (waar de activiteiten van de SHJO niet vreemd aan waren) is hun optreden naar buiten terecht en zelfbewuster geworden. Klazien van Brandwijk, jeugdwerkbegeleidster en parttime medewerkster van de organisatie, drukt het zo uit: “We gaan door met deze actie net zo lang tot de mensen zich normaal gaan gedragen tegenover slechthorenden. Net zo lang tot de jongeren net zo veel kansen hebben op een baan en net zo lang tot slechthorende kinderen dezelfde mogelijkheden hebben in het onderwijs. Dat kan honderd jaar duren, maar het kan ook korter zijn. Het ligt er maar aan hoe de samenleving zich opstelt.”

Als slechthorende moet je eigenlijk net iets brutaler, geduldiger, vasthoudender en nog weet hoeveel meer positieve eigenschappen hebben om je waar te maken in het leven. Ria geeft als voorbeeld het lot van een kennisje, die de Sociale Akademie had bereikt. Ze moest zelf ontzettend veel moeite doen om mee te draaien. Hoewel iedereen wist van haar handicap, want al heb je een gehoorapparaat dan pak je nog niet alles op wat er wordt gezegd, leken de docenten en medeleerlingen dat steeds weer te vergeten. Niet de eigen vergeetachtigheid en onachtzaamheid wordt als dom of onattent gezien, néé, men wordt boos omdat de slechthorende hem of haar niet verstaat. Als je het goed bekijkt verschrikkelijk irreal. Maar dat is de moeilijkheid waar elke slechthorende dag in dag uit mee te kampen heeft. Met de banen is het al evenzo gesteld. De slechthorenden zijn niet minder intelligent of “anders” dan mensen die een bril dragen. Toch gaan heel wat leuke banen aan hun neus voorbij, zomaar omdat ze doof zijn. En maar weinigen nemen de moeite om na te gaan of zo’n slechthorende dat bepaalde werk nu echt minder goed zou kunnen doen dan een “normaal” mens.

Een andere houding van de samenleving zou een aparte school voor slechthorenden overbodig maken, zou er voor kunnen zorgen dat ze zich even gemakkelijk kunnen ontplooien als ieder ander kind, zou er voor zorgen, dat ook slechthorenden de baan krijgen die ze verdienen. Want alleen apart zou kunnen blijven is misschien de disco-avonden die de slechthorende jongeren voor zichzelf organiseren”, want daar word je als horende knettergek” zegt Klazien van Brandwijk. “Ze laten die muziek zó hard draaien. En als het henzelf te dol wordt, zetten ze gewoon hun apparaat af”.

Extra moeilijkheden zijn bijgeluiden en muziek. Een horende merkt daar ternauwernood iets van in het dagelijks leven. Via het gehoorapparaat worden ze twee tot driemaal zo hard, waardoor allerlei andere klanken, gesprekken weer verloren gaan.

Een beetje moeite

Wie de moeite neemt het “zwarte boekje” aan te schaffen komt er pas goed achter hoe vaak slechthorenden een onzichtbaar bordje “verboden toegang” in hun leven tegenkomen. Je zou bijvoorbeeld denken dat een keel-neus- en oorarts, die onder zijn patiënten toch ook wel slechthorenden zal hebben, rekening houdt met de handicap van hen. Maar nee hoor, de geluidsinstallatie in de polikliniek laat optimistisch horen wie de volgende is die van zijn diensten gebruik mag maken. De slechthorende patiënt zit uiteraard gespannen of wanhopig op dit signaal te wachten en kan zonder de hulp van een hopelijk bereidwillige medepatiënt niet het moment bepalen wanneer het zijn beurt is. Een lichtsignaal om de beurt aan te geven zou een oplossing zijn (Je moet er niet aan denken wat de reactie zou zijn als men in hetzelfde geval voor blinden een lichtsignaal zou maken. Iedereen zou zich verbazen over zo’n stommitieit!)

Feestjes, leuk, gezellig! Tenminste als het er wat lichter was zodat je tenminste kunt zien wat ze zeggen.

Dan de loketten, er wordt wat achter gemompeld en als je al te lang zeurt naar de smaak van de man of vrouw er achter, dan wordt de toon verhoogd tot schreeuwen en dan is je zaak helemaal verloren.

Ben je je fiets sleutel verloren of heb je een lekke band dan kan ieder ander naar huis bellen of pa je even komt halen met de auto. Jij mag echter gaan lopen omdat de telefooncel voor jou geen soelaas biedt omdat er geen versterker op de telefoon zit. Geen geldverslindende zaak overigens.

Maar intussen worden er wel allerlei nieuwigheidjes op telefoongebied gelanceerd, die bijvoorbeeld voor zakenmensen erg handig zijn.

Hoe je je op een station voelt als je op een trein wacht en je hoort in de verte de stem van een omroeper, die best iets zou kunnen zeggen over jouw .rein, en alle voorbijvliegende reizigers hebben geen oor voor jouw slechthorendheid, is bepaald niet leuk. slechthorenden willen eindelijk ook wel eens als mens worden gezien. Of, zoals Klazien het zegt: ‘Het

zou voor hen niet moeten zijn “Ik ben slechthorend en ik heet Pietje” maar: “Ik ben Pietje en ben slechthorend en daarom moetje in bepaalde situaties wat rekening met me houden”!

In de herfst hoopt de SHJO een lijst te publiceren welke obstakels er in onze samenleving te vinden zijn.

Slechthorende jongeren zijn intussen op pad gegaan om schouwburgen, bioscopen en allerlei andere openbare gebouwen, instanties en personen te testen op hun verstaanbaarheid en toegankelijkheid voor slechthorenden. Hoe die “zwarte lijst” er uit gaat zien, hangt af van de bereidwilligheid van de samenleving om gehoor te geven aan de dringende vraag van een grote groep jongeren: “Wij willen óók als normale mensen funktioneren en niet als zielige en bijzondere jongeren.”

Jona moet leren duif te zijn (1982)

Sieth Delhaas

Weerwoord of Voetnoot, januari 1982

Inleiding

Lezend over de betweterige Jona - te vinden in het 32^e boekje van het Oude Testament - schiet me een regel te binnen uit een brief van iemand die me schreef: 'die bewapeningswedloop is niets anders dan een middel om het vonnis te voltrekken over allerlei zondige werken zoals abortus, drugs en seks. Demonstreren tegen kernwapens staat dus ver af van de heilsverkondiging van Jezus Christus.'

Ik denk, dat veel echt vrome mensen tegenwoordig zo praten. De straf van een kernramp, het eindoordeel Gods, kun je niet tegenhouden, de mensheid heeft het door zijn zondige manier van leven zelf over zich gehaald. Zo'n vromer jood is Jona nu ook.

Hoe Jona alles zelfs beter weet dan God lees je in het tweede vers van het eerste hoofdstuk, God zegt: 'Sta op, ga naar Ninevé, die grote stad, en roep over haar dat haar boosheid is opgestegen voor mijn aangezicht'. Maar deze profeet-tegen-wil-en-dank moet eerst zelf bekeerd worden — Ninevé bekeert zich zelfs eerder dan Jona — voordat hij een bruikbaar werktuig wordt in Gods hand. Die Jona toch! Je hoeft hem over Israëls God niets te vertellen. Hij hoeft er de geschiedenis van zijn eigen volk maar op na te lezen: een volk of een mens hoeft zich op een waarschuwing van God maar even te béteren of God staat alweer vergevingsgezind klaar. Jona vult de rest van Gods waarschuwing aan de bewoners van deze Assyrische stad zelf wel in. Het moet maar eens uit zijn daar met die goddelozen, die een schrikbewind voeren tegen de volken van het oude Oosten. God is veel te zachtmoedig, veel te vergevingsgezind. Jona, de goede verstaander, heeft maar een half woord nodig: stél, dat die uitzuigers van Israël, die heidense honden, stél, dat ze luisteren en zich bekeren...! Jona moet er niet aan denken... Zekerheidshalve neemt Jona, die vredesboodschapper had kunnen zijn, (Jona betekent duif), de benen en gaat west- in plaats van oostwaarts.

Geen rust

Hij koopt zich een plaatsje op een schip, dat naar Tarsis (waarschijnlijk in Spanje gelegen) vaart. Voor een jood letterlijk naar het eind van de aarde. Lang rust gunt God hem niet. Terwijl Jona — ervan overtuigd dat hij een verstandige beslissing heeft genomen — in een diepe ontspannende slaap is weggezonden in de veilige duisternis van het ruim, werpt God een storm op zee. Je ziet het voor je ogen gebeuren, de storm speelt zich zeer plaatselijk af:

rondom het schip waarmee Jona wil vluchten. De zeelui beginnen, als ze zien dat hun stuurmanskunst tegen deze storm te kort schiet, allereerst ieder hun eigen god aan te roepen. Als de storm dan nog niet luwt zetten ze toch maar de kostbare lading overboord. He tis hen nu wel duidelijk geworden, dat hier geen sprake meer is van toeval. De god, die deze storm op hun schip geworpen heeft, heeft vast en zeker een rekening met één van de bemanningsleden te vereffenen. Intussen is Jona door de gezagvoerder wakker geschreeuwd. 'He, zou je ook niet 'ns een keer tot je god bidden?' Véél vertrouwen is er voor die veelsoortige góden niet, want een andere reddingsboei wordt gegrepen. Ze gaan het lot werpen. Als ze weten wie wat op z'n kerfstok heeft, dat de god van deze storm zó woedend maakt, kunnen ze andere maatregelen nemen. Het lot valt op de vreemde passagier. En nu willen ze wel eens wat meer van hem horen. 'Wie ben je, waar kom je vandaan, wat is je volk en uit welk land kom je. Vertel op!' Jona is kort maar krachtig in zijn antwoord: 'Ik ben een Hebreëer en ik geloof in God, die hemel en aarde heeft gemaakt'. Bij de omliggende volken staan de joden bekend als Hebreërs, het volk met een God waarover de vreemdste verhalen de ronde doen. De schepelingen weten van-horen-zeggen, dat met die God niet te spotten valt. Uit vers 10 van hoofdstuk I blijkt, dat deze heidenen opeens ook Godvrezenden worden. Ze vragen aan Jona, voor wie ze door zijn belijdenis en ondanks zijn domme ongehoorzaamheid aan zijn God toch diep respect hebben, wat ze moeten doen om aan de toorn van God te ontkomen en die vreselijke storm te doen stillen. 'Gooi me maar overboord'. Jona is nog steeds niet bekeerd. De zeelui geloven in de machtige God van de Hebreëer nadat hij zijn verhaal aan hen heeft gedaan. Jona neemt het risico en vel't het oordeel over zichzelf. Hij is ongehoorzaam geweest aan God, dus heeft hij straf verdiend, overboord met hem en de dood is het einde. Een vrome, die God niet eens de gelegenheid geeft om genadig te zijn, lief te hebben. Een rechtvaardig God is de nationale trots van deze rechtgeaarde jood.

Bezinning

Jona rekent buiten de waard. God laat zich de kans niet ontnemen Jona duidelijk te maken, dat deze voortvarende mens Hem lief is én dat de heidense Ninevé-ers Hem lief zijn.

God zorgt voor een vis in de buurt waar Jona's lichaam de diepte in tolt, die hem opslokt. Jona is toe aan bezinning. Het verhaal zegt, dat Jona in het binnenste van de vis was 'drie dagen en drie nachten'. Dan pas gaat hij bidden. Hij bidt deze keer in de richting van God.

Dat wil zeggen: hij bidt in overeenstemming met God's bedoelingen met mens en schepping. En de vis spuw't hem op het strand.

God probeert het voor de tweede keer: 'Jona, ga naar Ninevé en preek daar wat ik je zeggen zal'. In de stad gekomen gaat Jona gelijk aan het werk, voorzegt de bewoners, dat de stad over 40 dagen verwoest zal worden. Klaar is Jona! Geen pardon, geen bekeringskansen. De maat is vol. Jona neemt toch weer het recht in eigen handen. Maar God blijft hem een slag voor.

De mensen uit Ninevé bekeren zich op een grandioze manier. De hele levende have van de stad, zo zou je kunnen zeggen, ook de dieren, mogen op bevel van de koning niets eten. Gods hart wordt vertederd en de stad blijft overeind.

Jona had het wel gedacht van God. De profetie over zijn God was tenminste uitgekomen. God heeft berouw over zijn dreigementen. En dan moet God Jona voor de zoveelste keer, nu via de op- en ondergang van een Jona na aan het hart gelegen wonderboom, duidelijk maken dat God het echt niet over zijn hart kan verkrijgen om al zijn lieve schepselen, die ook in een heidense stad als Ninevé te vinden zijn en die bovendien schuldbewust het hoofd hebben gebogen over hun verkeerde manier van leven, te vernietigen.

Gelijkenis

Er is heel wat af gespeculeerd over de soort vis en de boom, die in deze profeten-novelle een belangrijke rol spelen. Ook de vrome christenen hebben vaak heen gedraaid om de ware betekenis van deze wonderlijke geschiedenis. Het verhaal is geschreven ergens tussen 400 en 300 jaar vC. Misschien wordt met Jona een profeet bedoeld, die in II Kon. 14:25 wordt genoemd en die rond 775 vC. leefde. Dat is niet zo belangrijk.

Belangrijker is, dat de onbekende schrijver van deze gelijkenis ten strijde trekt tégen de toenemende tendens onder de uit de ballingschap teruggekeerde joden, het heil, de bemoeienis van God met mensen voor zichzelf te reserveren. In de boeken van Ezra en Nehemia, die tussen 400 en 500 zijn geschreven staat bijvoorbeeld heel duidelijk, dat de joodse mannen hun vrouwen, die niet van joodse afkomst waren met hun kinderen moesten wegsturen. Grenst dit niet aan racisme? Die mening vat in de tijd daarna steeds sterker post. In de parabel over Jona wil de schrijver laten zien, dat de belofte, die God via Abraham óók voor de volken van de wereld heeft bedoeld, van kracht blijft. En hoe hardleers de joden, hier voorgesteld in de persoon van Jona, ook mogen zijn, ze zullen zich toch door God als werktuig moeten laten gebruiken om aan alle volken op de aardbodem het heil te verkondigen, het is zelfs zo dat, getuige hun houding, de heidense inwoners van Ninevé het heil eerder te pakken hebben dan de vrome jood. Sterker nog, het heil is niet alleen voor de mensen, zoals in de laatste verzen van het Jona-verhaal door God wordt uitgelegd, nee, plant en dier, kortom de hele schepping deelt in Gods heilsbedoelingen. Een troostrijke gedachte!

Maria de Groot: een mystica in een Rooie vrouwengroep (1982)

Sieth Delhaas

Weerwoord of Voetnoot, oktober 1982

Inleiding

Een communauté als Taizé trekt jaarlijks vele duizenden jongeren, vooral ook uit Nederland. De navolging van Christus, die de broeders daar trachten te verwerkelijken door zich op allerlei manieren in te zetten voor armen en onderdrukten in de wereld, spreekt kennelijk meer aan dan het bedrijf van de kerk. Dat je zo'n keus ook in je eentje kunt maken, zélf een soort 'werkplaats' beginnen, waar je de navolging van Christus wilt praktizeren, daaraan probeert de dichteres en feministisch theologe Maria de Groot (45 jaar) sinds een jaar vorm te geven.

In één van haar boeken "De vrouw bij de bron" zegt ze in een uitleg over het boek Ruth: "vrouwen handelen, kiezen, gelóven existentieel", dat wil zeggen: vrouwen betrekken de bijbelverhalen op haar eigen leven, herkennen zich in zo'n verhaal en willen daarmee iets in haar eigen leven doen. Dat existentiële geloof is voor haar een leidraad geworden in haar gang door het leven van alle dag.

Zelf doorleefd

Maria vindt de kerk, waar het allemaal vrij somber toegaat, niet stimulerend. Ze vertelt: "Ik voel me buitenkerkelijk. Ik ben als gelovige buiten de kerk komen te staan. Toch heb ik me op mijn 18e jaar laten dopen. Ik kom uit een niet religieus gezin en heb mijn bekering héél diep beleefd. Toen ik, na mijn studie Nederlands, theologie wilde studeren was die drang heel groot. Ik had zo'n soort "Samuël-Samuël-ervaring".

Het pijnlijke is echter, dat je met die geloofservaring tijdens je theologiestudie niet uit de voeten kunt. Ik was met volle inzet begonnen, maar de dingen, die wezenlijk voor mij waren in dat geloof kon ik met anderen niet bespreken. De mystiek bijvoorbeeld was voor mij een ontdekking. Gelukkig was ik toen al 26 jaar, omdat ik eerst m'n Nederlands had gedaan, maar ik denk dat als ik 18 was geweest ik er met die theologiestudie onderdoor was gegaan.

Na jaren werken in de Randstad als predikant in de Haagse Kloosterkerk, later als pastor van de Ekklesia Den Haag, wetenschappelijk medewerkster in de literaire wetenschappen aan de Amsterdamse Universiteit — bekend geworden vooral door de dagopeningen voor de VPRO-radio —, woont en werkt ze sinds vorig jaar in het Friese Woudsend. Een dorp, dat een schooltje van twee lokalen over had, in 1909 gebouwd en dus gesloopt moest worden. Een houtsnijder redde het van de ondergang, woonde er een tijdje in en verbouwde het zo, dat

Maria het nu kan ervaren als pasklaar voor haar gemaakt. Ze kocht het via een advertentie in “De Volkskrant” en de bron in de ommuurde tuin gaf de doorslag. Haar boek “De vrouw bij de bron” was net verschenen.

“Hoe vruchtbaar mijn leven tot nu toe was geweest, toch had ik het gevoel vorig jaar, toen ik nog in de Sloepstraat in Scheveningen woonde, dat ik eindelijk eens een radicale beslissing moest nemen in mijn leven. Ondanks mijn politieke engagement waarmee ik toch ook steeds bezig ben geweest, had ik tot nu toe geen radicale keus gemaakt. En voor mij is die radicale keus de navolging van Christus.”

“Hier probeer ik er vorm aan te geven. Het is zo moeilijk iets daarvan zichtbaar te maken in je leven en handelen. Ik kan me zo goed voorstellen, dat mensen blijven hangen in alleen maar praten over geloven. Ik heb nu deze stap gemaakt. En het is een groot avontuur.”

Maria voelt zich elke dag gelukkig. Haar sonnetten, die ze, onder invloed van al het nieuwe in haar belevingswereld, schrijft, groot uittypt en voor haar ramen hangt – zodat haar mededorpsbewoners er ook van kunnen genieten – getuigen ervan. Een volle maan die in een donkere nacht in volle glorie voorbij zeilt, een tuin, die wazig nat, op een septemberochtend plotseling doet weten, dat de herfst er is. “Ik heb het gevoel, dat hier mijn bestemming is. Ook al mag mijn zijn hier mislukken. Als je het gevoel hebt zelf: nu maak ik een keus, die in overeenstemming is met jezelf, dan mag het mislukken. Dat geeft een ontspanning aan mijn zijn hier. Het komt naar je toe. Ik voel, dat ik op mijn-weg ben. dat ik weet wat de bedoeling van mijn leven is. Ik ben er zeker van, dat ieder mens intuïtief weet wat zijn bestemming is.

Als je maar luistert en je gewonnen geeft.”

Schrijfster

Wie mocht denken, dat de dichteres Maria de Groot een gevierde vrouw is, die tenslotte al bijna 20 jaar publiceert, 12 gedichtenbundels en één roman op haar naam heeft staan, zit er goed naast. De inhoud van haar gedichten heeft alles te maken met haar keus hoe ze wil leven: “Als schrijfster kan ik niet leven. Want ik schrijf dingen, die niemand koopt. Het is voor een deel mystieke poëzie. Maar je kunt het voor een deel ook anders noemen. Ook veel over de tijd waarin we nu leven. Onlangs heb ik een gedicht geschreven, dat binnenkort uit komt, over het “Festival of Fools”. Dat spreekt mij geweldig aan. Zo’n grote wereldse stad met al die dwazen, die daar spelen. Het heeft als het ware een lege plek en daarin voltrekt zich dan die Godsrelatie. Eén van de thema’s, die in mijn werk terugkomt is verlossing, bevrijding.”

Behalve dat Hanneke van Buuren dit jaar enkele lovende artikelen over haar werk heeft geschreven en Maarten ‘t Hart haar roman *De dood van Sterrein* de NRC heeft afgekraakt, voelt ze zichzelf toch min of meer doodgezwegen door de literaire critici. Maar ook daarvan heeft ze zichzelf kunnen bevrijden. “Schrijven is voor mij een innerlijke drong. Mijn uitgever verliest op me. Hoewel een boek als *De vrouw bij de bron* het wat goed maakt, want dat is enorm veel verkocht. Het feit dat de heren critici mijn werk geen literatuur vinden, remt mij niet. Ik voel het als vrouw onrechtvaardigheid. Het is ook niet volgens afspraak: een zelfstandige vrouw, gelóvig, universitair gevormd. Dat is onverdraagzaam in onze cultuur. Ik mag er helemaal niet zijn! Maar dit maakt me des te meer tot feministe. Op het ogenblik ben ik met erg veel dingen bezig. Een lang gedicht over een Cherub, mijn sonnetten, ik ben aan een nieuwe feministische roman begonnen en binnenkort komt mijn boek *Twee emmers water* halen uit, dat gaat over het Johannes evangelie.”

Werkplaats

Literatuur en theologie zijn twee lijnen in Maria's leven, die telkens weer bij elkaar komen. Ze kan buiten het één noch het ander. Al schrijft ze op het ogenblik veel en gaat ze in Leeuwarden een aantal avonden per week aan de Noordelijke Leergangen literaire-analyse geven, de theologie laat haar ook nu niet los. Predikant kon ze in de gevestigde kerk niet blijven. Vrijwillig nam ze in 1975 haar ontslag als predikante in de Haagse Kloosterkerk. Haar keuze voor de basis, de mensen, die in de zondagse kerkdiensten ontbraken en de opzet van het Politieke Avondgebed, werd door vele traditionele kerkgangers niet begrepen en aanvaard. De komende jaren zal ze bezig zijn met een opdracht aan de universiteit in Utrecht en haar "Leerhuis" voortzetten in haar eigen "schooltje".

"Leerhuis vind ik eigenlijk een groot woord" verduidelijkt Maria. "Het is een woord uit de joodse traditie. Ik noem het liever "werkplaats". Ik zoek wel naar een vorm van "lernen" zoals het in een leerhuis gebeurt. Er komen vrouwen van overal uit het land. Ik ben begonnen met een advertentie in "Uittocht" van de Basisbeweging.

We werken telkens met ongeveer zes vrouwen.

We verdiepen ons in de tekst, daarbij brengen we onszelf mee, héél onze levenservaring. Je luistert naar de tekst. Ik vind het erg fijn zo te werken en ik leer veel van deze vrouwen. De meesten voelen zich niet meer thuis in de kerk of staan er al buiten. Dat is de reden ook waarom ze hier komen. Ze vinden het heerlijk om vrij te kunnen zeggen wat zij geloven. Soms komen er ook volkomen buitenkerkelijke vrouwen, zoals laatst een VOS-groep uit Franeker.

Want iedereen heeft toch ergens een kerkelijk verleden. Ik voel het zo, dat er van hieruit een klein bronnetje gaat stromen als we zo'n dag bezig zijn geweest. Sommige van deze vrouwen geven ook kindercatechese. Dat doorgeven aan de kinderen is erg belangrijk. Ik zou wel willen, dat er honderd van deze schooltjes komen. Ik zie het ook wel als een nieuwe vorm van geloofsgemeenschap."

Hoewel de toeloop nu alleen nog maar van vrouwen komt, hoopt ze, dat er in de toekomst eveneens mannen komen. Dat geldt trouwens ook voor de jeugd. Feministische theologie, dat wil zeggen op zoek naar heelheid en eenheid, maar ook alle mannelijke uitleg en vertalingen van de voorbije eeuwen links laten liggen en terug naar de bron. Of, zoals ze in één van haar boeken schrijft: "Ik herinner mij goed de verrassing, toen ik voor het eerst het Nieuwe Testament in het Grieks las. Wonderlijk nieuw en fris deed de tekst aan. En ze vraagt zich af: "kan een herlezing van de bijbel door vrouwen nieuwe betekenissen aan het licht brengen? Heel de leer, de bijbeluitleg en het godsdienstige denken zijn al die eeuwen door vruchten geweest van een mannelijke geest!"

Feminisme

Past Maria als gelovige vrouw, die gekozen heeft voor de navolging van Christus wel in zo'n vrouwen bevrijdingsbeweging als het feminisme? "Binnen de vrouwenbeweging is dat ook niet altijd geaccepteerd", stemt Maria in "maar ik heb ontdekt, dat wij als vrouwen ook binnen dat feminisme onze eigen weg moeten gaan. Je moet je door een ideologie niet laten aanzeggen wat je moet doen en hoe je moet denken. De mannelijke mens heeft over ons vrouwen een aantal bevelen uitgevaardigd hoe ons zijn eruit moet zien, ondergeschikt aan hun structuren. Nu, ik ben totaalweigeraarster geworden. Ik laat me door geen enkel instituut meer de wet voorschrijven en juist die totaalweigering heeft mij vrij gemaakt om mijn wil prijs te geven aan Jezus van Nazareth. Je hebt zo'n tekst in het evangelie: wie zijn leven wil verliezen, die zal het behouden. Je kunt je leven niet verliezen, als je het niet hébt. Zo is het ook met je wil. Door mijn feministische strijd met de mannencultuur is mij heel duidelijk geworden wat mijn wil is, artistiek en kerkelijk. Ik mag alles! Omdat ik die wil gevonden heb, kan ik die ook prijs geven. Dat is voor mij een echte geloofsbeleving geworden. Mijn grootste vrijheid is áf te geven."

Ze leest een paar regels voor om te laten horen hoe de strijd tegen de mannencultuur overal nodig is. Het is een boek over een zeer begaafde vrouw, Hildegard van Bingen, uit de late middeleeuwen. De uitgever bestaat het op de flap over haar te schrijven: ... tussen briljante mannen, een merkwaardige vrouw!

"Doorgaans wijzen mannen de mystieke geloofservaringen psychologisch af en beschouwen alle mystieke vrouwen in feite als hysterisch. Nu, het zal mij een zorg zijn wat mannelijke psychologen daarvan vinden. Ik heb natuurlijk enorm veel barrières moeten overwinnen om zo als ik nu doe te kunnen en te mogen leven. Je wilt niet graag bekend staan als een hysterica. En zo zijn veel begaafde vrouwen uit de geschiedenis monddood gemaakt."

Fleerstift heeft Maria haar kleine "sjoel" genoemd. Het heeft te maken met de levensboom "vlier", met het kloosterachtige "stift" en de schrijfstift van middeleeuwse dichteres. Ze voelt zich al helemaal ingeburgerd en geaccepteerd in het Friese dorp, dat nu de zonnige watersportmaanden achter zich heeft en de gelatenheid van de winter op zich af ziet komen. Maar het lidmaatschap van een "Rooie Vrouwengroep" en de voorbereidingen voor een kritische basisgemeente in de Friese Greidhoek zijn even zovele lijnen, die Maria's nieuwe leven vorm zullen geven.

Esther (1981)

Sieth Delhaas

Weerwoord of Voetnoot, 14 november 1981

Inleiding

De feestlegende *Esther* is van oorsprong een joods-Perzisch verhaal, waarin het ontstaan van het joodse purimfeest wordt beschreven. Eigenlijk zou je dit spannende stuk van negen hoofdstukken zelf eens moeten lezen. Het zit vol intriges en spannende wendingen, knap gerangschikt rondom de 'plot', de eeuwenoude strijd tussen Israël (Mordechai) en Amalek (Haman), die niet rusten voordat de één de ander heeft uitgemoord.

De schrijver laat het verhaal, dat pas in de eerste of tweede eeuw vC is ontstaan, spelen in de tijd van koning Xerxes (Ahasveros), die van 485-465 over het enorme, door de Perzen op de Babyloniërs veroverde, wereldrijk regeerde. Als je je wat meer verdiept in de achtergronden van het boek Esther, de tijd waarin het speelt, de tijd waarin het geschreven is en wat de auteur ons heeft willen meedelen, doe je ontdekkingen, die de mensen een totaal ander gezicht geven, dan ze vroeger voor mij hadden. Het is niet het verhaal van twee vrome joden, Esther en Mordechai, die door God worden beloond om hun trouw. Integendeel, de schrijver laat in deze legende zien hoe God twee mensen, die zich van Hem en de belofte aan het joodse volk niets meer aantrekken, toch tot medewerkers maakt in het plan, dat Hij met de wereld heeft. Het zal niet lang meer duren voordat de beloofde Verlosser geboren moet worden en het is er de Satan alles aan gelegen dat te verhinderen. Daarom bedenkt hij via het brein van Haman een duivels plan om het joodse volk te liquideren. Jozef heeft eens (Gen 50:20) tegen zijn broers gezegd: 'Jullie hebt wel kwaad tegen mij gedacht, maar God heeft het ten goede gedacht, teneinde te doen zoals heden het geval is; een groot volk in het leven te houden'. Zo zou je ook de rol van Esther en Mordechai kunnen zien.

Zij hadden het beiden niet nodig gevonden om met de verschillende groepen ballingen terug te keren naar het weliswaar verwoeste, maar toch beloofde land van de joden waar eens het heil zou komen. Hun ouders hebben hen beiden zelfs heidense namen gegeven. Mordechai is afgeleid van Mardoek, de Babylonische oppergod en Esther, die voorheen Had assa (myrtetak) heette, wordt voortaan 'sterretje' genoemd. Deze joden en hun familie hebben werkelijk elk voordeel, dat er uit het heulen met de vijand te slaan was, aangepakt. Ze hadden er zelfs een formidabele reis voor over om het berucht geworden zedeloze en decadente hof van de Perzische vorsten te volgen toen het van Babel nog verder oostwaarts naar de burcht Susan, (Perzië) trok. Mordechai heeft een baan aan dit hof gehad, wat op te maken is uit zijn 'zitten in de poort des konings' (2:19,21), waardoor het duidelijk wordt, dat hij later het komplot

tegen de koning kon ontdekken en ook daarna regelmatig met zijn nicht in kontakt kon blijven.

Joodse principes

Mordechai wil als jood voor de Amalekiet Haman uit principe niet knielen. Zijn joodse principes zijn zoek als hij Esther bezweert, wanneer ze meedoet aan de wedstrijd om (schoonheids)koningin te worden in de plaats van de verstoten Vasti, niemand te vertellen dat ze een spruit is uit het merkwaardige en daarom verachte Hebreeuwse volk. Trouwens, Esther blijkt zich ook uitstekend thuis te voelen in de sfeer van het verloederde hofleven. De roddels, die in de burcht Susan over de uitspattingen van de koning en zijn trawanten de ronde deden, moeten voor haar duidelijk hebben gemaakt wat er van haar verwacht zou worden als ze de rol van koningin mocht gaan vervullen. Haar sollicitatie aan het hof beperkte zich immers niet tot een briefje of een dansje voor 's konings aangezicht. Nee, de wellustige Xerxes probeerde alle schoonsten uit het Perzische wereldrijk eigenhandig in het koninklijke bed, om te zien wie de juiste kwaliteiten zou hebben om zijn perverse leven te delen. Geen innige vroomheid bij Esther, maar gewetenloos meesmiddelen van de fijnste spijzen van 's konings tafel en zich laten verwennen door hoffelijke "bodybuilders", rein of onrein, om de beste kans als Perzisch vorstin te maken.

Geef mij koningin Vasti maar. Al hebben de mannelijke bijbelschrijvers geprobeerd de waarlijk koninklijke houding van Vasti voor het nageslacht vast te leggen als opstandig en als een slecht voorbeeld voor de vrouwen in het grote wereldrijk, zij heeft de moed gehad te weigeren en zich als parel voor de zwijnen te laten gooien.

En ze moet toch wel het één en ander gewend zijn geweest. Ze is op een formidabele manier solidair geweest met alle vrouwen, die met haar in de harem een feestmaaltijd hielden. Onder wie ook de vrouwen van de rijksgroten. Haar fout wordt breed uitgemeten en ze moet op advies van de 'kenners en wijzen' aan het hof wel verstoten worden om al die hoge heren in de ogen van het gepeupel niet onsterfelijk belachelijk te maken. Ze krijgen koning Xerxes zelfs zover dat hij er een 'wet van Meden en Perzen' van maakt. Daardoor kan hij, als hij – eenmaal ontucht – spijt mocht krijgen van de verstoting van zijn lieveling, haar niet terug halen aan het hof; en de machtige vorstin kan zich niet wreken op de slechte adviseurs. Het liederlijke gedrag van de koninklijke feestvierders wordt door de schrijver slechts aangegeven met 'op den zevenden dag, toen het hart des konings vrolijk geworden was van de wijn...!'

Schoonheidswedstrijd

De slimme raadsheren krijgen inderdaad gelijk. Als het feest goed en wel voorbij is, de uitgestalde schatten zijn opgeruimd, met de resten van spijs en drank, blijkt de koning ontroostbaar om het verlies van Vasti. Dezelfde adviseurs verzinnen een aantrekkelijk spelletje, dat de koning op zal fleuren: er moet een schoonheidswedstrijd georganiseerd worden, waaraan alleen de allerschoonsten mee mogen doen. Dat belooft wat! En Mordechai ziet kansen voor zijn beeldschone nicht zich voorgoed in het

Perzische hof te dringen. Dat zal Mordechai evenmin windeieren leggen. Fascinerend is hoe de knappe verteller van deze legende de verbinding legt tussen de afkomst van Mordechai, uit de stam van Benjamin, gesproten uit het geslacht van Jaïr en van Simeïen van Kis, de vader van koning Saul. Dat betekent dus, dat in dit verhaal niet alleen Israël en Amalek tegenover elkaar komen te staan, maar — direkter nog — een afstammeling van Saul, die Amalek uitroeide, tegenover een nakomeling, Haman, van de koningen van Amalek. Langzamerhand, als het, leven van de joden bedreigd raakt door de plannen van Haman, lijkt het besef bij Mordechai en Esther door te breken dat er voor hen een taak is weggelegd om hun volk te redden. Al liggen wraakgedachten, zelfbehoud en nationale trots dichtbij dit vage besef, de twee joodse hoofdrolspelers gaan er, met de nodige risico's, een tegenoffensief beginnen. Het loopt goed af voor het jodendom. Maar aan het eind van het boek blijft er een wrange nasmaak.

Het heeft niet veel gescheeld of het boek Esther had ontbroken in de kanon, de lijst van bijbelboeken. Daarvoor zijn twee redenen: Hoewel er gezinspeeld wordt op God, die alles leidt, komt de naam van God in dit boek niet voor. Bovendien nemen de joden op een even bikkelaarmanier wraak op hun vijanden als Haman en de zijnen zouden hebben gedaan wanneer het lot (pur) hen goed gezind zou zijn geweest. Maar tenslotte is de beslissing ten gunste van Esther gevallen: de goddelijke leiding is de boodschap van dit boek. Aan het eind van het joodse jaar op 14 en 15 Adar (februari), wordt de feestrol Esther op het Purimfeest ook vandaag nog in de joodse synagogen gelezen.

De televisie-uitzending over Jona in de serie 'Gods Mensenboek' is op 4 januari 1982, die over Esther op 1 februari 1982, Beide uitzendingen via Nederland I van 19.10 u. tot 19.35 u.

Er bestaat een mogelijkheid om videobanden van de uitzendingen te huren bij de videotheek van de HJR/LCGJ, postbus 114,3970 AC Driebergen (telefoon 03438-16341, toestel 156).

Jolanda: Ik heb water in mijn oren (1980)

Sieth Delhaas

Tijdschrift Weerwoord, LCGJ, oktober 1980 nr.6

Inleiding

Vorig jaar had Jolanda in de vakantie eindelijk een stel vrienden en vriendinnen. Ze vond dat zelf een hele rijkdom. Ze wilde die groep niet kwijt. Niet zoals andere vakanties eindeloze verveling. Maar het kostte haar heel wat inspanning om die vriendschaar te houden.

De angst dat ze hét zouden ontdekken lag steeds op de loer. Gelukkig gingen ze veel samen zwemmen. Veel lawaai. Het was niet eens zo opvallend als ze eens iets niet verstond. En als er één eens tegen haar riep: “Hé dove, hoor je me niet?”, dan zei ze maar gauw: “Ik heb water in m’n oren...!”

Dat is een schaduw, die hangt over het leven van Jolanda Moelee uit ‘s-Heerenberg en al haar lotgenoten: de angst dat anderen ontdekken, dat je een beetje doof bent en je vervolgens in de steek laten.

Liplezen

Die doofheid zelf is voor haar geen probleem. Ze draagt al vanaf de kleuterschool een gehoorapparaat. Eerst een kasttoestel om haar hals. Nu heeft ze een klein apparaatje in haar linkeroor, dat helemaal schuil gaat onder haar lange loshangende haar. En wie Jolanda ziet en met haar praat zal waarschijnlijk niets merken van haar handicap. Zelf past ze wel op, dat ze het gezicht van haar gesprekspartner in het vizier houdt. Want al vangt haar apparaat veel op van wat er gezegd wordt, ze kan niet buiten het aflezen van de lippen om het ontbrekende deel mee te krijgen. Liplezen heeft ze “vanzelf” geleerd. Een soort instinctmatige ontwikkeling. “En weken na mijn geboorte” vertelt Jolanda me “kreeg ik hersenvliesontsteking. Later, toen ik anderhalf was, vermoedde mijn moeder pas, dat er iets met mijn gehoor niet klopte. Ik draaide namelijk telkens als zij iets tegen me zei haar gezicht naar me toe. Ze is daarop met me naar de dokter gegaan en daar hoorde ze dat ik een stuk van mijn gehoor miste.”

Dat het zo vroeg werd ontdekt is een geluk voor Jolanda. Heel wat andere kinderen tobben er jarenlang mee, tot in de schoolbanken toe. Maar al te vaak worden ze dan voor dom of lui versleten, met alle nare gevolgen van dien. Jolanda heeft praktisch vanaf de kleuterschool onderwijs voor slechthorenden gevolgd.

Eenzaam

Overigens heeft ze het ook aan de oplettendheid en vasthoudendheid van haar moeder te danken, dat ze een prima uitspraak en een geweldige woordenschat heeft. Zo zelfs, dat als je

met haar praat het opvallend is wat een goede zinsbouw ze heeft en hoe doordacht ze haar mening geeft. Woorden en zinnen, kortom taal, leer je immers door naar anderen te luisteren.

Na de basisschool volgt ze het voortgezet onderwijs voor slechthorenden in Arnhem. Haar brugklasperiode duurt drie jaar. Veel theorie, maar in samenwerking met de technische school en de huishoudschool ook veel praktijk. Volgend jaar stapt Jolanda over naar de MAVO-afdeling en als ze haar examen haalt, hoopt ze met haar beste vriendin naar de Laboratoriumschool te gaan.

Die goeie vriendinnen hebben overigens buiten schooltijd niet veel aan elkaar. En dat maakt het voor Jolanda best wat eenzaam. Haar klasgenoten komen van heel ver weg omdat het een streekschool is. Sommigen komen zelfs vanuit Zwolle elke dag naar Arnhem toe. Even na schooltijd bij je vriendin aanwippen is er voor Jolanda niet bij. En thuis in 's-Heerenberg heeft ze geen andere vriendinnen, eigenlijk nooit gehad.

Ze is een eenling. Ten eerste omdat ze ergens anders naar school gaat, niet optrekt met -haar buurtgenoten naar dezelfde school. En het "doof-zijn" is voor anderen kennelijk toch iets zo onbekends, dat ze haar maar liever links laten liggen.

Op een klub of sportvereniging zit ze niet. Ze wil eigenlijk wel graag aan atletiek of judo doen en naar de muziekschool. "Daar moet mijn moeder naar informeren binnenkort", zegt Jolanda. Op mijn vraag of ze dat zelf niet beter kan doen, lacht ze wat verlegen: "Dat durf ik niet goed." Ze geeft na wat heen en weer praten toe, dat het toch wel een beetje gemakzucht van haar is om het haar moeder op te laten knappen. Aan haar moeder laat ze het meestal ook over om anderen te vertellen van haar handicap. En al voelt dit meisje zich verder prima, toch is er steeds als ondertoon aanwezig de angst dat anderen terug zullen schrikken. Haar zullen laten vallen.

Dit overkomt haar te vaak. Een tijdje geleden deed ze mee met een cursus EHBO. Jolanda:

"Die andere meiden deden niets anders dan giechelen en me voor de gek houden. Ik heb m'n diploma gehaald. De leiding hield wel rekening met me en sprak steeds in mijn richting. Maar het was niet leuk." Een andere teleurstelling ondervond ze met een vriend. Ze werd verliefd op een jongen waarmee ze bij haar burens thuis veel praatte.

Ze maakten een afspraakje en Jolanda vatte moed en vertelde hem van haar handicap. Teleurgesteld stelt ze vast: "Ik heb hem daarna nooit meer terug gezien. En als hij bij mijn burens is, dan doet hij net alsof hij me niet ziet."

Eigenlijk zou Jolanda, en dat wordt haar op school ook steeds weer voorgehouden, overal moeten zeggen dat ze slechthorend is. Het blijkt uit de reacties steeds weer dat "normale" mensen niet weten hoe ze met deze handicap moeten omgaan. Eigenlijk is het zo, dat je je als slechthorende door elke keer weer opnieuw met anderen erover te praten jezelf voor de ander acceptabel moet maken. Dat ze niet bang voor je behoeven te zijn. Dat je niet griezelig bent.

Stop ze niet in de doofpot

Boodschappen doen bijvoorbeeld is in de winkels in haar buurt niet zo'n ramp. Daar weten ze dat Jolanda duidelijk aangesproken moet worden. Maar in vreemde zaken wordt het al moeilijker. Een afgewend hoofd, dat tegelijkertijd tegen iemand anders praat of de kassa

bewerkt, kan een wanhoop betekenen als je wilt weten wat je betalen moet. En een verzoek om herhaling levert heel vaak een snauw of opgetrokken wenkbrauwen op. Jolanda zegt van zichzelf: “Ik ben er wel harder door geworden en ook onverschillig. Als mensen tegen me staan te praten en het interesseert me niet, bijvoorbeeld over een jurk die ze aan hebben of over een film die ze hebben gezien, dan laat ik het over me heen gaan. Maar als ik een datum moet afspreken of een adres moet noteren dan luister ik wel goed. Het is ook wel eens makkelijk hoor”, lacht ze ondeugend. “Als ik op m’n kamer zit te lezen en mijn moeder roept me om af te wassen dan doe ik net of ik niets hoor.

Als ik dan later beneden kom, doe ik heel verwonderd als ze me er naar vraagt.”

Zit mijn haar wel goed, loop ik niet voor gek met m’n kleren. Is dat een perikel die elke tiener heeft of hangt het samen met haar slechthorendheid? Kletsen de mensen niet over me terwijl ik het niet hoor? Hoe het zij, Jolanda voelt zich in de bus van Arnhem naar ‘s-Heerenberg als haar vriendin halverwege is uitgestapt niet happy meer. “Ik voel me onzeker. Ik heb het gevoel, dat iedereen naar me kijkt.”

Veel mogelijkheden om uit te gaan ziet Jolanda niet. Soms gaat ze naar een disko, zet uiteraard haar gehoorapparaat op z’n zachtst, maar contact met de andere bezoekers is er nauwelijks. Ook een verjaarsvisite is niet zo leuk, want alles rommelt door elkaar en als je iemands lippen niet in het oog kunt houden, versta je toch niet wat er wordt gezegd.

En altijd lijkt het weer of de anderen om haar heen praten. “Het zijn vaak losse opmerkingen, die ze tegen me maken” peinst Jolanda “maar in een gesprek word ik eigenlijk nooit betrokken. Als ik met mijn moeder op visite ga vind ik dat wel gezellig. Het is een gezin met veel grote kinderen. Die praten wel tegen me, maar als ze met elkaar bezig zijn kan ik het toch niet volgen. Ik houd er dan meestal twee in de gaten en probeer zo te volgen waar ze het over hebben. En als de radio dan nog aanstaat of de televisie ben ik helemaal nergens meer.”

Jongens en meisjes zoals Jolanda zijn er in ons land met vele tienduizenden. Ze vallen niet zo erg op omdat je hun handicap niet ziet. Ze staan te vaak aan de kant. Opzij gezet terwijl ze best in de kring van het leven zouden kunnen staan. Net zo goed als jij en ik. Alleen ... wij zouden iets oplettender moeten zijn. Iets meer moeite moeten doen om duidelijk te praten. Dan verstaan ze ons beter. Kijk eens om je heen!

Rolanda: Mijn tijd komt wel ... (1980)

Sieth Delhaas

Weerwoord, september 1980

Inleiding

Soms beland je op een punt in je leven waarin alles problemen lijkt te geven. Je school, de verhouding met je ouders, je plannen voor de toekomst. Je leven van alle dag is er een paar tinten grijzer door geworden. Het leven lijkt niet zo aantrekkelijk als voorheen. En het is niet iedereen gegeven om na verloop van tijd te kunnen zeggen: 'Mijn tijd komt nog wel...'

School

Rolanda, net 16, heel slank, lang blond haar, een tikkeltje opgemaakt. Achter het wat stuurse gezicht blijkt een meisje te huizen, dat heel open en doordacht praat over de dingen die 'knellen'. Het Mavodiploma heeft ze op zak, doet nu de vijfde HAVO. Vorig jaar heeft ze een tijdje gehad er maar mee te stoppen. De CALO (Chr. Academie voor Lichamelijke Opvoeding), een opleiding die haar eerste keus was, bleek een fata morgana. Scheikunde, een onmisbaar vak op die school, werd haar struikelblok. Voor zeker weten komen dan dingen in de plaats die je wel zou willen. Nog vaag. En veranderlijk. Potten bakken, zwakzinnigenzorg, CIOS, (een andere opleiding voor lichamelijke opvoeding). De HAVO maar laten zitten dus. Nu zegt ze: 'Mijn ouders hadden gelijk. Ze voorspelden me, dat ik er later spijt van zou krijgen. Dat geloof ik nu wel.'

Ja, dat belangrijke keuzepakket. Rolanda is er intussen achter, dat dat heel beperkend is.

"Er vallen zo al een aantal opleidingen af als je je pakket aan het eind van de tweede klas vaststelt. Die keus wordt veel te vroeg bepaald. In die klas ben je nog niet zo op de hoogte van wat voor banen er zijn. Later hoor je nog zo veel andere dingen. Die lijken dan leuker. En dan ontdek je, dat je er buiten valt omdat je het verkeerde vakkenpakket hebt. Andere kinderen, die wel zeker weten wat ze willen, kiezen een pakket, en aan het eind van de schooltijd komen ze er achter dat die opleiding vol zit. Je zit dan wel mooi met een vakkenpakket waarmee je niet uit de voeten kunt voor een andere opleiding.'

Vakkentabel HAVO

	Natuur en Techniek (NT)	Natuur en Gezondheid (NG)	Economie en Maatschappij (EM)	Cultuur en Maatschappij (CM)
Gemeensch. deel	Nederlands Engels Maatschappijleer	Nederlands Engels Maatschappijleer	Nederlands Engels Maatschappijleer	Nederlands Engels Maatschappijleer
Profielvakken verplicht	Natuurkunde Scheikunde Wiskunde B	Biologie Scheikunde Wiskunde B (of A)	Geschiedenis Economie Wiskunde A (of B)	Geschiedenis Duits of Frans
Profielkeuzevak NT NG 1 uit 2 EM 1 uit 4 CM 1 m en 1 c	Biologie	Aardrijkskunde Natuurkunde	M&O Aardrijkskunde Maatschappij- wetenschappen Frans of Duits	Aardrijkskunde (m) Maatschappij- wetenschappen (m) Economie (m) Duits of Frans (c) Tekenen (c)
Keuzevak	Keuze- examen vak	Keuze- examen vak	Keuze- examen vak	Keuze- examen vak

Je zit dan wel mooi met een vakkenpakket waarmee je niet uit de voeten kunt voor een andere opleiding.'

Afnokken op school en gaan werken was tot voor kort een gedachte waarmee Rolanda evengoed speelde. Niet dat dat nu helemaal van de baan is! Maar dan nu toch wel eerst het HAVO -diploma.

"Als ik dan nóg niet zeker weet waarvoor ik verder kies, dan ga ik eerst een jaar werken".

Speelt hier alleen de onzekere richting parten?

“Nee”, heel eerlijk laat ze los “ik krijg veel te weinig zakgeld. Ik vond het altijd al weinig. Je moet altijd tegenover je ouders je hand ophouden. En je ouders verwachten, dat je dankbaar bent voor wat zij voor je gedaan hebben. Er zijn trouwens ook opleidingen waarbij je naast de school ook kunt werken. Ik weet nog niet wat ik doe. Ik denk, dat als je door geld van je ouders afhankelijk blijft, ze nog veel over je te zeggen hebben. Ook al zit je in een andere plaats op kamers dan nog willen ouders heel veel dingen voor je beslissen. Als ik van school af ben, wil ik zelfstandig zijn en helemaal vrij van mijn ouders. Als ik mijn mening geef tegenover mijn ouders over dingen die mij betreffen, dan krijg ik te horen: “daar kun jij niet over oordelen. Dat zullen wij wel beslissen”. Je moet overal verantwoording over afleggen. Thuis zijn er regels waar je aan moet houden.’

Lijn

Ze geeft wel toe, dat je zonder regels niet kunt leven, maar de regels waartegen zij in opstand komt vindt ze onredelijk.

Ze noemt een voorbeeld: ‘Als ik ‘s avonds ergens heen wil moet ik me precies aan de tijd houden, die zij opgeven. Als mijn vriendin me eens vraagt bij haar te komen praten omdat ze ergens mee zit, vind ik het niet leuk om telkens op de klok te moeten kijken. Je kunt zo’n gesprek toch niet halverwege afkappen. Zo praat je niet rustig. In het weekend moet ik om twaalf uur thuis zijn. Mijn ouders zijn zo, dat zo lang ik op de middelbare school zit, zij alles beslissen. En als ik examen heb gedaan, mag ik beslissen. Er was een tijdje, dat ik daarover met ze kon praten, maar dat mag nu ook niet meer. Ik wilde er gewoon achter komen waarom ze die regels stelden. Ze willen er niet over praten, en dan wordt er gesteld: je luistert naar ons en je accepteert alles zonder commentaar en je loopt niet met een zwart gezicht rond. Ze vinden, dat ik de leeftijd nog niet heb om zelf te beslissen.’

Rolanda, tien jaar en meer jonger dan haar zusje en broers, moet zich aan de lijn houden, die haar ouders ook tegenover de anderen hebben gevolgd en die zij ook toen goed bevonden hebben. Rolanda heeft op zich geen bezwaar tegen het twaalf-uur-thuis-moeten- zijn. Maar ze vindt dat ze zelf best kan beslissen hoe laat ze thuis zal zijn en veronderstelt niet, dat ze een nachtbraker wordt. ‘Het dorp waar ik op school ga, ligt drie kwartier fietsen van hier. Hebben we daar een fuif dan kost me dat zoveel tijd, dat ik beslist om kwart over elf weg moet. Als het gezellig is, vind ik het heus niet leuk om elke keer op de klok te kijken. Maar is het er niet gezellig, dan blijf ik vaak de tijd maar uitzitten tot ik ook om twaalf uur thuis ben. Als ze me er vrij in zouden laten, zou ik waarschijnlijk in zo’n geval om half elf thuis zijn. Als mijn ouders niet thuis zijn, bepaal ik het ook zelf, en dat gaat prima.

Ik vind het ook gek, dat ze zo strak aan die lijn vasthouden. Ze vinden dat ik dat jaartje nog maar moet wachten en ik vind, dat ze me maar een jaartje eerder die vrijheid moeten geven. Het argument is dan dat “de mannen na 12 uur veel meer op hebben” en “als er wat gebeurt, sta jij er met je neus bovenop”.

Opdringen

Over zakgeld discussiëren is er voor Rolanda niet bij. ‘Te weinig’, oordeelt ze zelf. ‘Ik heb ze laatst uitgelegd wat ik ervoor moet kopen. Mijn pakje shag. Dan moet ik maar ophouden met roken, vinden ze. Eén keer in de week ergens heen, dan betaal je entree en wil je een glaasje

drinken. Nou, zeggen ze, dan ga je maar nergens heen. Als ik me daar nu lekker bij voel om af en toe uit te gaan! Ik kan toch niet alles opzij zetten!

Ik zou ook graag kleding willen hebben. Dan kan ik daarmee leren omgaan. Ik heb voorgesteld om het maar eens een jaartje op proef te doen. Maar dat willen ze niet. “Wat je nodig hebt, kun je krijgen”, zeggen ze. Ik heb nu een gekke hobby’, grinnikt Rolanda. ‘Vorig jaar heb ik van mijn vakantiewerk kleren gekocht. Die draag ik een tijdje en dan verkoop ik ze. Dat geld spaar ik op en dan koop ik wat nieuws. Zo doe ik het nu met al mijn kleren. Kleren, die mijn ouders hebben gekocht, mag ik niet verkopen. Wil ik nieuwe schoenen kopen, dan vinden ze dat de andere schoenen nog goed genoeg zijn. Mijn moeder zit vast aan het idee, dat gauw iets geld verspillen is omdat anderen het arm hebben. Dat kun je bij haar altijd merken. Ook bij het huis inrichten. Ik vind het heel goed als zij daar zo tegenaankijkt en dat ook nakomt. Maar dat kan ik niet opbrengen. Ik vind dat als iets versleten is, ik wat nieuws mag aanschaffen. En dat moet ik voor mezelf kunnen verantwoorden.

Ze willen te veel hun manier van leven aan mij opdringen. Wat zij doen, zo willen ze ook dat ik doe. Daarom kun je jezelf thuis niet kwijt. Als ik het anders doe, ergeren zij zich. Mijn moeder zit altijd thuis. Ze vindt het niet fijn om weg te gaan. Als ik wel weg ga, krijg ik te horen: waarom moet je altijd weg? Als ik één druppeltje alcohol drink, ligt mijn moeder al onder de stoel van schrik en denkt ze dat ik alcoholiste ben. Alleen omdat ze zelf nooit alcohol drinkt.

Mijn ouders zeggen zo: als je 16 bent, dan kun je dat nog niet. En daarmee pakken ze gewoon een stuk verantwoordelijkheid van je af. Ik vind voor mezelf, dat er een heel groot verschil kan zijn tussen het ene meisje van 16 jaar en het andere. Daarmee wil ik niet zeggen dat ik alles aan kan. Maar ik vind het wel vreemd dat als ik volgend jaar op kamers zit, ik dan ineens wel alles zelf mag doen.

Mijn moeder is nu erg bezorgd over mij. Daarom houdt ze me, denk ik, strak aan het lijntje. Maar daardoor laat ik ook niet alles los wat ik weet. Ze heeft gauw last van slapeloosheid en ik bezorg haar al genoeg slapeloze nachten.’

Vrienden

Praat Rolanda met haar vrienden wel eens over dit probleem?

‘Och’, schokschoudert ze ‘als ik er over begin, kijken ze me met vreemde ogen aan. Ze zeggen er geen last van te hebben. Of ze hebben er gewoon niet over nagedacht. Ik heb het er wel eens met mijn zusje over gehad. Die heeft precies hetzelfde ervaren. Zij zit nu een paar jaar op kamers en heeft een goede verhouding met mijn ouders. Toen zat ze met dezelfde narigheid.

Ik vind toch dat andere jongeren vaak bang zijn om over dingen na te denken. Ze gaan voortdurend uit, of naar de kroeg. Want als ze alleen zijn moeten ze natuurlijk gaan nadenken. Als ze bij elkaar zijn wordt er over allerlei oppervlakkige dingen gepraat. Mijn vriendin rent ook weg als je over moeilijkheden begint. Ik

denk wel dat het veel scheelt of je thuis de jongste bent of de oudste. Ik ben al jong over de dingen gaan nadenken.'

Zijn de verwachtingen hoog gespannen over het 'op kamers wonen'?

'Ik denk', zegt ze bedachtzaam, 'dat als ik nu op kamers zou gaan, dat niet zo best zou zijn voor mijn ouders. Ik weet ook best, dat je dan veel alleen zult zijn. Ik ben vorig jaar een weekje alleen in het huis van mijn broer geweest. Als ik toen geen tv had gehad, weet ik niet of ik het volgehouden had. De periode was te kort om het echt te beoordelen. Maar ik heb toen wel dingen ervaren, waaraan ik eerder nooit had gedacht. Ik heb toen best wel nadelen gezien. Als je het met je ouders niet eens bent, zie je alleen maar voordelen van het op kamers wonen. Het valt best even tegen dat je zelf elke dag moet koken, boodschappen doen en als je thuis komt is er niemand om tegen te praten. Je komt in een huis waar verder niemand is. Thuis vroegen ze hoe ik het had gevonden. Ik heb eerlijk gezegd, dat er veel voordelen zijn, maar ook nadelen. En dan is hun reactie: zie je wel, dat hebben we altijd al gezegd. Mijn antwoord dan: "ik heb gezegd, niet meer nadelen dan voordelen.'

'Desalniettemin', zegt ze laconiek, 'ga ik toch wel op kamers. Met die eenzaamheid leer je wel te leven. Misschien zal het in het begin wel vreemd zijn. Het is best goed om alleen te zijn en niet altijd mensen om je heen te hebben. En met het geld red ik het ook wel. Ook al zou ik gedeeltelijk een opleiding volgen. Ik zou niet meer voor geld bij m'n ouders willen aankloppen. Ik heb er zelf best wat voor over'.

Hong Kong (1979)

Sieth Delhaas

Weerwoord, mei 1979

Het eiland Hong Kong werd tijdens de Opiumoorlog tussen Groot Brittannië en China (1839-1842) door Britse troepen bezet en na deze oorlog aan Groot Brittannië afgestaan. In 1860 kwam hier het schiereiland Kowloon bij en in 1898 werd het Brits gebied door een pachtverdrag dat 99 jaar van kracht zou zijn, uitgebreid met een deel van het achterland op het vaste land en met enige naburige eilanden. Het centrum van Victoria, de hoofdstad, doet volkomen Europees aan. Hier hebben firma's uit de hele wereld hun vestigingen. De stad heeft een Britse en een Chinese universiteit.

Van de circa 5 miljoen inwoners van Hong Kong zijn er 35.000 Europeanen; de meesten hiervan zijn zakenlieden en ambtenaren met hun gezinnen. Hong Kong is ook een vrijhaven-gebied, d.w.z. dat alle waren er tolvrij kunnen worden in- en uitgevoerd. Daarom is dit gebied bij de zakenlieden erg in trek.

Aan de rand van de steden vindt men overvolle arme wijken, voor een groot gedeelte bewoond door vluchtelingen uit China.

Hong Kong heeft vele soorten industrie. Men maakt er textiel, kunststoffen, metaalwaren en schoenen, er is scheepsbouw en er zijn ijzergieterijen en walserijen.

In het achterland zijn wat landbouwbedrijven, maar de produktie is lang niet groot genoeg om de vier miljoen inwoners te voeden.

De volksrepubliek China onderhoudt vreedzame betrekkingen met Hong Kong en levert het gebied vele artikelen. Voor de regering in Peking is Hong Kong tot nu toe een nuttige handelspartner. Niemand weet natuurlijk of het pachtverdrag na 1998 vernieuwd zal worden. Een 'ander' China, de Nationale Republiek China in 1950 uitgeroepen door Tsjiang K'ai-sjek is gevestigd op het eiland Taiwan (Formosa).

De deling tussen de twee China's kwam in 1949 tot stand na een jarenlange bloedige oorlog.

Robert Clayton en John Miles (uit: China, Geografie en Volkenkunde voor jonge lezers)

漢 字

Nederland door een Chinese bril

Chinezen kennen we eigenlijk alleen maar van Chinese restaurants, uit de krant als er een goktent wordt opgerold en verder komen we ze in ons leven niet tegen. Er zijn er heel wat in ons land, maar nooit lezen of horen we over harde confrontaties zoals met Surinamers of Molukkers. Misschien omdat we tegenover deze, toch ook gekleurde, en alleen daarom vaak gediscrimineerde mensen, geen schuldgevoelens hebben?

Toevalligerwijs leerde ik een Chinese jongen kennen. Hij woont in onze straat waar zijn ouders een Chinees restaurant hebben. We praatten wel eens met hem, als hij aan onze tafel bediende, hij heeft een schattig broertje van drie, dat tussen de tafels speelt en zo was het contact toch wel gauw gelegd.

We hoorden dat hij op de HAVO zat en tamelijk moeilijk Nederlands sprak. We boden aan hem te helpen als hij eens moeilijk zat met z'n schoolvakken en zo 'durfde' hij het meermalen aan ons te bellen of hij langs mocht komen met z'n schoolboeken.

Outsiders

Chinezen blijven outsiders in ons land. Waarom? Daar ben ik nog niet achter. In het geval van Kuen-yen Tao (eigenlijk moet Tao vóór zijn voornaam staan, want zo hoort dat in China) is het zo, dat zijn ouders alleen maar Chinees spreken. Niet eens een beetje Engels. Hier zijn dus geen kontakten mogelijk, alleen maar wat vriendelijk lachen tegen elkaar als ik zijn moeder met de kleine Ken tegenkom in ons dorp. Kuen-yen, voor het gemak noemen ze hem op school maar Koen, en zijn broer Jimmy, zitten op de HAVO, hebben het daar prima naar hun zin, voelen zich ook geaccepteerd door de klasgenoten, maar daarbuiten is er geen enkele relatie met Nederlanders.

Als ze de schooluren achter zich hebben, het huiswerk gemaakt is, dan helpen ze in het restaurant. Geen verenigingen, geen sport, geen uitjes. Een saai bestaan? Ik weet het niet. Kuen-yen (16 jaar) maakt een tevreden indruk. Hij heeft een prachtige verzameling postzegels, die hij wel eens meebrengt en vertelt enthousiast, aan de hand van grote boeken, vol foto's en platen over China. De grens tussen Hong Kong en de Volksrepubliek valt daarbij weg, omdat het dorp Sheung Shui, waar hij tot 1974 woonde, dichtbij de grens met 'rood' China ligt.

School

Hoe kwam Kuen-yen in Nederland terecht?

'Wij zijn eigenlijk boeren van afkomst' vertelt hij. 'De mensen die naar Nederland komen, kunnen hier beter verdienen als daar met landbouw. Mijn vader heeft eerst in Amsterdam gewerkt, 7 jaar. In 1974 zijn mijn moeder en wij ook naar Nederland gekomen en zijn toen een eigen zaak in Den Bosch begonnen en in 1976 zijn we naar Winterswijk verhuisd. De boerderij in

Sheung Shui hebben wij nog en mijn oma verzorgt hem, maar we hebben geen beesten meer. In Den Bosch kwam ik in de vijfde klas en mijn broer in de eerste van het middelbaar onderwijs.'

Hoewel de jongens geen woord van onze taal kenden, moesten ze zich toch zien te redden binnen het Nederlandse onderwijs systeem. Nadat ze in juni 1974 in ons land arriveerden probeerde een 19 jarige HBO-er, die zelf wat Chinees en Engels sprak, de broers de eerste beginselen van het Nederlands bij te brengen.

Voor ons gevoel een onoverkomelijke moeilijkheid om maar iets te snappen van wat de man voor de klas vertelt, maar uit Juen-yens verhaal wordt me duidelijk, dat de schoolkinderen in China voor geen kleintje vervaard zijn.

Ze beginnen al heel vroeg in de eerste klas van de kleuterschool met het leren van de 'karakters' de Chinese lettertekens. Officieel zijn er zo'n 50.000, maar het aantal, dat de schoolkinderen moet kennen ligt veel lager. Kuen-yen weet het aantal niet precies. Hij laat me een Chinees leesboekje zien, dat kinderen in de derde klas moeten kunnen lezen. Ik begin het voorin te bekijken, maar hij tikt me op de vingers, want Chinezen beginnen, oh jé, achterin het boek. Met rekenen en taal is het al net zo. Er wordt al een begin gemaakt op de kleuterschool als onze 4 en 5 jarigen zich nog met minder ernstiger zaken bezig mogen houden. Wie er beter aan toe zijn? In ieder geval is dit getraind-zijn een grote voorsprong voor Chinezen, die naar Holland komen.

Als ze het Nederlands wat snel onder de knie kunnen krijgen, blijkt dat ze zo'n stevige basis hebben en zo'n discipline hebben aangekweekt, dat ze vrij gemakkelijk mee kunnen binnen ons onderwijssysteem. In het geval van Kuen-yen en zijn broer Jimmy is het zo, dat ze nooit doubleerden en zonder veel pijn en moeite al een aardig eind de havo doorgekomen zijn.

Op de lagere school in Hong Kong wordt ook met vakken gewerkt, zoals bij ons op het middelbaar onderwijs; dus bijv. vier uur Engels, vier uur rekenen, vier uur geschiedenis enz. En vanaf de kleuterschool wordt er een fikse portie huiswerk meegegeven, wel 2 uur per dag. Kuen-yen zegt Nederlands niet moeilijk te vinden, tenminste gemakkelijker dan Engels. In China krijgt ieder leerling aan het eind van het schooljaar een echt schoolonderzoek voordat ze overgaan.

Terug

Plannen voor de toekomst hebben de broers heel gericht: 'Ik wil wel terug naar China als ik afgestudeerd ben', zegt Kuen-yen. 'Mijn broer ook. Die gaat naar de laboratorium school. Chemie studeren en scheikunde. En ik wil verder in de vliegtuigbouw. Mijn ouders blijven hier.'

En gaan ze dan terug naar Hong Kong?

‘Nee’, lacht Kuen-yen ‘Wij gaan naar de Volksrepubliek om mee te helpen aan de opbouw van ons land. Zij hebben ons nodig. In Hong Kong is al welvaart. Wij zijn welkom zeggen zij. Wij mogen altijd terugkomen als wij willen.’

Hij vertelt, dat er in Amsterdam een China-vereniging is, die dat verzorgt en als een Chinese jongere zich daar meldt, worden de mogelijkheden voor hem of haar bekeken en verder alles geregeld. Natuurlijk is het niet zo, dat alle hier verblijvende Chinese jongeren zo gemotiveerd de wereld in kijken. De meesten willen hier blijven omdat het in Nederland beter is en ze hier meer kunnen verdienen.

De ouders van Kuen-yen zijn Boeddhisten volgens de leer van Confucius. Maar hij en zijn broer hebben geen , is zijn enig kommentaar en hoewel ze allerlei christelijke lektuur krijgen toegestuurd in Chinese karakters kan ook het Christendom hen niet boeien.

Hoewel ik er bij Kuen-yen op aandrang eens wat kritiek te spuien op Nederland en zijn bewoners levert dat nauwelijks iets op. Is het alleen zijn Oosterse beschaafdheid?

Hij lacht me toe en zegt: ‘Ik vind, dat hier de mensen ook aardig zijn. Je wordt vaak geholpen als je dingen niet weet. Ze gaan gewoon met je om. Ik wordt hier wel als normaal beschouwd. Ik vind de leefgewoonten hier wel goed. Goede woongelegenheden en welzijn, vind ik. Hier is luxe overal. In Hong Kong is alleen de stad ontwikkeld. Maar de meeste bevolking daaromheen is arm. De mensen in de stad verdienen veel beter dan de mensen op het platte land. Daarom gaan de mensen ook naar de stad.’ Ook het klimaat is voor hem geen bezwaar, al regent het nogal eens. ‘Maar China is erg droog en dat is nou ook weer niet zo plezierig.’

Wat hij nog wel kwijt wil is, dat hij de houding van zijn medeleerlingen vreemd vindt: ‘Ik vind ze op school vaak slordig met leren. Als een leraar een beetje meer huiswerk geeft dan gewoon, dan vinden zij dat heel erg. En zij leren niet veel. Zoals bij mij in de klas moeten zij eigenlijk gelijk zijn aan MAVO 4 maar ik vind niet, dat ze hard werken. Zij kunnen best beter leren. Maar zij doen gewoon niets. Zij weten niet veel van de wereld af. Veel mensen uit arme landen zouden het fijn vinden om zo veel te mogen leren, maar zij zitten maar op school en doen hun best niet. Zonde van geld en tijd. Zij waarderen ‘t niet voldoende.’

Een regenboog in een verpauperde stad (1979)

Sieth Delhaas

Weerwoord, juni 1979

Inleiding

‘In onze samenleving moet alles zin en resultaat hebben, daar knappen de meeste mensen, vooral de jongeren, op af. Het gaat niet meer om de ontmoeting tussen mensen’.

Dat zegt Marrie van Leeuwen, 26 jaar en projectleider van het zomerjongerenproject en de preventie-activiteiten van de interkerkelijke stichting ‘De Regenboog’ in Amsterdam.

Jezelf openstellen

Ze is de afgelopen maanden met haar mede-stafleden druk doende geweest vrijwilligers aan te trekken voor dit werk. Van die vrijwilligers wordt verwacht, dat ze christen (proberen) te zijn, niet jonger dan 21 jaar zijn en dat ze enkele talen spreken. Dat christen-zijn betekent niet, dat ze de jongeren die door Amsterdamse straten zwerven op-zoek-naar-ik-weet-niet-wat, proberen te bekeren. Soms zijn er wel vrijwilligers, die met die bedoeling mee gaan doen, maar Marrie vertelt, dat die na enkele dagen zelf wel tot de ontdekking komen, dat christen-zijn-met-woorden, alleen maar vertellen van wat Jezus in iemands leven kan betekenen, voor deze jonge mensen, die vaak helemaal ontworteld zijn, een vrij nietszeggende aangelegenheid is. Maar wel, dat je je als jongeren vanuit je christen-zijn open stelt voor de ander.

De ‘ontmoeting met de ander’ is doel in zichzelf. Marrie spreekt uit ervaring als ze zegt, dat het voor de vrijwilligers onderling positiever werkt en je meer steun aan elkaar hebt als je met andere christenen samenwerkt.

Zelf heeft ze drie jaar als vrijwilligster aan de zomerkampen meegewerkt. Ze is nu van 1 januari tot 1 oktober 1979 aangesteld als parttime kracht. Eén van haar taken is te onderzoeken of het werk dat tot nu toe is gedaan, dus ‘de ontmoeting’, nog wel voldoende is en er niet meer op het voorkomen van druggebruik moet worden gewerkt. Deze tijdelijke baan heeft Marrie met beide handen aangegrepen, omdat ze als derdejaars-theologie studente in Kampen, geen studiebeurs kon krijgen en niet meer op ‘thuis’ wil terugvallen.

Een vrijwilliger, die na enkele gesprekken met de regenboogleiding en een trainingsweekend mee gaat werken voor twee weken in de zomervakantie, heeft eigenlijk niets anders te doen dan ‘er zijn’. Dat ‘er zijn’ gebeurt op zogenaamde kritieke punten in de stad. De Dam is zo’n punt, een pilsje drinken in bepaalde cafés, er pretentieloos aanwezig zijn. Het lijkt erg simpel en doelloos, maar Marrie weet uit ondervinding dat het tegendeel het geval is.

Marrie: ‘Als je op de Dam zit, raak je aan de praat. Gek hè, als je in de trein tegenover iemand zit, zeg je niets. De toerist is onze doelgroep. We presenteren ons niet als medewerker van ‘De Regenboog’. Je praat gewoon en als er contact ontstaat, kun je als dat nodig is, als de jongen of het meisje met problemen zit, helpen of waarschuwen.

Voorals als het om drugs gaat. We kunnen ze uitnodigen voor een bezoek aan onze kelder aan de Kloveniersburgwal 95. Die is 's zomers doorlopend open van 's middags 3 uur tot 's nachts 2 uur. Er wordt een programma geboden met muziek. Vaak treden de toeristen, die ons adres al kennen en ieder jaar terug komen, zélf op met muziek en zang. Dit jaar gaan we in de zitnissen gerichte informatie hangen. Bijvoorbeeld over *Amnesty International* en kernenergie. Met de bedoeling wat stof aan te reiken voor een gesprek tussen de bezoekers die daar zitten.'

In het grote huis St. Vincentius, waarin de Stichting 'De Regenboog' is ondergebracht, wordt ook regelmatig een bed gespreid voor jeugdige toeristen die in de puree zitten. Het afhandig maken van je laatste centen, je identiteitspapieren of je bagage, is een vaak voorkomend verschijnsel. En voor 'eerste hulp' klopt men bij 'de Regenboog' nooit tevergeefs aan. Als het om buitenlanders gaat dan zorgen de 'Regenboog-mensen' voor een goede afvaart naar het thuisland en is de bagage zoek, dan is het Leger des Heils er goed voor om de aankleding van de pechvogel te verzorgen.

Schrijnend

Toen het Amsterdamse *Vondelpark* nog domein was van de internationale jeugd is de Stichting 'De Regenboog' begonnen daar voorlichting te geven over drugs.

Marrie zegt nadrukkelijk: 'Niet waarschuwend, maar gewoon in een gesprek. Toen bleek eigenlijk al snel, dat de drugsproblematiek niet alleen maar beperkt is tot drugs, maar het met heel veel factoren te maken heeft in het leven. In gesprekken met de zomertoeristen komen de meest uiteenlopende godsdiensten en sekten op tafel. Er zijn de 'clochards', jonge Duitsers, die in hun eigen land met 'Berufsverbote' te maken kregen er hun heil zochten in een kraakpand, evenals de groep Italianen, die vijftien jaar lang niet naar hun eigen land kunnen terugkeren om de simpele reden, dat ze militaire dienstweigeraars zijn. Ze halen, de twee maanden dat 'De Regenboog' het zomerproject heeft, iedere dag hun kopje koffie in de kelder. Veel meer kan er voor zulke mensen niet worden gedaan.'

'Schrijnend', noemt Marrie het. 'Want na twee maanden sluiten wij de deur weer en de nood duurt voort voor zulke mensen. Wij kunnen bijna niets doen. De werkloosheid is erg groot en hulpverlening is er hier in Amsterdam bijna niet. Met de huisvesting is het net zo. Er zijn 30.000 urgentiegevallen voor een woning.'

Het zomerkampenproject is maar een onderdeel van wat de Stichting 'De Regenboog' sinds 1975 in Amsterdam doet. Toen de hele happening-beweging begon, de tijd van de flowerpower, de grote concentratie van jongeren, ontstond er tegelijk een goede afzetmarkt voor de drugshandelaren. Ook de kerken in Amsterdam hebben dit probleem onderkend, en Marrie vindt, dat de kerk in Amsterdam toch wel duidelijk aanwezig is. Niet alleen dat dit interkerkelijke hulpwerk van start is gegaan, maar je vindt er wat van terug in de zondagse kerkdienst.

Voor drugsverslaafden is er een opvangcentrum in Bussum en er wordt naarstig gezocht naar een geschikte boerderij in één van de noordelijke provincies.

De chaotische toestanden van de eerste jaren zeventig mogen dan voorbij zijn, ‘maar’ zegt ze, ‘je merkt, dat alles harder geworden is. Drugs kosten veel geld en jongeren hebben daarvoor geen of niet voldoende geld en dus is diefstal het alternatief. Er is nu een nieuwe soort vermaak bijgekomen de zogenaamde peepshow. Daar kun je voor een klein bedrag tien minuten kijken naar meisjes die, zelf meestal onder invloed van drugs, spelen met hun eigen lichaam. Die gelegenheden rijzen als paddenstoelen uit de grond. Hier naast is een huis, waar 150 meisjes slapen, hun drugs gebruiken en verder als prostituee hun leven slijten. Je ziet onder de gebruikers ook bepaalde groepen. Nederlanders gebruiken drugs meestal individueel. De Nederlandse scene is er niet meer zo nadrukkelijk. Bij de Surinamers wel, die hebben meestal één hoofdhandelaar. En de Molukkers hebben ook hun eigen vorm. Er vindt een enorme verschuiving plaats naar de tweede generatie buitenlandse werknemers. Dat wordt, of is het eigenlijk al, hét probleem. Ze krijgen geen werk en vervreemden van hun eigen familie en hun cultuur’.

Beneden peil

Wat de gemeente Amsterdam aan deze problemen doet is volgens Marrie ver beneden peil. Men schijnt het belangrijker te vinden oude monumenten op te knappen en de stad als toeristische trekpleister aan te kleden, dan zich zorgen te maken over eigen en vreemde vlinders, die door het verblindende en misleidende licht van de neonreklames worden aangetrokken.

Weinig hoopvolle geluiden lijken het. Daarom is het des te meer bewonderenswaardig, dat er steeds mensen (en vaak zijn het dezelfde) jaarlijks terugkeren om met andere vrijwilligers van ‘De Regenboog’ er te zijn en als praatpaal te fungeren van al die losgeslagenen-op-zoek-naar...

Voor Marrie zelf staat levensgroot het probleem van haar theologie-studie-in-deze-wereld. Wat ze leert uit de boeken is te theoretisch en ze mist absoluut de aansluiting bij wat ze dagelijks ondervindt tussen deze enorme problemen. Theologie en samenleving blijken dan twee levensgrote tegenpolen. Een theologie die te theoretisch is, te weinig aansluit op de praktijk. En een samenleving, die met al zijn jacht naar bezit en consumptie eigenlijk hetzelfde doet als de druggebruikers.

‘Want’ vindt Marrie ‘of je nu door de knieën gaat voor een jas, die je niet nodig hebt, maar die je aangepreft wordt door de reclame, of je bezwijkt voor drugs, in feite is het hetzelfde probleem. De mens zelf is zoek’.

LTS in Winterswijk wil geen manwijven kweken (1979)

Sieth Delhaas

Weerwoord, LCGJ, oktober 1979

De diploma-uitreiking aan de eerste drie vrouwelijke leerlingen van zijn school heeft de heer G Vooijs, directeur van de Lagere Technische School in Winterswijk, benut om in een interview in de plaatselijke krant zijn visie te geven op hoe deze meisjes het snelst hun plaats in zijn onderwijssysteem kunnen innemen.

Hij begint zijn verhaal met te vertellen dat hij en zijn lerarencorps “geen manwijven willen kweken”.

Bovendien worden de meisjes bij hem op school “volledig geaccepteerd”. Ze zouden zelfs een positieve invloed hebben op het hele schoolgebeuren en de jongens zouden zich volgens de directeur beter gedragen als er meisjes in de klas zitten.

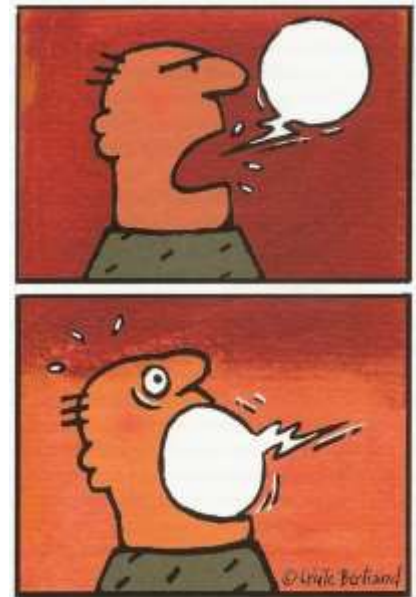
Desalniettemin moeten de jongedames voordat ze de school van mijnheer Vooijs binnen mogen wel, in tegenstelling tot de knapen, aan enkele voorwaarden voldoen. “Het meisje moet geen doetje zijn en ze moet er geschikt (?) voor zijn om bij ons op school te komen”, zegt Vooijs. “Ze moet zich niet zo maar in een hoek laten drukken.”

Eén en ander krijgen de meisjes op schrift gesteld thuis gestuurd voordat het schoolseizoen aanvangt. Een brief gericht aan de ouders van de vrouwelijke leerlingen bevat enkele voorschriften hoe de heren-op-school verwachten dat de dochters zich zullen gedragen. Ze dienen van een andere ingang gebruik te maken dan de jongens. En de ouders moeten er wel op toe zien, dat de meisjes zich zo kleden, dat zij als meisje herkenbaar blijven.

Gevraagd om een toelichting op deze voorschriften merkt de heer Vooijs nogal vaderlijk op, dat er bij het binnenkomen in de school erg veel gedrang is en hij vindt het niet juist, dat een meisje zich in dat gedrang moet bevinden. En waarom het meisje als zodanig herkenbaar moet zijn? “Wel”, zegt de directeur, “dat is om het respect van de jongens voor de meisjes te bevorderen. Ook haar eigen houding is belangrijk. Ze moet zich niet als een hele of een halve jongen gedragen.”

En om het nog aantrekkelijker voor meisjes te maken op deze LTS: “Als een jongen ergens mee in de fout gaat, dan is dat niet zo erg dan wanneer een meisje dat doet”. Wat dat fout gaan is bijvoorbeeld? “Vloeken, of porno rondstrooien”, doet de heer Vooijs even een greep uit de mogelijkheden!

Het krantenartikel vermeldt voorts, dat de heer Vooijs zijn vrouwelijke leerlingen, eenmaal afgestudeerd, zeer goed ziet functioneren als telefonistes in een bouwtechnisch bedrijf omdat het nu vaak zo is, dat deze bediensters-van-de-telefoon geen of nauwelijks technische kennis

bezitten. Maar grotere kansen ziet de man in de autoverkoop. Of hij daarmee de kansen van de koper of de omzetkansen van de autohandel bedoelt is onduidelijk want hij zegt: “Als er een man binnenkomt om een auto te kopen, dan zal hij waarschijnlijk eerder positief over de aankoop van een auto beslissen dan wanneer een man zulk werk doet.”

Een aantal vrouwen uit het Winterswijks vrouwencafé, vergezeld van andere vrouwen en mannen die deze uitspraken toch al te veel vonden indruisen tegen het emancipatiebeleid dat de regering sinds het Jaar van de Vrouw tracht te realiseren, posteerden zich gewapend met toepasselijke leuzen tijdens de aanvang van de diploma-uitreiking voor de ingang van het Cultureel Centrum waar dit gebeuren zou plaats vinden.

Het baarde enig opzien in deze, overigens rustige, Achterhoekse gemeente.

Een mannelijke bezoeker wist te vertellen dat het ging om “een aantal vrouwen die zich schijnbaar weer vervelen. Kunnen ze echt niets anders verzinnen?”.

VARA's Rooie Haan vatte de zaak wat serieuzer op en nodigde één van de vrouwen en de heer Vooijs uit voor een gesprek in dit programma op zaterdag 28 juni jl. Ook hier werd het kledingprobleem niet opgelost.

Hoe een meisje er wel moest uitzien kon de heer Vooijs niet omschrijven, hij liet het graag aan de ouders en het meisje zelf over, maar een paar oorbelletjes als herkenningsteken zou zeker op zijn plaats zijn.

Gospel for guests (1978)

Sieth Delhaas

Weerwoord, januari 1978

De Islam

Er zijn circa 600 miljoen islamieten (1.200 miljoen Christenen, 500 miljoen hindoes, 300 miljoen boeddhisten). De Islam heeft evenals het Christendom één persoon centraal. Mohammed bekeerde zich in 610, toen hij 40 jaar was, doordat de engel Gabriel aan hem verscheen in een visioen. Voor die tijd had Mohammed als karavaanleider veel gereisd en gehoord over de Joodse en Christelijke leer. Hij trouwde met een rijke weduwe en had daardoor wat meer tijd om na te denken en zocht daarvoor de stilte in de woestijn waar hij het visioen kreeg. Gabriel vertelt hem over God (Allah), over het je helemaal overgeven (Moslim) aan die God en dat Hij hem, Mohammed heeft uitgekozen om een groot profeet te worden. Dit verandert Mohammed totaal. Hij gaat profeteren, maar krijgt, op enkele familieleden na, nauwelijks gehoor bij de mensen in zijn geboortestad Mekka. Teleurgesteld vertrekt hij naar Medina waar hij snel aanhang krijgt. Zijn aanhang is zo vurig dat in 630 besloten wordt de stad Mekka aan te vallen en voor Mohammed te veroveren. Vanaf dat moment wordt de Kaaba het geestelijke centrum van de Islam. In 632 sterft Mohammed.

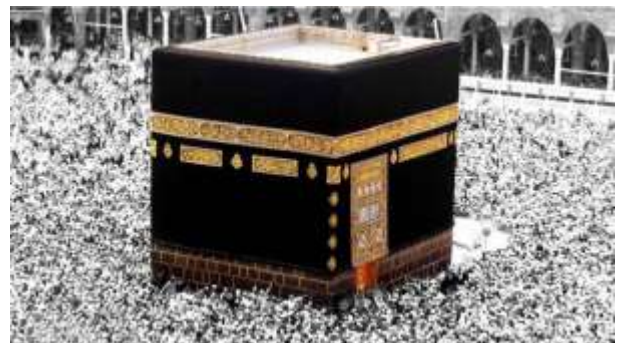
Dan begint de uitbreiding van de Islam via de legers en 'zendelingen'. Ze komen tot in India en Frankrijk waar de Europese troepen o.l.v. Karel Martel in 732 de grootste moeite hebben ze tegen te houden. De Islam maakt miljoenen bekeerlingen.

Gebieden waar Paulus honderden jaren geleden met succes het Evangelie preekte werden in één klap voor de Islam gewonnen.

Het Klein Azië uit Paulus dagen en het Turkije van nu. Zo'n 800 jaar later staan de mohammedaanse troepen opnieuw midden in Europa, nu bij Wenen en de 'christelijke' troepen kunnen met de uiterste krachtsinspanning het tij keren.

De Koran (Qur'an) is het heilige letterlijk door God geïnspireerde boek. Tot voor kort was het verboden de Koran te vertalen.

Daarom wordt ook in bijna alle Islamitische landen Arabisch gesproken. Het is een heel ander boek dan de Bijbel, in heel korte stijl geschreven. Er komen veel bijbelse figuren in voor. Mohammed zag zich als vierde grote profeet na Abraham, Mozes en Jezus als de stichter van Mekka. Ook veel verhalen over Jezus staan in de Koran, maar, en dat is het grote verschil tussen de Islam en het Christendom, niet wordt verteld dat Jezus Gods Zoon was, noch dat Hij opgestaan is. God is enig en ondeelbaar zegt de Islamiet. Mohammed heeft waarschijnlijk niets geweten van de kruisdood van Jezus. Bovendien is het voor een mohammedaan ondenkbaar dat een groot profeet van God zo zou lijden en in feite verliezer is.

De 5 hoofdpunten van de Islam, meestal de 5 zuilen genoemd, zijn:

1. De Geloofsbelijdenis 'Er is geen God dan Allah en Mohammed is zijn profeet.
2. Het Gebed: 5 maal per dag de voorgeschreven gebeden en het voorgeschreven ritueel zeggen. (Een Moslim is verplicht zich vóór die gebeden te wassen. Doet hij dat niet dan is zijn gebed ongeldig. Kun je je voorstellen hoe hij zich voelt met zoveel man in een te klein pension (in ons gastvrije land) met de spaarzame sanitaire voorzieningen?)
3. Aalmoezen: een gedeelte van de inkomsten wordt aan de armen gegeven.
4. De Ramadan. Vastenmaand, de 9e van het Islamitisch jaar.
5. De pelgrimstocht, als het kan moet ieder Moslim die eens in zijn leven maken. Doel: de heilige stad Mekka.

God bracht ze

'Wij geloven heel bewust, dat God er een bedoeling mede heeft de buitenlandse werknemers, waarvan talloze Moslim zijn, op onze weg te plaatsen. Hij geeft kansen zendeling in eigen land te zijn', zo schrijft de in 1975 opgerichte vereniging 'Gospel for Guests' in haar jaarverslag 1975/76. Een vereniging bestaande uit 'vogels van diverse pluimage': gereformeerd (en vrijgemaakt), hervormd, Pinkstergemeente en gemeente van Christus. Gospel for Guests wil aan onze gastarbeiders het evangelie brengen. Dit gebeurt voornamelijk door lektuurverspreiding, bijbelgedeelten in tweetalen, traktaten.

Een boeiend voorbeeld van hoe de vereniging te werk gaat, was de voetbalwedstrijd van Ajax tegen het Nationaal elftal van Marokko op 5 mei 1976. Ja, inderdaad Bevrijdingsdag. Ongeveer 15.000 Marokkaanse supporters probeerden hun landgenoten tot groter prestaties aan te moedigen.

Gospel for Guests (verder: G.F.G.) greep haar kansen, bestelde duizenden traktaten en vertelt in haar verslag: 'te elfder ure kon een ploeg van tien man bijeen worden geroepen. In een minimum van tijd waren wij de traktaten kwijt. Wij waren zo dankbaar dit Christelijk getuigenis te mogen geven, te meer toen wij zagen, dat er ook geheel andere geschriften werden verspreid'. Gospel for Guests moet het allemaal alleen opknappen, want kerkelijke steun, financieel of in andere vorm, is er niet. Daarom ging er begin januari 1977 een brief uit naar alle medechristenen onder het motto 'Geef hun te eten!!!! Predik het Evangelie aan alle volken'.

Praten over Jezus

Ria en Hannie, beiden lid van de Gemeente van Christus in Winterswijk en sekretaresses van de vereniging, zijn er van overtuigd, dat deze buitenlandse werknemers door God naar Europa zijn gebracht om ze zo met het evangelie in contact te brengen omdat het in de landen van de Islam ontzettend moeilijk is bekeerlingen te maken. Ik maak mijn bezwaren kenbaar. Wij hebben deze mensen misbruikt om onze economie in stand te houden, laten hun het smerigste werk opknappen, buiten hen uit, gunnen ze niet dat hun familie overkomt, want ze nemen onze huizen in beslag, en nu onze economische omstandigheden minder worden, wordt allereerst naar de gastarbeiders gewezen die 'onze' arbeidsplaatsen innemen. Kortom we hebben ons allerminst als broeders, laat staan als Christenen tegenover hen gedragen. Ik geef toe op allerlei plaatsen is de situatie de laatste jaren wat beter geworden. Nu komt Gospel for Guests, schuift al deze punten aan de kant en gaat aan het evangeliseren. De kerken hebben op de brief van G.F.G. niet zo erg positief gereageerd.

Ria: 'Over het algemeen gaan de kerken ervan uit, dat die mensen hun eigen geloof hebben, maar er staat toch duidelijk in de Schrift 'Onze behoudenis is in niemand anders'.

In hun eigen woonplaats proberen deze meisjes de buitenlanders op straat aan te spreken en nodigen hen uit voor een bezoek aan de koffiebar op de markt en proberen daar met hen over Jezus te praten.

Of ze zelf zich ook verdiept hebben in de leer van de Islam, en de gebruiken van deze vreemdelingen?

'Nee' zegt Ria, 'we hebben ons niet bewust verdiept in de Koran. Als je een Moslim vraagt: Vertel mij eens in 10 minuten wat Mohammed voor jou gedaan heeft, dan is hij al in één minuut klaar. En dan kom jij en dan kun je erg lang over jouw geloof praten.

In Turkije zelf is het ontzettend moeilijk om het evangelie te brengen. Daar blijven de deuren dicht. Het is daar bijna onmogelijk om aan zending te doen. Wordt daar iemand Christen dan verliest hij zijn baan.'

Als jullie dit nu weten en je bedenkt bovendien hoe moeilijk die gastarbeiders het maatschappelijk al hebben als ze na een tijdje voor goed naar hun land terug keren, wordt er dan door G.F.G. voor opvang of begeleiding in hun land gezorgd?

Ria: 'dat probleem hebben we wel onderkend. Ook hier merken we al dat ze uit hun gemeenschap worden gestoten als ze Christen worden. In Duitsland, weten we, zijn veel Turken tot het Christendom overgegaan. Die worden daar opgevangen en er wordt voor gebeden. En ik geloof dat gebed op het moment als die mensen terug gaan het belangrijkste is. 'Er staat toch geschreven: "Hij zal het doen." Op dat moment moet je je vertrouwen op Hem stellen. Deze mensen weten dat ze vervolgd worden als ze teruggaan. Maar God zal voorzieningen treffen. Wij moeten niet gaan organiseren.'

Na een lange avond praten komen we niet verder. Mijn vragen blijven onbeantwoord. Hier zijn vreemdelingen die Jezus niet kennen; Christenen kregen een zendingsopdracht. Moeten wij die Islamieten die onder ons wonen zonder meer gaan bekeren? Een vraag die bij velen leeft. Ook bij vele jongeren die helpen op de sociëteiten voor buitenlanders of andere opvanggelegenheden voor buitenlandse werknemers.

Turkse halte

‘Waarde vrienden.

In Nederland en Turkije wonen mensen die God aanbidden. In Turkije willen deze mensen zich aan de wil van God overgeven, zoals die aan Mohammed geopenbaard is en door Hem opgetekend werd in de Qur’an.

In Nederland noemen de mensen die jGod aanbidden zich Christenen, omdat zij zich willen richten naar de persoon van Jezus Christus (de profeet Isa), zoals zij hem uit de Bijbel kennen.

Welnu vrienden, de Christenen van Soest nodigen u uit voor een ontmoeting...’

Deze uitnodiging staat te lezen in ‘De Turkse Halte’ een uitgave van de Raad van Kerken te Soest. Een heel andere benadering dan G.F.G. Hoe denkt men in Soest over die zendingsopdracht van G.F.G.?

Ik praat met Erik, Wim en Frans van de studiegroep Christendom-Islam.

Een stukje voorgeschiedenis: In 1974 is een Instuifproject gestart nadat al enkele jaren vanuit diverse kerken incidenteel iets ‘aan de gastarbeiders’ was gedaan, zoals een voorlichtingsavond over de Islam door de Zendingskommissie, een thema-mis, hulp bij akute nood, intensievere ziekenzorg enzovoort. Een gesprek met de Werkgroep Buitenlandse Werknemers, waarin de kerken vroegen naar suggesties wat zij nu voor de gastarbeiders konden doen, resulteerde in de oprichting van een Instuif, waar de buitenlanders een deel van hun vrije tijd in het weekend zouden kunnen doorbrengen. Belangrijk voor de hele ontwikkeling was de vraag aan de kerken: ‘Hoe zien jullie de relatie tussen Christendom en Islam? Willen jullie in de toekomst proberen in gesprek te komen met de Moslims of menen jullie zending te moeten bedrijven in de klassieke zin van het woord?’ Een moeilijke vraag. Besloten werd eerst met het Instuifproject te beginnen en later de tweede vraag aan de orde te stellen.

Aan de buitenlanders die benaderd worden is duidelijk uitgelegd dat de kerken deze instuif niet begonnen om zielen te winnen, maar dat er wel bereidheid is tot ontmoeting en gesprek. Hoe degelijk de organisatoren zich hebben voorbereid, in tegenstelling tot G.F.G., blijkt onder andere uit de brochure ‘Turkse Halte’. Daarin lezen we: ‘Besloten wordt de buitenlanders, vrijwel uitsluitend Moslims, geen alcohol aan te bieden. Hierbij worden de officiële voorschriften van de Qur’an gevolgd. Toch duikt steeds de vraag op: hoe is nu de positie van de kerken in verband met de relatie Christendom en Islam? Tenslotte ontkomt men er niet aan. Eind 1975 wordt de studiegroep geïnstalleerd, bestaande uit 10 mensen. Voorlopig nog zonder Moslims. Waarom? Wel de groep heeft nog de handen vol met het verwerven van kennis over de Islam en met zich bezinnen op de eigen boodschap.

Dialoog

De mening van de geïnterviewden is dan ook dat G.F.G. haar mening wat al te vlug klaar heeft.

Erik: Als God een gezicht heeft, is dat een klap in zijn gezicht. Hém aan wijzen als de schuldige die gastarbeid veroorzaakte...

Frans: Het is broodroof om de gastarbeider te ontrukken wat hem hier nog overgebleven is. Maar wat ze (G.F.G.) doen is tot mislukken gedoemd.

Wim: Dit soort werken is niet alleen diskriminerend voor buitenlanders, nee ook allerlei Nederlanders worden op een dergelijke grove manier benaderd.

Erik: Toen ik las hoe zij de buitenlanders benaderen werd ik eerst vreselijk boos, later heb ik het nog eens gelezen. Iedere Moslim is overtuigd van zijn eigen waarde, van zijn eigen cultuur. De Islam speelt een enorme rol in zijn dagelijks leven.

Niet zo eenvoudig

Of wat de Islam werkelijk is.

Frans: Alle buitenlanders zijn ontworteld. Het enige wat zij meegebracht hebben is hun geloof.

Wim: Toch moet je oppassen dat je zo'n manier van werken als van G.F.G. niet alleen afschuift op bepaalde groepjes buiten de kerk. Ook binnen de kerken, en dat is onze eigen ervaring, zijn er mensen die de dialoog uit den boze vinden, die vinden dat er alleen maar zending bedreven moet worden. Wij vinden in de eerste plaats dat die verkondiging zit in de presentatie van de Instuif voor buitenlanders door de Raad van Kerken. En dan moet je afwachten wat er verder gaat gebeuren. En nu zeggen we: er gebeurt meer dan we voor mogelijk hadden gehouden. Op die Instuif wordt wel degelijk over Godsdienst gepraat. Terwijl 'men' voorspelde: 'dat komt toch niet aan de orde'. Je moet ook rekenen die mensen zijn niet gewend zo te 'theologiseren' als wij dat van huis uit hebben meegekregen. Daarom moeten wij ons eerst voorbereiden op dat gesprek. Als we zinnig willen praten moeten wij ons eerst verdiepen in wat de Islam betekent. Die buitenlanders kunnen dat ons in gebrekkig Nederlands niet overbrengen.

Al studierend op wat de Islam werkelijk is, zijn we er achter wat Christenen nu eigenlijk te vertellen hebben. Je kunt ze geen staalkaart aanbieden van kerken en Christenen van diverse pluimage die we hier hebben. Verdiep je je in de Islam, dan moet je je ook verdiepen in het Christendom. Dan kom je voor vreemde vragen. Leg maar eens uit wat wij met de opstanding bedoelen en wat dit voor ons betekent! Je komt uit twee verschillende werelden en je ontdekt dat het werelden zijn die elkaars respect verdienen.

Frans: De Turken zijn naar ons toe gekomen en vroegen: "Hebben jullie geen gebedsruimte voor ons?" Die is er gekomen. We hebben een uitnodiging gekregen voor het feest na de Ramadan en dat hebben we samen gevierd.

Wim: Onze bedoeling is in bredere kring in de gemeente belangstelling los te peuteren. Straks gaan we ook een Moslim in onze gespreksgroep halen. We moeten een breder terrein krijgen wil er ooit iets zichtbaar worden van een begrip tussen de wereldgodsdiensten. Dat zal moeten gebeuren in het dagelijks leven, op straat, en in de bus.'

Maar wat doen jullie nu met die zendingsopdracht?

Wim: Van die zendingsopdracht zien wij af. Wat wij dan wel precies bedoelen? Daarover zijn de meningen verdeeld. Waar wij het wél over eens zijn is dat wij het Christendom present willen stellen door onze aanwezigheid en hulp. En we zijn bereid verantwoording af te leggen van onze inspiratie door de Bijbelse boodschap.'

Frans: 'Maar dat zal niet gemakkelijk overkomen'.

[illegible]

Wat is een betere gelegenheid om je vriendschap te tonen dan een buitenlander te eten te vragen? Trakteer hem dan niet op een echte Hollandse pot. Maar verras hem met een gerecht uit zijn eigen land.

Etti pirasa (gestoofde prei met rijst)

- 2 kg prei 1 ui
- 75 gram boter of margarine
- 400 gram mager rundergehakt (denk erom varkensvlees is taboe voor een Moslem)
- 1 blikjes tomatenpuree
- 5 eetlepels rijst
- zout

- Maak de prei schoon en snijd de eetbare stukken aan plakjes.
- Was de prei en laten uitlekken.
- Maak de ui schoon, snipper ze fijn en fruit ze in de boter lichtbruin.
- Voeg het gehakt toe en smoor dit even mee tot het gehakt, (dat je steeds met een vork goed door elkaar roert) grijsig gekleurd is.
- Doe er de tomatenpuree bij.
- Nu kan de prei bij het gehaktmengsel en ook dit moet even meesmoren, nl. tot ze slap is.
- Was de rijst en doe ze bij het mengsel.
- Giet er wat water over en laat alles op een zacht vuurtje gaar worden in ± 30 min.
- Breng het gerecht op smaak met zout.

49

Pro: kijken naar jezelf en de wereld om je heen (1978)

Sieth Delhaas

Weerwoord, mei 1978

Inleiding

Pro, drie jaar geleden nog in het middelpunt van de belangstelling, is teruggezakt in de rust van haar eigen bestaan. Het nieuws is eraf voor de wereld-er-omheen en dat betekent voor de 'oefenaars' binnen Pro: toekomen aan datgene waarvoor ze hier gekomen zijn: een jaar lang oefenen in een vorm van 'nieuwe levensstijl', geënt op het idee van de Nederlandse Raad van Kerken.

De naam Pro bedoelt niets anders dan 'voor' zijn. 'In tegenstelling tot alleen maar kritiek leveren op onze samenleving', licht José Klein Tank, het vrouwelijk deel van het Pro-begeleidende-paar toe, 'willen wij ons wel kritisch opstellen, maar tegelijkertijd ons inzetten voor een betere samenleving.'

Ideeëndag

In een kleine, pas gerenoveerde woning aan de Grootburgerstraat in de wijk Knutteldorp in Deventer, schenkt Jan Witkamp (28 jaar en voormalig welzijnswerker) thee voor me in. José, tot aan haar Pro-bestaan onderwijzeres, 'staat' me vanuit een horizontale houding te woord, omdat ze eerder die week een voetoperatie heeft ondergaan. Ze zijn in september 1977 gestart met zes andere jongeren van 17-30 jaar, in de Pro-werkplaats in Deventer. Zij tweeën echter willen, in tegenstelling tot de anderen, langer dan een jaar binnen Pro werken. Ieder jaar verandert de groep van samenstelling en er moeten toch een paar mensen zijn, die wat 'overlappend' werken. Ze denken zelf aan een jaar of drie, 'maar', zegt Jan, 'we moeten dan toch een ander echtpaar vinden die dit van ons over wil overnemen. Wij zijn de initiatiefnemers van Pro opgevolgd, die zich nu op een andere manier met 'nieuwe levensstijl' bezighouden.

Toch zijn we bang dat het in de toekomst moeilijker zal worden voor mensen om hun baan, hun zekerheid, voor een tijd op te geven. De werkloosheid zal het minder gemakkelijk maken om daarna een andere baan te vinden.' Of ze zelf straks in hun eigen 'stiel' terug kunnen keren vinden ze nog niet zo belangrijk. Al hun aandacht was deze maanden gericht op de 'tournee' door het hele land om anderen, jongeren meestal, te bereiken met hun 'ideeëndag'. Maar niet alleen jongeren komen op zo'n dag waar Pro zich, aangekondigd door de regionale omroep of de plaatselijke bladen, presenteert in een zaaltje of bij een Pro-sympathisant thuis. Ook anderen komen ideeën opdoen over een vorm van leven waarin de

gedachten over een ‘nieuwe levensstijl’ meer of minder verwerkt zijn. Deze voorlichtingsdagen werden dit jaar voor het eerst gehouden om straks, als deze groep ‘afzwaait’, weer een nieuw stel jongeren te hebben, die zich willen oefenen binnen het driedelingsplan dat de werkplaats heeft opgesteld.

Werkplaats

Ik heb al een paar keer het woord ‘werkplaats’ opgevangen en meen toch zeker te weten dat ik op de Pro-werkgemeenschap afgekomen ben.

‘Dat klopt wel’, verduidelijkt Jan, ‘maar in overleg met de nieuwe groep hebben we in september gekozen voor ‘werkplaats’. Op de weekends die we organiseerden en ook bij andere kontakten, begrepen we dat ‘men’ dacht dat we een soort leefgemeenschap vormden, wat daar ook onder verstaan mag worden. Dat had wel eens een ongunstige klank. Er is echter bij ons geen sprake van een leefgemeenschap. Het enige dat we samen doen is leven vanuit de regel van het driedelingsplan. Leven en werken doen we helemaal op onszelf.’

Ik vraag hem bij het begin te beginnen.

‘Drie jaar geleden heeft een echtpaar uit Leeuwarden, dat de gedachten rond de nieuwe levensstijl in de praktijk wilde brengen met een aantal andere mensen een werkgemeenschap gevormd. Daar ging een groot aantal voorbereidingen aan vooraf. De gemeente Deventer wilde, wat woonruimte betreft, wel meewerken omdat ze iets in die ideeën zag. Daarom is Deventer de vestigingsplaats geworden. Basis van de gemeenschap is een ‘driedelingsproject’. Dat houdt in: 20 uur per week werken in fabriek of bedrijf om de kost te verdienen, daarnaast 10 uur per week als vrijwilliger werken in de welzijnssector. Tenslotte wordt er 10 uur per week aan vorming gedaan. Tijdens het tweede jaar zijn wij, José en ik, met Pro in kontakt gekomen. Er waren toen wat kinderziektes. Er was een groep, die het welzijnswerk wat liet schieten en erg met zichzelf bezig was. Halverwege het jaar zijn er toen wat mensen uitgestapt. Wij hebben nu dit jaar de leiding overgenomen en hebben met de leden van de groep die in september gestart zijn afgesproken, dat we ook echt een jaar lang doorgaan. Dat is tenslotte de opzet. Bovendien is het zo, dat mensen die binnen die periode van een jaar eruit stappen, de andere leden van de groep benadelen.’

Jan licht verder toe, dat Pro geen kerkelijke binding heeft, al zijn er leden van de groep die dat zelf wel hebben; de werkplaats staat voor iedereen open.

Parttime

Jan: ‘We willen ons bezig houden met het werkloosheidsprobleem.

Door afstand te doen van onze werkkring en door parttime te gaan werken, willen we bijdragen aan de oplossing van het werkloosheidsprobleem.’

© Gert Kruger / rfa, coll. Nederlands Fotomuseum

José: 'Het is niet dat parttime werken alleen, maar omdat je een halve baan hebt vragen de mensen waaróm je dat doet. En zo breng je het gesprek erover op gang. Ik werk sinds kort als telefoniste. Als onderwijzeres kon ik natuurlijk niet voor 20 uur op een basisschool blijven. Dat wordt in dat werk niet geaksepteerd en ik zou het zelf ook niet willen omdat het voor de kinderen niet goed is dat er telkens iemand anders voor de klas staat. In ons groepje zitten nog twee onderwijzers voor wie hetzelfde geldt en die nu totaal ander werk doen'.

Behalve onderwijskrachten telt Pro 77/78 nog een automonteur, een HTS-er bouwkunde, 2 scholieren en een welzijnswerker. Parttimewerk en dan vaak nog in de sektor 'van wat op het moment voorhanden is' betaalt vaak niet beter dan een half minimumloon. Maar er is geen sprake van, dat dus het ene Pro-lid meer zou hebben te verteren dan het andere. Nee, ongeacht wat men verdient, wordt alles in de Pro-pot gestopt. Iedereen krijgt f 250,- per maand, dat besteed kan worden aan eten, kleding, reisgeld, kortom de persoonlijke uitgaven.

Jan: 'Dat bedrag is vrij minimaal. Voor José en mij was dat een hele verandering. Vóór die tijd hadden we twee salarissen, dat van een sociaalkultureelwerker en van een onderwijzeres. Er kwam een schep geld binnen. Het kon niet op. Nu leven we van f 500,-.

José: 'Dat geeft echt wel eens spanningen, maar het is een geweldige oefening om sober te leven. En dat geldt voor ons allemaal. Het komt wel eens voor, dat iemand er niet komt van dat geld. Je hebt bijvoorbeeld een kledingstuk gezien dat je nodig had of je kon gewoon de verleiding niet weerstaan. Nou dan ben je gauw door die f 250,- heen en zit je de rest van de maand platzak. Je kunt dan een beroep doen op de Pro-pot, Maar dat moet een uitzondering blijven. We praten er eerst in de groep over of het gegeven wordt. Waarom je dat budget overschreden hebt. Dat doorspreken met elkaar zien we als een stukje vorming'.

De pot, waar de rest van de inkomsten in belandt, wordt gebruikt voor de huren van de vier huisjes die door de acht Pro-leden worden bewoond en die elk in een andere 'arbeidersbuurt' van de stad liggen, en voor elektra, gas, water en de telefoon.

Jan: 'Dit adres, waar José en ik wonen, is het centraal adres. De andere leden hebben hier een sleutel van. Hier kan iedereen telefoneren. We hebben de taken verdeeld van de administratie, we geven zelf een Pro-bulletin uit en we organiseren spreekbeurten en weekends om anderen te helpen bij het vormen van een soort 'leefgemeenschap', dus wie wil kan hier zijn deel van het Pro-werk doen. Er staat een huisje in de Hoornwerkbuilt waar twee meisjes wonen, één meisje woont in de Dribergenbuurt en drie jongens bewonen een huisje in de Rivierenwijk. Iedereen gaat zijn of haar eigen gang.'

Vorming

'Twee avonden in de week komen we bij elkaar voor onze vorming. Dat begint meestal pas om half negen 's avonds omdat we ongeregeld werk hebben.'

José en Jan vullen elkaar aan in hun verhaal over vormingswerk.

José: 'Wij komen uit het onderwijs. We hebben nog nooit een bedrijf van binnen gezien. Hoe mensen in verschillende werkomgevingen leven. Dat is voor ons een heel aparte ervaring. Daar worden wijzelf en ook onze kijk op de samenleving door gevormd. Door het welzijnswerk evengoed. Je komt met een stuk van de maatschappij in aanraking waar je normaal gesproken aan voorbij leeft. Twee van ons werken bij de Stichting voor buitenlandse werknemers, één werkt bij een kinder- en peuterspeelzaal, er zitten er in wijkraden, speeltuinverenigingen,

ziekenomroep en één doet er mee in een renovatieproject. Je zou kunnen zeggen, dat we ons bij Pro heroriënteren op onze eigen plaats in de samenleving. Op school krijg je daar nauwelijks kans voor. Je zit daar om zo snel mogelijk in de samenleving te belanden en dan het liefst met een goedbetaalde baan. Maar kijken naar jezelf en naar de samenleving om je heen, daar kom je nauwelijks aan toe’.

Intussen is Gert Buunk, 25 jaar en ex-onderwijzer, binnengekomen. Al zitten er nog maar 5 maanden van het Pro-jaar op, toch moet ook hij zich zo langzamerhand gaan bezinnen op wat hij gaat doen na dit jaar.

Gert: ‘Ik denk niet dat ik weer in het onderwijs terugkom. Vooral door mijn werk in het renovatieproject ben ik op problemen gestoten waar ik geen weet van had. Ik denk wel dat ik na dit jaar de kant van het welzijnswerk uit ga. Misschien studeren aan een sociale akademie.’

Nieuwe levensstijl

Zo vliegen na een jaar steeds mensen uit met totaal nieuwe ervaringen. Vorig jaar waren het er elf, dit jaar zullen het er acht worden en intussen hoopt men dat door de idee-dagen nieuwe toeloop zal komen om in september een groep te vormen, die het driedelingsplan van Pro weer op zijn eigen manier gaat invullen.

‘Er is nog niemand geweest die na een jaar Pro gezegd heeft het een verloren jaar te vinden’, vertelt Jan Witkamp met voldoening. ‘Telkens blijkt weer, dat mensen die gegrepen zijn door de uitgangspunten van een nieuwe levensstijl, die het samen-delen willen konkretiseren, eigen vormen vinden om hun leefwijze te veranderen, te versoberen meestal, om zo bij te dragen aan een betere samenleving.’

PRO

Naam: Werkplaats-PRO

*p/a Grootburgerstraat 58 Deventer tel.
05700-21497*

In Deventer ging in 1975 het eerste proefproject van start. In verschillende plaatsen in Nederland probeert men hetzelfde van de grond te krijgen.

PRO geeft 5 keer per jaar een Bulletin uit voor vijf gulden per jaar. Verder een brochure-reeks, waarin o.a. deeltjes als: Geert Groote en PRO, opzet van het scholings- en vormingsprogramma, suggesties voor gemeenschapsvorming, het leven in een PRO-groep, gedichtenbundeltjes, selectieprocedure en verslag over het eerste proefjaar in Deventer. Katalogus en proefnummers beschikbaar.

Waarom?

- Er is veel werk aan de winkel in klub- en buurthuizen, bejaardenwerk, jeugdwerk e.d.
- Mensen willen gevarieerd parttimewerk en meer tijd voor eigen vorming en (bij)scholing.

- Door o.a. de werkloosheid, de overconsumptie en de honger in de wereld gaan mensen meer nadenken over een nieuwe levensstijl.
- De wens om te komen tot een eerlijker verdeling van ruimten, kennis, inkomen en invloed.
- Kortom: Mensen willen leven in een fijnere, rechtvaardiger wereld, waarin ze gelukkig kunnen zijn.

Hoe en wat?

- Opzetten van projekten van plm. 10-15 personen, die veel samen doen. (Voor één jaar of langer).
- Halftime werken in bedrijven.
- Plm. 10 uur per week werken in o.a. jongerencentra, hulpcentra, klub- en buurthuizen.
- Samenstellen van een scholings- en vormingspakket, waarin oriëntatie op welzijnswerk, politieke en religieuze stromingen, kommunikatie ekspressie en meditatie (± 10 uur per week).

Verboden voor gehandicapten (1978)

Sieth Delhaas

Weerwoord, december 1978

Naast de hoge stoep voor het postkantoor in mijn woonplaats is vorig jaar een oprit gemaakt voor rolstoelberijders. Iedere keer als ik de bibliotheek bezoek, die vlak daarnaast staat, moet ik vaststellen dat het voor een gehandicapte met een rolstoel een onmogelijkheid zal zijn in dat postkantoor te komen. Tijdens de openingsuren van de 'bieb' zet iedereen z'n fiets gewoon vóór de oprit en is er geen doorkomen aan.

Gedachteloos, kun je als verontschuldiging aanvoeren. Maar het is intussen wel een levensgrote hindernis op de weg van de invalide.

Als hij dat postkantoor binnen wil, zal hij een voorbijganger moeten vragen die fietsen uit de weg te zetten of moet hij teruggaan. Dat vragen maakt hem afhankelijk van zijn omgeving. Dat wil hij nu juist niet zijn. Hij wil, net als een valide, zo veel mogelijk zelfstandig zijn weg door dit leven gaan.

Advertenties

Dat is ook wat de Stichting Ideële Reklame (SIRE) bedoelt met de advertentiekampagne. In die advertenties wordt óns validen, gevraagd aan die één miljoen Nederlanders te denken die dagelijks voor 'drempels' komen te staan. Ze leven in een wereld vol obstakels (die wij niet zien, en waaraan we gehaast voorbij rennen): stoepranden, draaideuren, opstapjes.

Die één miljoen Nederlanders vragen ons niet hen te helpen hun rolstoel over zo'n opstapje te tillen, néé ze vragen ons: 'voorkóm die obstakels. Richt jullie samenleving zo in, dat we méé kunnen leven op wielen. En als jullie vinden dat we gelijk hebben, dat die brievenbussen en bellen lager moeten zitten, om maar weer eens een greep uit de hoeveelheid te doen, laat dan je invloed gelden. Op school, op je vereniging, op je werk. Kijk eens een paar dagen door de ogen van een rolstoelberijder en je kunt al een heleboel doen.'

Niets is beter dan iemand met ervaring te laten praten. Hans Boland kreeg op driejarige leeftijd polio. Revalideerde een aantal jaren in een inrichting, een, beschermde omgeving waar obstakels ontbraken. Toen hij 9 was, kwam hij weer in de wereld-van-lopers terug. Hij werd naar een mytylschool (een speciale school voor lichamelijk gehandicapten gestuurd.

Hans: 'Maar dat wilde ik niet. Ik wilde naar een gewone lagere school. Toen begon ook mijn leven in een rolstoel. Op school was ik daarmee de enige. Ik kan me eigenlijk niet herinneren dat ik er in die tijd enige frustratie van had.

Ik heb er misschien toen niet zo over gedacht. Ik herinner mij die tijd dan ook als vrij

zorgeloos en ben echt niet tegen dingen aangelopen, waarmee ik het ontzettend moeilijk kreeg.'

Problemen

Het is pas later dat Hans, juist door de wereld om hem heen, het moeilijk kreeg met zijn handicap. Een paar jaar geleden had ik daarover met hem een gesprek toen hij voor het 'Poëzienummer' van Weerwoord, in mei 1976, vertelde waarom hij gedichten schreef. Dat maakt het voor mij ook wat gemakkelijker zo door te vragen naar zijn persoonlijke gevoelens.

Terugdenkend in de tijd vertelt Hans: 'Pas in mijn middelbare schooltijd kreeg ik met dingen te maken. Je gaat op die leeftijd meer nadenken over hoe anderen je zien. Je bent nu eenmaal anders dan anderen. Daarover maak jezelf niet zo'n probleem. Je hebt het er niet zo moeilijk mee. Maar het wordt voor jezelf een probleem als je merkt, dat het voor anderen een probleem is. Dan begint het ook voor jezelf een probleem te worden.

Veronderstel dat de mensen zeggen: Goed, je kunt niet lopen, maar ik zie wat je wel kunt, wie je bent als mens. Dan merk je, dat mensen zo niet denken. Ze zien je alleen maar als gehandicapte. naar wat je níet kunt. Je optimisme, je hoop, dat ze je zullen zien als mens, als toch wel waardevol, blijkt dan niet meer gerechtvaardigd. Je wordt ingedeeld bij een groep, in mijn geval bij dé gehandicapten. Ik ben er eigenlijk het slachtoffer van dat mensen je indelen bij een groep. Omdat Hans vindt, dat hij ten onrechte alleen maar als gehandicapte wordt gezien, zou het heel begrijpelijk zijn, dat hij voortdurend bezig moet zijn zichzelf te bewijzen. Moet hij tegenover die valide mensen om hem heen grotere prestaties leveren om zichzelf waar te maken.'

Hans leeft, gelukkig, niet altijd onder die druk, maar als hij volgend jaar de Sociale Akademie in Hengelo (Ov.), waar hij nu nog studeert, verlaat, zal hij wel z'n houding bepalen tegenover zijn aanstaande 'bazen'.

'Ik zal dan beslist niet aksepteren dat zo'n stafmedewerker tegen mij zegt: 'we willen het wel eens met je proberen. Als daar maar iets in zou zitten van: 'je moet jezelf extra bewijzen, jij moet zéker laten zien wat je waard bent, dan zou ik dat zeker niet pikken. Ik vind dat je dan namelijk niet uitgaat van gelijke verhoudingen. Zo'n man praat dan vanuit een overtuiging, dat ik wel duidelijk een trapje lager sta dan mijn valide kollega's. Als ik die baan krijg, zal ik mij ervoor inzetten. Dat doe ik, omdat ik het normaal vind dat als iemand een salaris ontvangt, hij daarvoor een prestatie levert. Maar ik wil niet, omdat ik gehandikt ben, ik daarvoor iets ekstra's moeten presteren. Dat vind ik een hinderlijke diskriminatie.'

Reizen

Maar nu de letterlijke obstakels die Hans op zijn tocht door het leven ontmoet. Mijn fantasie behoeft niet zo ver te gaan. Ik zit met Hans in zijn flat, begane grond, die hij sinds augustus bewoont. Het is een rijtje van vier woonlagen, dus zonder lift. Als Hans een buur op één van

de drie etages zou willen bezoeken, kan dat niet. Er is geen lift, dus hij zal daar nooit komen. Hans vertelt van een gesprek dat hij die week met een andere gehandicapte had en die erg optimistisch was over alle veranderingen, dus verbeteringen in de samenleving naar de gehandicapten toe.

Maar Hans vindt dat zelf niet: 'Ik vind dat er erg versluierend gewerkt wordt. Neem nu eens de trein. Ik heb zelf een auto, maar dit weekend ben ik nog met de trein naar het westen geweest. Dan moet ik de spoorwegen een etmaal van te voren bellen en zeggen: ik ga met die en die trein, kom zo laat aan en stap daar over. Dan wordt er een soort oprit uitgelegd bij die deur waarboven een vignet met een rolstoel staat. Dat is natuurlijk prachtig, maar ik zou dat als gehandicapte toch anders willen zien. Die beperking, dat hoogteverschil, blijft. Het zou zo moeten zijn dat dit hoogteverschil er niet was, dat je je zelf kunt helpen. Bij de metro in Rotterdam gaat dat prima. Ik vraag me af in hoeverre de N.S. nu zelf tevreden is met die maatregel. Denken ze nu, dat ze ermee klaar zijn, of blijven ze ermee bezig? Gaan ze er vanuit, dat zij het helpen voor zichzelf makkelijker hebben gemaakt doordat ik met mijn rolstoel de trein in kan rijden en ze mij dus met hoeven te tillen? Die verandering zou hierin moeten zitten, dat zij er niet naar kijken hoe zij óns het makkelijkst kunnen helpen. Nee, het gaat er om hoe wij als invaliden onszelf zo onafhankelijk mogelijk kunnen opstellen. Die ander moet niet bevestigd worden in het idee dat hij al had van gehandicapten: hij is afhankelijk van ons.'

Zelf beoordelen

Hoe gaat dat nu als je, zoals Hans, er de voorkeur aan geeft op een school te blijven waar valide leeftijdgenoten in de meerderheid zijn? In de Mulo-tijd ging het goed.

De lokalen waren op de begane grond, maar toen Hans het Havo-onderwijs, op diezelfde school in Doetinchem wilde volgen, kwamen de moeilijkheden: 'Ik moest van school af. Ik heb er nog wel met de directeur over gesproken of er geen lift kon komen. Maar zijn antwoord kwam toch hier of neer, dat hij vond, dat het om zo'n minderheid ging, dat het de moeite niet loonde en te duur zou worden. Dat was natuurlijk een redenering die nergens op stoelde. Die hele school was een miljoenenprojekt. Ik ben naar een andere school verhuisd, die wel helemaal op de begane grond was. Puur toeval, want hij was verder niet aangepast. Bij de ingang zat een ontzettend hoge stoep. Maar aan de achterkant was een plank gelegd, zodat ik er zelf binnen kon komen.'

Als ik Hans zo hoor vertellen, komt hij aardig strijdlustig bij me over en heeft het zeker aan zijn doorzettingsvermogen te danken dat hij zo zelfstandig is geworden.

Maar van zichzelf zegt hij: 'Nee, ik hen niet zo strijdlustig. Ik ben zelfs behoorlijk gemakzuchtig. Maar ik vind dat ikzelf hot beste kan beoordelen wat ik wel of niet kan. Dat hoeft een ander niet voor mij te beslissen. Een goed voorbeeld vind ik, dat mijn hele middelbare schooltijd mijn leraren het idee hadden: die jongen grijpt te hoog, hij komt niet door z'n eksamens heen; de mavo niet en later de havo ook niet. Ik was niet zo'n beste

leerling, en ik had ook door mijn revalidatieperiode een achterstand. Maar voor mezelf wist ik, dat ik het kon. En nu hier op de sociale academie voel ik me helemaal op mijn plaats. Dit is wat ik altijd gewild heb. Ik vind het erg boeiend om met mensen bezig te zijn. Misschien dat ik ook een heel klein beetje voor anderen wat kan betekenen. Als dat lukt vind ik dat al voldoende.'

Toekomstverwachting

Wat betreft zijn toekomst als maatschappelijk werker is Hans heel optimistisch gestemd. Hij heeft de richting revalidatie gekozen. Na enige aarzeling weliswaar, omdat hij dan toch weer erg in de hoek van de invalide komt te zitten.

Hans licht toe: 'Zonder pretenties te hebben, dat ik het beter weet dan mijn valide collega's, denk ik dat ik me als gehandikte straks ook beter zal kunnen verplaatsen in de gevoelens van mensen die invalide zijn, of ouders daarvan, omdat ik er zelf al anders tegenaan kijk.'

Toch zal niet iedereen in zijn omgeving dezelfde hoopvolle toekomstverwachting hebben en hem dezelfde kansen bieden zoals Hans wel van zijn omgeving verwacht. Dat bleek al toen hij het derde jaar van zijn studie stage moest lopen. Een tehuis in Enschede wilde het niet met hem proberen, omdat men meende, dat hij geen huisbezoeken zou kunnen afleggen.

'Ik zou niet bij de mensen binnen kunnen komen. Achteraf heb ik gehoord, dat daarover in de staf van die instelling nogal verdeeldheid is geweest en ik ben later, nadat ik de stage bij een andere instelling wél succesvol had beëindigd, terug gegaan en heb ze dat verteld. Nu is er dit jaar een visueel gehandikte jongen als stagiaire geplaatst. Misschien dat ik door mijn houding toch wat baanbrekend werk heb gedaan. Later in Huize 'De Trappenberg' werd er niet zwaar aan getild. En ik heb laten zien, dat ik mijn werk wel kon doen. Ik heb in die periode zestien gezinnen bezocht en maar bij één gezin kon ik niet binnenkomen. Ik moest soms wel ontzettend inventief zijn. Als je bijvoorbeeld op zo'n galerijflat staat, denk je "Hoe kom ik die drempel over", maar ik wil ontzettend graag laten zien, dat mijn handicap geen beletsel is. Ik denk wel, dat ik in de toekomst met mijn collega's onderling zal moeten ruilen. Er zijn straks ook huizen, die voor mij niet binnen te komen zijn, dan ben ik wel afhankelijk van de bereidheid van collega's mij te helpen.'

Wat Hans ook zonder meer heeft, is de enorme spierkracht die hij in de armen heeft ontwikkeld. Hij demonstreert met zijn rolstoel hoe hij hoge drempels pleegt te nemen. Een reden te meer vindt hij zelf om het totale beleid te richten op volledig gehandikte mensen, die veel minder kunnen dan hij.

Hans pleit ervoor het probleem eens van een andere kant te bekijken.

'Hebben validen wel door wat het betekent voor iemand die niet of slecht loopt, altijd maar te moeten vragen: kun je me daarmee helpen. Ga er meer van uit dat je zelf in zo'n rolstoel zit. Dat is echt niet zo irreëel. Als je vandaag een ongeluk krijgt, kun je morgen al tot de groep gehandikten behoren. Het ligt echt niet zo ver van je bed.'

Inf. A.V.O. Ver. arbo- en welzijnszorg mindervaliden. Bos en Lommerplantsoen, Amsterdam, tel. 020 872401.

Jannie zet het Afrikaanse kind in het zonnetje (1978)

Sieth Delhaas

Weerwoord, april 1978

Inleiding

In Abidjan, een stad in Ivoorkust, gelegen aan de westelijke punt van Afrika zit sinds een paar maanden Jannie van den Berg-Groen (25 jaar) op het kantoor van de Unicef als assistent-voorlichtingsdeskundige. Dat op kantoor zitten is alleen maar figuurlijk bedoeld, want als ze haar taak, het informeren van ons, publiek in de rijke landen, over de omstandigheden waaronder het kind in Afrika leeft goed wil doen, zal ze heel veel moeten reizen.

Verkenningstocht

Vlak voordat ze vertrok op de gure derde januari van dit jaar, praatten we met elkaar over haar nieuwe werk. Daarover kan ze eigenlijk nog niet veel vertellen, omdat er alleen maar instructies bestaan. Duidelijker komen uit de verf de drijfveren achter haar besluit te solliciteren op de advertentie van Unicef in februari 1977 en haar vreugde over de uiteindelijke beslissing dat zij de uitverkorene voor Afrika was na zeven lange maanden onzekerheid.

Foto: Frans van de Berg

Ze vindt zichzelf een enorme geluksvogel. Sinds ze in mei 1974 de School voor de Journalistiek verliet, heeft ze wat freelance werk gedaan voor verschillende kranten, meegewerkt aan een programma voor de NCRV-radio, met toch steeds in het achterhoofd 'Ik wil iets doen in het ontwikkelingswerk'. Dat betekende voor haar niet: uitgezonden worden als vrijwilligster.

Nee', verduidelijkt Jannie 'ik zocht het toch wel op het journalistieke vlak. Daarbij interesseerde Afrika mij geweldig, omdat ik het idee heb dat Afrika als ontwikkelingsgebied steeds belangrijker wordt. Hoe meer ik me er in ging verdiepen, hoe meer ik tot de konklusie kwam, dat je er niet over kunt schrijven als je er niet geweest bent. Ik kon me geen juist beeld vormen van de situatie daar.'

Na niet zo erg veel vijven en zessen, — haar man Frans zat toen zij haar journalistieke werk begon nog in militaire dienst —, vertrok het echtpaar met wat gespaarde centjes en een Volkswagenbus, in december 1974 naar Afrika. Met eigen ogen wilden ze zien hoe de mensen daar leefden. Ze trokken er ruim een jaar rond, het hele zwarte werelddeel doorkruisend.

Frans benutte zijn hobby fotografie om de artikelen die Jannie over hun belevenissen en ervaringen op hun avontuurlijke reis schreef, meer 'gezicht' te geven.

Geen bezittingen

Begin 1976, terug in Nederland was het verlangen om van ontwikkelingswerk haar journalistieke ‘specialisatie’ te maken alleen maar versterkt. Frans zocht een baan. Jannie had hier en daar haar rubriekjes, maar het bleef zoeken naar het goede werk. Het klinkt allemaal erg avontuurlijk, maar denkend aan de praktische kant van het leven wil ik toch wel weten hoe je zo’n onzeker leven leidt met een huis waar in Nederland allerlei regels voor bestaan, met je meubels en bezittingen die je toch zo maar niet achterlaat als je voor een jaartje het land verlaat.

Onverschillig is haar lachje niet, ik zou het liever onbezorgd willen noemen, als ze antwoordt: ‘Wij hebben niets! We hebben een flat gehuurd in Sliedrecht toen we terugkwamen. Die plaats lag vrij gunstig voor ons werk. We hadden wat oude spullen, het allernoodzakelijkste. Als je dan weg gaat heb je daar ook geen zorg om.’

Is dat akseptabel in onze Nederlandse samenleving?

Jannie aarzelt een beetje voor ze antwoordt: ‘Niet iedereen begrijpt het.’ En ik denk, dat dat wel zachtjes uitgedrukt zal zijn. De advertentie van Unicef in haar vakblad was helemaal wat zij zocht.

Nederland mocht ter gelegenheid van het voorlichtingswerk dat moet verricht worden als 1979 aanbreekt, het jaar door de Verenigde Naties uitgeroepen tot ‘Jaar van het Kind’, drie assistentvoorlichtingsdeskundigen leveren. Eén voor Azië, Latijns-Amerika en Afrika. Bij haar sollicitaties vermeldde ze haar voorkeur en kon die na haar reis ‘met redenen omkleden’. In juli wist ze dat ze tot de 7 laatsten behoorde en eind september wist ze het zeker: zij mocht naar Afrika. En haar Frans ging mee. Die ging net zo mee als een vrouw die meegaat als haar man wordt uitgezonden.

‘Zo ging het bij ons andersom’, aldus Jannie. ‘Hij gaat in Afrika natuurlijk wel proberen zich nuttig te maken. Al wordt het dan ook geen betaald werk. Ik verdien genoeg voor ons beiden. Hij heeft het er in het begin wel moeilijk mee gehad. Van de buitenwereld vooral krijg je veel kritiek. We hebben samen een lange periode gehad om erover te praten. Tenslotte is die verhouding hier vreemder dan in Afrika waar we naar toe gaan. Daar kijkt men er niet van op dat de vrouw werkt en de man niets doet.’

Vorbereiding

Naast de hele santenkraam van voorbereidingen die er aan een verblijf van twee jaar in Afrika voorafgaat heeft Jannie in november nog een ontmoeting gehad op het hoofdkantoor van de Unicef in Genève waar ze ook de assistent voorlichtingsdeskundigen die door Unicef voor landen als Duitsland, Zwitserland en Nederland ter beschikking worden gesteld, ontmoette.

Zij brachten ons op de hoogte van alle ins en outs en wat Unicef precies doet’, vertelt Jannie. ‘Wat dat *Jaar van het Kind* nu is en wat onze taak daarin zal zijn. We hebben daar intensief over gesproken. Ook wat voor ideeën wij zelf hebben om onze opdracht uit te voeren. In mijn geval zal ik vanuit Abidjan ook informatie moeten geven over Benin, Opper Volta, Togo, Niger en Liberia. Dat wordt dus veel reizen. Maar onbekend is het nu niet meer voor mij.’

Leren van elkaar

‘Mijn werk gaat er voornamelijk uit bestaan dat ik voorlichting over de levensomstandigheden van het kind rechtstreeks doorgeef naar Nederland. Daarnaast gaan mijn ervaringen ook naar Genève waar ze vertaald en doorgespeeld worden naar andere landen in de wereld waar die voorlichting over Afrika nodig is. Ik ga me richten op de programma’s van ontwikkelingsprojecten die er zijn. Komt het kind daarin tot zijn recht, is zijn positie er beter op geworden of juist slechter, wat gebeurt er op medisch gebied, in het onderwijs, voeding en ondervoeding? En natuurlijk krijg ik vooral in de Sahellanden met het hongerprobleem te maken.’

Jannie ziet haar werk niet in de zin van het spelen op de sentimenten van het westerse publiek, dus niet dikke buikjes van kinderen laten zien en geld inzamelen. Het gaat om een betrokkenheid bij de leefwijze van de mensen daar, hoe dat gegroeid is, het koloniale tijdperk bijvoorbeeld, en onze leefwijze hier.

Jannie meent dan ook, dat wij ontzettend veel van de mensen daar kunnen leren: ‘De kinderen hier bijvoorbeeld, krijgen bergen speelgoed, kant en klaar gekocht, terwijl je daar juist ziet hoe de mensen allerlei dingen zelf maken. Autootjes van ijzerdraad en poppetjes van klei. Ze behoeven helemaal niet beklaagd te worden dat ze geen speelgoed hebben zoals onze kinderen. In die kant van de zaak zie ik ook een opdracht. Wij kunnen veel leren van hun persoonlijke houding, hun levenssfeer. De tijd die ze daar voor elkaar nemen. Neem nu eens zo’n begroetingsceremonie. Hier geef je hooguit een knikje als je elkaar op straat tegenkomt. In een flatgebouw ken je elkaar niet. Zo’n begroeting daar duurt wel vijf minuten. De hele ceremonie zie je overal uitgebreid plaatsvinden. Daarom hebben de mensen ook meer persoonlijk contact. Dat ontbreekt hier. Die klacht hoor je ook van Surinamers die hier zijn komen wonen en dat geloof ik onmiddellijk.’

Bewust leven

Kinderen zijn de volwassenen van morgen, redeneert Jannie en daarom is ze beslist van plan iets te gaan doen met onderwijsprojecten in het kader van ‘het Jaar van het Kind’.

‘Als je de kinderen hier nu begrip bij kunt brengen hoe bevoorrecht ze zijn dan gaan die in de toekomst misschien anders denken en leven. Heel veel ouderen tonen wel begrip maar gaan toch door met hun eigen leven.

Er zijn maar weinig mensen die hun konsekwenties trekken uit wat ze zien en horen over de levensomstandigheden in de arme landen. Misschien dat je door goede voorlichting op den duur een stemming kweekt waardoor de bereidheid ontstaat daadwerkelijk te helpen.’

Dat het leven anders kan en toch aantrekkelijk blijft, hebben Jannie en Frans zelf ondervonden en zij zullen ook nu hun leefgewoonten weer richten naar de mensen om zich heen zoals ze op hun vroegere reis al deden, ondanks het dikke salaris dat Unicef Jannie voor haar werk betaalt.

Jannie: 'We hebben ons er zelf over verwonderd waar je al niet zonder kunt op zo'n reis. De mensen om je heen hebben het niet, ze hebben er geen geld voor. Wij konden toen wel van alles kopen, maar je laat het gewoon, omdat je het gebrek van de mensen om je heen ziet. Alleen als we jarig waren stonden we onszelf toe een flesje wijn te nemen of een stuk kaas te kopen. We zijn door die reis een stuk bewuster geworden.'

We hebben het gehad over ouders en over kinderen in het onderwijs die voorgelicht gaan worden. Ik breng onze eigen Weerwoord-lezers ter sprake.

Valt de oudere jeugd helemaal buiten al die voorlichtingscampagnes?

Jannie: 'Eerlijk gezegd heb ik helemaal geen ervaring met jeugdige lezers. Ik weet ook niet of je die apart moet benaderen. Ja, het is wel zo dat zij nog eerder dan de jonge kinderen de volwassenen van morgen zijn'.

Ik wens Jannie een goed reis en ze stemt er graag in toe om binnenkort vanuit Ivoorkust voor 'Weerwoord' wat te schrijven over hoe de oudere jeugd leeft in het zwarte werelddeel. Of hun toekomstmogelijkheden veel overeenkomst vertonen met die van ons.

Oorlogsreclame (1978)

Sieth Delhaas

Weerwoord of Voetnoot, 1978

In 'Militia Christi', het blad van 'Kerk en Vrede', schrijft Dies Heitmeijer uit Baarn het er moeilijk mee te hebben lid te blijven van de NCRV. Die gewetensnood komt voort uit het feit, dat de NCRV in zijn radio- en televisiegids week aan week ruimte geeft aan advertenties die personeel werven voor de krijgsmacht.

Om die reden hebben al heel wat NCRV-leden het lidmaatschap opgezegd. Maar Dies Heitmeijer wil zelf liever lid blijven van de NCRV en via een advertentie het hoofdbestuur en de directie van deze vereniging verzoeken er niet meer aan mee te werken dat deze wervingsadvertenties in de gids komen. De inhoud van het verzoek zou moeten luiden: 'In toenemende mate wordt de wapenwedloop voor vele leden een zaak van ernstige

gewetensondervraging. Steeds meer jonge mensen beroepen zich op de wet gewetensbezwaren militaire dienst (in 1977 2000 van de 40.000 opgeroepen). Tegen de achtergrond van de vragen die hier liggen, en zelf overtuigd van de strijdigheid van het Evangelie met toerusting tot oorlog, hebben wij ernstige bezwaren tegen de advertenties waarin week in week uit personeel voor de krijgsmacht wordt geworven.'

Het probleem is dat een hele pagina in de gids f 7.992 en een halve pagina f 4.032 kost. Het geld hiervoor zou door de ondertekenaars van de advertentie bij elkaar gebracht moeten worden. Wie hiervoor voelt, moet naam en adres doorgeven aan Dies Heitmeijer, Melkpad 10 te Baarn en een bijdrage (naar draagkracht) storten op giro 376890 van de Rabobank te Baarn t.g.v. rek.no. 3047.14283 (onder vermelding van 'advertentiekampagne'). Als op 1 februari 1979 nog geen f 4.000,— binnen is, dan wordt het verzamelde geld gestort op de rekening van het Vredescentrum te Baarn dat het Vredesburo voor begeleiding van dienstweigeraars steunt.

Uiteindelijk mag een christelijk vereniging best een beetje kritisch zijn op z'n advertenties, en ook eens rekening houden met zijn leden die het niet vanzelfsprekend vinden dat oorlog, ook is het er een uit zelfverdediging, geoorloofd is.

Saïda: Christenen laten het afweten (1978)

Sieth Delhaas

Weerwoord, maart 1978

Inleiding

Christenen moeten Moslims bekeren, menen de eersten. Maar onlangs hoorden we een Moslim beweren dat vorig jaar 400 Nederlanders tot de Islam overgingen. Wat beweegt Nederlanders (christenen) een godsdienst aan te nemen die zo op het eerste gezicht totaal niet in hun kultuur past?

Met een van hen had ik een gesprek, geen romantische motieven, zoals men snel geneigd is te denken als oosterse religies jonge mensen bekoren. Keiharde realiteit, die Christenen aan het denken kan zetten.

Moslimovergave

Saïda, na onze telefonische afspraak had ik me een beeld van haar gevormd. Donker uiterlijk, lang zwart haar, gehuld in oosters aandoende kledij en natuurlijk gehuwd met een Noord-Afrikaanse of Turkse man. Als ze me in haar Utrechtse woning, zo'n grote ouderwetse kast met een kamer-en-suite van 20 meter lang, tegemoet treedt, rolt mijn valse beeld pardoes aan gruzelementen. Blond, het haar opgestoken, heel slank en beweeglijk, zakelijk en resoluut. Later op haar eigen werkkamer zit ze tegenover me in een kolossale rieten bank, bezaaid met kussens. Hier wel de oosterse invloed, een wandkleed, een lamp, een kandelaar. Zelfs geen echtgenoot met een oosters tintje blijkt later. Een katholiek, teleurgesteld in de kerk, die zijn geloof toch moeilijk prijs kan geven.

Het kapotte beeld aan mijn voeten, blijf ik toch met de Arabische naam zitten. Dat wordt dan de opening van ons gesprek. Een oude Moslimtraditie volgend, veranderde Cornelia haar naam in Saïda. 'Het betekent *gelukkige* en het is geen bijzonder interessante naam. Hij komt in het oosten net zoveel voor als hier Maria of Mirjam.' De achternaam? 'Laten we die maar niet noemen. Niet leuk voor mijn moeder, die gelooft toch al dat ik in de hel beland.'

Mohammedaanse dus, pardon Moslim. 'Daar heeft een Moslim absoluut bezwaar tegen om zo genoemd te worden. We zijn wel volgelingen van Mohammed, maar geen Mohammedanen; wij bidden niet tot Mohammed maar tot Allah en Moslim, meervoud van Islam, betekent vrede, overgave aan de wet van Allah.'

Monotheïstisch

En dan zitten we onmiddellijk in het probleem, dat de Moslim het Christendom houdt voor een niet-monotheïstische (monotheïsme = geloof aan slechts één God) godsdienst. Ze hebben

immers de Vader, de Zoon en de Heilige Geest? Je kunt nu eenmaal geen Moslim wijs maken dat het slechts één Persoon is. En de geloofsbelijdenis, één van de vijf zuilen van de Islam is: ‘Er is geen God dan Allah, en Mohammed is zijn Profeet.’

Saïda gelooft ook in een monotheïstische godsdienst, heeft altijd al moeite gehad met de ‘God der Wrake’, de minder aardige God uit het Oude Testament en met de God van het Christendom die dan ineens een God van Liefde wordt genoemd. Ze praat snel en overtuigend, nu eens haar hoofd achterover, steunend op haar hand, dan weer druk gebarend met haar handen.

‘Alle ellende die er is, is wel degelijk Gods wil’ vindt Saïda. ‘Die is niet samen te vatten in ons onderscheid van goed en kwaad. Je kunt God ook niet vermenschelijken zoals voortdurend God door Jezus vervangen wordt. Ik denk dat de mensen daar behoefte aan hebben, dat ze zich daar beter bij thuis voelen, maar het doet afbreuk aan de grootheid van God. Die ellende bijvoorbeeld, als je de eeuwigheid zou kunnen overzien zou je een ander beeld krijgen van die ellende. Er gebeurt niets tegen Zijn wil, het kwaad gebeurt net zo goed als het goede met zijn wil. Anders doe je hem tekort.

Wat het Christendom mij leerde betekent feitelijk dat er twee goden bestaan. Al het kwade komt van de duivel en het goede van God. Het feit dat hij het kwaad toelaat laat zien dat hij het wil. Ik onderga het kwaad als iets dat wel degelijk ook door God gewild is. Het zal wel ergens goed voor zijn. Wij kunnen niet overzien waar het goed voor zou moeten zijn, maar het zal niet anders kunnen.

Neem die God-is-dood theorie van enkele jaren terug. Dat geloof ik helemaal niet. God is wel degelijk bij zijn schepping betrokken. Als ik kijk naar de Openbaringen bijvoorbeeld: God heeft geprobeerd de mens met zijn onvolmaaktheid te helpen. Maar hij zegt: als jullie zo doorgaan, loopt het fout. Ik denk dat wij met een bepaalde opdracht in de wereld zijn. Je moet het beste van je leven maken. Met je talenten werken, niet niets doen. Maar dat sluit voor mij toch niet uit, dat alles gebeurt volgens een bepaald plan. Tenslotte kom je er wel makkelijk met die kruisdood van Christus. Voor mij is dat het grote verschil met de Islam. Als je die leer kent, weet je dat je er werkelijk iets voor over moet hebben, je moet er wat mee doen. Voor de meeste Christenen daarentegen is de leer, zoals Christus die verkondigd heeft zonder inhoud geworden. Ze teren op de verzoening en hebben er niets meer voor over.’

Christelijke schijn

‘Ik denk dat dat mij ergert’, vervolgt Saïda haar ‘belijdenis’. ‘Dat type dat wel keurig naar de kerk gaat, dat tegelijkertijd zo’n kilheid verspreidt. Er is geen warmte onder elkaar. Ik had op mijn achttiende al ontdekt dat die drie-eenheid geen bijbels gegeven was.’ Haar gymnasiumopleiding met de oude talen kwam haar van pas. Ze onderzocht zelf haar twijfels in de grondtekst. ‘Die drie-eenheid is duidelijk iets dat in de eerste drie eeuwen van het Christendom is gegroeid. Er waren toen allerlei uiteenlopende meningen over de verklaring van de verschijningsvormen van God, als Zoon en Heilige Geest. Op een gegeven moment – in 325 n.C. – heeft Keizer Constantijn een concilie in Nicéa bij elkaar geroepen waar de meningsverschillen tussen Alexandrië en Byzantium moesten worden opgelost. Er zat zuiver een politieke kwestie achter. Er is gestemd en Alexandrië heeft gewonnen. Jezus moest gezien worden als God.

Met die erfzonde zit ik ook. Ik kan me niet voorstellen, dat ik met de zonden van mijn voorouders zit opgescheept. De Islam zegt over de kruisdood: Zijn Geest was al weg. De boodschap van Jezus wordt door de Islam erg waardevol en serieus genomen. Wij geloven, dat alles wat Jezus gezegd heeft waar is, dat wij als broeders en zusters met elkaar op moeten trekken. Hij wordt gezien als een profeet van God, die bij God in de hemel is. Ik zie werkelijk niet in wat de mensen er later van gemaakt hebben.

Ik geloof ook niet in de hiërarchie van de kerk. Alle mensen staan gelijk tegenover God. Ik was lid van de Hervormde Kerk en toen kwam er iemand langs die me vertelde, dat de kerk minstens f 15,= kostte. Als ik dat niet betaalde moest ik me maar laten schrappen. Er is geen plaats voor een gesprek; men vraagt zich kennelijk niet af wat de reden is als je niets van je laat horen. Ik vind het raar dat ze zo met hun doopleden omspringen. Ik heb gezegd: “Jullie gaan missie en zending bedrijven in het oerwoud en je schrap je eigen doopleden om f 15,= uit het register.” Ik denk dat als ik dood ga, God mij niet vraagt of ik een papiertje bij me heb van de Nederlands Hervormde Kerk.’

Het gebed

Al pratend zijn we terechtgekomen bij de vijf zuilen waarop de Islam rust. Eén daarvan is het gebed.

Saïda: ‘Je moet het doen van gebeden niet onderschatten. Waarom heeft Hij ons dat gegeven? God is niet afhankelijk van het gebed. Hij heeft het ons gegeven als een vorm van zegen voor onszelf. In de Islam moet je vijf maal per dag bidden. Als je vijf keer per dag je zorgen van je afzet, je concentreert op God en op het feit dat je leven uiteindelijk een tijdelijk iets is, dan krijg je daar rust uit. De zegen ervan is, dat je vijf keer per dag eten en drinken krijgt om verder te leven.’

Zakat — belastingplicht

‘De Zakat, ook één van de vijf zuilen, is een percentage, dat je van je inkomen afneemt om aan de armen te geven. Het heeft een direkte sociale functie. Ik draag het hier af aan de “imam” (iemand die de Koran goed kan reciteren), waarvan ik weet dat het dan goed terecht komt. Ik heb het eens aan een Marokkaanse familie gegeven, die het nodig had.’

Het vasten

‘Ik vind, dat je gevast moet hebben om er iets van te begrijpen. Christenen in de eerste eeuwen hadden erg zware vastengewoonten. Jezus heeft zich ook 40 dagen in de woestijn teruggetrokken. Je bent één maand van het jaar met God bezig. Je merkt dat het invloed heeft op je handelen. Je ondergaat aan den lijve het effect. Om 4 uur ‘s middags ben je

slaperig, je bent moe, je bent prikkelbaar. Dan denk ik vaak aan de mensen in de ontwikkelingslanden die voortdurend honger hebben, aan de uitwerking daarvan op hun konditie. Later na zonsondergang voel je een intense dankbaarheid dat je weer kunt eten en drinken. In onze konsumptiemaatschappij wordt voortdurend gesnoept, gegeten en gedronken. Met het vasten leer je veel beter beseffen wat voor plaats die dingen innemen. De mens is slaaf van zijn dorst, honger, roken. Naar mijn idee is het prima voor jezelf omdat te beseffen.'

Saïda wijst erop, dat veel van de regels die Mohammed zijn volgelingen heeft gegeven, waarde hebben voor de inrichting van de samenleving. Toen, in de tijd dat hij leefde, maar ook nu, zelfs voor de westerse mens. We komen in dit verband terug op het gebed.

'Als een Moslim gaat bidden', vertelt Saïda, 'moet hij ritueel rein zijn. Als je water kunt bemachtigen moet je je handen en armen tot je ellebogen wassen, je voeten tot de enkels, je mond en de neus. Ook als je naar het toilet bent geweest moet je die wassing verrichten. Met het oog op het vele transpireren in die warme landen zijn dat belangrijke voorschriften. Hygiëne is in de warme landen heel belangrijk. Neem maar in de vroege Middeleeuwen toen de Turken Spanje gedeeltelijk hadden veroverd. De Europeanen wasten zich in die tijd zo ongeveer eens per jaar, dus als je niet stonk was je al verdacht. Mensen die het gebed doen, wassen zich altijd, doen ze dat niet, dan is hun gebed niet geldig. Als je dat terug brengt op de gastarbeiders die hier moeten wonen met hun schamele sanitaire voorzieningen, besef je pas wat dat voor die mensen moet betekenen. Eigenlijk zouden zij altijd een huis met douches moeten hebben.'

Bedevaart

Nog een zuil van de Islam is, dat iedere Moslim eens in zijn leven een bedevaart moet maken naar de Kaaba, het heilige centrum in Mekka.

Voor Saïda, die de bedevaart zelf ook maakte, was het een geweldige belevenis: 'Het is een indrukwekkend gezicht, één of twee miljoen mensen op die vlakte van Arafat, allemaal in het wit gekleed. Daarmee wordt aangegeven dat alle mensen gelijk zijn voor God. Erg veel gastarbeiders misschien wel 50% sparen voor de 'hadj' (de bedevaart) van hun ouders. Hoewel ze vaak onder rot omstandigheden leven zijn ze bereid om voor de 'hadj' van hun oude vader een paar jaar langer hier te werken. De mensen hier beseffen niet wat de Moslim voor zijn geloof over heeft.'

Positie vrouw

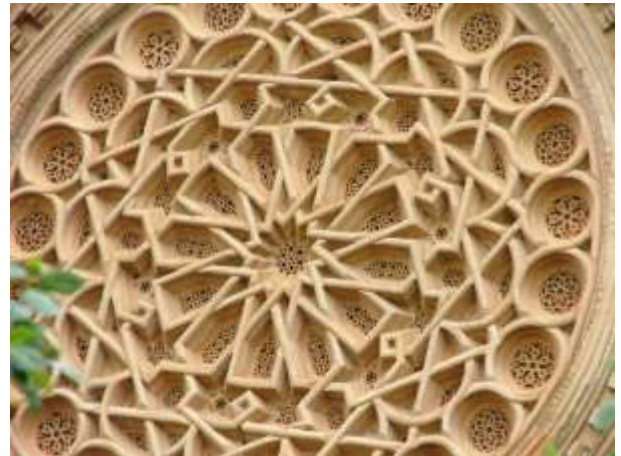
'De Islam heeft in die tijd ook verbetering gebracht in de situatie van de vrouw. Wat Mohammed leert was niet in overeenstemming met wat in die tijd gebeurde. Dochters werden levend begraven, de vrouw werd als handelswaar verkocht. De Islam heeft de man het respect voor de vrouw bijgebracht. Mohammed heeft haar erfrecht vastgelegd. Ze kreeg

handelingsbevoegdheid, de echtscheiding werd in het huwelijkskontraat geregeld. De Nederlandse vrouw heeft pas van het begin van deze eeuw erfrecht. Er kwamen in die tijd al snel vrouwelijke juristen en filosofen. Dat mocht allemaal. Je hoeft de Arabische landen niet aan te vallen op de slechte positie van de vrouw alsof dat een uitvloeisel van de Islam is. In de Koran staat het heel anders. Haar positie is later weer verslechterd. Maar dat is in het Christendom net zo. Ik denk niet dat het de bedoeling van God is, dat de vrouw anders gewaardeerd wordt dan de man.'

Nalatige Christenen

Maar nu terug naar het begin; tenslotte ben ik bij Saïda om te horen wat haar in beginsel heeft bewogen voor de Islam te kiezen.

'Als je een jaar of achttien bent wordt je geacht belijdenis te doen. Ik vertelde je al dat ik met die problemen zat over drie-eenheid, de erfzonde. Dus dat kwam er niet van. Toen ik later psychologie studeerde, had ik weinig contact met de kerk, maar het geloof op zich bleef me wel bezig houden. Later ontmoette ik mijn man, die toen net in een geloofskrisis leefde.

We wilden toch wel graag in de kerk trouwen. Ik had mijn twijfels, toch geloofde ik in Gods wil. Ik wilde Gods zegen vragen. Ik zie het geloof in God als iets waar ik graag wat mee wil doen. Ik herken in wat er in de kerk met het geloof gedaan wordt niet als gelóóf. Het is allemaal zo kil. Zondags zit je anderhalf uur bij elkaar. Je hoort de preek aan. Eigenlijk had ik best eens over die preken willen discussiëren, die mogelijkheid zou je daar moeten hebben. Ik ging steeds minder naar de kerk.

Totdat ik in een periode, dat ik zelf wat problemen had, met vakantie in Tunesië was. Ik voelde me daar erg thuis. Ik kwam voor het eerst in contact met de Arabische cultuur. Terug in Nederland heb ik me meer verdiept in de achtergronden van hun cultuur. Ik kwam tot de ontdekking dat die mensen erg evenwichtig moesten zijn, anders zouden ze niet zulke evenwichtige dingen kunnen maken zoals ze zich uiten in hun kunst. Dat hangt erg nauw samen met hun godsdienst. Al lezend herken je dan dingen die je al gedacht hebt. Omdat ik theoretisch met de Islam bezig was kreeg ik ook behoefte mensen te ontmoeten. Ik beleefde in die kontakten veel meer warmte, veel meer geloof.

Ik nam hun gewoonten over. Ik at geen varkensvlees meer. Dat is één van de voorschriften van Mohammed. Al in het Oude Testament werd het eten daarvan verboden, het is erg ongezond; alcohol schrap je dan ook. Na een bepaalde periode wilde ik een definitief besluit nemen en ben ik volgens de vijf zuilen gaan leven. Ik vind het een logische verlenging van mijn geloof in God. Alleen geef ik er een andere vorm aan; het monotheïstische geloof, dat ik altijd heb gehad.

Met die vijf regels van de Islam zal ik méér kunnen doen; ik wil bij de mensen horen.'

Het was de bedoeling van God, dat hij in Christus gestalte gaf aan zijn liefde voor de mensen. Saïda kon die liefde in Jezus niet terug vinden. Tenslotte moeten de volgelingen die liefde handen en voeten geven.

Denkt Saïda dat dat absoluut niet waar maken van het Christendom van de Boodschap van Jezus de oorzaak is geweest dat ze Moslim is geworden?

‘Ja ik denk wel dat het zo is. Ik ben ontzettend teleurgesteld, dat het Christendom het zo heeft laten afweten. Dat een groot deel van de Christenen niet handelt naar het Evangelie. Kijk nu eens wat ze voor de gastarbeiders doen? Ze zouden zich beter druk kunnen maken voor eigen gebedsruimten voor de gastarbeiders. Daar doe je meer mee, dan dat je ze probeert over te halen tot het Christendom.’

Prof. Honig (hoogleraar in de zendingswetenschappen te Kampen):

“De Moslim leert als gastarbeider het Christelijk geloof dieper verachten dan hij ooit gedaan heeft.”

Peerke Bos — Meester op een zigeunerschool (1978)

Sieth Delhaas

Weerwoord, november 1978

Inleiding

Sinds 2 maart 1977 wonen in Lelystad 17 gezinnen van de (zigeuner) familie Romanov. Ze noemen zichzelf Roma (rom = mens).

Hun geschiedenis is getekend door vooroordelen, diskriminatie en uitroeiing. Het woord 'zigeuner' is meestal een scheldwoord. Toen ze in de vroege middeleeuwen in Europa arriveerden, waren ze de eerste 'zwarten'. En 'zwart' had te maken met slecht, met de strijd tussen goed en kwaad in het Christelijk Europa. De geestelijkheid legde dat verband ook. Niet alleen christenen, maar ook moslims maakten zich daaraan schuldig.

Het nationaalsocialisme van de tweede wereldoorlog heeft een enkele miljoenen slachtoffers gemaakt. De families Romanov zijn, evenmin als joden en homoseksuelen, gespaard door de naziterreur. De oudere leden van de groep in Lelystad zijn de enige overlevenden van een grote familie die door Duitsers naar verschillende concentratiekampen in Joegoslavië zijn gedeporteerd. Na de oorlog begon hun zwerftocht. De regeringen in Joegoslavië en Bulgarije weigerden hen de officiële papieren, daarom gingen ze naar West-Europa en toen begon het uitzichtloze doorschuifspel pas goed met deze 'ongewenste vreemdelingen'.

Dit trieste verhaal kan toch eindigen met een optimistisch geluid. Het ziet er naar uit dat de Roma nu legale papieren krijgen. De vicieuze cirkel lijkt doorbroken en kansen op een legale manier in hun onderhoud te voorzien, lijken aanwezig. De animo voor onderwijs en werk is groot. Daarom hebben de Romanovs recht op steun van elke Nederlander om hen te helpen hun stem bij de Nederlandse regering in Den Haag te laten doorklinken.

Trots

Als ik voor hun school sta, een speciaal daarvoor gebouwde keet, bestaande uit één lokaal, dringt de hele meute al nieuwsgierig voor de deur, terwijl Jules Woldhuis, sinds 1 augustus hoofd van de tweemansschool, de deur van het slot draait. Ik sta omringd door de meest kleurrijke kinderschaar, die ik ooit heb gezien. Ze krioelen door elkaar, klimmen in de smalle raamkozijnen naast de deur, me intussen toeroepend: 'Hoe heet jij, hoe heet jij?'

Ik ben gekomen voor Peerke Bos (25 jaar), die in het voorjaar van 1977 het gezellige Gooise

land verliet om in de eenzame stad in de polder die Lelystad is, te beginnen aan een moeizaam karwei: 42 kinderen tussen de 2 en 18 jaar de beginselen van de Nederlandse taal, het lezen en schrijven bij te brengen. Ik kwam zijn naam tegen in *Troef*, een blad over ontwikkelingssamenwerking. Dit hier in polderland is een zeldzaam voorbeeld van ontwikkelingshulp in Nederland. Intussen diep ik uit mijn tas het blad op om te laten zien, dat ik ook wat over hen wil schrijven. De grote kleurenfoto's, waarop ze zichzelf en enkele familieleden herkennen, ontketenen tumult.

De hoge posten worden verlaten, een greep naar 'Troef', dat ternauwernood wordt gered door Peerke Bos, die vast op z'n benen de aanvallen trotseert. 'Meester, meester, dat ben ik! – Oh, wat klein ben ik daar! Kijk, de oma van Didi!'

Het groene T-shirt van Peerke heeft het zwaar te verduren, maar hij is onverstoorbaar. Geen boze uitvallen, geen waarschuwingen, het blad hoog boven zijn hoofd houdend bekijkt hij met de uitgelaten kinderen 'rustig' het blad. Intussen vliegt in het wild gewoel een doos kleurstiften over de grond. Een klein zigeunermeisje, dat helemaal geen kans maakt maar één blik op de foto's te werpen, hurkt op haar gemak op de grond en legt de stiften netjes, ieder in zijn eigen gleufje, terug in de doos.

Later, als de meeste kinderen door het busje opgehaald worden om naar huis gebracht te worden in de nieuwe woonwijk waar enkele zigeunergezinnen intussen een huis hebben gekregen, laat Didi van tien me trots haar taalschrift zien. In onberispelijk Nederlands met een grote 'G' er doorheen van Meester Bos, staan er alle voorwerpen in opgeschreven die in een badkamer thuishoren. Een mooi plaatje prijkt boven aan de bladzij. Een badkamer, die Didi in haar woonwagen beslist niet heeft. Ze bladert verder in haar schrift, enthousiast over haar eigen vorderingen. Op haar vingernageltjes zit dikke afgebrokkelde paarsrode nagellak. Als Peerke de school afsluit, haalt ze ons over even mee te gaan naar hun wagen om haar oma, die buiten, in de koude septemberwind met Didi's moeder voor het middageten zorgt, de foto's te laten zien.

'Een lieve meid' zegt Peerke als we wegrijden, druk terugzwaaiend naar Didi. We rijden het kamp rond, een grote camping even buiten Lelystad, waar nog maar weinig zigeuners staan. Zo hier en daar staat er een tentje van een verlaatte vakantieganger tussen. Het ziet er allemaal schoon en opgeruimd uit. Alleen de bonte kleding en het grove vaatwerk bepalen je erbij, dat het geen 'gewone campinggasten' zijn. Had ik dan toch in mijn hart wat anders verwacht?

Waarom ben je aan dit werk begonnen?

'Misschien heeft het er wel bij me ingezeten, dat ik bij dit soort werk terecht zou komen. De meeste mensen gaan al in het laatste jaar van de 'PA' (pedagogische akademie, red.) solliciteren om in het onderwijssysteem te gaan meedraaien.

Dat wilde ik persé niet. Mijn idee was, ik ga hier en daar wel wat invallen en voor de rest zie ik wel wat ik doe. Ik had helemaal geen toekomstperspectief. Dit past er helemaal in. Geen gebaande weg. Via een meisje dat bij een werkgroep voor onderwijs aan gastarbeiderskinderen in Lelystad zat, kreeg ik de tip, dat de gemeente bij de opvang van de Romanovs meteen wilde starten met het geven van onderwijs. Ik was de enige sollicitant en

behalve het invalwerk, onder andere een maand op een Lomschool, had ik nog nooit voor de klas gestaan.'

Eksperimenteren

'Het was een hele ervaring. Ik had hier kinderen van twee jaar, die met hun oudere broertjes en zusjes meekwamen en ik moest het maar helemaal in m'n eentje uitzoeken. Van gericht werken was geen sprake. En dan merk je opeens, dat je toch kontakten maakt, dat je iets aan het doen bent. Het was natuurlijk een chaotische toestand. Vooral toen de meeste kinderen hier nog op de camping zaten. Als ze geen zin meer hadden, gingen ze gewoon weg. Dat is nu al veel minder. Ook al omdat de kinderen, die met de bus naar huis worden gebracht, toch niet weg kunnen.

Mijn eerste poging is dan ook geweest om een splitsing te maken. Die kleintjes en groten bij elkaar ging niet. Ik heb de gemeente toen gevraagd om een kleuterjuf, en die is ook gekomen. Hier naast staat een caravan als kleuterschool. Ik heb me niet helemaal gehouden aan de leeftijdsgrens zoals die bij ons op de scholen geldt, maar heb meer gekeken naar de verstandelijke ontwikkeling.

Als je bij deze kinderen een doelstelling gaat maken dan heb je kans, dat je bij die kinderen frustraties kweekt. Ik heb aangepast lesmateriaal, maar het blijft experimenteren.'

Peerke haalt een voorbeeld aan van die ochtend. Sinds het begin van dit schooljaar heeft hij als 'schoolhoofd' Jules Woldhuis (30) er bij gekregen, die ervaring heeft opgedaan als onderwijzer op een school voor woonwagenkinderen. Ze hebben ieder hun eigen groepje: de één links, de ander rechts in het lokaal. Jules probeerde wat te doen met een bandrecorder. Dat mochten de kinderen van Peerke natuurlijk niet missen, althans dat meenden ze zelf, en de hele meute vloog naar de hoek van Jules, zodat er van werken geen sprake meer was.

Het gekwetter van de zigeuners heeft Peerke wel eens wanhopig gemaakt: 'Ik kon merken, dat het voor mij te zwaar werd en dat had zijn weerslag op de kinderen. Ik weet van mezelf dat ik niet gauw boos uitval, maar door de druk van de situatie kreeg ik de neiging om driftig te worden. Het zijn nu eenmaal heel andere kinderen dan de Nederlandse: vreselijk impulsief. De chauffeur van de bus die ze heen en weer rijdt wordt er helemaal gek van.'

Afgezien van de komst van Jules Woldhuis, zijn er meer verbeteringen te verwachten. De eerste is de verhuizing naar de nieuwe school in de wijk *De Punte* waar de Romanov-gezinnen zullen worden ondergebracht. Is dat nu geen erge beperking van hun vrijheid om ze huizen te geven? Peerke: 'Door mijn werk met deze mensen heb ik me wat verdiept in de geschiedenis van de zigeuners, maar eigenlijk zijn zigeuners niet zulke zwervers. Je moet niet vergeten, dat ze meestal noodgedwongen verder moesten trekken. Het één na het andere land trapte ze de grens over. In Italië en Zwitserland hebben ze toch lange tijd achter elkaar gewoond. Ik heb de indruk, dat ze wel blij zijn met hun huizen en ze vinden het zelf niet nodig vlak naast elkaar te zitten. Als ze maar binnen loopafstand van elkaar wonen.'

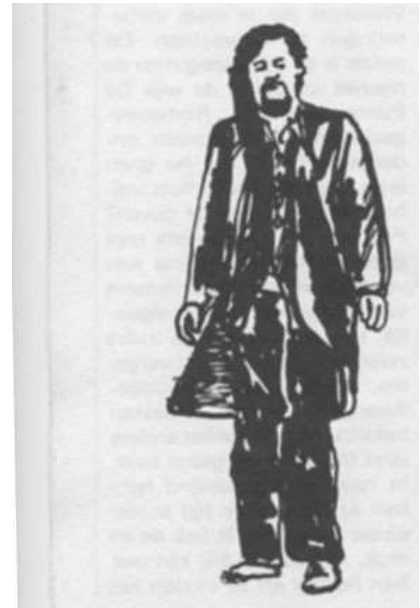

Door de betere werkomstandigheden, die de nieuwe school met zich meebrengt, kan Peerke wat meer eksperimenteren met de kinderen. Kwamen ze eerst maar zo af en toe naar school, nu komt iedereen bijna dagelijks, waardoor ze zelf ook plezier krijgen in hun vorderingen. Het is zelfs zo ver, dat er wellicht binnenkort vijf kinderen naar de Hollandse school kunnen gaan. Wat natuurlijk uiteindelijk de beste oplossing is, want alleen dan zullen deze Romanov-kinderen aansluiting kunnen krijgen op het vervolgonderwijs.

Toekomst

Hoe lang wil je dit werk volhouden?

Peerke: 'Dat is niet te voorzien. Als ik kijk naar de kleuterklas, dan denk ik, dat het verstandiger is die kinderen, die de taal dan al wat spreken, direct naar een Hollandse school te laten gaan. Wij werken daar op den duur toch naar toe. Want hoe goed ze bij ons ook meedoen, ons programma, als we dat al hebben, loopt niet parallel met de Hollandse school. Dus eigenlijk is het zo, dat ze iedere dag verder achterraken. Tenslotte maken we onszelf dan overbodig. Wat ik dan ga doen? Studeren, misschien geschiedenis of pedagogiek of een BO-aantekening halen zodat ik les zou kunnen geven aan een Lom- of buo-school. Maar in ieder geval ga ik niet terug naar een gewone basisschool. Je zit zo vast aan dat programma. Je krijgt die kinderen aan het begin van het jaar, allemaal met een bepaalde kennis en aan het eind ervan moet je ze zo afleveren, dat ze een bepaalde hoeveelheid kennis hebben opgepikt. Om een Lomschool heb je veel meer aandacht voor ieder kind omdat de groepen kleiner zijn en het is niet zo prestatie gericht. Ik vind het jammer om op een gewone school na een jaar weer afscheid te moeten nemen van kinderen waar je al werkend een band mee gekregen hebt. Als die band er is, voel je je sterker staan. Je leert een kind met z'n eigenschappen kennen, je aksepteert meer, wordt minder gauw kwaad, omdat je weet waarom dat kind zo reageert. Hierdoor ga je wat minder aan jezelf twijfelen. Ik denk, dat leerkrachten méér aan de kinderen hechten dan andersom. Je bent er bewuster mee bezig.'

Afwijzen

Hoe zijn de reacties van de bevolking van Ede en Veendam op je overgekomen. De bevolking was het toch helemaal niet eens met de vestiging van zigeuners in hun gemeentes en de bewoners maakten daar nogal wat stampij over.

'Kijk, het is veiliger om dicht bij die mensen in de buurt te wonen, want ze stelen nooit dicht bij de plaats waar ze wonen!' zegt Peerke wat spottend. 'Nou ja, het is pure vooringenomenheid. Dat is zo sterk bij ons ingeworteld, daar doe je weinig aan. Maar meestal wordt de soep niet zo heet gegeten als ze wordt opgediend. Als de gemeentebesturen de bevolking maar de gelegenheid geven te protesteren, dan hebben ze toch het idee, dat er naar hen geluisterd wordt...'

*N'avlom ke turnende
o maro te mangel
Avlon ke turnende
kam man pativ te den*

*Ik kwam niet tot u
om te bedelen om brood
Ik benaderde u
om te vragen om respekt*

Tenslotte, na het gesprek en na het schrijven vraag ik me af: is het niet jammer, dat deze kinderen straks, 'getemd'¹ in een keurige eengezinswoning wonen in het één-grote-nieuwbouwwijk lijkende Lelystad?

¹ **'Getemd'**. Integreren betekent: in een geheel doen opgaan, Andere bevolkingsgroepen, die in ons land komen wonen, moeten 'integreren' / Als we dit in de kranten lezen wil het zeggen, dat ze zich moeten aanpassen aan onze leefgewoonten. Vertikken ze dat, willen ze toch iets 'eigens', iets van hun eigen gebruiken n stand houden, dan worden ze, onverdraagzaam als wij Nederlanders zijn, niet geaksepteerd. Op de terugreis van de 'zigeunerschool' in Lelystad naar huis overpeins ik, dat integratie eigenlijk niet nodig zou moeten zijn. Integratie is een ongestuurd woord. Het dwingt mensen, die – meestal noodgedwongen – gastvrijheid zoeken binnen onze landsgrenzen, zich aan óns aan te passen, terwijl gastvrijheid eigenlijk zou moeten betekenen, die gast de vrijheid, de mogelijkheid geven zichzelf te zijn.

Gastarbeiders – kinderen: kansloos in Nederland (1978)

Sieth Delhaas

Weerwoord, mei 1978

Een oud patriciërshuis aan de Emmalaan in Utrecht. Het heeft gesneeuwd die nacht en gevroren. Onder het flauwe winterzonnetje liggen de Emmalaan en de andere koninklijk vernoemde lanen in voorname rust.

‘Helemaal geen buurt voor een vormingscentrum voor werkende jongeren’, zeg ik later tegen Maria Drewes die me uitlaat op de hoge stoep, die ik met enige omzichtigheid moet afdalen, omdat er ijs op de uitgesleten treden ligt.

‘Voor ons ideaal’, zegt Maria. ‘De buitenlandse meisjes kunnen hier in de buurt tenminste zelf boodschappen doen zonder angst te hebben een vader of broer tegen te komen’.

Ik kijk de brede laan af en voel me vrij op weg naar de bus, omdat ik kan gaan en staan waar ik wil; omdat ik niet opgesloten hoef te zitten in een huis in een vreemd land, waar geen familie is, zodat je als jong meisje nergens heen kunt gaan. Zelfs niet naar een vriendin, omdat daar wel eens een broer of vader in huis kan zijn. En buiten je mannelijke familieleden mag je immers geen andere mannen ontmoeten!

Tweede generatie

Kansarm is een woord dat we nog wel eens tegenkomen. Politieke partijen die op willen komen voor ‘kansarme groepen’. We nemen het, eerlijk gezegd, met een korreltje zout, zo’n uitdrukking. We zien het meer als een propagandastunt. Kansloos... Dat is helemaal een woord dat in ons Nederlandse woordenboek niet meer voorkomt. Maar na mijn gesprek met Maria Drewes, vormingswerkster aan het centrum voor werkende jongeren in Utrecht, waar sinds 5 jaar met buitenlandse jongeren wordt gewerkt, weet ik dat het woord met vlammend ‘schaam’-rood geschreven zou moeten worden.

Een telefoontje met het Centraal Bureau voor de Statistiek in Den Haag levert me de volgende cijfers op. Per 1 januari 1976 - sindsdien is het aantal nog toegenomen - waren er 16.089 Turkse jongens tussen de 0 en 19 jaar in ons land. En 14.097 meisjes van dezelfde leeftijd en nationaliteit. Bij de Marokkanen liggen de cijfers: jongens 5.701, meisjes 5.273. Spanjaarden: jongens 4.776 en meisjes 4.651. Dan zijn er nog Grieken, Portugezen, Joegoslaven etc. Je struikelt er nog net niet over. Hier en daar in de grote steden zie je ze wat samenscholen, de jongens wel te verstaan. De meeste meisjes blijven binnenshuis. Hebben wij, Nederlanders, die de ‘mannelijks van het vuile werk’ zo’n twintig jaar geleden uit de streken rond de Middellandse Zee lieten komen, wel door dat er intussen een ‘tweede generatie’ onder ons

opgroeit? En er komen er steeds meer! Onze gastarbeiders, en we komen er eindelijk achter, gaan voor het grootste deel niet meer terug naar hun thuisland. Eindelijk hebben ze besloten ook hun gezinnen naar Nederland te laten komen. En daar is moeder dan op een goede dag. Ze stapt uit het vliegtuig met een rijtje kinderen achter zich aan. En ineens is Nederland, laten we zeggen zeven leerplichtige kinderen rijker. Kinderen die geen woord Nederlands spreken. Dat thuis niet zullen leren. En wat moet een onderwijzer met één zo'n onverstaanbaar kind in de klas? Kontakt over en weer is nauwelijks mogelijk. Laat staan dat het iets meekrijgt van de sommen, de taal of de geschiedenisles. Een ongelukkig kind erbij.

Het zoveelste. Allicht, dat het na niet al te lange tijd thuis blijft, een leven van verveling ligt voor hem. Wat zei je? Een leerplichtwet? Natuurlijk die is er wel, maar hoe kan die gehandhaafd worden als diezelfde regering geen mogelijkheden schept dat ouders en kinderen zich aan die wet kunnen houden? Wel mag een lagere school met een bepaald aantal buitenlandse kinderen - ook nog van verschillende nationaliteit -, een ekstra Nederlandse onderwijskracht aantrekken om de kinderen zo vlug mogelijk wat Nederlands bij te brengen. Dat geluk valt maar enkelingen ten deel.

Analfabeten

Laten we eens kijken wat er gebeurt als een kind van een jaar of twaal ons gastvrije landje binnenwandelt.

Maria Drewes vertelt uit de praktijk: 'In de grote steden komt het kind in een schakelklas en wordt het zoveel mogelijk bijgewerkt om zo snel mogelijk in het Nederlands vervolgonderwijs te kunnen krijgen. Het ligt er aan of het in het thuisland onderwijs heeft gehad. In Turkije ligt het wat gunstiger, maar komt het kind uit een kleiner dorp in Marokko dan is het nog analfabeet en is er nauwelijks beginnen aan. De gunstigste gevallen gaan door naar de lts, huishoudschool of mavo, maar de meesten knappen na één of twee jaar toch af omdat door het taalprobleem de leerstof onvoldoende overkomt. Veel basisscholen nemen die kinderen ook gewoon niet aan, omdat ze zeggen er niets mee te kunnen beginnen.'

Gelukkig komt er in Utrecht, waar Maria Drewes werkt, iets op gang om speciaal analfabeten tot zestien jaar in speciale klassen op te vangen. In Rotterdam en Amsterdam zijn er al een paar van die klassen. Onder druk van thuis, jongens zijn in hun thuisland op die leeftijd immers al bijna volwassen en het is wat kinderachtig om nog naar school te gaan, zoeken de jongens van amper 14 of 15 jaar oud werk.

'Ze werken vaak te veel', vindt Maria, 'overdag en ook 's avonds. Maar dat heeft te maken met hun cultuur. Zo'n jongen brengt zijn verdiende geld binnen het gezin. De vader krijgt het geld en de vader zorgt ook dat die jongen getrouwd raakt. En dat kost ook veel geld. Daaromheen ontstaan dan de moeilijkheden. Zij zien dat de Nederlandse jongens over meer geld beschikken. Vandaar dat zij twee baantjes nemen. Het geld dat zij in hun avondwerk verdienen mogen ze dan zelf houden.

Vooruit komen in de maatschappij is er niet bij. En dat zien zij zelf heel goed. De jongens komen wel vooruit binnen het werk op een fabriek als zij daar langer zijn. Ze mogen vaak hetzelfde of beter werk doen dan jongens die wel geleerd hebben of er een diploma voor hebben. Maar ze weten, dat als die fabriek dicht gaat, ze niets hebben om op terug te vallen. Ze kunnen het niet waar maken als ze solliciteren bij een andere baas. Het komt wel eens voor dat ze terug gaan naar hun land, maar soms zijn ze na een jaar toch weer hier. De

aanpassingsmoeilijkheden daar zijn te groot geworden. Tijdens de vakanties die ze in hun land doorbrengen valt het niet op. Uiteindelijk worden ze hier ook niet geaksepteerd. Ze horen nergens bij en dat is ontzettend tragisch. Het leven biedt hen weinig perspectief.'

Verwachtingen

En hoe vergaat het de meisjes, die we niet te zien krijgen?

Maria heeft er gelukkig, na veel praten bij de ouders, ongeveer 40 op haar vormingscursussen.

'Als de meisjes naar het voortgezet onderwijs kunnen, zien de ouders vaak geen heil in een huishoudschool. Begrijpelijk, want het huishoudelijk werk kunnen ze uitstekend. Nederlandse meisjes van zestien kunnen bij wijze van spreken nog geen ei in de pan doen, maar zij besturen de hele huishouding. Ze bakken brood, maken het huis schoon, voeden de kinderen op. Als ze zestien zijn moeten ze alles kunnen in huis. Bij ons kan het grootste deel op die leeftijd nog niet eens alleen zijn. Die ouders gaan wel op vakantie naar het eigen land en dan houdt zo'n meisje het hele huishouden draaiende. Het is op school en het vormingswerk een nadeel dat thuis te veel op het meisje gerekend wordt, en bij het minste of geringste – als moeder ziek is, naar de dokter moet enz. – thuis moet blijven.

De ouders hebben ook verkeerde verwachtingen van hun kind. Gaat het van de basisschool naar de mavo, dan verwachten ze dat hun dochter dokter kan worden. Ze overzien de mogelijkheden en de moeilijkheden van zo'n kind niet. Krijgen ze dan van school slechte berichten dan wordt daar veel zwaarder aan getild dan bij een Nederlands kind. Daarom moeten wij in ons vormingswerk ook erg oppassen met wat we zeggen tegen de ouders. Als we zeggen 'het gaat niet zo goed met haar' dan krijgt zo'n meisje ontzettend op haar kop. Ze denken dan dat ze haar best niet doet terwijl ze vaak niet beter kan omdat er taal- of andere aanpassingsmoeilijkheden zijn.

Het huiswerk maken thuis is ook zo'n probleem. De ouders zijn daar niet aan gewend. Ze kunnen hun kind er niet bij helpen. Hoe zijn de woonomstandigheden? Wat moet dat meisje daarnaast nog doen in de huishouding? De kleine kinderen lopen om haar heen, geen eigen studeerruimte, de teevee staat hard aan. Dat is bijna niet vol te houden. Bovendien, wat moet dat meisje met haar opleiding, vragen die ouders zich af, want ze zal toch in de meeste gevallen niet gaan werken. Als ze gaan werken hebben de vaders er wel economisch voordeel van, maar later zal dat toch weer moeilijkheden opleveren bij het vinden van een geschikte huwelijkspartner. Zo'n meisje dat gaat werken komt met andere mannen in contact, komt dus in Marokkaanse en Turkse kringen in opspraak en de vader en broers moeten ervoor zorgen dat dat niet gebeurt. Het is voor de vader het voordeligst als het kind op 16-jarige leeftijd trouwt. Op die leeftijd valt de kinderbijslag weg. Het meisje gaat niet werken en de ziekteverzekeringskosten, die hij dan voor haar moet gaan betalen, zijn hoog. Terwijl het in hun vaderland gebruik is, dat het meisje tot haar huwelijk gewoon thuis blijft!'

Ook in de vrijetijdsbesteding is er nogal verschil tussen beide seksen. Meisjes kunnen eigenlijk alleen maar thuis zitten. Bezoek aan een vriendin is er niet bij en een klasseavond is voor hen een verboden pretje. Voor ons onvoorstelbaar, maar voor deze meisjes zijn de vakantieperiodes een lange reeks dagen van gruwelijke verveling. Ook de mensen van het vormingsinstituut krijgen daarmee te maken.

Maria vertelt: ‘Ze voelen zich in die tijd door ons in de steek gelaten. Ze begrijpen niet, dat wij sluiten in de vakantietijd. Voor de jongens is er veel meer vrijheid. Die zijn meestal weg. Toch hebben ze bijna nooit Nederlandse vrienden. In het begin stellen ze zich daar wel veel van voor, maar in de praktijk worden ze teleurgesteld’.

Vormingswerk

Hoe komen deze jongeren nu bij het vormingswerk terecht?

Heeft men op het vormingsinstituut een adres, via de gemeente of langs een ander kanaal, van een leerplichtig buitenlands kind, en komt het in aanmerking voor vormingswerk, dan gaan de mensen van het instituut er zelf op uit om de ouders te bewegen hun zoon of dochter te sturen.

‘Meestal weten de ouders niet’, legt Maria uit, ‘dat hun kind nog naar school moet. Dan zit je tegenover zo’n moeder en dat is het vaak handen en voetenwerk, je zit elkaar glimlachend aan te kijken. Soms wordt een vijfjarige er bij gehaald om als tolk te spelen. Later moet ik dan weer terug, want buiten vader om kan er geen beslissing worden genomen. Soms, als de jongens al werken, of als de meisjes het huis niet uit mogen, moet je met harde argumenten komen. Bijvoorbeeld dat het moet van de gemeente, of dat ze anders geen kinderbijslag meer krijgen. Die kinderbijslag is vaak doorslaggevend. Veel ouders zeggen: mijn dochter hoeft geen Nederlands te leren. Wij gaan er van uit dat ze dat wel moet. Misschien trouwt ze hier met een jongen die wat soepeler is dan haar vader en staat ze wat beter gewapend in het leven dan wanneer ze de taal niet kent. Vooral kleine kinderen hebben het door als hun moeder hen niet verstaan als ze onderling Nederlands praten. Ze gebruiken dat als wapen tegen hun moeder.

We moeten er vlug bij zijn, want als ze ouder zijn dan zestien hebben wij als vormingsinstituut ook de greep op hen verloren.

Het lukt nu wel de meisjes hier te houden tot ze trouwen. Wij proberen ze hier zoveel mogelijk bij te brengen wat ze nodig hebben. Huishoudelijk kunnen ze dus alles al.

Wij leren ze wat over gezondheidszorg, allerlei over de PTT, opbellen, brieven en pakjes versturen, enz.

Wij proberen ze vooral bewust te maken van hun situatie hier. Hoe leven ze in Turkije of Marokko en hoe gaat het hier toe. Een bijkomstig probleem is ook, dat de ouders zich bedreigd voelen omdat hun kinderen met onze normen in aanraking komen en zich daardoor thuis ook anders gaan gedragen. Gevolg is dat de ouders de regels van hun cultuur veel strenger gaan toepassen dan ze in hun eigen land zouden doen uit vrees de greep op hun kinderen te verliezen. Dat kan tot grote conflicten leiden.’

Welzijn delen

Nederland heeft z’n problemen met Surinamers en Zuid Molukse jongeren. Kinderen van de rekening van een koloniaal verleden. We zijn onzacht herinnerd aan de praktijken van ‘onze

vaderen'. We waren het gemakshalve maar vergeten en moesten er voor in de geschiedenis gaan graven om er achter te komen hoe het ook-alweer-gekomen-was. Om de situatie van de gastarbeiderskinderen, kinderen van de rekening van een kapitalistisch heden, te onderkennen behoeven we niets anders te doen dan onze ogen breed te openen en kritisch om ons heen te kijken. Kontakten leggen, deze jongeren helpen. Het niet alleen maar over laten aan de welzijnswerkers en stichtingen voor buitenlandse werknemers. Ook als jongeren zullen we ons welzijn moeten delen met de 'gastarbeiderskinderen', want van onze welvaart zijn ze niet gelukkiger geworden.

Literatuur: Gastarbeid. Maandblad Jeugd en Samenleving nr. 9 sept. 1977. f 7,50. Maliesingel 27, Utrecht.

Help de kernwapens de wereld uit (1978)

School in Aalten praat er over...

Sieth Delhaas

Weerwoord, april 1978

Kardinaal Alfrink, voorzitter van Pax Christi in Nederland, hoorde ik onlangs over kernwapens zeggen: 'Het gebruik van dergelijke wapens moet beschouwd worden als een misdaad tegen God en tegen de mensheid. Er is geen enkel doel dat het gebruik van deze wapens rechtvaardigt.' Je zou zo zeggen, daar kunnen we het als Christenen allemaal roerend mee eens zijn. Temeer daar het gebruik van twee kernbommen tegen Japan, nu dertig jaar geleden, een afschrikwekkend voorbeeld zou moeten zijn.

Maar nee. De werkelijkheid is anders. Kijken we naar de verdeeldheid in de regering als de discussie over de neutronenbom op gang komt. Een gereformeerde VVD-er is vóór invoering, CDA-ers zijn er genuanceerd tegen maar de stop-de-neutronen-bom-aktievoerders in den lande kijken vreesachtig uit naar de definitieve standpuntbepaling als motivaties 'we willen de regering in hun NAVO-besprekingen niet voor de voeten lopen' worden gehanteerd. Kijken we naar de kerken dan hangt er nog een fikse wolk van (emotionele) stof die de lancering van het IKV-thema van september 1977 deed opwaaien: 'Help de kernwapens de wereld uit...! Om te beginnen uit Nederland!'

Felle discussies brandden los. En het bij het kerkvolk toch al niet geliefde Interkerkelijk Vredesberaad, kreeg harde kritiek te verduren. Maar 'die linkse jongens van het IKV', zoals de kerkleden ter rechter zijde ze plegen te noemen, beschikken na tien jaar vechten voor de vrede over een aardige dosis inkassingsvermogen. En ze mogen tevreden konstateren, dat hun thema, nu een half jaar oud, niet, zoals vele voorgaande jaren, al vergeven en vergeten is. Integendeel, de discussie erover is nog springlevend. Zelfs zo dat als gevolg van hun vraag om de kernwapens onze wereld uit te helpen, nu 160 groepen in den lande regelmatig bijeenkomen om te praten over de mogelijkheden die ze als onbetekenende burgermannetjes en -vrouwtjes hebben, om die grote regeringsleiders, belangrijke militairen en dure wapen- industriëlen er toe te bewegen die explosieve rommel maar van de hand te doen.

Vrede onder atoomparaplu

Op de Christelijke Scholengemeenschap in Aalten is het al enkele jaren gebruik, dat er gepraat wordt over het thema van de vredesweek. Eén van de leraren, de heer G. Karsten, voorzitter van de interkerkelijke werkgroep Vredes- en Ontwikkelingswerk in Aalten, zorgt er voor, dat elk jaar in de vredesweek een discussieavond wordt georganiseerd voor wijk-, kerkeraden en gemeenteleden van de kerken en laat 's middags de uitgenodigde spreker dan voor de leerlingen van zijn school praten. De opzet van de discussieavond in 1977 leende zich niet zo best om ook op school mee te doen. Maar al is het maanden later, de discussie over het thema is er toch gekomen. In de kantine van de school aan de Slingelaan waren circa 150

leerlingen (van de 450) van het VWO bij elkaar om te horen wat drs. L. Hogenbrink namens het IKV te vertellen had over het ingenomen standpunt tegenover de kernwapens en hoe luitenant kolonel Verboom, kommandant van het kamp Eibergen, zijn privémening als gewoon burger en christen verduidelijkte.

Van te voren hadden de leerlingen een diskussiestuk gekregen, samengesteld uit artikelen en ingezonden stukken uit een regionaal kerkblad en het manifest tegen de kernwapens.

‘Je zult nooit iemand tegenkomen’, aldus Overste Verboom ‘die oorlog wil. Vraag je: is een oorlog te vermijden dan ben ik van mening, dat die niet te vermijden is omdat wij leven in een gebroken wereld. Voorbeelden? Kijk maar naar de sport, de kapingen. Er loopt een draad van oorlog door de wereld. Iedereen hunkert wel naar vrede. Kijk maar naar het beeld dat Jesaja schetst van de man onder de wijnstok. Maar het evenwicht in de bewapening mag niet eenzijdig verstoord worden door eenzijdige ontwapening, maar ook niet door de neutronenbom. Moeten we de atoombommen dan ook uit het wapenarsenaal halen? Nee, want de konventionele wapens missen het afschrikkingseffekt. Wij zullen het atoomwapen nooit als eerste gebruiken. In een verdedigingsoorlog wil ik niet zeggen: kijk eens jongens, wij zullen die kernwapens niet gebruiken.

Ik ben het volkomen eens met de eerste leuze van het IKV *Help de kernwapens de wereld uit*, maar met de tweede *om te beginnen in Nederland* niet. Het is onzin om ze in Amerika op te bergen. Dan moeten zij naar het Oosten. Ik dacht dat dat een bijzonder risikoverhogende faktor is. Bovendien, als wij de kernwapens van de hand doen hebben we geen invloed meer in de nucleaire planningsgroep van de NAVO. Het is beter in vrede te leven onder de atoomparaplu en het evenwicht in de bewapening te houden. Trouwens een oorlog met konventionele wapens liegt er ook niet om.’

Levende doden

Drs. Hogenbrink, die vervolgens aan de beurt kwam vertelde de jongeren eerst, dat de Hervormde synode, tien jaar geleden uit zorg over de bewapeningssituatie in de wereld meegewerkt had om het IKV op te richten. Deze organisatie kreeg van de kerken de ruimte om bekendheid te geven aan de verontrusting over de bewapeningsproblematiek. Hij liet wat cijfers horen over doden die te betreuren waren na ‘gewone’ bombardementen in de tweede wereldoorlog op Bremen (135.000) en de atoombom op Nagasaki met 175.000 doden. Niet eens zoveel meer. Maar het verschil is wel, dat herstel na de laatste bom niet mogelijk is en dat de gevolgen nog generaties lang doorwerken in het menselijk lichaam als er overlevenden zijn.

‘De overlevenden van Hiroshima zijn eigenlijk levende doden. Die kernwapens hebben allerlei effecten die wij niet kennen, waar we geen raad mee weten. Daarom moeten deze wapens weg. Kernwapens zijn eigenlijk onbruikbare wapens want je kunt er niet mee vechten. Zodra dit wapen wordt gebruikt, is er geen verliezer meer en geen overwinnaar. Nu worden ze al zo bruikbaar gemaakt, dat ze van afschrikingswapen tot gevechtswapen worden gemaakt. Kijk maar naar de neutronenbom.’

Laurens Hogenbrink bracht ook de kernenergie ter sprake. Het is in ons land rond Almelo nog steeds een heet hangijzer. Bom en energie kun je niet scheiden volgens hem, want door de afvalstoffen bij de produktie van kernenergie, kunnen over 10 jaar zo’n 35 landen over de kernbom beschikken. Intussen is het zo dat in Europa tienduizenden van deze atoomwapens

zijn opgeslagen en die dingen staan nergens ter discussie. Als wij over kernwapens praten, praten wij over Europa als slagveld. Die zijn niet bestemd voor Rusland of Amerika, maar het slagveld worden wij. Als er iets gaat gebeuren zal Europa al in een vroeg stadium vernietigd worden.

En als die wapens niet gebruikt zullen worden zoals men ons steeds tracht te verzekeren, wat doden zij dan niet al aan menselijkheid? Wat betekent het voor ons dat wij beréid zijn tot totale vernietiging. Hoe werkt dat door in de géést van ons mensen?

Moeten wij persé de ander zien als vijand? Dat wij alles wat hij doet als kwaad interpreteren? Afschrikking biedt geen enkel uitzicht. Wij moeten iets gaan doen wat strijdig is met de logika.

Wat wij met ons voorstel 'Help de kernwapens de wereld uit..., om te beginnen uit Nederland' willen bereiken is het doorbréken van de logika van het systeem.'

Vragen

Na beide uiteenzettingen zijn er toch wel vragen in de zaal. Een jongen vraagt via de mikrofoon aan 'die linkse mijnheer daar' (hilariteit, bedoelt Laurens Hogenbrink) hoe hij het zich denkt als je die kernwapens de deur uit wilt hebben, maar de kennis blijft toch.

'Jawel, daar heb je gelijk in' antwoord Hogenbrink, 'die kennis raken wij niet meer kwijt, tenzij je met al die natuur- en scheikundigen iets raars doet (gelach). Wel kun je iets bereiken door een totaal verbod op proeven. En dat betekent dat de lol er af gaat. Allerlei nieuwe dingen kunnen niet meer worden uitgeteerd.'

Jaap Lemereis houdt Overste Verboom het moedige optreden van Sadat voor, die in z'n eentje naar Israël ging om de haatgevoelens tussen Egypte en Israël te doorbreken. Zo zou het met de kernwapens ook best kunnen, vindt hij. Maar de overste ziet daar niets in.

Jaap: 'Als Nederland het nu ook eens probeert?'

Overste: 'ik heb er niet zo veel vertrouwen in. In welk groot voetbalstadion durft de politie de hekken weg te halen?'

Jaap: 'Als Christen moet je ook vertrouwen hebben.'

Overste: 'Je moet niet alleen maar bidden, maar ook werken.'

Jaap: 'Moet dat gebeuren met wapens?'

Overste: 'Waarom krijgt Israël de opdracht om muren te bouwen?'

De overste leest, om op het gevaar van het dreigend kommunisme te wijzen, een uitspraak van Lenin, die denkt van de idealen van onder andere pacifisten gebruik te kunnen maken om het wereldkommunisme te realiseren.

Waarop Jaap konstateert: ‘Goed, u bent dus bang voor de Russen.’

Overste: ‘Ik ben niet bang, helemaal niet bang. Wij mogen blij zijn dat wij 30 jaar vrede hebben dankzij de kernwapens.’

Jaap: ‘U ziet het dus als realiteit dat als Nederland de kernwapens weg doet de Russen hier komen? Als zij zouden komen zouden wij dan met wapens er tegen in moeten gaan?’

Overste: ‘Ja, daar ben ik van overtuigd.’

Jaap: ‘Wat bereik je daarmee?’

Overste: ‘Dat je een situatie als in ‘40-’45 voorkomt. Toen hadden we ook geen wapens.’

Jaap: ‘De bevolking was er niet op voorbereid om zich geweldloos te verdedigen.’

De overste wordt boos, Jaap kijkt steeds ongelukkiger en ze gaan samen nog een poosje door.

Twee mensen, beiden zeggen ze in vrede te geloven, die overal in de bijbel wordt voorspeld. Beiden geven aan het in praktijk brengen van die vrede een totaal andere uitleg. Kan die discussie nog lang doorgaan, tussen Christenen onderling, tussen mensen, terwijl de wapens zich aan weerskanten ophopen? Of moet er op een andere manier gepraat worden? Niet of die vrede kan blijven dankzij de wapens, maar dat vrede alleen kan bestaan door vertrouwen dat mensen elkaar schenken. Omdat het een opdracht is: ‘Gij zult u naaste liefhebben als Uzelve’ en ‘Hebt uw vijanden lief en bidt voor wie u vervolgen.’ Is het zo moeilijk om te geloven, dat God ook nog zorgt?

De derde kamer (1978)

Sieth Delhaas

Weerwoord, 1978

In VARA's Rooie Haan heb ik Jan Terlouw eigenmondig horen vertellen waarom hij zijn nieuwe roman 'De derde Kamer' heeft geschreven, 'om de kiezer in het algemeen een indruk te geven hoe een fractie in de tweede kamer werkt, wat voor problemen opdoemen, en dat beslissingen die ze moeten nemen, beslissingen blijven van mensen die te maken hebben met alledaagse dingen. De slechte (of plezierige) stemming van die dag, de spanningen thuis, de achtergronden (opvoeding, afkomst).

Ik vind, dat Jan Terlouw dat wel goed heeft laten zien. De fractie van de PSL, die hij voor het voetlicht haalt, bestaat uit 8 mensen met de meest uiteenlopende aard. Van een aantal krijg je een indruk van hun privéleven. Je merkt dan ook goed onder welke spanningen ze staan. Zo'n politieke baan eist je bijna 48 uur van de dag op. Is dat verantwoord tegenover je gezin, als je dat hebt? Maakt de vrouw, als het om een man gaat, die politieke carrière mee? Of haakt ze ergens af, terwijl de ster van haar echtgenoot nog stijgende is? Hoe lang houdt zo'n huwelijk het dan nog uit? Al lezend komt dat hele politieke bedrijf in al zijn kaalheid, zo heb ik het ervaren, op je af.

Verder is Jan Terlouw er in geslaagd hier een vlot boek over te maken, dat je best met spanning leest. Maar als je het uit hebt, zul je jezelf toch enigszins verwonderd afvragen of dit nu dezelfde Jan Terlouw is van 'Hongerwinter', 'Windkracht 16' en 'De Koning van Katoren'. De steengoeie schrijver, wiens verhaal goed in elkaar zit, komt nu met slordige stijl en de personen komen evenmin erg scherp uit de verf.

De belevenissen van de PSL-fractie als ze zich weer eens met 'het volk' gaan bemoeien om te kijken wat er toch aan de basis gaande is, kunnen aan de werkelijkheid beantwoorden. Maar de hoeveelheid problemen van werkende alleenstaande vrouwen, via klandestiene jenever verkopende middenstanders tot vergiftigde-partijen-kaas-verkopende sjacheraars (die ook nog een meisje kidnappen) is beslist te veel van het goede en maakt de zaak ongeloofwaardig.

Waarom vrouwen in zijn boek 'kwetsbare' truitjes aan en warme soepele figuurtjes hebben, is me onduidelijk gebleven. Te meer omdat ik van mannelijke kwaliteiten op dat gebied in dit boek niets tegen ben gekomen.

Wat mij na lezing van het boek nog eens duidelijk voor ogen staat, is dat politici eigenlijk duizendpoten moeten zijn. En omdat zulke mensen niet bestaan, zouden wij als Nederlandse

kiezers best eens wat kritischer mogen zijn ten aanzien van de mensen die we in onze politieke partijen kandidaat gaan stellen. Niet alleen maar kijken naar het ijverige mans- of vrouwpersoon die een politieke carrière opbouwt, maar ook eens er achter kijken om te zien of de schouders in staat zijn de loodzware weelde van het politieke ambt te dragen.

Jan Terlouw: 'De derde kamer', uitg. L. J. Veen – Wageningen. Prijs: f18,90.

Samen op weg ... waarheen en waartoe? (1978)

Sieth Delhaas

Weerwoord, 1978

Inleiding

Pasen 1978 's morgens om 7 uur legden 17 jonge mensen in het uit het jaar 1000 stammende kerkje 'Ouwe Jan' in Velp belijdenis af van hun geloof. Dienstdoende predikanten waren ds. Van Endt, hervormd en ds. Wijbenga, gereformeerd.

'Om nooit te vergeten', vonden de jonge leden van de kerk de dienst, waarin ook een kind van één van hen werd gedoopt en waar aan het eind, samen met de honderdvijftig kerkgangers, het paasmaal werd gebruikt.

Eén dienst met een voorgeschiedenis, maar het verhaal gaat verder. Een verhaal dat ook nu nog niet afgelopen is en een verhaal, dat wellicht een konfrontatie inhoudt met de 'ernst' waarmee hervormd-gereformeerd Nederland samen-op-weg is gegaan.

Teleurstellend

Eind 1977 kwamen hij ds. Van Endt en zijn kollega Wijbenga een groepje jongeren op het 'leerhuis'. Zij gaven er de voorkeur aan samen als hervormden en gereformeerden te praten en na te denken over God, de bijbel, het geloof en wat je er mee doet in de wereld. In de loop van het seizoen bleef er een groep over, in leeftijd variërend van 17 tot 33 jaar, die besloot met Pasen belijdenis te doen. En het werd hen al snel duidelijk, dat het voor henzelf een onmogelijkheid was om die belijdenis te doen ieder in zijn eigen kerk. Sterker nog ze verlangden ernaar hun gevoel van eenheid uit te drukken en na de belijdenis een dubbellidmaatschap aan te vragen als een soort surrogaat voor het feit, dat hervormd-gereformeerd nog altijd gescheiden op trekt. Een half jaar na hun ja-woord is er nog altijd geen definitieve beslissing hoe dat nu moet met een dubbellidmaatschap, want kerkrechtelijk kan het niet en hun ervaring met de officiële instanties die ze erover benaderden, waren ronduit teleurstellend.

Harma Jansen, Harry Bruil en Bert Wijbenga willen erg graag in 'Weerwoord' wat vertellen over hun ervaringen. Ze hopen, dat steeds meer jongeren, die het ernstig menen met de kerk hun weg volgen om op die manier echt tot een eenwording van deze kerken te komen.

Dubbel lidmaatschap

Harry: 'In de groep klikte het direkt. Er groeide een band. We kenden elkaar voordien helemaal niet. We wisten ook niet wie nu tot welke kerk hoorde. Dat kwam pas uit toen we vlak voor het belijdenis doen dat aan de dominees moesten opgeven. Toen kwamen we echt nog voor verrassingen te staan.'

De wens om samen belijdenis te doen in één dienst kwam voor beide predikanten niet onverwacht. Zij hadden het zien aankomen. De voorbereidingen met beide kerkeraden, het gebruikelijke onderzoek aan de belijdenis voorafgaande verliep in goede harmonie en er was geen vuiltje aan de lucht.

Anders werd het toen de belijdeniskatechisanten in een open kerk de voor hen vanzelfsprekende zaak van het dubbellidmaatschap aan de orde stelden.

Bert: 'De gedachte, dat wij straks niet weer moesten terugkeren naar ieder zijn eigen hokje had bij ons post gevat en wij hadden dit goed overdacht. Toen wij dit dan ook ter sprake brachten werd er heel vreemd op gereageerd. Zo van: "Ik ben ook jong geweest" en "hoe moet dat met de kerkelijke bijdrage?". En een ander zei "Jullie doen maar, maar het kan toch niet."'

Om alle verdere moeilijkheden te omzeilen bood de Hervormde Gemeente de rekalcitrante lidmaten het gastlidmaatschap aan. Een regeling, die alleen geldt voor situaties als er geen eigen kerk in de nabijheid is.

Harry: 'Wij vonden dat wel leuk, maar het was niet wat wij bedoelden. Wij wilden volwaardig lid worden en geen inlegvel.'

Je zou zeggen, na zoveel diepgaande voorbereidingen en de feestelijke belijdenisdienst, een domper op het enthousiasme. Maar nee, het betekende eerder een ekstra stimulans om hun streven door te zetten. Er was voor hen geen weg meer terug.

Bert: 'Ons ja-woord was gevallen en nu komt het erop aan. Maanden lang zijn wij samen met de meest essentiële geloofszaken bezig geweest. We hebben bij elkaar nooit mentaliteitsverschillen geproefd. We hebben nooit tegen elkaar gezegd: jij hebt die opvatting omdat je bij die kerk bent. Je was openhartig met elkaar bezig. Het is voor ons een uitgemaakte zaak, dat er geen kerkelijke scheiding tussen ons getrokken wordt.'

Regels veranderen

Na in eerste instantie bij beide kerkeraden de kous op de kop gekregen te hebben en de zaak nog eens schriftelijk uit de doeken te hebben gedaan, hebben de zestien maar één doel voor ogen: de regels die hen het samen-gaan belemmeren ongedaan te maken.

Harry: 'Wij hadden er geen idee van, dat het zo moeilijk zou zijn. Wij dachten, dat er wel een regeling getroffen zou worden als wij als groep dat wilden.'

Bert: 'Wij vonden dat pure formele beletsels geen rol mochten spelen. Overal in het land zijn hervormd-gereformeerde groepen aan de praat met elkaar in het kader van "Samen op weg". Maar wat heeft het voor zin als dat niet gedragen wordt door inhoudelijke achtergronden? Als er dan een groep mensen komt die er ernst mee maakt en je stoot op die feiten, dan kun je dat toch niet pruimen. Dan loopt de weg van het gesprek onherroepelijk dood. Wij vinden het samen-op-weg te veel op een formele toer zitten. Wij wilden een andere ingang vinden, wij

kozen het gesprek en als je vanuit de bijbel met elkaar aan de praat raakt, ja, dan merk je geen verschil. Waarom zou dan die formele regel dat gezamenlijk lidmaatschap moeten beletten? Het aardige was, dat wij van allerlei kanten reacties kregen van mensen uit beide kerken: dat willen wij ook. Het heeft een sneeuwbal effect gekregen.'

De besturen van beide plaatselijke kerken zijn er nu, na een halfjaar nog steeds niet achter wat hen te doen staat. Sinds mei van dit jaar heeft de gereformeerde specialist op kerkrechtelijk gebied ds. Aalbers de zaak in onderzoek en uit het lange uitblijven van zijn bevindingen, zou je mogen opmaken, dat de zaak niet eenvoudig ligt.

Harma: 'Wij hebben duidelijk verwarring gesticht. Ze moeten dit nu echt uitzoeken omdat er een hele klub tegelijk komt. Wij hebben ons nog niet beraden wat we verder doen, maar we zullen ons tot het uiterste sterk maken.'

Ook dit winterseizoen concentreren de jongeren zich op hun streven. Er is intussen een nieuwe groep belijdeniskatechisanten gestart onder leiding van weer de beide predikanten. Enkele 'jonge lidmaten' draaien nu met die nieuwe groep mee om hen ook te motiveren voor een gezamenlijk optrekken. Dus is het heel aannemelijk, dat er volgend jaar Pasen, als de kerkelijke instanties de regeltjeskluwen nog niet ontward hebben, er alweer een nieuwe serie aanvragen komt voor een dubbellidmaatschap.

Bert: 'Het natuurlijk prachtig, dat wij dat dubbellidmaatschap aangevraagd hebben, maar het is eigenlijk maar een papieren kwestie. Het is een noodoplossing zolang er nog niet één kerk is. Wij willen hiermee aantonen door de ervaringen die wij opgedaan hebben, dat er wonderlijk genoeg geen essentiële verschillen zijn. Dat men toegeeft, daaraan willen wij op deze manier meewerken. Intussen zijn er steeds pogingen ondernomen om leden van onze groep te benaderen voor allerlei kerkelijke klusjes. Maar wij beginnen nergens aan. Dit staat voor ons centraal:

- a. gezamenlijke katechisaties te steunen,
- b. deze papierenkwestie steeds te blijven aanzwengelen en
- c. met groepen binnen de beide kerken praten over wat onze motieven waren.

Onlangs hebben we meegedaan aan een hervormde gemeentedag en daar is ons streven heel goed uit de bus gekomen.'

Harma: 'Er zitten nog andere konsekwenties aan vast, bijvoorbeeld als iemand van onze groep naar een andere plaats vertrekt voor studie of werk en je moet je kerklidmaatschap opgeven. Met sollicitaties kan dat zeker een grote rol spelen.'

Bert: 'Ik heb bij mijn sollicitatie hervormd-gereformeerd gezet.'

En de kerkelijke bijdragen?

Harma: 'Ik heb die gehalveerd. Ze keken wel erg sip, maar ik heb gezegd, zodra ik ook het lidmaatschap van de andere kerk heb, gaat een gelijke portie daarheen.'

Het is behalve voor deze zestien mensen voor heel hervormd-gereformeerd Nederland, dat zich samen-op-weg echt betrokken voelt, toch wel een heel spannende zaak. De oplossing mag zeker niet al te lang op zich laten wachten. Steeds meer mensen zullen zich dan, terecht, gaan afvragen wat degenen die het samen-op-weg in gang hebben gezet op het oog hebben gehad. Als er aan de basis een zo spontane reactie op volgt die in de kiem gesmoord dreigt te worden door een ontbrekend beleidsplan, dan zou men zich wel af kunnen vragen: is het wel ernst met samen-op-weg?

Wie meer wil weten of reageren kan terecht bij: Bert Wijbenga, Kosterijland 8 in Velp.

Ontwikkelingstheater voor Surinamers (1977)

Sieth Delhaas

Weerwoord, oktober 1977

Inleiding

Is het een vaststaande waarheid, dat negers lui zijn en dat Suriname ons, Nederland, handen vol geld kost? Dat eerste hebben we zonder meer aangenomen uit de berichten van de rijke plantagehouders in Suriname. Na de afschaffing van de slavernij, toen de vrijgelaten slaven het verachte werk niet meer wilden doen voor hun hardvochtige Nederlandse bazen, kwam de tweede waarheid erbij. Immers winst uit je plantage slaan met onbetaalde arbeidskrachten erop is eenvoudiger dan wanneer je arbeiders voor hun werk beloont. Er was dus geen winst meer te maken; de planters keerden terug naar Holland, maar niet voordat ze hun plantages verwoest (suikerriet, rijp of onrijp, werd uit de grond gehaald of afgemalen; koffieplanten werden met wortel en al uit de grond gerukt), hadden achtergelaten. Maar Nederland had een kolonie en een kolonie is er om geld op te brengen. Liefst veel. Daarom werden er vanuit Holland allerlei proeven genomen om culturen op gang te brengen. Vanzelfsprekend kosten experimenten geld, veel geld zelfs. Maar het één na het ander mislukte: de korte goudkoorts op het eind van de vorige eeuw waaraan het gouvernementsbestuur leed, de rubberaanplant en de bacovecultuur.

Alles mislukte door verkeerd beleid. Alleen de winst leek belangrijk. En de Surinaamse bevolking bleef wat ze al eeuwen was: arm en kansloos. Waar blijft dan al dat geld dat Nederland er jaar in jaar uit insteekt?

Surinamer wie ben je?

Zo zit je als Surinamer met een minderwaardigheidscomplex. Je betekent niets en je kunt niets. En zo is de houding van veel Hollanders tegenover de Surinamers: je kunt met die lui toch niets beginnen en ze maken alleen maar ons geld op. Het wordt hoog tijd dat aan de gedachtegang van beide partijen een eind wordt gemaakt. De Surinamer, van welke herkomst hij ook mag zijn, zal zijn zelfbewustzijn terug moeten krijgen. De Hollander zal voor zijn eigen bestwil in moeten zien dat de zaken totaal anders liggen dan hij maar voetstoots heeft aangenomen. Of die verandering vlug zal gaan? Wat wordt er in de geschiedenislessen over verteld? Ik lees in een geschiedenisboek voor mavo, uitgegeven in 1972 slechts 60 regeltjes over onze 'rijksdelen in Midden-Amerika'. Het verhaal houdt zich heerlijk op de vlakte: Tussen 1650 en 1830 werden meer dan 300.000 negerslaven aangevoerd. 'Wie waren daar verantwoordelijk voor en hoe kwamen de Hindoestanen, Javanen en Chinezen in Suriname terecht?

Daarom is het goed nieuws, dat op 14 oktober in het Amsterdamse Sousterrain Theater het 'Derde Wereld Theater' in première gaat. De groep 'Pimba doti' (mengsel van aarde en klei, dat door de Boslandcreolen in Suriname wordt gebruikt om het gezicht mee in te smeren voor een ritueel), wil de toeschouwer de ontwikkeling laten zien van derde wereldlanden die vechten tegen apartheid en uitbuiting. Dit alles door middel van teksten en muziek, zang en dans uit Afrika, India, Latijns-Amerika, de Nederlandse Antillen en Suriname, geschreven door derde wereld auteurs die hier tot nog toe niet aan het woord kwamen. Aan het derde wereld theater werken mee een groep Surinamers en een Zuid Afrikaan. Judith de Kom heeft de algehele leiding.

Weet je wie je bent?

Judith de Kom (46 jaar), groeide als dochter van een Surinaamse vader (Creool) en een Hollandse moeder met twee broers in Nederland op. Haar vader was accountant, ging in de oorlog in het verzet, werd op straat door de Duitsers opgepakt. Pas in 1960 werd zijn lichaam gevonden in een massagraf. Intussen leefde het gezin De Kom in Nederland een teruggetrokken bestaan.

Judith: 'Mijn moeder had nauwelijks contact met anderen en helemaal niet met Surinamers. Na mijn middelbare schoolopleiding werkte ik als jeugdwerkster onder de asfaltjeugd in Den Haag. Later heb ik een toneelopleiding gevolgd. Maar aan de slag kwam ik niet. Er zijn te weinig rollen voor gekleurde acteurs. Na mijn opleiding kwam ik in contact met iemand die voor blinden wilde voorlezen en die mijn stem mooi vond. Zo kwam ik bij het 'gesproken boek' terecht.'

Intussen was Judith de Kom met een Nederlander getrouwd. Ze kwam wat meer dan in haar jeugd met Surinamers in contact en op een goede dag in 1968 vroegen een paar Surinaamse studenten haar: 'Weet je eigenlijk wel wie je vader was?' Op die dag hoorde Judith, dat haar vader een Surinaamse verzetsstrijder was, zich sinds zijn komst naar Nederland als 22-jarige jongeman intensief bezig had gehouden met de strijd van de arbeidersklasse en zich politiek zeer betrokken voelde bij de gang van zaken in Suriname.

In december 1932, 34 jaar oud keerde hij met zijn gezin terug naar Suriname omdat zijn moeder ziek was. Daar zag hij pas goed de ellende van zijn volk. De crisis had in zijn 'Sranang' (Suriname) mensonterende vormen aangenomen. Hij besloot te blijven en een adviesburo op te richten.

Hij probeerde de arbeiders te organiseren om op die manier hun positie te verbeteren. De koloniale overheid voelde zich hierdoor zo bedreigd, dat ze Anton de Kom arresteerde. De dag daarop trok een grote menigte naar het gouvernementsplein waar de vrijlating van De Kom werd geëist. De politie opende het vuur op het samengestroomde volk. Er vielen twee doden en tweeëntwintig zwaar gewonden. Hoe ongegrond die arrestatie was bewijst wel het feit, dat De Kom niet vervolgd werd, maar drie maanden later met zijn gezin op

de boot naar Nederland werd gezet. Daarvandaan bleef hij vechten voor de maatschappelijke verbeteringen van de Surinaamse bevolking.

Werk voortzetten

Toen ook hoorde Judith dat haar vader een boek had geschreven, dat in 1934 bij Contact in Amsterdam was uitgegeven, getiteld 'Wij slaven van Suriname' (isbn 9789025433895).

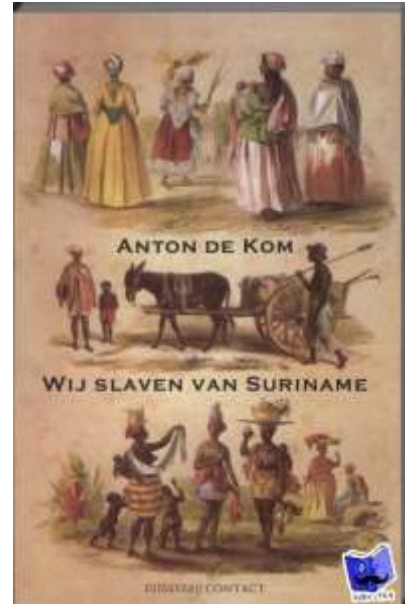
Het lezen daarvan moet haar enorm hebben aangegrepen. Haar moeder had door alle ellende die zij na de verbanning van haar gezin uit Suriname en de dood van haar man in de oorlog had ondervonden, niets daarover aan haar kinderen verteld.

Judith leerde door dit boek pas de ware geschiedenis van Suriname kennen.

Haarfijn heeft haar vader die beschreven, bekeken door de ogen van een Creoolse neger, die eens als jongen van zijn grootvader hoorde vertellen: 'op die plantage ben ik met een 'zevenhoekse Spaanse bok' (martelmethode) gestraft, daar is grootmoeder vermoord omdat ze niet bij de meester wilde slapen en daar is ook oom Jantsie opgehangen.'

Het is een andere geschiedenis geworden dan die wij in onze eigen geschiedenisboeken kunnen lezen. 'De negerhut van oom Tom' doet ons met de vinger wijzen naar die wrede Amerikanen; het boek van Anton de Kom doet je schamen dat je een Nederlander bent. Zeker als je beseft dat De Kom naar ons kijkt als Christen, die zich afvraagt waar die blanke Christenen toch het recht vandaan halen om zó te handelen.

Wie het boek wil lezen kan het (weer) krijgen in de boekhandel of lenen in de bibliotheek. Op aandringen van Surinaamse groepen werd het boek na 40 jaar in 1971 opnieuw uitgegeven en moest nog enkele malen herdrukt worden, het werk van Anton de Kom wordt voortgezet!

Vraag bij jongeren

Het werk van haar vader voortzetten; dat wist Judith als haar opdracht, nadat ze alles had verwerkt. In 1968 vertrekt ze naar Suriname. Sprak er met mensen die haar vader gekend hadden en ging op scholen lezingen houden over Surinaamse schrijvers en dichters.

Judith: 'De publikaties in de eigen Surinaamse taal waren net op gang gekomen. Ik wilde de jongeren op de scholen laten zien hoe ze bewuster Surinamer konden zijn.

Eigenlijk was de tijd er toen net rijp voor. Er was een dichterscollectief opgericht. Mijn programma voor de scholen sloeg erg aan en ik ben daarna nog enkele keren terug geweest naar Suriname. Aangemoedigd door het succes daar ben ik met eenzelfde programma begonnen in Nederland. Op het ogenblik is er bij jongeren veel vraag naar informatie over de derde wereld. Ons programma hebben we daarom gericht op leerlingen van het VWO, van sociale en pedagogische akademies. Nadat ik jarenlang alleen had gewerkt, ontmoette ik een

gitarist. Later ontmoette ik andere studenten en begonnen we avonden te verzorgen. Wie is de Surinamer eigenlijk? Dat willen we tussen poëzie en proza doorvlechten.

Voorlichting dus. Het geschiedenisboek vertelt over Columbus die Amerika ontdekte. Als ik zeg *ontdek*, dan denk ik dat er verder niets was. Over de mensen die er woonden wordt niets gezegd. Maar de mensen die daar leefden hadden al een enorme cultuur achter zich en daar wordt nooit iets over gezegd. We stellen ook de ontwikkelingshulp van nu ter discussie. Zitten die landen uit de derde wereld wel zo op de ontwikkeling te wachten zoals die in het Rijke Westen heeft plaats gehad? Zijn de mensen er zo veel gelukkiger op geworden? Wat wil dat rijke westen met zijn hulp?’

Intussen zijn er al afspraken voor voorstellingen voor jongerengroepen in Utrecht, Leiden en Rotterdam. Subsidie is er toegezegd, zodat jongerengroepen die het ontwikkelingstheater graag willen laten optreden geen moeilijkheden behoeven te hebben met de financiën.

Inlichtingen bij Judith de Kom – Eindhoven tel. 040-862875

Een venster in de bajes (1977)

Sieth Delhaas

Weerwoord of Voetnoot, oktober 1977

Inleiding

Ken jij nou iemand uit je omgeving die in de gevangenis zit of gezeten heeft? Gek eigenlijk. Er zijn massa's mensen, die daar zonder meer nee op zeggen. En toch maken er in ons landje met z'n 13 miljoen inwoners jaarlijks minstens 30.000 mensen kennis met één van de 17 gevangenis- of 25 huizen van bewaring. Als je niet door persoonlijke relaties bij dat gevangeniswezen betrokken bent dan is het niet zo onbegrijpelijk, dat je niet zo erg over de mensen áchter die muren nadenkt. Dat je je geen zorgen maakt over hoe ze het daar hebben, of ze er zich gelukkig(!) voelen? Wat een idiote vraag. Maar we zijn toch op elkaars geluk uit? Wat ze daar de hele dag doen. Wat voor problemen ze hebben en wat voor verwachtingen ze koesteren voor de toekomst?

En met die verwachtingen hebben wij als mensen buiten de gevangensmuren alles te maken. Wij zitten niet op hun terugkeer te wachten; sterker, we hebben eigenlijk maar liever dat ze daar blijven, want zonder hen is onze samenleving veiliger. Er is een dief, moordenaar, verkrachter minder. Waarom ze tot hun daad kwamen vragen we ons eigenlijk nooit af. Dat laten we over aan de psycholoog, die soms moet adviseren bij het proces. Weet deze verzachtende omstandigheden aan te voeren om dat de beklaagde bijvoorbeeld niet zo'n erg gelukkig leven áchter zich heeft, dan wordt dat door het kranten lezend publiek met gemor ontvangen. Wij als samenleving éisen de straf, want de justitie straft namens ons. We eisen vergelding. Andere gedachten áchter het straffen zijn de afschrikking om een tweede keer fout te gaan, héropvoeding en bescherming van de maatschappij.

Veranderingen nodig

Aan de achterkant lijkt het vormingscentrum 'De Stormvogel' een fabriekje, maar het gebouw blijkt een ziekenhuis geweest te zijn voordat 'De Stormvogel' er zich nestelde. In het Drentse Hogeveen tref ik op een regenachtige donderdagavond een aantal leden van de gespreksgroep, die vanavond napraat over het bezoek, dat zij de week daarvoor aan de inrichting voor langgestraften 'Norgerhaven' in Veenhuizen bracht. Dat bezoek, afgewisseld met een avond napraten, gebeurt al sinds januari 1974. Natuurlijk niet met precies dezelfde groep, want zowel bij de vormingsgroep jongvolwassenen als bij de gestraften in 'Norgerhaven' vinden regelmatig wisselingen plaats. Sinds eind 1976 echter is er een vrij vaste kern, die gericht bezig is onder leiding van projektleider Johan Beijering met de problematiek rond het gevangeniswezen.

Het Stormvogelteam ziet het als zijn opdracht, hoewel niet alle leden kerkelijk zijn, vanuit het christelijk geloof ontplooiing, recht, gerechtigheid en vrede op de wereld te brengen. Met deze uitgangspunten wil het zich op de maatschappij richten, en het komt dan tot de slotsom, dat er heel wat veranderingen nodig zijn. Eén van de zaken die daar heel ernstig aan toe is, is het gevangeniswezen. De Stormvogels hebben hun vleugels uitgeslagen en zijn op verkenning uitgegaan. Wat hebben ze ontdekt?

Eisen problemen

Als de bezoekers donderdagsavonds na een rit van 45 km om half acht door de portier zijn binnengelaten is er toch altijd weer dat beklemmende gevoel van opgesloten zijn, of zoals Ada het schrijft in haar dagboek: 'Nog altijd kan ik niet wennen aan het opgesloten gevoel dat mij overvalt als de deuren van Norgerhaven achter mij dichtgaan. Ook blijf ik het een angstig idee vinden, zelfs nu ik er toch al een jaar kom'.

Door bemiddeling van een geestelijk verzorger is de toegang tot 'Norgerhaven' vrij gemaakt. Eerst, met de nodige reserves van de kant van de directie. Bewakers hielden een oogje in het zeil, maar het ging goed, best zelfs. De bewakers verdwenen en alleen de dominee en de pastoor bleven bij de pratende groepjes achter. Een ongekende mogelijkheid dus voor de gedetineerden vrijuit te praten zonder dat al hun woorden op een goudschaaltje gewogen worden en hun situatie daardoor beïnvloed wordt.

Ongeveer 35 gestraften, van 4 maanden tot levenslang, ouder dan 20 jaar maken gebruik van deze kleine vrijheid. Het is een welkome onderbreking geworden van het monotone ritme achter de gevangensmuren. De hele opzet van het project is experimenteel.

Toen Johan ermee begon kon hij niet terugvallen op ervaringen van een voorganger: 'Je had eigenlijk nooit een bajes van binnen gezien. Je kende eigenlijk nauwelijks gevangenen. We beginnen elke keer met een algemeen gedeelte. Een stukje voorlezen uit bijv. de bajeskrant, een gedeelte uit de bijbel of iets aktueels; vrijheid, rechtvaardigheid, solidariteit, opkomen voor elkaar. Als er een gast is, leggen we uit waarom hij er is en dan hebben de jongens de keus: meedoen aan het onderwerp of aan de informele praatgroep. Dan gaan we in groepjes zitten. Maar dat gericht bezig zijn met het onderwerp moet je ook niet te strak zien. Nee, we bereiden ons niet voor. Ik wel inhoudelijk.

Welke kant het kan opgaan. Je gaat ervan uit wat de mensen er nu van weten, maar ik laat het toch wel aan de deelnemers over welke kant het gesprek uit gaat. Behalve van ons kan die algemene informatie ook van de gedetineerden zelf komen. Als ze iets gelezen hebben wat hen bezig houdt, hoe zij tegen de dingen aankijken en dat is vaak anders dan de traditionele manier waarop wij dat doen.'

Huwelijksproblemen, sexualiteit, het zijn onderwerpen, die vooral in het begin regelmatig op het programma stonden. Problemen die levensgroot bestaan voor mensen die afgesneden zijn van hun relaties buiten. Maar ook ineens ertussen door een vreemde idealist in de ogen van de

‘Norgerhavenbewoners’. Een lid van de leefgemeenschap ‘De Hobbitstee’ in Wapserveen, tot voor kort ingenieur en nu onder andere kaarsenmaker, heeft onlangs wat over zijn ervaringen en kijk op de samenleving verteld.

Bea: ‘Ik had de indruk, dat het erg aansloeg. Maar toch kun je merken, dat ze het onwerkelijk vinden: *Terug naar de natuur*, alleen maar vier stoelen en een tafel en een ladder met een matras erop als bed, lekker hard, vindt-ie. Gó, zeggen ze, dat-ie dat durft. Je zekerheid prijs geven, je baan. Ik dacht, dat ze aan de ene kant een stukje bewondering hadden, maar aan de andere kant denken: mij niet gezien.’

Relatieopbouw

En dan de gewone praatgroepjes. Ook daar gaat het vaak over sexualiteit en huwelijk. Onder de bezoekers zijn vrouwen en meisjes. De ‘Stormvogels’ letten erop, dat regelmatig gewisseld wordt, niet steeds dezelfde groepjes vormen, oppassen voor kliekvorming. Geen ‘flikflooierij’ zoals iemand het kernachtig uitdrukt.

Johan: ‘Ik denk, dat de avonden voor de meesten in Veenhuizen vooral betekenen: andere mensen ontmoeten, relaties opbouwen. Ze kijken naar dat contact uit. Je leert elkaar kénnen in de letterlijke betekenis van het woord.’

Bea: ‘Het is een confrontatie met mensen van buiten de bajes. Dat ze eens wat anders zien, ook anderen dan hun familie. Mensen die onbelast binnenkomen, die niet van het justitiële apparaat komen. Eigenlijk zijn wij een stuk ontspanning voor die jongens.’

Ada vertelt wat over haar gesprekje van vorige week met een stel buitenlandse gevangenen: ‘Ik dacht dat het Zuid-Amerikanen waren. Die krijgen natuurlijk nooit bezoek. Ik heb verteld hoe ik leef. Ze verwonderen er zich over, dat een meisje hier zo vrij is, alleen op kamers woont, werkt. Dat vinden ze reuze interessant. Heel anders dan de vrouwen in hun land. En als ik dan van hen weer hoor hoe de vrouwen daar leven, dan leer je daar ook weer wat van!’

En dan is er soms die felle reactie na een opmerking uit de groep, die zich verheugt op iets. ‘Jij kunt straks weer gaan en staan waar je wilt, maar ik zit hier’ of de uitlating, die spreekt van angst voor de vrijheid: ‘De dag dat ik vrij kom is voor mij helemaal niet zo’n groot feest, want ik weet helemaal niet waar ik heen moet. Dan begint het gedonder pas goed. Je vrouw blijft niet op je wachten, je gezin is kapot, je hebt geen werk.’

Angst

Jannie: ‘Ik denk, dat er bij de mensen ook angst leeft. Als je die gevangenen anders zou straffen, minder vrijheidsberoving, dus ze niet opsluiten, dan zouden de mensen zich angstig gaan voelen, bedreigd, omdat er iemand rondloopt die hun iets zou kunnen doen.’

Johan: ‘Wanneer neemt een groep het eens op voor iemand die uit de boot gevallen is? Neem nu eens een kerkelijke gemeente. Naar mijn geweten is het nog nooit gebeurd, dat die naar een rechter is gestapt met een paar honderd man achter zich en zei: “Laat zo’n joch van 20 jaar nu maar lopen. Wij vangen hem wel op. Wij staan voor hem in.” Dat waar maken van wat een Christengemeente zou moeten doen zoals het in de Bergrede staat: *Zalig de mensen die de gevangenen bezoeken of wat gij aan de minsten van mij hebt gedaan, hongerigen voeden, naakten kleden, gevangenen bezoeken*. Dat is een opdracht die wij hebben. Dat betekent, dat je die mensen niet moet uitsluiten. Dat zullen we moeten leren in het

onderwijs, in het vormingswerk, de politiek en de kerk. Ten slotte zijn we allemaal crimineel. Dat zouden we als Christenen heel goed van ons zelf moeten weten. Is dan het enige alternatief die mensen maar opsluiten? Beseffen we wel, dat 60% van de gedetineerden in een echtscheidingsproces zit of gescheiden is? De ontwrichting van gezinnen, het uitgestoten zijn uit familie- en vriendenkring. Met onze ervaringen gaan we het komende seizoen praten op bijvoorbeeld vrouwenverenigingen, die een belangrijke rol kunnen spelen bij de gedachtenveranderingen ten opzicht van de gevangenen.'

Schijneffekt

Maar ook binnen die gevangenis moet er gepraat worden. Iedereen staat erg positief tegenover het projekt.

Is het niet belangrijk, dat zo'n 40 gedetineerden het contact met de maatschappij houden via de 'Stormvogels'?

Prima zeggen de vormingswerkers, maar het kan ook een schijneffekt hebben. Werken die gesprekken door tijdens de dagen dat er géén bezoek is? Of wordt het door de gevangenisleiding beschouwd als een ontlaadingsmogelijkheid van opgekropte gedachten en gevoelens zodat ze de dagen daarna weer mooi in het gareel lopen?

Johan: 'Ons bezoek zou dan misbruikt kunnen worden als een uitlaatklep waardoor de gevangenisleiding het gemakkelijker krijgt. Geef het volk maar brood en spelen en ze voelen hun onderdrukking niet meer.'

Een gesprek hierover met de gevangenisdirectie staat op het programma en zo zal er hopelijk nog meer richting gegeven kunnen worden aan de bezoeken van 'de Stormvogels'.

Cirkelgang

Niet onbegrijpelijk, dat de 'Stormvogels' overrompeld door sfeer, indrukken en uitspraken dagenlang bezig zijn alles te verwerken.

Zou je dan niet zelf aan de slag willen die structuren te veranderen?

In feite staan ze onmachtig. Je wilt het wel, maar je kunt niets doen. Zelfs niet voor jongens die straks vrij komen en niet weten waar ze naar toe moeten. Een adres mogen de bezoekers niet af geven; wordt er gecorrespondeerd, en dat gebeurt regelmatig, dan gaat de post via het vormingscentrum. Maar wat dan te doen met je wil tot veranderen?

Johan: 'Het is wel zo, dat je politiek anders gaat denken. Je gaat ontdekken, dat bij deze zaken zoals ze van hogerhand geregeld worden een aantal mensen voortdurend de dupe is. En dan kom je terecht bij verschillen in macht en onmacht. Mensen in onze samenleving die onmachtig zijn vervallen soms in een fout. Wij hebben een systeem, dat de één beloont en de ander bestraft. Die beloont wordt komt vooruit in de samenleving. Ga je een keer fout dan krijg je straf en blijf je gestraft. Je komt in een cirkel terecht. Als je daarover nadenkt ga je bijvoorbeeld niet stemmen als mensen die dit systeem willen handhaven'.

Anderen in de groep beamen dat ze tijdens deze periode veel maatschappijkritischer geworden zijn. Ook in hun gesprekken naar buiten met familie, vrienden en in de werkkring proberen ze gedachtenveranderingen tot stand te brengen.

‘Vertel je, dat je regelmatig in Veenhuizen komt dan wordt dat gewoon afgewezen. “Ga je daar heen? Ze mochten je er eens houden.” Vooral na die gijzeling in Scheveningen kun je merken dat ze daar bang voor zijn. “Ze moesten een pak op hun donder hebben” of “ze hebben het daar nog veel te goed” zijn de geijkte opmerkingen. Je wijst dan op de kleinere kansen die die lui vaak gehad hebben en dat ze niet eens een kans krijgen om te laten zien dat ze anders willen als ze terug komen in de samenleving. Denk eens aan hun sexuele behoeften. Mógen wij ze dat wel onthouden?’

De kranten doen wat dat betreft ook nog een duit in het zakje, vindt de groep. Teveel is het hele gevangeniswezen afgesloten van de maatschappij.

De derde spreker (1977)

Sieth Delhaas

Weerwoord, juni 1977

Sinds eind 1975 heeft de Novib (Nederlandse Organisatie voor Internationale Ontwikkelingssamenwerking) samen met uitgeverij 'Het Wereldvenster' een romanproject opgezet met de bedoeling (voorlopig) twaalf romans, geschreven door auteurs uit Afrika, Latijns Amerika en Azië op de Nederlandse markt te brengen. De serie 'De derde Spreker' gebaseerd op het gegeven: 'Ze hebben wel over ons geschreven, maar ons nooit aan het woord gelaten' moet de Nederlandse lezer een beeld geven van het leven van alle dag in genoemde werelddelen. Het worden geen abstracte betogen over structuren en culturen, maar verhalen over mensen, verteld door mensen uit de derde wereld zelf. Belangrijk is, en dat merk je ook als je zo'n boek leest, dat deze boeken niet geschreven zijn om óns, Nederlandse Europeanen iets te vertellen over die landen, maar dat ze geschreven zijn voor de burgers van die landen zélf. De schrijver, zich wel bewust van de specifieke situatie waarin zijn volk verkeert, probeert zijn eigen landgenoten de ogen te openen voor eigen problemen, waarom en hoe de situatie zo gegroeid is.

Lezend in het pas verschenen boek 'Chileense lente' van Sergio Stuparich, geboren in 1943, dat handelt over het leven in Chili voor en tijdens de regering van Allende tot een paar maanden na de staatsgreep in september 1973, zul je je eigen voorstelling, die je van de gebeurtenissen gemaakt hebt uit kranten-, radio- en televisieberichten steeds moeten herzien. Er bestaat niet alleen een Chili dat verdeeld is in onderdrukkers en verdrukten. Er leven mensen met hun eigen achtergronden, vele stromingen die een andere maatschappij wel wilden, maar vaak ieder op hun eigen manier, onbegrepen door elkaar, daardoor de fascistische krachten de kans gevend hun slag te slaan. Zo gaat het ook met de andere boeken die al eerder verschenen. 'De moord op Aziz Khan (Pakistan) handelt over een kleine boer, die zijn land moet afstaan aan een snel uitbreidend industrieel imperium. Macht tegenover onmacht in hetzelfde 'arme' land. De drie andere boeken gaan over Senegal 'Xala', Peru 'Huillca, een Peruviaanse boer vertelt' en Zuid Afrika 'De Marabi Dans'.

Behalve met het op de markt brengen van literatuur uit de derde wereld hopen beide uitgevers mee te helpen een einde te maken aan de onwetendheid van Jan Publiek als het gaat om de problematiek in die landen. Hoe het komt, dat wij met onze mond vol tanden staan als het gaat over het waarom van het groter worden van de kloof tussen arm en rijk in die landen zelf. 'Objectieve' voorlichting door Westerlingen heeft in de loop der jaren weinig verheldering gebracht. Na lezing van deze eerste boeken van 'De derde Spreker' is er alle hoop, dat wij een duidelijker beeld krijgen van wat er in die landen aan de hand is. Op die manier zou ontwikkelingswerk daar en hier meer 'body' kunnen krijgen.

Een alternatieve varkensfokker (1977)

Sieth Delhaas

Weerwoord, februari 1977

Inleiding

In ons decembernummer konden jullie lezen hoe de werkgroep 'Rechten voor al wat leeft' misstanden signaleert in de intensieve veehouderij of wel de bio-industrie en wat ze daar aan probeert te veranderen. Vanuit de hoek van de agrariërs heeft Johan Weerkamp van de Christelijke Plattelands Jongeren hierop gereageerd. Een reactie, die in wezen een erkenning van de scheve situatie inhoudt, maar waaraan niets te veranderen is omdat de boeren economisch in de houdgreep zitten. Dat het door gezamenlijke inspanning van agrariër, overheid en konsument anders kan, probeert een alternatieve varkensmester op z'n eentje aan te tonen.

Een eigenwijze varkensfokker

'Die jongen (Joh. Weerkamp, red.) heeft volkomen gelijk en die anderen, die het op de 'normale' manier doen ook. Ze hebben toch geen andere keus!' Een laatste uitspraak van alternatieve varkensmester Geelen uit Schandelo voordat hij de deur voor me opent. Maar intussen, denk ik al glibberend over het gladde glooiende pad van zijn woning naar mijn auto, doet hij het zelf wel anders. Bewijst hij zichzelf en mensen die erin geïnteresseerd zijn, dat het niet zo hoeft als het nu in de bio-industrie toegaat.

Schandelo, een gehucht, geklemd tussen het Noord Limburgse dorp Velden en de Nederlands-Duitse grens. Wat boerderijen op een rijtje en nog wat meer achteraf ('u slaat het grindpad maar in en volgt de bovenleiding') woont Lei Geelen, 40 jaar, met vrouw en drie kinderen. Met zijn broer (25 jaar) is hij de enige in Nederland ('ik durf wel te zeggen met Duitsland en België erbij') die op z'n eigen wijze varkens fokt en mest. Z'n hele leven eigenlijk al. Bij zijn ouders thuis deden ze het zo en toen hij 25 jaar oud zijn eigen bedrijf begon, had hij zo zijn eigen gedachten over varkens houden. Je zou dus kunnen zeggen, dat hij over een groot stuk ervaring beschikt en de ideeën die hij heeft, baseert op eigen ondervinding. Dat iedereen het zo zou moeten doen wil hij zeker niet beweren.

Misschien zijn er nog wel andere, veel betere methoden dan hij toepast. Tenslotte zijn de methoden in de 'normale' varkens mesterij door de industrie aan alle kanten uitgekiend en uitgeprobeerd in de praktijk. Hij heeft niets anders dan de ervaringen die hij zelf opdeed.

De stal

Lei Geelen stelt voor eerst een bezoek aan de stal te brengen, voordat we gaan praten. Vreemd, als we de stal binnengaan, een lange donkere gang met aan weerskanten dichte, gemetselde hokken, ruik ik niet die doordringende stank, die kenmerkend is voor de moderne mesterij en die je vaak al op tientallen meters afstand ruikt. Het licht wordt aangeknipt en door de ruitjes zie ik roze, schone varkens op schoon stro. Ze liggen lekker lui naast elkaar; een enkele loopt er overheen en tussendoor op weg naar de deuropening. Daarvoor hangt een rubberen flap, die gemakkelijk meegeeft als een dier naar binnen of buiten wil. Buiten zie ik ongeveer 10 cm brede stroken beton, waartussen smalle spleten. Volkomen leek als ik ben, vraag ik of dat stro nu elke dag ververst moet worden. Tenslotte heb ik in m'n achterhoofd de foto's met ijzeren hokken, en betonnen roosters waarop het hedendaagse varken z'n levensdagen moet slijten. Geelen: 'Dat stro wordt eens per drie maanden ververst. Dan is het tot stof verpulverd. Bevuild wordt het bijna niet. De praktijk wijst uit dat ze voor hun 'behoeften' naar buiten gaan. De mest en urine loopt door de spleten tussen het beton naar beneden. De varkens worden twee tot drie maal omgehokt. In een 'normale' stal (het 'normaal' in dit verhaal staat voor een stal waarin intensieve veehouderij wordt bedreven, red.) is geen licht, er is geen stro. Zo'n stal heeft in totaal een kleinere ruimte per dier, het is vrij moeilijk ze iets anders bij te voeren.

Staarten

Het zien van de krulstaarten brengt me op een andere grief van de werkgroep 'Rechten voor al wat leeft': het couperen van de staart, waardoor de zenuw bloot komt te liggen wat erg pijnlijk is. Men doet dit om kannibalisme te voorkomen.

Geelen: 'Ik coupeer de staarten wel, maar niet te kort. Omdat ik in vijf jaar geen geval van kannibalisme had, heb ik in de afgelopen winter de staarten eraan gelaten. Er zijn toen een paar gevallen geweest, zodat ik ze nu weer gecoupeerd heb, maar niet te kort. Dat couperen werd vroeger inderdaad nooit gedaan. Staartbijten kwam toch ook wel voor. Als je de beesten te vroeg speent, kunnen ze overal op gaan zuigen. Is zo'n staart eenmaal kapot, dan wordt de wond steeds groter, de andere dieren zitten eraan en na verloop van tijd kan het de ruggengraat aantasten en verstijft het dier. Andere oorzaken voor staartbijten kunnen zijn verveling, tekorten in de voeding, erfelijke aanleg of het stalklimaat.'

De fokkerij

We laten de stal achter ons en gaan per auto naar de fokkerij. Onderweg vertelt Geelen, dat er ruim 700 mestvarkens zijn. In de loop van de tijd zullen dat er ongeveer duizend worden, omdat hij zijn nieuwe stal steeds met 100 plaatsen vergroot. Op de fokkerij zijn konstant 115 zeugen en biggen. We rijden langs een klein stuk omrasterd bos waar wat varkens rondlopen, hun snuiten wroetend in de grond.

‘Dat is de ziekenafdeling’ legt mijn begeleider uit. ‘Hier zoeken ze zelf wortels, insecten en alles wat ze nodig hebben, waardoor een ziekte vaak sneller geneest. Dat is beter dan ze vol te spuiten met allerlei medicijnen.’

Bij het zien van de fokkerij krijg ik werkelijk bewondering voor de pioniersgeest van deze man. Hij zegt zelf, dat het z’n koppigheid is, die hem drijft tot deze manier van varkenshouden, maar ik heb zo’n idee dat er nog wat andere

positieve eigenschappen aan ten grondslag liggen. Voor ons ligt een stuk land, onderverdeeld in langwerpige lappen, waarop een klein houten hok. We kijken door één van de deuren. Er ligt een zeug met haar biggen onder een lamp. Op een volgend stuk snuffelt ma bezadigd de grond af, terwijl haar toom biggen uitgelaten op en af rent. Een eindje verder stapt Geelen even uit om een zestal drachtige zeugen te bevrijden. Ze staan in een ijzeren rek aan de trog met achter hen een afsluiting. ‘Daarmee voorkom je dat de sterkere dieren het voer van de zwakkere opvreten. Zo krijgt ieder z’n portie.’

Dit lijkt me een ideale toestand, maar wie beschikt er nu over zo’n stuk bosachtig land?

‘Zo groot is het nu ook weer niet’ vertelt Geelen. ‘Het is 11 ha en voor een beetje veeteeltbedrijf heb je toch ook 30 tot 40 ha nodig. Alleen niet elk land is er geschikt voor; het moet goed droog zijn.’

We rijden de fokkerij rond waaruit vanzelf de aanvoer komt voor de mesterij. Deze manier van fokken heeft kennelijk voordelen boven de ‘normale’ stallen, want op dit bedrijf is er een gemiddelde van 6½ worp per zeug tegen 4 op een ‘normaal’ bedrijf.

Transport

Omdat zijn dieren een betere konditie hebben, komen sterfgevallen tijdens het transport niet voor. Geelen laat een verklaring zien van het transportbedrijf, waarmee hij werkt. Daarin staat, dat er nog nooit één van zijn dieren tijdens het transport is dood gegaan. Om ze voor de schrik van het transport te beveiligen, kun je ze ook inspuiten met kalmerende middelen, maar die zitten dan weer in het vlees als de konsument het gaat eten.

Kiezen

Om nu de hele zaak te kunnen veranderen, zodat het publiek kan kiezen tussen het duurdere vlees, dat op de veilige manier van Geelen is geproduceerd of het ‘gewone’ vlees, moet er nog heel wat gebeuren. Op het moment is hij in gesprek met het ministerie om te komen tot een bepaald keurmerk. De werkgroep ‘Rechten voor al wat leeft’ is bezig handtekeningen te verzamelen om de minister ervan te overtuigen, dat er beslist wel mensen bereid zijn meer te betalen voor goed vlees.’ Maar daarmee zijn de moeilijkheden nog niet opgelost. Hoe garandeer je het publiek,

dat het echt dat vlees is wat er wordt verkocht? Hoe moet je het gaan verpakken? Met de scharreleieren is het een stuk gemakkelijker. Dat is een kant en klaar produkt dat even houdbaar is, maar met vlees ligt het een stuk moeilijker.

Het mooiste zou zijn, als de regering liet onderzoeken wat er moet gebeuren. Maar dan nog zit je met de normen die in de EEG gelden. Het is enorm ingewikkeld. Ik vind het jammer, dat al die groepen die er zich voor inzetten, zoals ‘Lekker dier’, de dierenbescherming, die groep van mevrouw van Oosten en de konsumentenbond zo weinig samenwerken. Ze komen te veel op voor hun eigen belangen zonder oog te hebben voor de ander. Ze zouden samen veel meer kunnen doen.’

Andere boeren

Weer bij zijn woning terug, vraag ik naar de reacties van andere mestboeren.

‘Er zijn in ieder geval een aantal kollega’s kwaad dat ik dit probeer. Als er eens een artikel over mij in een krant verschijnt wordt er wel eens boos gereageerd. Ik vind het niet reëel maar wel begrijpelijk. Ze voelen zich erg in hun eer aangetast. Er is een zekere angst dat, als deze manier van fokken en mesten aanslaat, dat dan hup stallen binnen een aantal jaren afgekeurd worden, bovendien ben ik ervan overtuigd dat ze het goed doen. ‘Wat moeten ze anders? Er is toch geen stimulans om het anders te doen.’

Petroleum

Sinds een jaar of vijf zit Geelen in de werkgroep Arcen en Velden, aangesloten bij de Limburgse Milieu Federatie. Op verzoek van die werkgroep heeft hij in juni 1974 een nota geschreven over een alternatieve vorm van varkensmesterij, die volgens hem een reële oplossing biedt voor een aantal problemen rond de bio-industrie. Hij wijst op de kritiek die er de laatste jaren van alle kanten komt op de manier waarop in de bio-industrie vlees en eieren worden geproduceerd en op de kwaliteit van het aan de konsument geleverde produkt. Vier punten worden genoemd zoals de milieuoverwegingen; het onnatuurlijke houden van dieren; dat op de bedrijven allereerst gekeken wordt naar bedrijfseconomische resultaten en dat de kwestie of het produkt al dan niet schadelijk, is voor de volksgezondheid op het tweede plan komt. En als vierde punt de smaak van het produkt. Hieraan wordt door de boer en de

veevoederfabrikant geen aandacht geschonken zolang een lekker varken geen cent per kilogram meer opbrengt dan een dier, dat bij wijze van spreken naar petroleum smaakt. In hetzelfde stuk geeft hij een uiteenzetting hoe het wel zou kunnen en geeft daarbij aan, dat bij deze produktiewijze de prijs per kg gewicht ongeveer 10 tot 20% hoger zou moeten zijn.

Is antimilitarisme een vies woord? (1977)

Sieth Delhaas

Weerwoord, september 1977

Inleiding

Kerken, Christenen hebben de opdracht gekregen om de boodschap van Vrede aan de wereld te brengen. Een Vrede, die we in talloze uitspraken van Jezus zelf in het Evangelie tegenkomen. Maar als je die opdracht in praktijk wilt brengen dan blijkt, dat je in diezelfde kerk niet gewent bent. Dat je tegenstand ontmoet en dat je tenslotte 'outsider' bent. Een treffend voorbeeld daar van is de studie-secretaris van 'Kerk en Vrede', dominee Harry Zeldenrust, die vorig jaar 31 oktober (Hervormingsdag!) zijn afscheidsprek in de gekombineerde

hervormd-gereformeerde gemeente Uden-Veghel moest houden omdat hij pacifist is en een deel van zijn gemeenteleden dat niet pruimden.

Dienstweigeringsmanifest

Toen ds. J.B.Th. Hugenholtz 52 jaar geleden zijn oproep richtte aan alle predikanten, pastoors en rabbi's 'die in de naam van God en Christus het militarisme verdedigen en zijn geweldsmiddelen zegenen', had hij zich al vanaf 1914 verdiept in de vragen rond oorlog en vrede en, was hij voor zichzelf tot de overtuiging gekomen, dat oorlog en militarisme volstrekt onverenigbaar zijn met het evangelie van Jezus Christus. In die eerste wereldoorlog kwam hij als jonge predikant tot de ontstellende ontdekking, dat de kerk het oorlogsbedrijf niet openlijk veroordeelde. Hij legde zich hier niet bij neer en beijverde zich in allerlei organisaties voor de vredesgedachte. In 1915 verscheen een 'dienstweigeringsmanifest' op initiatief van verschillende dominees. Het kreeg ruim 1000 handtekeningen uit alle lagen van de bevolking. Tegen de 'opruiers' werden overal in het land processen gevoerd, die grote belangstelling trokken. Nadat ds. Hugenholtz aanvankelijk tot drie maanden gevangenisstraf werd veroordeeld en de officier van justitie in hoger beroep was gegaan omdat hij het met deze lichte straf niet eens kon zijn, werd hij begin 1916 vrij gesproken omdat hij 'niet had verspreid in de zin der Wet'. Deze processen brachten het antimilitarisme hevig in de belangstelling en Hugenholtz zocht naar wegen om de Kerk voor zijn ideeën te winnen. Gevolg van het manifest was onder andere de oprichting van het Comité van Gewetensvrijheid in 1916 onder leiding van de Rotterdamse predikant ds. J.A. van Sijn, dat ongetwijfeld mee heeft bijgedragen aan de Dienstweigeringswet van 1923 en die na in 1964 te zijn gewijzigd nu weer hevig ter discussie staat.

Herdenking mobilisatie

Direkte aanleiding tot de oprichting van 'Kerk en Vrede' was het bericht, dat ds. Hugenholz ter ore kwam dat de minister van oorlog op 2 augustus 1924 de mobilisatie van 1914 zou herdenken. Zelf schrijft hij daarover in zijn Memorandum Vredesweek 1914-1964: 'Toen ik vernam dat hij deze herdenking zou houden, God beter het, in de Nederlandse Hervormde Kerk te Rotterdam, greep een koortsachtige verontwaardiging mij aan en belegde ik een vredesontmoeting te Ammerstol. Tot onze verbazing waren er ongeveer 600 mensen op het veld aan de Lek aanwezig. Dit gaf mij des te meer elan'. In zijn open brief, die hij een maand later aan alle kerkelijke voorgangers richtte wees hij vooral op de tegenspraak van de zielszorg in de kazernes en de bajonetgevechtsinstructies 'waarvan de wreedheid alles wat edel is in de jonge mens radikaal afbreekt'.

Hij vindt in ieder geval 'dat de legerleiding intussen op duivelse wijze (weten ze wat ze doen?) Christus via den legerpredikant achter de bajonet hebben gezet. Arme leger collega, wel zwaar is uw schuld als ge deze dingen overdenkt. Bestudeer toch uw reglement, dat ge dienen moet, maar arme vriend, leg dit dan eens even naast het reglement van uwen Heer Christus'.

Met prof. dr. G.J. Heering uit Leiden, die dezelfde plannen koesterde als Hugenholz, en ongeveer 50 anderen, onder wie gemeenteleden en buitenkerkelijke Christenen werd op 8 oktober 1924 de Kerkelijke Anti-Oorlog Groep opgericht, die een half jaar later de naam 'Kerk en Vrede' mee kreeg. Enkele punten uit de grondslag, die toen werd vastgesteld: slechts van het doorwerken van het Christelijk beginsel is heil te verwachten voor mensen en volken. Deze doorwerking wordt niet alleen tegengehouden door de invloed der zonde, maar ook door het in stand houden van zodanige gebruiken, waarvan het verderfelijke de oorlog is' en 'dat het beter is onrecht te lijden, dan onrecht te doen, waarbij alle christenen binnen en buiten de kerken opgeroepen worden mee te strijden tegen oorlog en oorlogstoerusting opdat de namen van Jezus Christus en zijn Hemelse Vader niet meer op die gruwelijke wijze door de volkeren geschonden worden als in de jaren die achter ons liggen'.

Zo te lezen spekte naar het bekje van de kerk en de grondslag van 'Kerk en Vrede' vond dan ook een grote meerderheid in de klassieke vergaderingen van de Ned. Hervormde Kerk maar... al spoedig werd men gewaar, dat het de oprichters van de vereniging ernst was met hun vredesideeën en hun antimilitarisme en werden hun kerkgebouwen voor hun bijeenkomsten geweigerd. Leden kwamen er wel bij. Na 10 jaar 9.000, waarvan 400 predikanten.

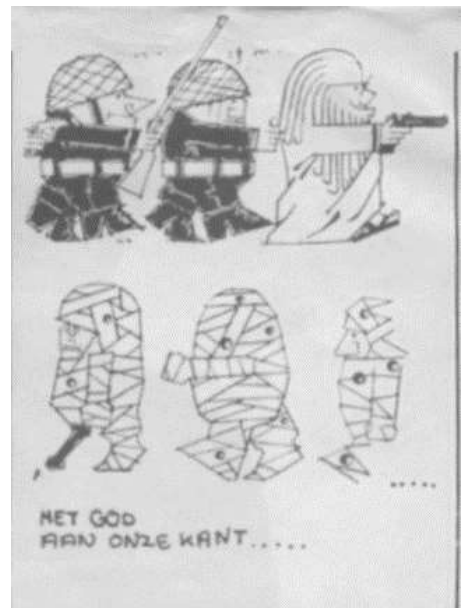
Gesprek met Rikus Kieft

We hebben al dertig jaar 'vrede' en 'Kerk en Vrede' telt nu inclusief de abonnees op het maandblad 'Militia Christi' 2.800 leden, waaronder nogal wat kerkelijke voorgangers die hun lidmaatschap liever stil houden voor hun achterban!

Waar houdt de vereniging zich in deze tijd mee bezig? Ik sprak daarover met Rikus Kieft, 25 jaar, afgestudeerd landbouwkundig ingenieur en sinds september 1975 werkzaam op het secretariaat van 'Kerk en Vrede'. Hij vertelt dat één van de belangrijkste taken van KenV is de uitdieping van de vredetheologie.

a'De beginleus was: de doelstellingen van evangelie en oorlog zijn met elkaar in strijd. In "De zondeval van het Christendom", een uitgave uit 1929, wordt beschreven dat Christenen de eerste drie eeuwen niet in een leger dienst namen. Dat lag zó voor de hand omdat het volkomen in strijd was met wat Christus geleerd had. Toen Constantijn de Grote het Christendom tot staatsgodsdienst verklaarde werden Staat en Christendom zo met elkaar vereenzelvigd, dat weigeren van dienst werd gezien als strijdig met het Christendom. Dat is de 'zondeval' geweest.

Aktueel is nu het 'autoritaire Godsbegrip', het autoritaire geloofsdelen. De Almachtige heeft zijn gezag gedelegeerd aan de overheid, dus heeft het onderdanige volk niets anders te doen dan de overheid maar te gehoorzamen'. Hoe dit denken kan ontaarden bleek bijvoorbeeld in de laatste wereldoorlog waar heel wat Christenen de Duitsers als het van God gegeven gezag zagen, waartegen je je niet mocht verzetten. Gevaar daarbij is', meent Rikus, 'dat je niet kritisch toekijkt wat er gebeurt. Simpel geschetst. Met dit Godsbeeld ontnemen je verantwoordelijkheid aan mensen. Zo ontstaat die gelatenheid van; er is altijd oorlog geweest en er zal altijd oorlog zijn. Als je die keuzemogelijkheid terugbrengt kan die hoop op de toekomst komen die daardoor iets minder rot wordt als nu.'

Dienstweigering

Opvallend is dat in haar lijst met activiteiten waarmee de vereniging zich naar buiten presenteert onder het kopje 'weigering van militaire dienst' te lezen staat: 'daarom roept men jongens op tot weigering...' Waarom die onverbloemde oproep?

Rikus meent, dat deze oproep gedekt wordt door het doel van KenV. Daarom wordt er ook gepleit voor afschaffing van de krijgsmacht. De wetgeving op dit terrein wordt ook nauwlettend gevolgd door KenV.

'We willen vanuit Kerk en Vrede niet 'weerloos' pacifistisch zijn, zoals Tolstoi dat ziet als christelijke opdracht. Je moet jezelf niet weerloos maken, maar jezelf met andere middelen teweerstellen. Het betekent het aannemen van een bepaalde houding tegenover geweld. Ik meen zelf dat voor zo'n houding meer moed nodig is dan om je met wapens te verzetten.'

In haar streven staat deze vereniging niet alleen. Vlak na de tweede Wereldoorlog sloot zij zich met nog 40 andere landen aan bij de International Fellowship of Reconciliation.

Fonds Latijns Amerika

Het gewelddadig verzet in Latijns Amerika komt in onze kranten veelvuldig ter sprake. Maar er zijn ook nog andere bewegingen, die trachten op vreedzame wijze te komen tot een andere vorm van samenleving. Bekend hierom is Dom Helder Camara uit Brazilië. Daarom heeft KenV in 1971 het Fonds Latijns Amerika opgericht om deze geweldloze groepen, waarvan er tientallen bestaan, te steunen.

Zij hebben zich verenigd in het Servicio. Het geld, dat vanuit Nederland jaarlijks niet boven de f 10.000 uitkomt wordt bijeengebracht door leden van KenV buiten de contributie om.

Ik heb opgemerkt, dat in een verhaal in Weerwoord vorig jaar over een dienstweigeraar bij de adressenlijst voor informatie en begeleiding de naam van KenV ontbreekt.

‘Ja’ zegt Rikus ‘we merken wel vaker dat wij op dat terrein minder genoemd worden dan de andere instanties. Anderzijds is het zo dat we op dit gebied in het Vredesburo samenwerken met de Doopsgezinde Vredesgroep. In 1975 waren er 2500 dienstweigeraars, waarvan er zeker 500 met het Vredesburo kontakt hebben gehad. Soms komen ze via hun dominee, maar we delen zelf ook regelmatig folders uit. We helpen hen vaak in een gesprek, zodat ze hun gedachten wat beter kunnen formuleren.’

In tegenstelling tot Pax Christi, dat een sterke binding heeft met de r.-k.-kerk, heeft KenV met geen enkele kerk banden. Wel is een katholieke priester voorzitter van het bestuur, maar de vereniging herbergt Quakers, Hervormden, vele buitenkerkelijke Christenen, die zich juist om die vredesideeën niet meer thuis voelen in een kerk en vooral de laatste jaren is er een grote toeloop van Gereformeerden onder de leden.

En de politieke kleur?

Volgens een enquête’, zegt Rikus, ‘die we in 1969 hielden bleek het een scala aan politieke kleuren. Hoofdzakelijk links progressieve partijen, maar ook CHU en VVD. Vreemd hè?’

Na al die informatie over een vereniging, die nu al zoveel jaren vecht om de kerken om te turnen tot vredeskerken of zoals één van haar leden Ds. Buskes eens schreef: ‘samen op weg, met de kerk, vóór de kerk, zo nodig tegen de kerk... ter wille van de Wereld’ doet Rikus een beroep op de ‘Weerwoord’-lezers: ‘Ik meen, dat de jongeren zich bezig moeten houden met deze problematiek. Jongens die in dienst gaan moeten zich afvragen ‘wat betekent het dat je in dienst gaat, waarom hebben wij een leger? Laten zij erover nadenken. Uit een motivatieonderzoek van de VVDM vorig jaar bleek, dat 70% van de dienstplichtigen er niet over nagedacht hadden dat zij in het leger moesten. Dat zijn er 7 van de 10 en dat vind ik erg veel.’

Is de politie je vriend? (1978)

Sieth Delhaas

Weerwoord, oktober 1978

Inleiding

Op het inktzwarte raambiljet met witte letters: rechters, gevangenis, officier van justitie, advocaten, huis van bewaring, reklassering. Zo op het eerste gezicht een rijtje namen van mensen en instanties, die onze geordende samenleving bewaken, beschermen, zekerheid bieden en van kwade elementen zuiveren. Even er boven, je kijkt er eerst overheen: 'ieder die klachten heeft over'.

Een vraag om hulp, een beklag over onrecht of een botsing met het justitieel apparaat heeft al heel wat vaderlanders tot de ontdekking doen komen dat dit rijtje namen niet identiek is met het recht waar het voor zou moeten staan. Een klacht verzandt omdat er bijna nooit getuigen zijn van onheuse behandeling door de politie. Toch zijn er klachten. Vandaar dat eind augustus 1978 in Arnhem het justitieel klachtenburo zijn deuren heeft opengezet.

Advokatenkollektief

Het is niet het eerste in ons land. Andere grote steden zoals Groningen, Leeuwarden, Amsterdam, Den Haag, gingen voor terwijl Utrecht en Rotterdam aan de oprichting ervan werken. Harm Dost, die zelf naar aanleiding van zijn werk in het afkickcentrum in Arnhem (zie Weerwoord november 1976) herhaaldelijk onaangename ervaringen had met het optreden van de plaatselijke politie opperde plannen in de richting van een klachtenburo, maar ook het plaatselijk advocatenkollektief (een groep advocaten, die zich special bezig houdt met pro deo zaken en de laagst betaalde groepen) was al bezig plannen uit te werken.

Door het winkeltje-met-een-ouderwetse-bel van de Katholieke Werkende Jeugd aan de Hommelseweg nummer 6, vlak bij het NS-station Velperpoort langs drie steile, bruin-geverfde trappen omhoog, beland je in het éénkamerdomein van de vereniging. Nog vol bloemen van het openingsfeest, een getralied venster aan de achtergevel, dat puur toeval blijkt.

Wim Blacquièrè, student aan de plaatselijke Sociale Akademie is er zijn stageperiode begonnen. Iedere middag zal hij er zijn.

Nu nog druk met het uitwerken van plannen, maar toch, na drie dagen al met 7 klachten-in-portefeuille. Harm Dost is er als vertegenwoordiger van de andere 10 vrijwilligers. Als opening van ons gesprek vertellen ze van de wrange mop, dat ze drie dagen lang met een subsidietoezegging van f 9.000 op zak liepen, die ze, hiep-hiep- hoera, op de openingsdag per brief kregen. Maar alle openingsdrukke achter zich hebbend, en de brief, nu eens rustig herlezend, bleek het adres wel te zijn Hommelseweg 6, maar de geadresseerde was de buurman KWJÜ!

Vandaar dat Harm vlug het nog onbeschreven giroboek aansleept om mij het nummer te laten noteren voor eventuele steunpilaren. 'Ja, een vereniging hebben we er van gemaakt. Maar alleen actieve vrijwilligers, dus die mee willen draaien in het dienstrooster en de wekelijkse vergadering op dinsdagavond willen bijwonen kunnen lid worden. Andere belangstellenden mogen hier komen kijken, vragen hoe het gaat en ons eventueel financieel steunen. De vrijwilligers zijn afgekomen op een brief die gestuurd is aan allerlei jongerenorganisaties, politieke partijen, reklassering e.d. De respons was bedroevend: PSP, Anonieme Alkoholisten en de Coornhert Liga reageerden. Anders was het bij de opening toen wel veel officiële instanties hun 'gezicht' lieten zien. Burgemeester Roeien vertelde zelfs aan een verslaggever van een plaatselijke krant, dat hij wel blij was met het justitieel klachtenburo, want het politieapparaat was vaak ondoorzichtig. Alleen in Arnhem zijn vorig jaar 7 agenten disciplinair bestraft.

En Harm voegt eraan toe: 'Ik ken een jongen die over de politie een klacht indiende bij de officier van justitie, maar zijn antwoord was, dat 'niet is gebleken dat de politie onrechtmatig heeft gehandeld'.

In aanraking komen met de politie, al dan niet door eigen schuld, brengt vaak zo'n schrik, om niet te zeggen paniek mee, dat jongeren zich overdonderd voelen, ouders of 'de school' tot iedere schikking-in-der-minne bereid zijn, om de schande maar zo snel mogelijk achter zich te hebben. Kritisch letten op of misschien ook de politie bij zijn optreden een steek laat vallen, is er meestal niet bij.

Voel je je benadeeld of zelfs bedreigd omdat de politie tijdens het eerste verhoor niet zo zachtzinnig of beleefd was, dan word je verhaal thuis of in de vriendenkring afgedaan met het misschien niet uitgesproken, dan toch wel gedachte: hij/zij zal er best wat meer van weten.

Gerard: 'Als je bij de politie een klacht indient omdat je door diezelfde politie niet goed behandeld meent te zijn, dan is daarop geen enkele controle mogelijk door de burger. Wij willen zo veel mogelijk controle zien te krijgen op het behandelen van een klacht'.

Harm: 'We weten niet of klachten nu weinig voorkomen of vaak. Mensen dienen geen klacht in omdat het toch niet helpt. Zijn er groepen, die anders behandeld worden door de politie? We willen nu, behalve de mensen helpen, ook cijfermateriaal in handen krijgen over de hoeveelheid klachten die er zijn tegen het justitie apparaat.'

Denk je dat de mensen wel bij jullie zullen komen als ze weten, dat je hen toch niet direkt kunt helpen, alleen maar met de wetenschap, dat ze weer één klacht aan de lijst toevoegen?

Gerard: 'Dat hopen we wel. Het feit, dat we nu na drie dagen al 7 bezoeken hebben gehad, vind ik erg hoopgevend. En ik vond het opvallend, dat de leeftijd van de klagers nogal hoog lag. Kijk, het moet allemaal nog uitgebouwd worden. De vrijwilligers hebben al scholing gehad en we gaan daar mee door, zodat we zelf op veel voorkomende gevallen wat meer kijk krijgen. Voorlopig hebben we nog een 'hotline' met het advocatenkollektief om direkt advies in te winnen als er spreekuur is. Verder is er een adviesraad, gevormd door advocaten, reklasseringsmensen en cliënten, zodat we op een zo breed mogelijk terrein te rade kunnen gaan. Van de andere kant hopen we dat ook anderen, zoals ziekenhuizen en psychiaters klachten aan ons doorspelen. We hebben een paar avonden gehouden voor instanties, waarmee we in de toekomst te maken zullen krijgen en die hebben erg goed gereageerd.

Is er van andere plaatsen al cijfermateriaal bekend over het aantal klachten?

Harm: 'Cijfers zijn nog niet te geven. De meeste buro's zijn pas in 1977 gestart. Ik weet wel, dat er in Groningen door een student van de sociale akademie een skriptie is gemaakt over dat buro, maar het draait nog te kort. Ik weet uit verhalen hier uit Arnhem wel, dat er nogal eens klachten komen over het binnendringen van politie als kamerbewoners afwezig zijn. Ze zeggen dan tegen de huisbaas 'mogen we even daar binnen kijken'. Die man laat ze binnen, terwijl ze niet eens een huiszoekingsbevel op zak hebben'.

Ben je een verdachte figuur voor de politie en word je door hun vragen steeds lastig gevallen wat moet je dan doen?

Een voorbeeld doet zich die middag nog voor als Kicker, één van de vrouwelijke vrijwilligers binnenkomt.

Ze vertelt: 'Er kwam vanmiddag een scholier bij me aan de deur om te vragen of hij een klacht in kon dienen over de politie. Hij had het raambiljet gezien. Ik heb hem hierheen gestuurd. Hij woont in Velp in een villa tegenover het politieburo. Hij sleutelt veel aan z'n brommer en heeft er steeds nieuwe dingen op. Nu denkt de politie dat dat gestolen spullen zijn en komt nu wekelijks bij hem aan de deur om hem wat vragen te stellen. Z'n ouders zien dat niet zitten en nu wil hij een klacht indienen.'

Gerard: 'We hopen, dat het feit, dat de mensen bij ons terecht kunnen een steuntje in de rug is, dat ze kritischer gaan kijken of ze wel juist behandeld worden. Laatst was er een jongen, die alles had bekend tegen de politie wat hij had gedaan, maar die later de vraag aan ons kwam voorleggen of het wel juist was wat er gebeurd was.'

Harm: 'Het komt nogal eens voor, dat de politie een klager aanpraat om het maar in der minne te schikken en dan kan het wel eens voorkomen, dat wij juist het advies geven om dat maar niet te doen. Ik verwacht niet, dat wij zoveel invloed zullen kunnen uitoefenen op de afwikkeling van klachten, maar dat we straks wel zullen kunnen aantonen, dat het klachtrecht niet funktioneert. En op wat voor manier dat verholpen zal kunnen worden.'

Voorkomen

Dat heel veel klachten en onaangename ervaringen zouden kunnen worden voorkomen als je weet wat je zelf moet spreken en zwijgen als je met de politie in aanraking komt, wat ook dan je rechten nog zijn en wat de politie wel en niet mag; is duidelijk.

Met die wetenschap in het achterhoofd gaan de vrijwilligers aan het werk om propaganda te maken op scholen en vormingscentra en ze hopen, dat ze dan uitgenodigd zullen worden om

daar wat te vertellen. Datzelfde geldt natuurlijk net zo goed voor jongerenklubs en -sociëteiten.

‘We hopen’, licht Gerard toe, ‘dat het dan maar niet zo een op zich zelf staand verhaal wordt, maar dat het in een lesprogramma wordt opgenomen. Aan een eenmalig verhaal hecht ik niet veel waarde, omdat de jongeren het dan toch gauw vergeten. We hopen er wat van op papier te zetten en we hebben twee goede boekjes, die iedereen zelf kan aanschaffen.

Beperken jullie activiteiten zich tot deze stad?

Gerard: ‘Nee hoor. Het buro is duidelijk opgezet voor de hele regio. En we proberen ook in andere plaatsen publiciteit te krijgen en dan natuurlijk uitnodigingen.

Juist in kleinere plaatsen wil het nogal eens voorkomen, dat plaatselijke pers, gemeentelijke overheid en politie in het komplot zitten om aan allerlei zaakjes, die ze liever stil houden omdat het aanzien van het dorp erdoor geschaad zou kunnen worden, geen publiciteit te geven. Juist in kleinere dorpsamenlevingen is in-aanraking-komen-met-de-politie een groter en sneller bekend schandaal dan in een stad.’

Harm: ‘De politie maakt konstant misbruik van het gebrek aan kennis van de arrestant. Hij wordt konstant in verwarring gebracht over wat zijn rechten zijn. Een arrestant is bijvoorbeeld niet verplicht om te antwoorden. Zeg je dus ook niets, dan krijg je te horen “maak het nou niet zo moeilijk, als je niets zegt houden wij je langer vast”. Het zou heel nuttig zijn als iedereen wist hoe hij zich op dat moment te weer kan stellen. Bij elk verhoor kun je een advocaat vragen, maar daar komt zeker de eerste zes uur niets van terecht’.

Je zou dus kunnen stellen, dat de politie in dit geval zélf in overtreding is?

Harm: ‘De hele eerste kennismaking met de politie gebeurt in het schemerduister.’

Aan buitenlanders is ook gedacht. Er zijn plakaten in het Turks gedrukt.

Gerard: ‘De politie adverteert ermee dat hij je beste vriend is, maar dat blijkt in de praktijk niet altijd waar. Er zijn hele groepen doodsbenauwd geworden voor mensen in een uniform. Die vertrouwen ze gewoon niet meer. Je hoeft niet elke politie te wantrouwen en niet elke, politie is je vijand. Maar het komt té vaak voor, dat mensen onprettige ervaringen hebben met de politie’.

Jullie zeggen niet: de politie deugt niet?

Harm: ‘Dat mag je niet zeggen. Maar we hebben een aantal mensen op ons buro, die zelf nare ervaringen hebben’.

Loop je dan niet het gevaar, dat je bij klachten van mensen al bevooroordeeld en onkritisch gaat luisteren?

Harm: ‘Dat geloof ik eigenlijk niet. Iemand, die met een verhaal komt over de politie wordt wel degelijk kritisch aangehoord. Wij zullen moeten kijken of de politie zelf een wet heeft overtreden of een zaak onjuist heeft geïnterpreteerd’.

Ook al het kan justitieelburo niet direkt helpen, mensen kunnen er wel gratis hun verhaal kwijt, eventueel kan er doorverwezen worden naar mensen of instanties die wél kunnen helpen. Als er een klacht is tegen het justitieel apparaat dan wordt deze nu niet meer alleen maar in de doofpot gestopt, maar krijgt altijd een plaats op de lijst bij de andere klachten.

En hoe reageert de politie zelf!

Kicker, juist terug van het hoofdburo om aangifte te doen van de diefstal van haar fietsbel:
'Ons raambiljet hing er. Naast de lift. Valt mee hè?'

*Giro Arnhem 3978794. Telefoon: 085-423518. Hommelseweg 6, Arnhem. Spreekuur:
17.00-19.00 uur, maandag t/m vrijdag.*

Dik Bloem: wel werd ik de volgende dag bij de psychiater geroepen en van de ene dag op de andere afgekeurd (1977)

Sieth Delhaas

Weerwoord, december 1977)

Inleiding

Homofiel-zijn is voor Dik Bloem, gespreksleider van een van de contactgroepen voor homofielen onder auspiciën van de Pastorale Werkgroep Homofilie in de Gelderse Achterhoek geen taboe meer. Na jaren van angst, onzekerheid en eenzaamheid heeft hij geleerd zichzelf te zijn en zich bewust aan de buitenwereld te presenteren. Daarom wil hij geen anonimiteit.

Dik: 'Enkele jaren geleden hebben twee predikanten een boek geschreven *Ook wij zijn homofiel*. Ze deden dat anoniem. Ik vind, dat ze de homofiele mensen daarmee een slechte dienst bewezen. Homofielen moeten juist leren naar buiten te treden, zich bekend maken. Ik denk, dat je alleen op die manier over je angst heen komt en mee helpt ruimte voor henzelf te maken.

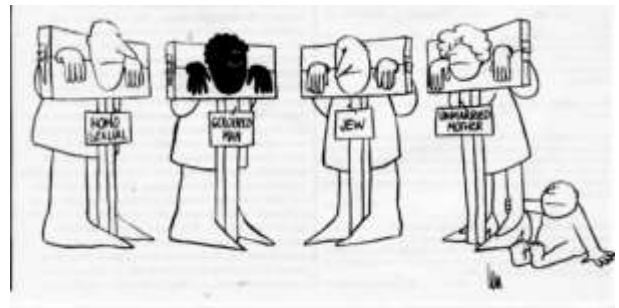
Hoe oud was je toen je je homofiele geaardheid ontdekte?

'Toen ik 13 jaar was, heb ik naar mijn gevoel bewust een man verleid. Die seksuele contacten bleven zich herhalen, ik verlangde ernaar. Die had ik nooit met vriendjes van gelijke leeftijd. Het waren altijd oudere mannen en vaak nam ik zelf het initiatief. Maar ik was me er geloof ik niet bewust van dat ik homofiel was. Ik voelde wel dat het niet klopte, maar ik durfde er met niemand over te praten. Soms verdwenen er van ons dorp mannen die het met kinderen hadden gehouden, hoewel dat er niet mee te maken had. Later nam ik af en toe wel eens een vriendinnetje om voor thuis de situatie wat te normaliseren. Dat heeft zo geduurd tot ik 19 was en in militaire dienst ging. Dat heb ik 9 maanden vol gehouden, maar toen raakte ik in de knoei. Tussen al die jongens voelde ik me een eenling. De hele groep leefde toe naar verkering, huwelijk en kinderen krijgen. Toen realiseerde ik me pas goed, dat dat iets was dat ik nooit zou kunnen beleven. Wat moest ik met mijn leven beginnen? Ik moest met iemand praten en vroeg een gesprek aan met de dominee. Dat gesprek vond niet plaats. Wel werd ik de volgende dag bij de psychiater geroepen en van de ene dag op de andere afgekeurd.

Voor m'n diensttijd had ik een kantoorbaan waarover ik toch al nooit zo enthousiast was, maar nu mijn leven zo uitzichtloos leek, boeide dat werk me helemaal niet meer. Toen ze

erachter kwamen waarom ik vervroegd uit dienst was gekomen, was er voor mij geen plaats meer op dat kantoor.

Ik ben toen maandenlang van de kaart geweest, belandde uiteindelijk bij een zenuwarts. Ik wilde er vanaf van dat homofiel-zijn. Hij heeft me nooit verteld dat het mogelijk was. Zijn therapie was dat ik daar zelf achter moest komen. Toen heeft hij de fout gemaakt mij medicijnen te geven zonder erbij te vertellen wat daarvan de uitwerking was. Ik werd impotent, terwijl mijn verlangens

bleven en ik kreeg borstgroei. Nu dat kun je een jongen van 20 niet aandoen. Ik hield erg veel van zwemmen, maar kon daar wel mee ophouden. Toen zijn ook mijn ouders er achter gekomen. Mijn moeder is één keer mee geweest naar die arts en hij heeft haar de situatie uitgelegd. Mijn ouders hebben het geaksepteerd. Verder is er nooit over gesproken. Ik praatte er verder ook niet over omdat ik al te lang een eigen leven had geleid. Maar het vertrouwen in die dokter was ik volkomen kwijt en ik ben dan ook niet meer terug gegaan.'

Raakte je niet met je geloof in de knoop?

'Nee, dat heb ik nooit zo gevoeld. Mijn relaties met de mannen waarmee ik contact had waren goed. Ik heb nooit het gevoel gehad dat ik er anderen kwaad mee deed. Achteraf gezien denk ik, dat ik ook die seksuele ervaringen op dezelfde manier verwerkt heb als dat niet mogen dansen, niet naar de bioscoop op zondag en daar is in die tijd allemaal verandering in gekomen toen ik zo'n jaar of 16 was. Op mijn 18e heb ik voor mijn gevoel heel bewust belijdenis gedaan. We hadden nogal wat ruzie op katechisatie omdat één van de meisjes tegen de dominee uit pure eerlijkheid vertelde dat ze zwanger was. Prompt werd haar geweigerd belijdenis te doen. Als ze dus niet eerlijk was geweest was het wel doorgegaan. Daarna weigerden we allemaal belijdenis te doen. Enfin na een heleboel geharrewar mochten we toch allemaal, inclusief dat meisje. Kijk die schijnheiligheid in de kerk voel je als minderheidsgroep heel sterk. Ik ben nu nog lid van de Hervormde Kerk maar kom er niet vaak meer. Ik ben pas in een commissie gekozen en kom alleen in de kerk als het noodzakelijk is. Als ik dan zo'n man hoor preken die het huwelijk verheerlijkt dan voel je je absoluut buiten gesloten. Waarom mogen wij homofielen niet trouwen? Als ik zo'n preek hoor krijg ik steeds de neiging op te staan en te zeggen: ik ben homofiel. Dat doe je natuurlijk niet. Ik denk dat het een hele konsternatie zou geven. Ik heb zo'n dominee wel eens gebeld na de dienst en verteld dat ik homofiel ben. Z'n enige reactie was: als je problemen hebt kom je maar naar me toe. Nou ik denk, dat getrouwde mensen ook wel eens problemen hebben. Had die man nu maar gezegd: kom een kop koffie bij me drinken dan had ik dat leuk gevonden en was onmiddellijk gegaan.

Ach, misschien doe ik nu anderen in de kerk weer onrecht, die ons wel de ruimte gunnen. Weet je, de meeste mensen leven zo verschrikkelijk rechtlijnig. Het naast de ander gaan staan komt zo weinig voor in de kerk.'

Hoe was de houding van je omgeving later?

'Nou thuis werd er niet meer over gesproken. Met mijn beide zusjes ook niet. Ik denk dat ze het wel wisten. We leefden gewoon verder. Zelf wilde ik er ook niet over praten, bang dat we ruzie zouden krijgen en ik mijn familie zou verliezen en dat wilde ik niet. Ik ben toen in de

verpleging gegaan in Den Haag. Daar heb ik een heel eigen leven opgebouwd. Ik had daar ook meer mogelijkheden voor kontakten met andere homofielen.

Je was geen uitzondering meer. Onder de verplegers daar waren heel wat homofielen. Ik ben toen ook eens thuis geweest bij een vooraanstaand man uit het ziekenhuis die mijn geaardheid en mijn probleem kende. Die heeft me laten zien: zo woon ik. Zo kun je ook een eigen leven opbouwen. Hij woonde al jaren samen met een vriend. Toen heb ik gezien dat er voor mij toch ook nog mogelijkheden waren en heb ik geleerd mijzelf te aksepteren.

Een paar jaar later maakte één van mijn zwagers nogal een rot opmerking over homofielen waar ik bij was. Ik heb mijn zusje en haar man toen een brief geschreven. Nog steeds wist ik niet in hoeverre zij op de hoogte waren van mijn situatie. Ik heb die dagen in een enorme spanning geleefd. Ik dacht: òf ik heb geen familie meer òf het wordt leuk. Nou het is leuk geworden. Mijn zusje belde me op. Ze was steeds opnieuw aan een brief begonnen maar dat wilde niet lukken. Over de telefoon vroeg ze me: Waar maak je je druk over? We weten het al lang. Toen bleek dat mijn oudste zus er allerlei deskundigen over geraadpleegd had en die hadden de familie verzekerd: maak je maar niet ongerust, die jongen is okay.

Dik heeft nu zelf geen vaste vriend. Het hele systeem van kontaktmogelijkheden heeft hij ondervonden: relaties, kontakten van een half uur, langere kontakten in bars of andere 'jachtvelden' zoals de term luidt. Pas veel later heeft hij zich gerealiseerd veel meer te zijn. Na een wat langduriger relatie die verbroken werd heeft hij een moeilijke periode doorgemaakt.

Dik: Ik wil nu 'alleenstaande' blijven. Ik vind het een vorm van leven die mij bevalt, maar dat wil niet zeggen dat ik niet weer verliefd word.

Christen- en jong-zijn in Oost-Europa (1976)

Sieth Delhaas

Weerwoord, juni/juli 1976

Inleiding

Toen ik na mijn gesprek met dominee Kathie van Drimmelen naar huis terugreed speelde een uitspraak van Roger Schutz, de prior van de protestantse kloostergemeenschap in Taizé door m'n hoofd, die hij deed na een ontmoeting met de bisschoppen van Latijns-Amerika: '...en sindsdien zijn hun zorgen de mijne. Ze klopten aan de deur van ons al te kortzichtige westerse geweten. En als ik kom bij de zinsnede uit de geloofsbelijdenis 'Ik geloof in de gemeenschap der heiligen ...' zie ik hen voor me.'

Bespiegeling

'De gemeenschap der heiligen', als je het uitspreekt denk je vaag aan de mensen om je heen in de kerk, of bijbelse figuren, als je er überhaupt al bij nadenkt. Nooit heb ik het zo sterk gevoeld, dat die heiligen alle mensen op de wereld betekenen, die met mij in Jezus Christus geloven. En dat ik elke zondag belijd, dat ik erin geloof. Maar wat maken we dat weinig waar. Want als je erin gelooft, zou je toch op z'n minst een uitgebreide belangstelling aan de dag moeten leggen voor het wel en wee van die andere gelovigen. En daar komt in de praktijk nou net niets van terecht. Als ik tenminste voor mezelf naga wat ik afwist van het leven van de christenen in Oost-Europa voordat ik me voorbereidde op het gesprek met ds. van Drimmelen, dan was dat niet veel meer dan de wetenschap van 'de arme verdrukte Christenen achter het IJzeren Gordijn,' die de dominee iedere zondag in z'n gebed gedenkt.

Käthie van Drimmelen werkt nu 8 jaar in Wenen en verzorgt de kontakten tussen Oost en West. Dat hier tot nu toe veel te weinig over bekend is geworden binnen onze kerken, blijkt wel uit de invitatie, die ze van de Hervormde en Gereformeerde diakonieën kreeg: 'Kom nu eens naar Nederland en vertel hier wat over je werk, dan zien de mensen tenminste waar hun diakonale bijdragen blijven.' Vandaar dat ze in februari jl. twee weken in ons land doorbracht. Barstensvol afspraken voor spreek- en preekbeurten, die ze maar al te graag vervulde om iets kwijt te raken en meer begrip te kweken voor de christenen in Oost-Europa en wat te wijzigen in het beeld, dat wij ons ten onrechte van hen hebben gevormd.

Haar kantoor is gevestigd in het 'Bethanienheim', een konferentieoord van de Methodistenkerk in Oostenrijk. Allerlei bezoekers uit Oost-Europa, die om de één of andere reden naar het westen gaan, predikanten, studenten, conferentiebezoekers, komen bij haar akklimatiseren' en nemen vaak enkele dagen de tijd om door gesprekken zich voor te bereiden op de komende ontmoetingen. Maar ook omgekeerd vinden allerlei westerlingen de weg naar haar kantoor om zich te oriënteren voordat zij een Oost-Europees land bezoeken.

Kathie van Drimmelen heeft door de jaren heen veel belangrijke kontakten in die landen weten te leggen, kent de sfeer, de mogelijkheden en de moeilijkheden en door haar rijke ervaring is het een goede raadgeefster voor de bezoeker.

Beperkingen

Wat vindt ds. van Drimmelen nu het belangrijkste dat wij westerse christenen over de kerken daar moeten weten?

Ds. van Drimmelen: 'Men moet weten, dat in deze marxistische landen de kerken overal getolereerd zijn. Maar er zijn beperkingen opgelegd. Het verschilt van land tot land hoe die beperkingen zijn. En dat zijn zakelijke beperkingen. Godsdienstonderwijs wordt op de scholen niet meer gegeven. Na 1968 is het in Tsjechoslowakije weer ingevoerd. Op grond waarvan weet ik niet. Ik denk, dat men op die manier wilde uitvinden welke leerlingen op school van christelijke huize waren. Dat heeft wel tot gevolg gehad, dat niet alle ouders hun kinderen er heen lieten gaan.

Kerkelijk organisatieleven is er niet. Geen jeugdklubs, vrouwenverenigingen etc. Katechisaties mogen alleen gegeven worden binnen de ruimten van de kerk en mogen alleen tijdens het weekend plaatsvinden, omdat op die dagen ook de marxistische organisaties hun vormingsuren hebben. Als jongere kun je dan voor een moeilijke keus komen te staan, omdat die marxistische vorming vaak weer belangrijk is voor je maatschappelijke positie.'

Christelijk jongerenwerk, sport en wat je nog binnen de christelijke omheining kunt doen, zoals we in ons landje gewend zijn, is er daar helemaal niet bij. Käthie vertelt, dat heel het verenigingsleven in handen is van de marxistische organisatie. 'Er wordt in die landen veel geskied, gevoetbald en over het algemeen veel aan sport gedaan. En wil je daaraan meedoen, dan kan dat binnen die organisatie. Dat moet je niet zien als toegeven aan het marxisme. Het is niet zo als bij ons tijdens een korte oorlogsperiode, die van voorbijgaande aard is. Dit is een blijvende situatie, waarin de mensen moeten leven.'

Steeds legt Käthie van Drimmelen de nadruk op het feit, dat de situatie van land tot land verschilt en dat zij alleen ervaringen heeft met Roemenië, Hongarije, Joegoslavië, Hongarije, Tsjechoslowakije en Polen, dat haar werkterrein is. Rusland en de DDR vallen daarbuiten.

Toevallige afvallers

Als jongere uit een christelijk gezin word je trouwens herhaaldelijk voor moeilijke obstakels geplaatst. Bijvoorbeeld als je aan een universiteit wilt gaan studeren. Alle studenten moeten een toelatingsexamen doen en dan is er plotseling een numerus clausus en 'toevallig' zijn het de christelijke jongeren die afvallen. Het is wel mogelijk om om na één of twee jaar weer examen te doen en dan kan het zijn, dat die jongelui er komen, maar ook niet. Het is allemaal erg willekeurig. 'De reden is duidelijk', zegt Kathie, 'ze willen niet, dat de jonge intellektuelen christenen zijn. Want de intelligentsia heeft het in die landen het moeilijkst, die willen publiceren, veranderingen aanbrengen.

Wie bijvoorbeeld regelmatig naar de kerk gaat, hoeft niet te rekenen op promotie in zijn beroep. Hij zal niet ontslagen worden, maar hij maakt verder weinig kansen. Ik zeg weer, in sommige landen.'

Al pratend met ds. van Drimmelen komt er toch een wat duidelijker beeld van de levensomstandigheden voor christenen daar te voorschijn. Het zijn vaak de kleine dagelijkse dingen die dat beeld het duidelijkst maken. Ik denk bijvoorbeeld aan het kerkblad, dat bij ons iedere vrijdagochtend zonder mankeren door de brievenbus glijdt. Wat ik eigenlijk niet verwacht had: er is een kerkelijke pers.

‘Ja, er zijn kerkbladen, hoewel ze nogal eens vertraging ondervinden. Er is een soort kerkelijke almanak, met iets over iedere gemeente; ‘Jed Nota’ een hervormd-gereformeerde uitgave wordt ook door veel leden van andere kerkgenootschappen gelezen. In Hongarije heeft het weekblad ‘Reformatus Lapja’ heel goede artikelen. De vertraging ontstaat meestal, omdat er moeilijk aan papier te komen is. En er moet natuurlijk van de staatspersen gebruik gemaakt worden en dan moet er net nodig wat anders gedrukt worden als kopij van het kerkblad er aan komt. Het zal voor een jongere niet gemakkelijk zijn het besluit te nemen predikant te worden, want ze hebben een salaris, dat gelijk staat met het loon van een ongeschoolde arbeider.

Ze worden, met uitzondering van Joegoslavië, door de staat betaald. Het is dan ook geen uitzondering, dat de predikantsvrouwen werken en meest heel wat meer verdienen dan hun echtgenoot. Ook hier weer het vreemde en naar ons gevoel willekeurige verschijnsel, dat zij over het algemeen geen moeilijkheden hebben bij het vinden van een baan. In 1947 werd in Roemenië bijvoorbeeld al het christelijk onderwijzend personeel ontslagen, waarbij heel wat predikantsvrouwen waren, nu worden ze weer teruggenomen.

Käthie van Drimmelen heeft in haar werk uiteraard ook veel met jongeren te maken en ze constateert steeds met vreugde, dat de jongelui, als ze voor het geloof kiezen, dat steeds zeer bewust doen. Er wordt veel aan bijbelstudie gedaan in de bijbelkringen, die wel bijeen mogen komen. En ook hier is er een grote belangstelling voor wat er in Taizé gebeurt. De Tsjechen zijn een heel muzikaal volk, jong en oud zijn bezig nieuwe kerkliederen te maken, die op de band worden opgenomen of waarvan platen worden gemaakt. Over het algemeen is het zo, dat de jonge christenen zich bewust bezig houden met de vraag: ‘Hoe ben je Christen in een geseculariseerde maatschappij, waarin de kerk de toon niet meer aangeeft.’

Minder vrije tijd – meer studietijd

Het alledaagse leven van de Oost-Europese jongere verschilt weinig van dat van ons. Hij brengt zijn vrije tijd door net als jij en ik. Ook daar wordt erg veel televisie gekeken.

‘Maar’, zegt ds. van Drimmelen, ‘ze hebben daar veel minder vrije tijd. Ik heb ook de indruk, dat daar veel harder wordt gewerkt. De lonen zijn er niet hoog, vandaar dat er vaak bijbaantjes worden aangenomen. Er wordt veel aan sport gedaan en er wordt door de jeugd naar mijn gevoel harder en serieuzer gestudeerd. Er wordt heel jong getrouwd, maar anderzijds komen er veel echtscheidingen voor bij jonge mensen onder de dertig.’

‘Hoe dat komt?’

‘Och, beiden studeren of werken, het huishouden moet gedaan worden. En: vergeet niet, dat is daar niet zo’n eenvoudige zaak als hier. Het inkopen doen kost alleen al uren. Hier ga je gauw even naar de supermarkt en je hebt alles in één keer. Er is daar geen gebrek, maar er is schaarste en je moet overal lang voor in de rij staan. Het leven is daar veel ingewikkelder. Die mensen rollen ‘s avonds doodmoe in bed en komen niet meer daaraan toe, wat je in een huwelijk behoort te doen.

Bovendien is de positie van een werkende jonge vrouw veel moeilijker dan bij ons. Een jonge onderwijzeres bijvoorbeeld die niet getrouwd is, heeft hier haar eigen plaats in de samenleving, daar kan ze niet in haar eentje naar een concert gaan; thuis zitten is de enige mogelijkheid. Omdat er geen andere weg is, wordt er dan maar getrouwd en dat is niet bepaald een basis die de duurzaamheid van een huwelijk bevordert.’

Vervolging

Wat is er nu waar van ‘vervolgde christenen’ in die landen?

Käthie van Drimmelen: ‘Als je spreekt van vervolgde christenen, dan zijn die er eigenlijk niet. De Baptisten ja, die staan veel meer aan vervolging bloot. Ze zijn kwetsbaarder omdat ze met hun geloof meer naar buiten treden en dan kom je er als christen in konflikt met de staat. Ze spreken er meer over. De Baptistenkerk is veel dynamischer als de gevestigde kerken (hervormd, Gereformeerd en Luthers). Het spreekt de jeugd vooral meer aan. Maar dat naar buiten treden is verboden. In dat geval denk ik aan Amerika, waar het kommunisme weer verboden is.

Kun je die situatie in Oost-Europa vergelijken met die in Latijns-Amerika?

Käthie: ‘Als christenen sta je voor dezelfde moeilijkheden. Maar de toestand daar wordt door de meerderheid van de kerk gesanctioneerd. De mensen worden gefolterd en gemarteld. De kerken daar zijn nog van een patroon die zich als nationale kerken manifesteren. De christen, die het daar moeilijk hebben moeten tegen de stroom van hun eigen kerk in roeien en daarom is het daar veel erger. In Oost-Europa is er ook niemand die honger lijdt.’

Ontmoeting

Waar Käthie van Drimmelen vooral een warm pleidooi voor wil houden is de ontmoeting tussen West- en Oost-Europese christenen.

‘Zo langzamerhand’, zegt ze, ‘is er een hele cultus ontstaan van toeristen, die met volgeladen wagens levensmiddelen naar die landen komen en aan et uitdelen slaan. Daar help je de mensen beslist niet mee. Je krijgt dan weer die verhouding van de weldoener tegenover de verdrukte. Waar je werkelijk mee helpt is praten over de wederzijdse moeilijkheden. Leven als christen in een kommunistisch land is niet eenvoudig, maar in een kapitalistisch evenmin. Daar kom je ook voor geweldige problemen te staan, als je die tenminste zelf nog ziet.’

Dat jongeren in dat kontakt ook een belangrijke rol kunnen spelen is duidelijk. Zeker met het oog op de toekomst. Daarom wil ds. Van Drimmelen heel graag meewerken aan de ontmoeting tussen jongeren uit beide gebieden.

‘Ik kan kampen organiseren voor groepjes van ongeveer tien jongeren in Joegoslavië, of elders waar ze bij gemeenteleden worden ondergebracht. Dat heb ik voor een groep Amerikanen wel eens gedaan. Het kan enorm verhelderend werken. Een moeder in Amerika verbaasde zich erover, dat haar logé ook “bluejeans” droeg en dat het meisje zelfs met een wasmachine kon omgaan.’

Wie ervoor voelt om ‘op voet van gelijkheid’ met Oost-Europese christenen te praten en ze te ontmoeten, kan dit doen via ds. Van Drimmelen. Haar adres is: Europäisches Pastorat, t.a.v. Mej. Van Drimmelen, Stehlgasse 13, 1190 Wenen.

Samenleven van jongeren, zoals het in Nederlands steeds meer voorkomt is in de Oost-Europese landen een nauwelijks voorkomend verschijnsel.

Ter illustratie vertelt Käthie: ‘Ik krijg in “Bethanienheim” ook jongelui op doorreis. Een Oost-Europees stel, verwachtte ik en toen de jongen opbelde voor een afspraak vroeg ik of ze één of twee kamers wilden. Hij reageerde nogal verbaasd met ‘we zijn toch verloofd’. Dat komt bij Nederlandse jongelui veel minder voor. Ik vraag het hen altijd maar. Ik ben ook niet zo ouderwets. Maar ze moeten bij mij wel een vaste verhouding hebben, wil ik ze bij elkaar laten slapen.’

Omstandigheden als hard werken en kleine behuizing, of inwonen bij de ouders, houden het kindertal in Oost-Europa erg laag, hoewel de staat het krijgen van kinderen door allerlei premies aanmoedigt. Een zwangere vrouw mag zes weken voor de geboorte van haar kind al stoppen met werken en tot een jaar daarna wordt haar baan nog vrijgehouden.

Het verhaal van mens en dier (1976)

Sieth Delhaas

Weerwoord, december 1976

Levensbeschrijving

‘Rechten voor al wat leeft’, heet de aktiegroep die zich inspant voor leven en lot van dieren. Het is zo’n aktiegroep waar sommige mensen geen raad mee weten.

‘En wat die groep wil is toch niet uitvoerbaar’, zegt de één. En anderen zeggen, dat een aktiegroep overdrijft, dat zal met deze groep ook wel weer het geval zijn. Rechten voor dieren? Ja, want heb je er ooit aan gedacht wat er met het stijve, diepgevroren lijf van het haantje gebeurde voordat het goudgeel uit de braadpan komt?

Eén en twintig dagen worden bevruchte eieren al draaiende verwarmd, daarna gaat de broedkast open, de kuikens die uit en droog zijn worden in kartonnen dozen gestopt en vervoerd naar de plaats waar hun een mestleven van 7 weken is toebedacht.

Heb je als kuiken de pech, dat je nog maar half uit je ei bent, nog nat, of mismaakt dan wordt je verzopen. Erg vlug volgt de dood niet, want de natuur heeft je extra luchtzakken toebedeeld. Of je loopt de kans, dat je met je medepechvogels levend in een plastic zak of ton wordt opgeslagen totdat, na dagen, je als levend voer bij de zwijnen belandt.

Moet je nou die kuikens die betere kansen bij hun geboorte hadden benijden? Hun korte leven gaat ook niet over rozen! Kuikens van acht dagen bijv. worden (wie durft te zeggen dat het pijnloos is?) de snavels afgebrand. Het gaat razendsnel, 700 stuks per uur. Waarom? Hun bazen zijn veel te bang dat ze elkaar doodpikken als ze met elkaar opgepakt zitten in een veel te klein mesthok. Nu staan ze hun hele leventje doodstil naast elkaar. Ze kunnen ook niet anders want geen plekje van de grond is onbezet. Het is er in ieder geval heerlijk warm. Rijen lampen branden dag en nacht, eentonig dreunen de ventilatoren. Zij moeten de dieren van de voortdurende dreiging van de verstikkingsdood redden.

Een hittegolf kost duizenden kuikens het leven. Hoeveel er dit jaar omkwamen bij de tropische temperaturen die we mochten noteren? Geen idee. Tenminste, cijfers worden er niet vrijgegeven. Breekt er pseudopest uit dan kun je natuurlijk niet zo’n hok in gaan en 30 tot 50.000 kuikens stuk voor stuk de nek omdraaien. Nee, dan draai je de lampen uit en na een paar dagen heeft ook het laatste kuiken wel het loodje gelegd van dorst en honger.

Maar we hadden het over het kuiken dat de 7 weken wel vol maakt en op onze tafel belandt. Op de eerste ochtend van de achtste week komt er een soort verhuiswagen voorrijden beladen met kratten. Luiken van de schuur worden geopend en de kuikens eruit gegraaid. Dat gebeurt

bepaalt niet zachtzinnig en steekt er hier en daar een kop uit een krat dan bonkt de volgende krat erboven op. Is het dier onmiddellijk dood, of vangt het z'n reis naar de slachterij doodziek van pijn aan? Wie zal het zeggen? Tempo, tempo is het devies en wat niet weet - wat niet deert.

Gelukkig voor de haantjes nadert nu bijna het einde. In de slachterij komen ze met hun kop naar beneden aan een ketting te hangen, allemaal netjes op een rijtje. Een automatisch mes wordt elektrisch in beweging gebracht en alle koppen vallen stuk voor stuk naar beneden. Dat was hun leven en de afwerking tot diepvrieskip is nog maar een kwestie van enkele vakkundige handgrepen.

Kalveren en varkens

Kiezen we liever voor een kalfs- of varkensrollade met de feestdagen? Dan moet je toch ook wel wat vaker slikken als je van die dierenlevens het één en ander te weten komt. Bij kalveren wordt bloedarmoede kunstmatig aangekweekt, dan ziet het vlees er straks mooier uit. Bloedarmoede maakt oneindig moe, maar deze beesten worden in hun kisten waarin ze hun 18 weken-lange-leven moeten doorbrengen gedwongen te blijven staan. In de wet staat wel, dat ze op beide zijden onbelemmerd moeten kunnen liggen, maar die wet wordt dagelijks door heel wat mesters overtreden. Achttien weken staan kweekt beslist geen stevige poten, maar daar kun je met het vervoer van die beesten naar de slachthuizen toch geen rekening mee houden! Geluk heb je als je slachthuis in Nederland staat, maar 80% van de kalveren gaat naar Italië.

Trekt het je aan de reis Nederland-Italië, staande, met bloedarmoede?

Over biggen en varkens zijn soortgelijke verhalen te vertellen. Het breken van de hoektanden bij de geboorte, het strak aanbinden van drachtige zeugen zodat ze alleen op hun buik kunnen gaan liggen (prettig gevoel, als er dertien kleine biggetjes inzitten!) En dan het vervoer! Heb je ze wel eens horen rijden die vrachtwagens met krijsende dieren? De varkens hebben namelijk 24 weken lang tussen vier muren geleefd, voeding gekregen alleen gericht op de produktie van vlees of spek, net wat ons als consument het liefste is. Hun beendergestel is uitgesproken slecht. Zijn ze aan consumptie toe dan komt de wagen voorrijden, aan hun staart worden ze uit de stallen gesleurd. Er breekt paniek uit. Eén en al gekrijs. Ze raken beknelde in de overvolle vrachtwagens. De hartslag gaat van 120 over op 350 slagen per minuut. Omdat varkens geen zweetklieren hebben kunnen ze niet zweten, krijgen het benauwd in de wagens waar de temperatuur oploopt tot 45 graden. Omstandigheden die totale verstijving van de dieren tot gevolg hebben. Heb jij wel eens kramp in je spieren gehad? Kun je je voorstellen op die manier hangend tussen lotgenoten een ritje in een vrachtwagen te maken? Nou dat is het lot van zo'n 14 miljoen varkens per jaar die voor de slacht naar binnen- en buitenlandse slachthuizen gaan.

2. Top tien grootste varkenshouders

familienaam	woonplaats	aantal varkens	omzet in miljoen €
1 Van Genugten	Best (N.-Br.)	36.330	13,0
2 Kroesbergen	Lunteren (Gld.)	31.600	12,5
3 Driessen (Heyde Hoeve)	Finsterwolde (Gr.)	30.000	10,5
4 Knoops (Heyde Hoeve)	Someren (N.-Br.)	27.600	11,9
5 Straathof (o.a. Knorhof)	Kapel-Avezaath (Gld.)	27.000	15,4
6 Smits (Princepeel)	Wilbertoord (N.-Br.)	25.600	12,0
7 Houben (Houbensteyn)	Ysselsteyn (L.)	22.400	11,8
8 Van Asten	Helmond (N.-Br.)	22.000	11,1
9 Mts. Lavrijsen	Reusel (N.-Br.)	20.000	10,4
10 Bouwman-Romijn	Kootwijkerbroek (Gld.)	18.700	7,1

* aantal opgegeven zeugen en vleesvarkens. ** bij een gemiddelde opbrengst praktijkcijfer van 62.000 per pig en 6.650 per vleesvarken.

Rechten voor al wat leeft

Vreselijk negatief wat ik nu net verteld heb. Toen ik het allemaal hoorde uit de mond van mevrouw Van Oosten-Poortman uit Raalte, de op volle toeren draaiende motor in de landelijke belangengroep 'Rechten voor al wat leeft', kreeg ik de neiging te zeggen: ik hoef geen vlees meer. 'Daar schiet je geen fluit mee op', is haar resolute reactie, 'dan gaat 90% naar het buitenland, dus helpt dat niet.' Ik ben erg benieuwd te horen wat er dan moet gebeuren. Tenslotte kunnen we als bewoners van een landje, dat zich druk maakt om alles wat er aan onrechtvaardigheden over onze grenzen gebeurt, dit niet langer tolereren. Heeft een boer dan geen hart meer voor zijn beesten? Is de romantiek van het landleven een leugen? Of er ooit een romantisch landleven heeft bestaan laten we aan jullie eigen fantasie over!

Mevrouw van Oosten heeft er dertig jaar als verpleegster opzitten en zag het voor haar ogen gebeuren dat mensen veel te jong dood gingen. Ze is er mee gestopt. Zag het niet meer zitten in de hedendaagse medische zorg. Maken we onszelf niet ziek? Wat eten we? De varkens worden afgemest met kopersulfaat, ze worden ingespoten tegen hersenkwaal, slingerziekte, biggengriep, spoelworm, snuffelziekte, ingewandswormen, varkenspest, mond- en klauwzeer, jeukpest. Denk je dat het gezond is als wij dat allemaal mét het vlees naar binnen krijgen? Als je slecht eet word je ziek, al die chemische preparaten belanden in je lever. Groenten, aardappelen, fruit, alles wordt bespoten en dan nog wat er in het voer van de dieren wordt verwerkt. Vind je het gek dat we ziek worden? De consument moet zeggen wij willen hier niet meer aan mee doen. Wij willen geen varkensvlees dat op deze manier is vetgemest.'

Wat we voorlopig, zolang de situatie zich nog niet heeft gewijzigd in de Nederlandse varkensmesterijen en kippenslachterijen dan wel voor vlees moeten eten?

'Rundvlees' raadt mevrouw Van Oosten aan. 'Die dieren hebben tenminste nog een fatsoenlijk leven in de wei gehad. Wij ageren niet tegen de agrariërs. Wij beschuldigen wel de EEG, het ministerie, het Landbouwschap, dat voorlichting geeft en de voederfabrikanten. Die zijn de oorzaak van dit alles'.

Op lezingen die zij overal in het land houdt, aan mensen die reageren op radioprogramma's over de belangengroep (op een Uitzending voor de KRO enkele weken terug kreeg ze 200 (!) positieve reacties) geeft ze handtekeningenlijsten met het doel een enquête te houden hoeveel mensen er bereid zijn f 1,— per kilo varkensvlees meer te betalen voor varkensvlees van dieren die op normale manier zijn gemest, d.w.z. zeugen niet aanbinden, biggen niet op batterijen, mestvarkens niet in betonnen hokken, extra controle op vervoer en op het verdoven voor het slachten. Op de verpakking zal het garantiemerkt komen te staan, dat sinds een jaar ook prijkt, zegevierend zou ik bijna zeggen, op de kartonnen eierdozen, waarin de scharreleieren worden verpakt. Een succes van de eerste orde voor de groep. Een jaar geleden begonnen met 18.000 eieren per week, afkomstig van een aantal hoenderparken, die notabene door de vrijwilligers zelf moeten worden gecontroleerd!, is de verkoop bij het publiek zo aangeslagen, dat vanaf eind oktober 1976 deze eieren nu een omzet hebben met 1.000.000 per week. Onder andere heeft een groot winkelbedrijf zich ervoor geïnteresseerd, dat zijn klanten de keuzemogelijkheid wil bieden.

Zijn die eieren nu zoveel lekkerder dan die uit de legbatterijen?

'Dat is niet het doel van de actie. Wel gaat het erom het legbatterijen systeem waarin de kippen met zijn vieren of vijven in een gazen hokje zitten van 40-45 cm, waarbij hun tenen, die ze hebben om mee in het zand te krabben, door het gaas steken, uit de wereld te helpen.

De enige beweging die de dieren hebben is het over elkaar heen lopen. Door de kleine ruimte krijgen ze borstblaar, erg pijnlijk, ze verliezen hun veren doordat ze met hals, rug en borst voortdurend langs het gaas moeten schuren. Rustig tijd om hun ei te leggen krijgen ze ook niet. Ik zeg wel eens, als ik bij zo'n mijnheer in Den Haag kom van het Ministerie: 'Als u een hoopje moet doen en er komt steeds iemand bij u binnen of u al klaar bent, wat gebeurt er dan, dan gaat dat hoopje weer naar boven, dan kunt u niet.' Nou hetzelfde gebeurt bij zo'n kip. Die wordt steeds gestoord door de andere kippen, die over hem heen lopen. Normaal doet een kip drie kwartier over het leggen van een ei. In een legbatterij doet hij er tweeëneenhalf uur over!'

En nog is het einde niet. Nu blijkt, dat die prachtig gevederde kippen uit de 35 hoenderparken waar het scharrelei vandaan komt, zo in trek zijn, dat ze voor de export worden bestemd. Wat denkt u, de kale, zenuwachtige kippen uit de legbatterijen mogen wij eten. Niet dat we onze Italiaanse EEG-partners de kip misgunnen, maar wel, dat die kippen die reis levend in ijzeren kratten moeten maken. Ik hoorde het verhaal van een chauffeur, die de reis, alleen, in één dag moest maken, anders kwamen de kippen niet levend aan de Italiaanse grens en dan kreeg hij last. Dus niet alleen dierenlevens worden geofferd aan Mammon! Wat de belangengroep wil is dat deze kippen, die een goed leven hebben gehad niet levend naar een ander land gaan.

Mevrouw van Oosten heeft trouwens nog veel meer grieven. Het waanzinnige verkeer van veetransporten van het uiterste puntje van West-Duitsland naar Engeland en eenzelfde veetransport weer retour. 'Het is natuurlijk handel, en economie enz., dat begrijpen alleen mannen, maar moet je je eens voorstellen wat een waanzinnige energieverpilling!'

Nog niet genoeg bereikt

Zes jaar bestaat de belangengroep nu en er is al heel wat bereikt, maar nog lang niet voldoende. De telefoon staat bij haar thuis in Raalte niet stil. Hoe deze vrouw, die toch niet meer bij de jongsten behoort, steeds weer de energie opbrengt is me een raadsel. Haar vasthoudendheid en vuur voor de zaak hebben nog niets ingeboet sinds onze ontmoeting op de afsluitvergadering van het Natuurbeschermingsjaar 1970, waar zij zich ook al afzette tegen de bio-industrie. Heette de groep eerst 'Dier in Nood' sinds kort is de naam veranderd in 'Rechten voor al wat leeft', omdat door de misstanden rond de produktie van het vee ook de gezondheid van de mens wordt bedreigd. De bezigheden hebben zich nu ook uitgebreid tot het terrein van de geneeskunde. Gepleit wordt voor een keuzemogelijkheid, ook voor ziekenfondspatiënten om zich volgens de natuurgeneeswijze te laten behandelen; dat daar ook instellingen voor komen. Nu is het zo, dat tienduizenden mensen, die zich door een homeopaat laten behandelen of zelf homeopathische geneesmiddelen aanschaffen - en daarbij zijn heel veel jongeren -, ondanks hun verplichte bijdrage aan het ziekenfonds, zelf voor de kosten op moeten draaien.

~~~~~

De redaktie beseft, dat vooral de agrariër zich door een aktiegroep als 'Rechten voor al wat leeft' voelt aangesproken.

Kan hij anders? Hij moet toch ook leven?

Moet van hem de verandering in produktie komen? Is hij daartoe in staat? Hoe denken jonge agrariërs hierover?

Met dit artikel als uitgangspunt is de redaktie naar de christelijke plattelands jongerenorganisatie gestapt.

Vraag: reageren jullie hier eens op. We hopen deze reaktie in het volgend nummer te plaatsen.

Surinamers gaan niet terug (1976)

Sieth Delhaas

Weerwoord, december 1976

Inleiding

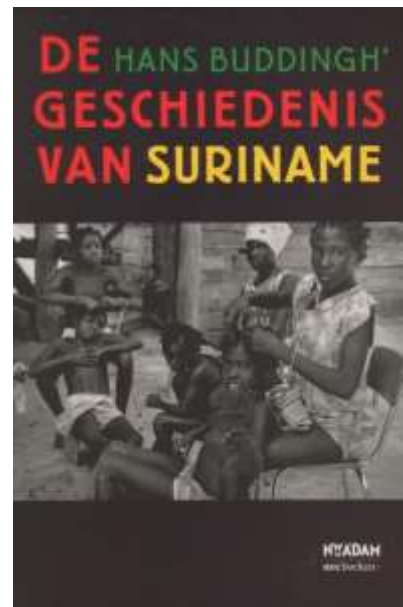
Al weer ruim een jaar geleden werd Suriname onafhankelijk. Hoe vergaat het de Surinamers die naar ons land kwamen? Gaan ze ook terug? 'Ja toch', hopen velen!

Moet je je even voorstellen. Van je zesde jaar af heb je op school je tong bijna gebroken op het Nederlands. In de hogere klassen krijg je aardrijkskunde, ho, ho, niet de kaart van Suriname, nee de kaart van Nederland wordt opgehangen. Wat zijn de droogleggingen, de IJsselmeer polders, waar zit gas in de grond en olie?

Okay, dat is er ingestampt en nu de geschiedenis. Leer je in welk jaar jouw voorouders door de Hollanders op beestachtige manier uit Afrika naar Suriname werden verscheept, om als slaven op de suikerplantages te werken, of hoe jouw voorouders na de afschaffing van de slavernij met mooie beloften uit India en Java werden gelokt om op een wankel kontrakt de plaats van de slaven in te nemen? Welnee! Je leert de heldendaden van Michiel de Ruyter, hoe mooi het allemaal (??) was in de gouden eeuw, de stamboom van ons Oranjestad en als Prinses Glimlach je land bezoekt zwaai je uitgelaten met je vlaggetje. In Holland is werk en er zijn scholen voor je kinderen. Heb je het gevoel, dat je gaat emigreren? Natuurlijk niet.

Je kent dat land toch veel beter dan Suriname! Als je op Schiphol aankomt weet je precies hoe je met de trein bij je nicht moet komen, die al een paar jaar in Rotterdam woont.

Wat doen die Hollanders toch raar! Ze kijken helemaal niet blij als we op Schiphol arriveren. En als je een paar weken hier woont vragen ze steeds, als ze tenminste tegen je praten, of je ook teruggaat nu Suriname onafhankelijk is geworden. Of je niet moet helpen aan de opbouw van je land? Moeten wij opbouwen wat de Hollanders 300 jaar hebben laten liggen? Nee hoor, ik zit hier best. Nederland is toch zeker ook mijn land!

Roeping

Iemand die wel teruggaat en die hier alleen voor zijn studie naar toe gekomen is, is Eduard Loswijk, 32 jaar, Creool, studeert theologie in Utrecht, hoopt begin 1977 klaar te zijn en zal dan gaan werken voor de Evangelische Broedergemeente (Hernhutters). Tijdens de zeven jaar studie is hij in 1971 en de afgelopen zomer terug geweest in Suriname. Elke keer heeft hij gemerkt hoe zeer hij zelf veranderd is. Weer een stukje meer aangepast aan de Hollandse leefwijze, meer nog de welvaart. Hij heeft de verleiding gevoeld om te kiezen voor het plezierig in Holland blijven met al z'n gemakken of terug gaan naar de armoede, de

onzekerheid. Want zelf verander je wel, maar Suriname verandert nog niet zo snel. Als de mogelijkheid er geweest was zou hij liever in Suriname hebben gestudeerd, maar er is daar (nog) geen predikantenopleiding. De Hernhutters hebben wel, al heel lang, hun evangelistenopleiding. Zij waren het immers die al in het begin van de 18^e eeuw naar Suriname trokken om de heidense slaven het evangelie van de bevrijding te brengen. Maar niet alleen met woorden, deze zendelingen toonden zich solidair met de slaven en contractarbeiders, deelden hun armoe en verdrukking en zorgden, waar het maar even mogelijk was, voor onderwijs. Aan hen dankt Suriname nu nog het goede onderwijs dat er gegeven wordt. Roeping geldt in deze tijd als een erg zwaar woord, maar Loswijk ziet zijn studie en terugkeer naar Suriname wel zo.

‘Het Christendom gaat een boeiende en problematische toekomst tegemoet. Door je studie hier ga je je afvragen hoe het staat met je voorouders. Je kunt naar lezingen gaan en boeken lezen, waardoor je je bewust wordt van jezelf. Hier word je duidelijk dat je géén Nederlander bent. Je zoekt naar meer kenmerken van je identiteit. Als je die hebt gevonden dan zul je als elk mens ook trots op je identiteit zijn. Het Christendom is in Suriname op z’n Europeaans gebracht. Alles wat Afrikaans was, was heidens, dat moest weg. Het orgel is er in de kerkdiensten, er wordt op Europese manier gezongen. Je krijgt binnenkerkelijke en buitenkerkelijke reacties. Als je het binnenkerkelijk houdt dan moet je de zaken gaan veranderen. In plaats van het orgel de trom terug en andere instrumenten. Buitenkerkelijk hoor je kreten als alles moet weg. Kijk naar je eigen waarde en black is beauty. Dan worden de problemen overtrokken. Beter is bezinning. Als ik vraag wie ik ben moet ik kunnen formuleren wie ik ben. Met dat probleem zitten veel negers. Als je het kunt weet je waarvoor je studeert, waarvoor je vecht en kun je beter richting geven aan je leven. Dat vinden van je identiteit wordt door heel wat Europeanen afgedaan met: het Christendom is voor iedereen gelijk, het heeft geen verschillen. Dat vind ik hypocriet. Als je nadenkt weet je dat het niet zo is. Ieder, blank, bruin of zwart beleeft zijn Christen-zijn vanuit zijn eigen achtergrond. Onze kerk moet laten zien: wij zijn Christenen in Suriname. Aan de andere kant moeten wij laten zien: er is tussen Christenen geen verschil omdat we samen Christus belijden. Zowel het één als het ander mag niet prijs gegeven worden. Voor de ‘blanke’ kerken’ zoals de Lutherse en Hervormde zal dat moeilijk zijn, maar de Hernhuttergemeente is een echte volkskerk. Ondanks vele fouten is het gezicht van Suriname door de Hernhutters bepaald. Zij hebben gezorgd, dat de negers na de afschaffing van de slavernij een vak leerden, of verder konden leren voor onderwijzer of evangelist.’

Onderwijs

Bij het overigens lofwaardige streven van de huidige regering om ieder kind na de lagere school een beroep te laten leren of de mogelijkheid te geven door te leren plaatst Eduard Loswijk wel de nodige vraagtekens: ‘Als je de mensen hebt opgeleid moet je zorgen, dat er werk te vinden is. Ik heb er een zwaar hoofd in of er over 10 jaar als al die kinderen klaar zijn genoeg werk te krijgen is. Er zijn in Suriname drie kweekscholen (pedagogische academie, red.) met een kleuteropleiding. Als je nagaat, dat er gemiddeld 200 studenten per jaar de school verlaten dan rijst de vraag hoe lang kun je het nog volhouden zoveel mensen op te leiden, tenzij de bevolking van Suriname ontzettend gaat groeien. (Aantal inwoners van Suriname 450.000, waarvan ±130.000 naar Nederland vertrokken, red.). Verder is er één technische school, een opleiding voor verpleegsters en voor politieagenten. En er bestaan plannen om een landbouwschool te beginnen. Het aanbod is begrijpelijkerwijs groter dan de

vraag want veel meer werkgelegenheid dan bij de overheidsdiensten is er niet. Ik vind dat er nog te weinig particulier initiatief is om arbeidsplaatsen te scheppen in Suriname. Aan de andere kant zijn de lonen in vergelijking met de andere landen in het Caraïbisch gebied goed, dus zullen nieuwe ondernemingen zich eerder vestigen in de omliggende landen waar de lonen lager zijn.'

Werkgelegenheid

'Bij grote ondernemingen die in Suriname zitten zoals Bruinzeel, Billiton en de Suralco worden de werknemers goed betaald. Mijn bezwaar tegen de vakbonden, die hiervoor gezorgd hebben is, dat zo'n bond een apart leven gaat leiden in de maatschappij. Ook als Christen moet je daar oog voor hebben. Een bepaalde groep heeft het goed, daardoor worden de prijzen opgedreven en wie zijn er dan de dupe? Je moet hierbij de Surinaamse situatie in het oog houden. Gaat het om de welvaart van een kleine groep of om het welzijn van de bevolking? De vakbonden gaan nu vechten voor een deel van de bevolking. De grote massa wordt vergeten. Wat zie je nu gebeuren? Door de CAO's, die nu afgesloten worden ontstaat er een grote kloof tussen de mensen die goed verdienen en de mensen die hoegenaamd niets verdienen. Toen ik van de zomer met vakantie daar was hoorde ik van de stadszending (Hernhutters), dat er voor de allerarmsten nog weinig wordt gedaan. De Evangelische Broedergemeente moet ervoor zorgen, dat deze mensen elke dag een bord eten krijgen. Maar eerlijkheidshalve moet er gezegd worden, dat de regering er naar streeft alle mensen een maandelijks uitkering te geven van f 25 tot f 65 en volgend jaar komt er een algemene ziekwet. (Naar Nederlandse begrippen $\pm$ f 100). De vakbonden wijzen de arbeider alleen maar op zijn rechten, maar ze zijn bang hem ook op zijn plichten te wijzen. Zo maak je van de arbeider een consumptie artikel. De vakbond denkt nu voor de mensen, zoals vroeger de kerk voor de mensen dacht. Dat is fout. Ze moeten de arbeider zelf leren denken en zeggen wat hij wil, dan leert hij zijn verantwoordelijkheid voor de Surinaamse samenleving.'

Remigratie

Terugkeer naar Suriname is een teer punt om over te praten. Als je de Nederlanders daarover hoort dan leeft bij hen toch wel sterk de verwachting, dat de meeste Surinamers teruggaan.

'Ja, wat zal ik daarover zeggen', aarzelt Eduard Loswijk, maar hij blijkt er een uitgesproken mening over te hebben als hij verder gaat. 'Neem nu eens de Nederlanders die vlak na de oorlog naar Canada, Amerika en Australië zijn geëmigreerd. Die komen ook niet terug. Ze zijn om dezelfde redenen gegaan als de Surinamers nu naar Nederland komen: om economische redenen. De Hindoestanen, waarvan er ongeveer 40.000 hier zijn, zeiden wel, dat ze voor de Creoolse regering zijn gevlucht, maar dat is een uitvlucht. Als je het hier beter hebt, waarom zouden ze hier dan niet komen? Als je vraagt hebben ze het goed hier, dan moet ieder dat voor zichzelf invullen. Economisch zeg ik ja. Als

je kijkt naar het welzijn, dan geloof ik het niet, nee, dat geloof ik helemaal niet. Maar ja, hier heb je een goede baan, sociale zekerheden, de kinderen kunnen studeren. Heb je dan het recht zo iemand te adviseren terug te gaan naar Suriname? Naar mijn overtuiging gaat niet meer dan 3% terug, misschien na 25 jaar iets meer, maar als die mensen hier aan het leefklimaat wennen dan is er geen plaats meer voor hen in Suriname.

Jonge idealisten, die pas afgestudeerd zijn gaan nog wel eens terug gestimuleerd door de onafhankelijkheid en ook door de werkloosheid hier. Neem nu eens een man met vrouw en kinderen die hier f 1.600 verdient, als hij terug gaat krijgt hij niet meer dan f 300, als hij tenminste werk vindt. Ik leef hier met opzet sober. Als je je een auto, tapijt en een kleurentelevisie aanschaft, kun je goed filosoferen over teruggaan naar Suriname, maar ieder jaar stellen ze het uit om terug te gaan. Iedereen wil wel terug, ik denk wel 99%, maar het is bijna niet haalbaar. Zelf ben ik na 5 jaar met vakantie teruggegaan. Ik heb me in die tijd goed op de hoogte gehouden van alles wat er zich in mijn land afspeelde omdat ik terug wil, maar ondanks al deze informatie merkte ik welke veranderingen er bij mij zelf hadden plaats gevonden. Je moet je weer aanpassen aan de Surinaamse maatschappij en je hebt er weinigen onder hen die zeggen terug te willen, die duidelijk willen toegeven: ik kan niet meer in Suriname leven.'

Kerk na onafhankelijkheid

'De houding van de kerk in Suriname is erg belangrijk. Zij zou een afspiegeling moeten zijn van de maatschappij. Natuurlijk moet de kerk niet gaan zorgen voor sociale voorzieningen, maar de kerk kan wel laten zien hoe de verschillende rassen met elkaar moeten leven. Dat Creolen, Hindoestanen en al die anderen harmonieus met elkaar kunnen samenwerken en -wonen. Het is mijn vaste overtuiging, dat ze Suriname daarmee een monument kan geven. Daar moet de kerk naar streven.'

Injektie tegen welvaartsziekte (1976)

Rivendel, alternatief centrum (of bouwen aan een andere samenleving)

Sieth Delhaas

Weerwoord, oktober 1976

Inleiding

‘Komen jullie eens kijken, altijd hartelijk welkom’, had Jannet Klingenberg ons geschreven. Op de eerste regenachtige dag in juli ben ik Onna gaan zoeken. Bij Steenwijk. Het bleek bij navraag op een kilometer afstand van de boerderij, dat ‘alternatief’ meer uitwerkte dan ‘Onna’ en toen belandde ik al vlug bij Jannet in de keuken. Volgepakt met allerlei zaken uit de ‘oude doos. Grote zwartbruine metalen dozen van Douwe Egberts, een metalen vellenzeefje, dat je, dat weet ik uit ervaring, bijna niet schoon krijgt, veel hout, email en ijzer en, ik heb het niet kunnen ontdekken, geen plastic. Wel glazen potten vol kruiden, en hangende bosjes van dat gerei overal tussen de balken op de deel, waar ik vanuit de keuken, die vroeger een ‘kwarkmakerij’ geweest moet zijn, het zicht op had.

Eigenlijk had ik voor die dag een afspraak gemaakt met Nan van de Meer, die de laatste twee jaar op ‘De Kleine Aarde’ woonde en zich daar, evenals hier, bezig hield met de kruidentuin, voeding en kursussen, maar Nan was wat vroeger met vakantie gegaan. Vandaar, dat Jannet mijn gastvrouw werd. Op blote voeten, haar bruine T-shirt binnenstebuiten, lang kastanjebruin haar en het klikte direkt tussen ons.

Vaste bewoners

Sinds maart, toen de Stichting Rivendel is opgericht en de boerderij werd aangekocht zijn er vier vaste bewoners. Nan van de Meer, die op de proef boerderij ‘De Kleine Aarde’ in Boxtel leefde, waar voornamelijk gezocht wordt naar alternatieven op technisch-, voedings- en landbouwgebied. Zachte techniek, zoals dat genoemd wordt. Dat houdt in techniek met natuurlijke middelen, zoals het opwekken van kracht door middel van water, windmolens en zonne-energie. Deze proefboerderij is oorspronkelijk ontstaan uit ‘De Jonge Onderzoekers’ en kan nog altijd op een enorme belangstelling rekenen. Nan was er uiteindelijk van overtuigd, dat er nog veel meer van zulke plaatsen moesten komen. Zij zocht echter iets, wat een wat breder terrein beslaat. Ze ontmoette Lejo Esri van de Hobbitstee (8 km van Wapserveen gelegen), die daar organisatie en kursussen deed.

Het is een leefgemeenschap van ongeveer 15 mensen, die hetzelfde doel nastreven als de bewoners van Rivendel. Lejo vond net als Nan uitbreiding van de centra belangrijk en ze

plaatsen een oproep in de 'Waterman' een tweemaandelijks uitgave van de 'Hobbitstee', waarin van alles bericht wordt over bijvoorbeeld alternatieve vakantiebestemmingen; meer menszijn; meditatie; alternatieve ekonomieënbank enz., die zo'n 6000 afnemers heeft. Op dat artikel heeft Jannet gereageerd. Dan is er Roelof Groenenboom, de enige, die nog parttime werkt als conciërge en ook lesgeeft, om te voorzien in het onderhoud van de groep.

Jannet geeft hun groep een grote kans van slagen wat hun samenwonen betreft. Er zijn al heel wat communes letterlijk en figuurlijk uit elkaar gespat, omdat de 'inzet' was: 'gezellig, leuk bij elkaar'. Jannet is van mening, dat er iets achter moet zitten een doel. Hun doel is een betere samenleving te bevorderen en dan moet je in het klein beginnen.

'Als wij dat doel niet hadden weet ik niet hoe het gegaan zou zijn. Het is ontzettend moeilijk om in een groep te leven. Moeilijk maar mooi.'

Geld van alle kanten

Behalve Jannet waren er nog meer, die op de oproep in de 'Waterman' gereageerd hadden en eind januari '76 kwamen 13 mensen voor het eerst bij elkaar. Direkt daarna vielen er al een aantal af.

Jannet vertelt: 'Deze boerderij stond te koop en met die wetenschap in het achterhoofd zijn we tot 1 maart ieder weekend bij elkaar gekomen. Begin maart hebben we de boerderij gekocht. We hadden een eigen kapitaal van f 40.000. Iedereen die mee zou doen zou wat geld inleggen. Ook die mensen, die later afgevallen zijn. We hebben afgesproken het geld voor één jaar vast te zetten. De andere helft wilden we via aandelen bij elkaar krijgen. We hadden tot eind april de tijd. Anders moesten we eruit. We hebben allerlei noodkreten uitgezonden. Het was ontzettend spannend.' Roerend in haar kop koffie geniet ze nog na. 'Weet je,' vervolgt ze 'deze boerderij is niet van ons, maar van ontzettend veel mensen die achter ons idee staan. Nu blijkt, dat er veel mensen zijn die met ons sympathiseren. Op het laatst stroomde het geld binnen. Kleine bedragen maar ook duizendjes en de boerderij is nu helemaal betaald.'

Hartverwarmend waren vaak de begeleidende woorden op de cheques, gelukwensend en bemoedigend. Jong en oud hebben er aan meegedaan. Het grappige is, dat er soms zo maar mensen komen aanwaaien. 'We zijn die en die, we hebben ook mee betaald en we komen eens kijken hoe het gaat.' Geen kritiek achteraf van 'wat doen jullie met ons geld?' 'Nee hoor' iedereen is erg enthousiast en eigenlijk vol bewondering wat we aandurven. We kijken om ons heen. Het is inderdaad geen peulenschil wat deze jongelui begonnen zijn. Nog afgezien van het ideële. De boerderij op zich geeft al genoeg zorg. Hoewel de Rivendel-bewoners zichzelf in de maand juli vakantie hadden beloofd, komen er toch regelmatig gasten aan. Op het ogenblik, dat ik er zit is Roelof met vier gasten naar een verderop gelegen boerderij riet van het dak halen. Een karwei, dat enkele dagen in beslag neemt, maar dat tweedehands riet oplevert om het eigen dak, dat nu de mogelijkheid biedt de blauwgrijze hemel, op diverse plaatsen te zien, op een goedkope manier te dekken.

Kursussen

In het najaar gaan de vier vaste bewoners toch weer 'in de maatschappij' aan het werk.

'We hebben al inkomsten' zegt Jannet niet zonder trots, 'we verkopen boeken, die in de normale boekhandel niet te koop zijn.'

Ze laat wat titels zien. Ik lees: biologies tuinieren; shelter, over woonvormen; flower coockery; zon, maan en onze vruchtbaarheid; welke geneeswijze kiezen wij en meer in die geest.

‘Dan betalen onze gasten f 7,50 per dag voor het eten. Ze brengen zelf hun slaapzakken mee en meestal helpen ze ons bij de verbouw van de boerderij als ze wat langer dan een dag blijven. Daar houden we iets van over. Wij zijn bijna zelfverzorgend. We hebben groenten en kruiden in de tuin. We doen erg weinig inkopen. Maar straks moeten we rente en aflossing betalen en daar moeten we een tijdje voor gaan werken.

In augustus beginnen de kursussen en dat wordt voor ons ook een vorm van inkomen.

Er is geen vooropgezet plan. Alles is mogelijk. We hebben wel toezeggingen van mensen die willen komen. Het weekend 18 en 19 september komt er een yogi uit India. Het weekend daarvoor komen er mensen, die bezig zijn met wiskunde en energie. Ik denk, dat er in augustus nog veel ideeën zullen ontstaan als het zomerkamp gehouden wordt. We verwachten dan vogels van allerlei pluimage en uit die gesprekken komen meestal weer aanbiedingen om een cursus te geven.’

Om iedereen, die er belangstelling in heeft wat er op Rivendel gaat gebeuren op de hoogte te houden wordt er van tijd tot tijd een folder uitgegeven, die naar vaste contactadressen wordt gestuurd, maar ook in de ‘Waterman’ hebben de Rivendel-bewoners een paar bladzijden waar ze hun informaties kwijt kunnen.

Opbouwfestival

Toen de beginfase van Rivendel achter de rug was en het bericht de wereld in kon: ‘Rivendel leeft!’ moest er ook een opbouwfestival worden gevierd, vond men. Nu dat heeft intussen plaats gehad. Welgeteld 300 mensen hebben er aan deelgenomen.

‘Het was enorm’ lacht Jannet, ‘iedereen praatte met iedereen. Het was hier achter de boerderij, waar we toestemming hadden om het weiland te gebruiken (Rivendel beschikt helaas, buiten de tuin, niet over grond) één groot tentenkamp. We hadden fijne medewerking van de politie, waar we eerst toestemming hadden gevraagd. Nee, er zijn geen vervelende dingen gebeurd. Iedereen hield toespraken, er werden ervaringen uitgewisseld en er zijn veel vriendschappen gesloten.’

Rivendel schrijft er zelf over: De hele lucht zat vol positieve energie. Na het weekend waren de 300 deelnemers één grote familie geworden, die met veel zoenen en liefde afscheid namen van elkaar.

Ik vertel Jannet over de vriendelijk-spottende opmerkingen van hun agrarische overbuurman, waar ik naar de Rivendel-boerderij informeerde toen ik die niet vlug genoeg vond. Er is tenslotte niets opzienbarends aan te zien. Een gewone bloementuin ervoor. Een aanbouwsel naast het voorhuis, waar ‘oma’ van 82 nog woont en dat recht tot haar levenseinde houdt.

Alleen een bruin houten bord tegen de voorpui met de naam erop, verraaft wie er huizen. Rechts van de oprit scharrelen wat Rivendel-kippen hun kostje bij elkaar om op hun manier bij te dragen aan het leefpatroon van de bewoners.

Hoe kijkt de bevolking van Onna, wat toch een kleine en daardoor vaak hechte gemeenschap is, aan tegen die ‘vreemde’ nieuwkomers?

Jannet is daar bepaald niet ontevreden over. ‘Je merkt wel, dat ze denken en ook zeggen tegen elkaar: “Wat zal dat worden”. Ze zien dat wij serieus bezig zijn en wij willen dus beginnen om ze te laten zien hoe wij leven. Je kunt ze niet direkt met allerlei diskussies op het lijf vallen. Onze buurman heeft een bio-industrie. Daar kun je natuurlijk niet direkt heenstappen en vertellen, dat wij daar anders over denken. Maar ik geloof wel, dat we op een gegeven moment tot een gesprek komen. Dat ze ons vrij laten is al erg belangrijk voor ons. Maar er zit toch ook een stuk akseptatie in, want voor het opbouwfestival hadden we de dorpsbewoners uitgenodigd en ze zijn allemaal geweest, ‘s Middags hadden we een kinderfeest georganiseerd en alle kinderen waren er.’

Levensvatbaarheid

In een kadertje hebben we de doelstelling van Rivendel gezet, zoals ze die zelf in het prille begin geformuleerd hebben.

Staan ze er nu ze een maand of vijf bezig zijn, nog helemaal achter?

‘Ik zou niet meer die termen gebruiken’ peinst Jannet. ‘Die officiële woorden stoten vaak af. Ik zou het op dit moment niet goed kunnen formuleren. Ik ben niet zo goed in officiële uitspraken. We willen overal mee bezig zijn, maar vooral met elkaar, hoe we in de groep leven. Dat we dat niet vergeten. We willen daarom niet te veel hooi op onze vork nemen. Het moet ook zo zijn, dat als we gasten hebben, die hier komen om te praten en blijven slapen, we ook werkelijk tijd voor hen hebben. Daarnaast willen we ze leren brood bakken, spinnen en weven. Maar aan de andere kant komen hier weer zoveel mensen, die met dezelfde dingen bezig zijn als wij, architecten, wiskundigen, astrologen, waarvan wij weer ontzettend veel leren.’

Natuurlijk zijn er ook gasten, die met hooggespannen verwachtingen naar Rivendel als ‘utopia’ toekomen. Ja en dan valt het tegen.

‘Ze begrijpen niet, dat we doodgewone dingen doen, dat we een gewoon huishouden hebben, dat we onderling wel eens meningsverschillen hebben. Daar wordt dan over gesproken. Je ziet dan dat ze met niet zo’n vrolijk gezicht rondlopen en als we dan vragen ‘wat heb je’ dan komt daar toch meestal een goed gesprek uit.’

Ziet Jannet haar aanwezigheid op Rivendel als iets blijvend?

‘Geen enkel idee’ antwoordt ze zonder daar een probleem van te maken. ‘Misschien 10 jaar, misschien 1 maand. Ik zal hier net zo lang zitten als ik voel dat het goed is dat ik hier ben. Ik zie dit Rivendel ook als een middel voor mijzelf om te werken aan een betere samenleving. Het kan best zijn, dat ik over een jaar weer les geef.’

Nieuwe levensstijl

Jannet is geen onbekende van het LCGJ (onder andere één van de uitgevers van Weerwoord). Drie jaar lang heeft ze zomerkampen geleid, met veel plezier overigens. Maar het 'gereformeerd- zijn' heeft voor haar afgedaan. 'Ik heb me er helemaal van losgemaakt. Die schijn die er in de kerk is, tikt niet waar maken wat er gezegd wordt, dat stootte me af. Ze geeft onmiddellijk toe, dat het geloof waarschijnlijk nooit iets voor haar betekent heeft, nu de persoon van Jezus haar ook buiten die kerk niets meer zegt.

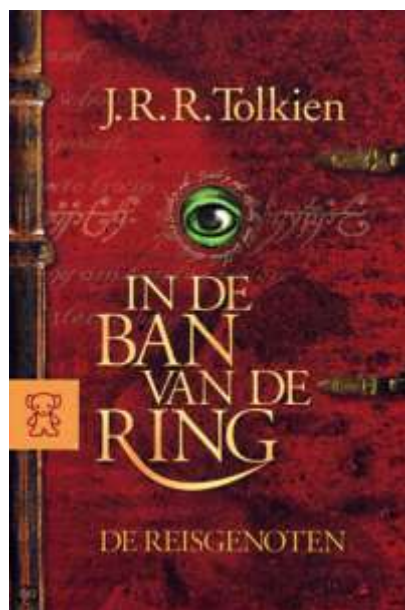
'Ik ben wel religieus bezig. Ik geloof wel, dat er iets hogers is, maar het heeft geen vaste vorm.'

Toch was het via de nieuwe levensstijl van de Raad van Kerken, dat Jannet bij Rivendel terecht kwam.

Op een informatiedag, die het LCGJ over dit onderwerp organiseerde kreeg ze een 'Waterman' in handen, waarin de oproep van Lejo en Nan stond.

Hoe is Jannet nu op dit spoor gekomen?

'Ik ben in het ziekenhuis waar ik als docente verpleegkundige werkte me steeds bewuster gaan worden van de dingen, die ik deed. Waarvoor gaf ik les? Om mensen te leren verplegen, waarvan 80% aan welvaartsziekte lijdt. Oorzaak: slechte voeding, emotionele storingen e.d. Ik kon daar dus blijven werken, maar hielp daarmee niet de kern van het probleem oplossen. Die kern is de maatschappij, die op hol geslagen is. Ik at zelf al makrobiotisch en dacht veel na over mijn eigen leven. Ik heb toen ontslag genomen. Ik had heel sterk het gevoel: dit moet ik niet langer doen. Ik kon in mijn onderhoud voorzien, omdat ik gespaard had. Na enkele weken al kwam ik met Lejo Esri in contact en is Rivendel ontstaan.' Rivendel, dat zijn naam te danken heeft aan het boek van Tolkien 'In de ban van de ring' waar Rivendel een plaats is, waar de reizigers, die tegen het kwaad strijden tot rust kunnen komen en nieuwe energie op kunnen doen om het gevecht voort te zetten. In het boek wordt de ring uiteindelijk verdelgd!'

Wat voor mensen komen hier nu, ik bedoel qua religieuze achtergrond, opleiding of beroep?

Jannet: 'Er wordt heel weinig over godsdienst gesproken. Ook niet over het verleden. Hun achtergronden weet ik eigenlijk nooit. Er komen veel jongelui, die zich overal ontzettend tegen afzetten. Dat proberen wij ze anders te laten zien. Wij zijn positief ontevreden. Wij willen anders.' Ook mijn vraag of de weekendgasten wel eens een plaatselijke kerk bezochten moest Jannet negatief beantwoorden. 'We hebben hier nog nooit iemand gehad die zei, ik ga zondag naar de kerk. Nee ik geloof niet, dat daarom bepaalde mensen zich moeten laten afschrikken. Ieder die hier komt heeft zijn vrijheid. Onna zelf is onkerkelijk. Voor zover ik

weet is hier één kerkelijk gezin. Die onkerkelijkheid vinden wij geen bezwaar. Die mensen laten je meestal iets vrijer.'

Er komen gasten binnen, middelbare leeftijd, die op vakantie in de buurt zijn en erg geïnteresseerd. We bekijken gevierende ruimten, die nog erg primitief zijn en die voor de winter de nodige problemen zullen opleveren. Er is moed voor nodig om dit te doen.

Intussen blijft er wel iets steken na het gesprek met Jannet. Hier zitten drie van de vier mensen, die hun christelijke opvoeding overboord hebben gezet. Ballast! Ze zien, dat onze maatschappij niet deugt en gaan het anders proberen. Geweldig! Maar was er ooit een groter maatschappijhervormer dan Jezus in zijn tijd? En vraagt Hij niet van ons, dat wij in onze tijd hetzelfde zijn? Waar ze op Rivendel mee bezig zijn, de onderlinge relatie, het niet méér willen hebben op materieel gebied dan nodig is; het zijn punten, die je in het evangelie terugvindt. Maar deze groep vond ze in hun kerkelijke omgeving kennelijk niet terug.

Als je van plan bent Rivendel te bezoeken en je bent ervan overtuigd, dat Jezus ook nog een aantal ideeën heeft voor een andere samenleving dan de onze, doe dan je mond eens open.

Stichting Rivendel

Achterweg 5 Onna (gem. Steenwijk)

tel. 05210-5327

giro 36.82.206.

Doelstelling:

Het meewerken aan veranderingen in onze samenleving, in de richting van een sociaal en spiritueel rijker leefklimaat en een ekologischer verantwoorde levenswijze als noodzakelijk antwoord op onze doodlopende maatschappij.

Middelen:

1. Het oprichten van een woon- werkgemeenschap waar ieder zich zo volledig mogelijk kan ontwikkelen en waar we willen leven in harmonie met elkaar en de kosmos.
Als groep streven we naar een zekere mate van zelfvoorzienendheid.
2. Het opzetten van een centrum door die gemeenschap, waar mensen kunnen zoeken naar alternatieve levensvormen en via onder andere cursussen, kennis en ervaring kunnen opdoen op gebied van samenleven, gezonde voeding, biologische landbouw, zachte technieken en kosmisch bewustzijn.
3. Het naar buiten toe brengen van deze ideeën d.m.v. het uitgeven en verspreiden van publikaties, het voeren van acties en het samenwerken met gelijkgerichte groepen.

Het beest is weer los (1976)

Een opmerking na een gesprek over 'Berufsverbote'

Sieth Delhaas

Weerwoord, oktober 1976

Inleiding

Een paar dagen geleden zou ik de ondertitel van dit artikel als 'anti Duits' hebben afgedaan. Maar na mijn bezoek aan de Evangelische Studentengemeinde in Bochum en na het lezen van de vlugschriften verspreid door de studentenvereniging van de Bochumse universiteit weet ik, dat het waarheid is. Het klinkt onwerkelijk in 1976, maar wie de feiten aanhoort uit de mond van mensen die leven in het Duitsland van nu, ervaart, dat het West-Duitse volk centimeter voor centimeter zijn vrijheid verliest. Een vrijheid opgeofferd aan een staat die na de tweede wereldoorlog zich weer een plaats in de wereld heeft weten te veroveren. Welvaart, een machtige politieke positie. Duitser, wat wil je nog meer! Oh wee, de onderdaan die kritiek durft te uiten op deze samenleving. Uitgestoten wordt hij. Geen kans op verder studeren. Geen kans op een baan in welke overheidsfunctie dan ook. Moeilijk ook al om bij de kerkelijke instanties werk te krijgen.

Werkster, jeugdwerker of leraar, iedereen krijgt, voorgeschreven of niet, bij het sollicitatiegesprek de vraag voorgelegd of men trouw is (geweest) aan de Grondwet. Maar zo ronduit wordt die vraag niet gesteld. Benieuwd is men of je lid bent van de D(uitse) K(ommunistische) P(artij) die sinds 1969 weer is toegestaan of van één van de tientallen andere K(ommunistische) groepen, die Duitsland zo rijk is, of dat je ooit meegedaan hebt aan een Vietnam-demonstratie, of je opvallend veel over het Nazi-gevaar geschreven hebt. En komen ze er bijvoorbeeld achter, dat je in 1968, toen overal in Europa de studentenrellen oplaaiden, mee op de barricaden hebt gestaan, dan word je achteraf nog gewipt om die jeugdzonde.

Berufsverbote

Af en toe duikt er een verhaal op in de Nederlandse kranten over 'Berufsverbote' en 'Radikalenerlass'. Je leest en misschien vind je het nog niet eens zo heel gek, met in je achterhoofd de terreuractiviteiten van een Baader-Meinhofgroep en dat Kommunistische gevaar dat onze westerse samenleving voortdurend bedreigt. Een excuus dat we steeds bij de hand hebben bij onze dolle bewapeningswedloop.

Sinds vorig jaar september is ds. Jaap van Zwieten de Blom studentenpredikant, in dienst van de Evangelische Kirche in Bochum. Een universiteit van maar liefst 22.000 studenten. Een stad in een stad. Zijn woning in de kelder van het uit betonblokken opgetrokken UNI-center, is de 'Stammtisch' van vele studenten. Een plaats waar heel veel gepraat wordt over de dreiging, die over het leven van veel van deze jonge mensen hangt, de onzekerheid voor de toekomst, het gevoel van machteloosheid, omdat er vanuit Duitsland zelf nauwelijks een kans lijkt om verandering in de situatie te brengen; de wetenschap ook, dat deze jaren zeventig een schrikbarende overeenkomst vertonen met de jaren '30.

‘Het is een ziekte, die de hele samenleving doortrekt’ zegt ds. van Zwieten. ‘Intussen zijn al 800.000 mensen ‘onderzocht’ door de ‘Verfassungsschutz’, de binnenlandse veiligheidsdienst.

Het zijn niet alleen Kommunisten, het treft ook mensen van de S(ozialistische) P(artei) D(eutschland), jonge Christenen, die dienst weigeren, omdat ze niet opgeleid willen worden in het doden van medemensen.’

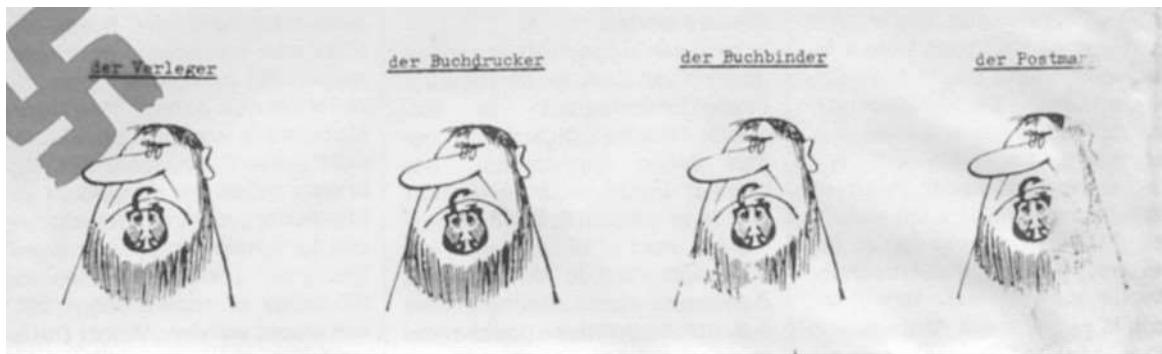

Motieven? Angst voor het Kommunisme, de verdediging van al het verworvene?

Van Zwieten: ‘Er wordt hier een merkwaardig woord voor gebruikt ‘einschüchtern’ bang maken, intimidatie, de mensen durven zich niet meer te uiten maar wat is je vrijheid waard als je bang bent? Aan de andere kant zijn er de linkse rakkers die fel toeslaan, die zich nergens meer iets van aantrekken en alles op één kaart zetten. Zo’n sfeer heerst hier in Duitsland en dat merk je ook erg op de universiteit.’

Hoe is de rol van de kerken tegen dit oprukkende kwaad?

‘De rol van de kerken zie ik helaas niet positief. Grote instituten als de Evangelische en Rooms-Katholieke kerk zijn veel meer in het geheel van de bestaande maatschappij ingebed. De kerk heeft ook ambtenaren in dienst, het is allemaal erg met elkaar verweven. Daarom is het zo moeilijk voor de kerk om zich tegen deze ontwikkeling te verzetten. Binnen de kerken zijn er wel groeperingen die in het geweer komen. Het valt mij op, nu ik hier werk, dat de verhouding tot kerkelijk hogere funktionarissen heel anders is dan in Nederland. Albert van den Heuvel zou mij bijvoorbeeld moeten vertellen wat ik doen moet, ja zeg, ik vertel het hem! Hier doen de kerkelijke overheidsfiguren dat wel. Daar moest ik erg aan wennen. De kerkelijke overheidsfunktionarissen zien het probleem niet. Zij staan zo ver van hun basis af. Dat heb ik ook gemerkt bij de politieke partijen. Hoge funktionarissen van de SPD weten absoluut niet wat er in de samenleving gebeurt. In de kerk is het net zo. Die zeggen tegen ons, studentenpredikanten, jullie overschatten de problemen van de Berufsverbote. Ze weten niet eens dat in hun eigen kerk bij een aanstelling gevraagd wordt naar de ‘Verfassungstreue’ van de mensen. Ik geloof in hun goede trouw. Als zo’n groep ouderlingen een predikant onder druk zet kan die nog wel van zich afbijten, hij kan de publiciteit op zich vestigen, maar bijvoorbeeld een jeugdwerker in zo’n situatie heeft veel minder mogelijkheden. Ook binnen de kerk hebben mensen die een beetje ‘links’ gaan het moeilijk. Ik weet een paar konkrete gevallen van mensen die gevraagd zijn naar hun ‘Verfassungstreue’, maar deze hoge funktionarissen weten het niet.’

Politieke starheid

Op politiek terrein is er ook weinig verandering te verwachten. Tijdens mijn gesprek in Bochum vóór de verkiezingen van 3 oktober, die, als 'Weerwoord' van oktober verschijnt al achter de rug zijn, is de SPD nog aan de regering. De CDU (Christen Demokratische Unie) is te vergelijken met onze VVD.

'Reaktionair' noemt ds. Van Zwieten deze partij waarvan het Christelijke in die naam tot een vloek geworden is. 'Zij zitten op één lijn met de meest afschuwelijke krachten die er in de Bondsrepubliek en de Verenigde Staten de boventoon voeren.'

De SPD, regeringspartij op dit moment, voert de vrijheid beknottende wetten in, maar het is de CDU als oppositiepartij die aandringt op nog straffere maatregelen. De SPD heeft zich laten maken tot een instrument van deze fatale ontwikkeling. Willy Brandt heeft intussen spijt, dat hij in 1972 het Radikalenerlass ondertekende waarvan al zo'n 4.000 personen de dupe werden en ook de onlangs overleden bondspredikant Heinemann uitte vlak voor zijn dood afkeurende woorden over deze maatregel.

En de jongeren binnen de SPD dan? In de kranten lees je nogal eens over de Juso's (Junge Sozialisten), die het niet eens zijn met de gang van zaken.

Ds. van Zwieten: 'Tot je 35^e jaar behoor je tot de Juso's. In die tijd kun je zeggen wat je wilt. Maar je hebt geen werkelijke invloed op de partij. Na je 35^e kun je verderop in de partij, maar ben je dan nog te links en te kritisch op wat er in Duitsland gebeurt, dan verdwijnt je van het politieke toneel.'

Intimidatie

'Ook de scholen worden geïnfecteerd door angst en intimidatie. De numerus clausus bij de toelating op de universiteiten wordt hier misbruikt om die leerlingen, die op de hogere scholen al een politieke bewustheid aan de dag legden, uit te schakelen. Werken en studeren is het motto. Zo worden de mensen tot onsociale machines gedegradeerd. De jonge Duitsers met wie ik in Bochum sprak, halen voorbeeld na voorbeeld aan. Acties tegen een misstand zijn nauwelijks meer haalbaar binnen de universiteit. Een handtekening voor een actie is niet meer los te krijgen. Iedere kritiek op de samenleving wordt gelijk gekriminaliseerd; het afluisteren van de telefoon van zulke mensen is gebruik geworden. Men voelt zich 'beobachtet'.

Neem nu Amnesty International een organisatie, die in onze (westerse landen toch boven iedere verdenking staat!) Niet zo in Duitsland. De Verfassungsschutz had gegevens over A.I.

verzameld, het lekte uit, A.I. diende een aanklacht in en de Verfassungsschutz werd veroordeeld tot vernietiging van de gegevens, maar deze overheidsinstantie weigert (!!), terwijl zij toch is veroordeeld. 'Wij wennen eraan' zegt een jonge Duitser als ik mijn verbazing uit over een dergelijke onvoorstelbare brutaliteit in een land, dat zich rechtsstaat noemt. Het ergste voorval noemt een jonge Duitser wat er onlangs gebeurde in West Berlijn. Een jonge vrouw kreeg daar van het arbeidsbureau de opdracht een studie te schrijven over de heersende jeugdwerkloosheid tegen een toegezegde beloning van DM 4.000. Toen ze het stuk klaar had weigerde het arbeidsbureau het in ontvangst te nemen en haar het toegezegde honorarium uit te betalen. Men was er namelijk in die tussentijd achter gekomen dat deze vrouw enige tijd daarvoor een maoïstische verkiezingsoproep mee ondertekend had. Intussen had zij al niets meer met deze organisatie van doen en bovendien had de inhoud van de opdracht hier ook niets mee te maken. Zij bracht deze zaak voor het gerecht om haar geld te krijgen. Maar zij werd in het ongelijk gesteld met de toelichting: Men zou de opdracht niet gegeven hebben als men geweten zou hebben, wat zij vroeger had gedaan.'

Nieuwe wetten

Ik krijg een vlugschrift in handen gedrukt van de Asta Uni (bestuur studentenparlement) in Bochum. 'Staatsschutzaktion gegen linken Buchhandel, Bochumer Buchhandler verhaftet! Wat is er gebeurd? Op 18 augustus jl. werd er in het kader van een wijdverbreide actie van de Bundesstaatsanwaltschaft naast onder andere ook de politieke boekhandel in de wijk Querenburg, waar de andere universiteit gevestigd is doorzocht, evenals de privéwoning van de bedrijfsleider Thomas K. in beslag werden genomen een boek over Holger Meins, het tijdschrift 'Revolutionaire Strijd', het boek 'Wie alles anfang' van M. Baumann en dokumentatie over het Lothar-Gend-proces. Al deze boeken zijn drie maanden tot anderhalf jaar oud en de verkoop daarvan was tot dusverre niet verboden. Als reden voor de inval werd opgegeven het vermoeden: er zou literatuur verkocht kunnen worden, die geschikt is om de veiligheid van de BRD in gevaar te brengen. Met deze actie werd voor het eerst gebruik gemaakt van de nieuwe paragrafen 88a en 130a van het STGB, die sinds 1 mei van dit jaar van kracht geworden zijn. Intimidatie dus om de nieuwe paragrafen kracht bij te zetten.

Thomas K. verdween voor 10 dagen achter slot en grendel en binnenkort zal zijn veroordeling volgen. De kranten zwijgen over dit voorval. De studentenvereniging riep in het vlugschrift op tot een 'opgewekte' demonstratie. 'We maken er geen treurmars van. Breng van alles mee wat lawaai en maakt. Wij zullen ons weren, dat zullen ze ook horen!'

Het woord fascisme is nog niet gevallen in deze gesprekken, maar het gaat er naar reiken als de nieuwe politiewetten, die in voorbereiding zijn ter sprake komen. Er wordt ijverig aan gewerkt en zullen nog dit najaar of anders begin 1977 van kracht worden. Wordt Duitsland dan weer een politiestaat? Het heeft er alles van. Opgezweept door de hetze tegen extreem-linkse

groeperingen, schijnt het Duitse volk dit alles te pikken, het accepterend als een noodzakelijke bescherming.

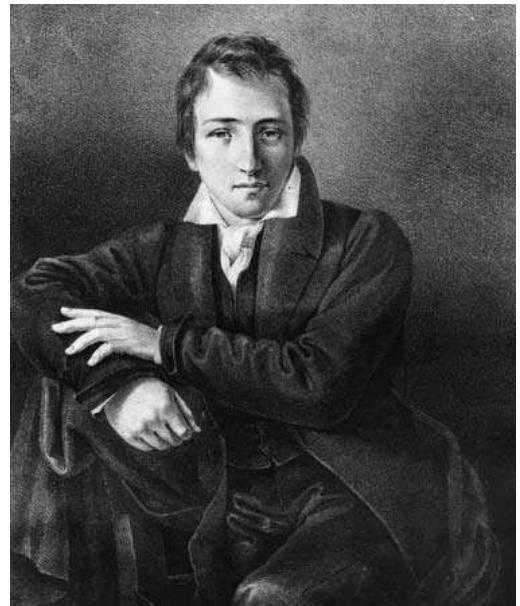
‘Angst für sein dicken Bauch und sein dickes Auto’ zoals één van de jongens het cynisch uitdrukt. Er is een stemming van: zeur me er niet over aan m’n kop. De nieuwe politiewetten dus. Het Komitee gegen die Gesetze zur Inneren Sicherheit, van de Evangelische Studentengemeinde in Bochum heeft een brochure uitgegeven waarin één en ander wordt toegelicht. Men stelt, dat de nieuwe politiewetten de politie bevoegdheden geeft, die ver boven de tot nu geldende wetten uitgaan en vertonen een gevaarlijke beperking van de tot nu toe gewaarborgde democratische rechten in de BRD. Om een paar voorbeelden te noemen: Een politieman is verplicht op aanwijzing van zijn superieur op een mensenmassa te schieten, ook als hij zelf de situatie als niet dreigend ervaart, of als hij een slechte schutter is; de politie kan zonder huiszoekingsbevel huiszoeking doen daar waar een duidelijk vermoeden bestaat, dat er strafbare feiten worden voorbereid of uitgevoerd!

‘Wat wij in dit komitee doen’ zegt ds. Zwieten, die een jaar geleden nog een rustige predikantsplaats vervulde in het Hollandse Assendelft ‘is op alle slakken zout leggen. We hebben veel kontakten met mensen die getroffen zijn door al deze maatregelen. En begin december willen we hier een groot studiecongres houden over de ontwikkelingen in West Duitsland. We gaan dit doen op internationaal niveau, d.w.z. we nodigen parlementariërs, schrijvers en journalisten uit uit de omringende landen. Publiciteit in het buitenland lijkt voorsnog de enige mogelijkheid om het onheil te keren.’

Aktiekomitee

Vanuit Nederland worden er al stappen ondernomen om druk uit te oefenen op de Duitse machthebbers. Stuwende kracht hierachter is de heer W. Kweksilber, lid van de Eerste Kamer voor de Partij van de Arbeid. In de jaren 30 vluchtte hij als 21-jarige journalist voor het Hitlerregiem naar Nederland. Nauwlettend heeft hij steeds de politieke ontwikkelingen in het naoorlogse Duitsland gevolgd. En wie zijn rede leest, die hij op 20 mei van dit jaar voor de Evang. Stud. Gemeinde in Bochum uitsprak, zal onder de indruk komen van de angstaanjagende vergelijkingen die hij trekt tussen de Weimarrepubliek van vlak vóór de Tweede Wereldoorlog en de Bonn-republiek van na 1945. Intimidatie op scholen en universiteiten toen en nu vertonen een zelfde beeld. Zal men ook nu de mensen die een waarschuwend vinger opheffen niet geloven?

‘In wezen is er niets veranderd’ schrijft H. Wielek (het pseudoniem van Kweksilber). ‘De keizer verdween, maar de generaals bleven. Hitler verdween, maar de nazi’s bleven. In de Bundeswehr, in de zakenwereld, in de ambtenarenwereld. Ik denk aan Duitsers, die hun vaderland verlaten hebben, omdat ze niet meer rustig slapen kunnen, omdat ze niet meer leven kunnen in de Bondsrepubliek anno 1976..., niet omdat ze iets met de terroristen te maken hebben, maar omdat ze ‘verdacht’ zijn, hun baan kwijt zijn en hun hoop: nieuwe Duitse emigranten. Is het niet zo, dat er

barmhartigheid voor oorlogsmisdadigers is in West Duitsland en de isoleercel voor Ulrike Meinhoff?’

Het zijn slechts enkele citaten uit de onthutsende rede van een man, die alles wat er nu gebeurt al eens eerder zelf heeft meegemaakt.

Hij eindigt met een gedicht van Heinrich Heine:

*Denk ich an Deutschland in der Nacht,
Dann bin ich um den Schlaf gebracht,..*

Harm Dost: Een grensgeval (1976)

Sieth Delhaas

Weerwoord, 1976

Sinds een jaar zit een 28-jarige Nederlander in een Duitse gevangenis wegens overtreding van de Wet Verdovende Middelen. Niets bijzonders, zul je zeggen, als je weet, dat er rond de 500 Nederlanders om hetzelfde feit in buitenlandse gevangenissen verblijven en ongeveer 2000 man in eigen land. In Duitsland is er echter een bepaalde ontwikkeling aan de gang, die de vereniging van reclasseringsinstellingen in een artikel hierover als 'griezelig' bestempelt (de vereniging noemt een aantal van 73 alleen al in dat land).

Harm Dost werd op 11 mei van dit jaar veroordeeld tot een gevangenisstraf van drie jaar en negen maanden. Voor Duitse begrippen een lichte straf, voor Nederlandse echter uitermate zwaar. Zeker als men in aanmerking neemt, dat de Duitse justitie eigenlijk helemaal niet had mogen ingrijpen.

Afwachten

Na de arrestatie van Harm Dost op 10 september 1975 bij de grensovergang Kleef is het tamelijk stil gebleven. Zijn ouders verkeerden wekenlang in onzekerheid wat er met hun zoon was gebeurd. Zij wisten niet beter of hij zou die dag een bezoek aan kennissen in Duitsland brengen. Pas enkele maanden daarna werd officieel vrijgegeven dat Harm in voorarrest zat op grond van de aanklacht dat hij in Nederland in het voormalige Release afkickcentrum in Arnhem hasj verkocht zou hebben aan Duitsers. Vermeld werd, dat hij op tien oktober werd gearresteerd.

Zijn ouders en Release-Arnhem zaten echter niet stil. Ettelijke brieven werden geschreven aan het Nederlandse konsultaat, het bureau buitenland van de reklassering, het ministerie van buitenlandse en binnenlandse zaken. Hen werd gevraagd zich met deze zaak bezig te willen houden.

Harm zelf stelde na zijn arrestatie onmiddellijk het Nederlandse consulaat in Bonn op de hoogte. Zijn ervaring: 'Toen de vertegenwoordiger van het consulaat na vier weken kwam wist hij niet waarom het ging, hoewel ik de papieren gestuurd had. Ik was er eentje van de 68 en als ik in het gevang zat, zou ik wel wat gedaan hebben...

Het kostte me de grootste moeite om hem aan de hand van het arrestatiebevel ervan te overtuigen, dat ik in elk geval in Duitsland nooit iets misdaan had'. Later toen Dost van de gevangenis in Wuppertal overgebracht was naar Kleve kreeg hij opnieuw bezoek van het consulaat (intussen was het half februari). Deze bezoeker bleek helemaal niets van de zaak te weten. Toen Harm hem vroeg naar de mogelijkheid om voor uitlevering te zorgen kreeg hij te horen, dat dat de taak was van zijn advocaat...

Intussen wachten de overheidsinstanties het proces af, dat op 29 april 1976 in Kleef begint. Negen getuigen zijn gedagvaard, die van Harm hasj zouden hebben gekocht. Getuigenverklaringen, die, volgens insiders, onder druk werden afgelegd en later werden herroepen.

En dan is er op 11 mei 1976 het 'Urteil van Kleve': drie jaar en negen maanden voor Harm Dost met als motivering van de Duitse rechter: 'Als de Nederlandse justitie niet optreedt dan zal de Duitse justitie dat wel doen'.

Aktiegroep

Had iedereen gehoopt op ingrijpen van de Nederlandse regering? Had men gedacht dat het nooit zover zou komen? Harm had immers binnen de Duitse grenzen geen strafbaar feit gepleegd! Hoe het ook zij, het vonnis was gevelde en er leek weinig hoop op ingrijpen van de Nederlandse overheid. Reden voor de Arnhemse afdelingen van de PvdA, PSP en de PPR, Release-Arnhem, het jongerencentrum Willem I om het aktiekomitee 'Harm Dost moet vrij' op te richten. Voorbijgaand aan de persoon van Harm Dost vindt het komitee het onrechtvaardig, dat de Duitse justitie probeert korrektie toe te passen op de Nederlandse wetgeving, die door middel van democratische meerderheidsbeslissingen tot stand gekomen is. In Nederland zou Harm Dost volgens het aktiekomitee voor dit 'delikt' niet vervolgd zijn. Doel van de aktie: Harm Dost moet vrij en een dergelijk voorval moet in de toekomst voorkomen worden, want dit kunnen wij als Nederlanders niet toelaten.

Wat is er gebeurd?

'Harm Dost heeft' vertelt aktieleider van de Meeburg, provinciaal jeugdraadleider in Gelderland, 'toen hij de leiding had van het Release-crisiscentrum aan de Utrechtse weg in Arnhem in verschillende gevallen bemiddeld om Duitsers in Amsterdam aan hasj te helpen. Zelf kreeg hij daarvoor een vergoeding van 5 tot 10%, waarvan hij onder andere zijn reiskosten betaalde. Harm gebruikte zelf al enkele jaren soft drugs, had zich met behulp van allerlei boeken in deze zaken nogal verdiept en was voor zichzelf tot de konklusie gekomen, dat het gebruik ervan niet schadelijk was en dat het vooral voor jongeren goed zou zijn als ze bewustzijnsverruimende middelen zouden gebruiken.

Hij heeft in het ontwenningencentrum in Arnhem heel wat jongeren, die daar in een soort commune samenwoonden en die om allerlei redenen hulp zochten in het crisiscentrum, van de hard drugs afgeholpen. Wie ondanks zijn verbod harddrugs gebruikte, vloog er onherroepelijk uit.

Dat hij op deze manier hulp verleende stak hij niet onder stoelen of banken. Hij heeft vaak genoeg mensen van overheidsinstanties die bij deze hulp betrokken waren uitgenodigd en gezegd 'kom maar kijken, wat ik doe' en de politie heeft daar ook meerdere malen een inval gedaan. Tenslotte beweeg je je met de alternatieve hulp steeds op het randje van het toelaatbare.

Maar, tegelijkertijd is gebleken, dat juist vanuit de alternatieve hulp een felle aanzet gegeven wordt om wetten te veranderen, die in de loop der jaren sterk verouderd zijn.

Harm heeft zich helemaal ingeleefd in de subkultuur van drugsgebruikende jongeren. Hij heeft daar jarenlang dingen gedaan die in traditionele hulpverleningsinstellingen niet gepresteerd worden. Iedereen weet, dat je dit werk nauwelijks 8 uur per dag volhoudt. Harm heeft zich

jarenlang 24 uur per dag gegeven. Er waren mensen bij die bedverpleging nodig hadden. Hij nam het op zich.'

Uit een krantenartikel, dat van de Meeburg laat zien blijkt, dat Harm jongeren, die in een Release-centrum in Wuppertal zaten, maar waar de boel door gebrek aan leiding spaak dreigde te lopen, tijdelijk naar Nederland heeft laten komen om hen daar verder te helpen. Hij zorgde er zelfs voor (en daarvoor kreeg hij zelfs de medewerking van de officiële instanties), dat deze Duitsers een financiële uitkering krijgen. Tenslotte is het bekend, dat ontwenning in Duitsland alleen mogelijk is in een psychiatrische inrichting of in een gevangenis. Bepaald geen geschikte omgeving hiervoor en het resultaat is dan ook meestal, dat de toekomst voor deze mensen na een jarenlang verblijf in de gevangenis er hopeloos uitziet.

Handel

Hoe is Harm er toegekomen om te gaan 'handelen' in hasj, reden waarom hij werd gearresteerd?

Van de Meeburg: 'In Duitsland wordt er veel versneden spul verhandeld waarmee erg geknoeid is. Omdat het niet sterk genoeg meer werkt gaan de gebruikers steeds grotere doses nemen. Harm wist dat en zorgde er door zijn bemiddeling voor, dat de Duitsers die bij hem kwamen goede kwaliteit kregen. Of hij het spul alleen verkocht heeft aan Duitsers die de bedoeling hadden er anderen mee te helpen, is mij niet duidelijk geworden. Feit is in ieder geval, dat hij de hasj altijd in Nederland heeft overhandigd en zelf nooit spul mee naar Duitsland heeft genomen omdat hij wist hoe riskant dat was.

Hij had deze handel, waarvoor hij aan de grensovergang werd gearresteerd, ook al sinds een jaar opgegeven, omdat hij eind '74 met enkele vrienden een reis naar Voor-Indië maakte en tijdens zijn verblijf daar heeft de politie een eind aan het afkickcentrum gemaakt.'

Doel aktie

Ondanks de Kamervragen, die er de afgelopen maanden aan de ministers van buitenlandse zaken en justitie zijn gesteld, de demonstraties, die er aan diverse grensovergangen zijn gehouden en politieke bijeenkomsten om de in vrijheidstelling van Harm te versnellen is er nog geen enkel resultaat bereikt. Zelfs Duitse advocaten hebben het opgenomen voor Dost en om intrekking van de aanklacht en vrijlating

gevraagd. Het antwoord van de minister van justitie van Rheinland-Westfalen dat hij voor de televisie hierop gaf was. 'Harm Dost is veroordeeld wegens handel in verdovende middelen in Duitsland, waar hij veel aan verdiend zou hebben'. Deze uitspraak is een pertinente onwaarheid. Intussen heeft zich nog een ander geval voorgedaan, waarmee Duitsland zich mengt in het Nederlandse justitie beleid ten aanzien van drugs. Klaas van Heyst wordt door een Duitser gevraagd hem een bepaalde hoeveelheid drugs te leveren. Klaas begeeft zich naar

de afgesproken plaats in Duitsland en zijn koper ontpopt zich daar als rechercheur en arresteert hem.

‘Dit is regelrechte uitlokking van misdaad’ aldus een verontwaardigde van de Meeburg ‘dit moet strafbaar gesteld worden. En bij mijn weten hebben de Nederlandse autoriteiten aan dit geval ook niets gedaan. Al deze dingen roepen bij ons hevig verzet op. Het gaat ons niet om de persoon Harm Dost, maar om het optreden van de Duitse rechter, die de euvele moed heeft om een oordeel over een Nederlander te vellen met betrekking tot een misdaad die hij in Nederland heeft gepleegd. Wat staat ons te wachten als West Duitsland meent de morele orde in Europa te moeten handhaven? Een land waarvan wij dat het laatste verwachten is Duitsland.’

Uitlevering

De Utrechtse advocaat Dolf Hartkamp van het medies-juridisch komitee politieke gevangenen heeft zich sinds kort voor de zaak ingezet. Hij voert allerlei redenen aan waarom Duitsland het recht niet heeft om vonnis te vellen en wil dat de regering om uitlevering vraagt. Omdat Harm in Duitsland revisie (herziening) van zijn vonnis heeft aangevraagd, grijpt de minister dit als excuus aan en zegt, dat om deze reden uitlevering niet mogelijk is.

Op 21 oktober heeft het gerechtshof in Karlsruhe het verzoek van Harm Dost om herziening van het vonnis afgewezen.

De justitie in Duitsland blijft dus volharden in haar vermeende recht buitenlanders te mogen straffen voor gebruik of handel in drugs buiten de Duitse grenzen.

De vraag om uitwijzing van de Nederlandse regering kon niet uitblijven. Het bezwaar van advocaat Dolf Hartkamp is echter, dat onze regering dit doet op argumenten ontleend aan het Duitse recht.

‘Het optreden van de regering in deze aangelegenheid’ zei hij bij zijn terugkeer uit Karlsruhe, ‘is ontzettend slap en aarzelend. Zij had de Duitse justitie duidelijk moeten maken: dit is ons beleid en wij kunnen het niet gebruiken dat jullie dit doorkruisen. Ook al komt Harm vrij, dan blijft deze kwestie toch aktueel. Komen beide regeringen hierover niet tot overeenstemming, dan zullen ze deze zaak voor het Europese Hof moeten brengen, anders blijft er in Nederland een gevoel van rechtsonzekerheid bestaan’.

Hans Wouters: Privé ben ik vaak pessimistisch over de toekomst van het waddengebied (1976)

Sieth Delhaas

Weerwoord, maart 1976

Inleiding

Hans Wouters, 25 jaar, studeerde vorig jaar af als arts, verdient de kost met 'schnabbels' als keuringen en zo en leeft overigens van wat zijn vriendin als stagiaire arts verdient. Hij besteedt 75% van zijn werkweek aan de *Waddenzee*, daarbij niet geteld de uurtjes die hem dit nog aan denk- en piekerwerk kosten.

Als je Hans vraagt waarom hij zich zo met hart en ziel inzet voor dit aktiewerk, blijkt dit het gevolg te zijn van ontwikkelingen in zijn leven, waardoor hij onder andere zijn geloof verloor.

Op het seminarie

'Ik ben met het Waddengebied vertrouwd, omdat ik tot mijn 13e (?) jaar op Ameland woonde. Toen vertrok ik voor een priesteropleiding naar het klein-seminarie in Haren. In de laatste klas van het gymnasium besloot ik geen priester te worden, maar medicijnen te gaan studeren. In dat eerste studiejaar heb ik veel nagedacht. Het was een tijd, waarin alles op z'n kop stond; waarin een ander leven zich presenteerde en waartegen je voortdurend stelling moest nemen: geloof, sexualiteit. Van dat geloof is eigenlijk niet zoveel overgebleven en geleidelijk aan heb ik er zelfs een afkeer van gekregen. Wat er van overbleef is de vraag: wat het leven dan voor zin voor je heeft. Bij mij is vooral waardevol wat de relatie betekent tussen mensen onderling. In die tijd heb ik ook de bezieling gekregen voor de natuurbescherming. Het besef drong zich aan me op, dat wij als mensen eigenlijk geweldig agressief en expansief de natuur geen plaats gunnen in ons welvaartsdenken.'

Samen met iemand van het zoölogisch laboratorium uit Groningen heeft hij toen in de vakantiemaanden een natuurmuseum in Hollum (Ameland) op poten gezet om de mensen op die manier ervan te doordringen wat voor waarde dat gebied had. Twee jaar lang heeft Hans op die manier zijn vakanties besteed. In 1973 werd hij bestuurslid van de vereniging. In datzelfde jaar maakte hij met zijn vriendin en twee vrienden een kanotocht (!) door het Waddengebied van Den Helder naar Esbjerg. Vorige zomer maakte hij met datzelfde stel een soortgelijke tocht door 'The Wash' een 'waddengebied' aan de oostkust van Engeland. Dit alles om de wadden door en door te leren kennen en te weten waarover hij sprak en waarvoor hij knokte.

Chirurgie

Hoe zien je plannen voor de toekomst eruit, kunnen die samengaan met dit werk?

‘Ik zou eigenlijk door willen gaan in de chirurgie. Maar dan ben ik zes à zeven jaar uit dit werk. Nu ik nog geen keus heb gemaakt geeft dit wel eens conflictsituaties. Bij mijn vrienden vind ik erg veel begrip, ze vinden het erg goed wat ik doe, maar hoewel ze het niet uitspreken, voel ik vaak, dat ze denken: ‘Je bent aan het freewheelen. Je hebt geen vaste functie. Wat ik bij mezelf ook wel eens voel. Als de mensen aan me vragen: Wat doe je? Dan begin ik altijd over m’n waddenwerk. Niet over mijn keuringen. Dat is voor mij routinewerk. Toch heb ik voor mijzelf het gevoel, dat wat ik doe, goed is. Anderzijds zie ik de maatschappij draaien, mensen aan het werk gaan ‘s morgensvroeg. Maar ik werk toch ook keihard! Dit werk, dat niet betaald wordt, wordt door weinig mensen gedaan, en het is broodnodig. Ik heb het gevoel, dat ik iets kan betekenen voor de waddennatuur.’

Aktiegroep

Hoewel de ‘Waddenzee’ om juridische redenen voor de verenigingsvorm heeft gekozen, is en blijft het een aktiegroep. Steeds weer worden aparte akties gevoerd waar het gevaar dreigt. Met de contributie van de 37.000 leden en een overheidssubsidie wordt een staf van tien mensen aan het werk gehouden. Aan die subsidie heeft de vereniging wel de voorwaarde verbonden, dat ze zelf mocht beslissen waaraan het besteed zou worden. Want ook defensie is maar al te vaak het doelwit van de akties. Daarom zou het beter zijn als het ledental zo groeide, dat voor subsidie geen hand meer opgehouden behoefde te worden. Al lees je niet iedere dag over ‘De Waddenzee’ in de krant, Hans maakt er toch een dikke veertig uur per week mee vol, onder andere als voorzitter van de werkgroep ‘zeehond’ en de werkgroep ‘wadloopsport’. Wat het Eems/Dollardgebied betreft is er voortdurend contact met waddenbeschermers in Duitsland, wat voor hem veel heen en weer reizen betekent.

Waddenvereniging

Jongeren en ouderen

Hoe verklaar je dat vooral jongeren na korte tijd afhaken bij aktiegroepen en dat dit bij jou niet is gebeurd?

‘De leeftijdsgroep van 25 tot 30 jaar is bij ons sterk vertegenwoordigd. Daaronder nauwelijks, maar ook ouderen doen intensief mee. Ik geloof trouwens dat het een onmogelijke zaak is voor jongeren onder de 20. Toen ik erbij kwam op mijn 23^e werd ik gewoon voor de leeuwen geworpen. Het is niet zo’n geringe zaak. Je moet praten in het openbaar, je moet je zaak verdedigen, je moet stukken schrijven. Eigenlijk moet je enorm veel kwaliteiten hebben. Ik heb in die tijd ontzettend veel geleerd en doe dat nu nog. Voor jongeren is het bezwaar, dat ze die kwaliteiten nog niet hebben, ongeduldig worden en ermee ophouden. Er werken wel veel jongeren met ons samen bij korte akties, zoals tellingen.’

In een studie over aktiegroepen las ik, dat je als je aktie voert moet beschikken over een goede motivatie, organisatorische vaardigheid en een fikse dosis kennis en vindingrijkheid. Dat zijn nog al wat eigenschappen!

‘Er bestaat duidelijk het gevaar, dat als je ouder wordt je je bezieling verliest. Ik vind het belangrijk te weten als aktievoerders met iets bezig zijn waaróm ze het doen. Soms zijn er met onzuivere bedoelingen: prestige, statusjagerij, ontevreden met werk- of leefsituatie. Idealist is een woord, dat ik ook bijna nooit gebruik. De waardevastheid van je inzet blijkt pas op de lange duur.’

Ben je niet bang, dat je later spijt zult krijgen van al die kostbare tijd, die je in de Waddenvereniging stopt? Deze leeftijd is toch vaak bepalend voor je toekomstige positie. Gesteld ook, dat de waddennatuur ondanks jullie streven toch voorgoed verknoeid wordt?

‘Privé ben ik vaak pessimistisch over de toekomst van het waddengebied. Er gebeurt zo veel, dat onstuitbaar is. Je kunt daar niet in je eentje tegenop boksen. Maar ik weet zeker, dat ik van het werk, dat ik hier voor gedaan heb, nooit spijt zal krijgen. Ik kan naar eer en geweten zeggen, dat als ik er nu weer aan moest beginnen ik het ook zou doen.’

Je hebt in het begin van je verhaal gezegd, dat jullie leden vooral komen uit PvdA-, PPR- en VVD-kringen. Ik mis de confessionelen. Hoe komt dat?

We hebben een tijd geleden een enquête gehouden onder onze leden en daaruit bleek, dat mensen uit christelijke kringen zéér ondervertegenwoordigd zijn. Ik geloof, dat hier voor christelijke jongeren ook op politiek terrein een duidelijke taak ligt. Juist vanuit de christelijke politiek zou de natuur een stem moeten hebben. En in alle bestuurslagen blijft het vanuit die hoek geweldig achter. Dat vind ik erg spijtig. Integendeel, we merken juist, dat vanuit de confessionele aanhang zo’n geweldige weerstand komt tegen natuur- en milieubescherming. Politici zouden vanuit hun kennis van zaken hun kiezers toch duidelijk kunnen maken: wij hebben het toen zo gezien, maar nu is de situatie zo. Ik zie dat als een belangrijke taak voor de toekomst.’

~~~~~

Landelijke Vereniging tot behoud van de Waddenzee, gevestigd te Harlingen, Waddenhuis, Voorstraat 18.

Opgericht 17 oktober 1965 door een klein groepje enthousiaste waddenliefhebbers, bijeengeroepen door de middelbare scholier, de 16-jarige Kees Wevers uit Kortenhoef. Aanleiding: de stormachtige ontwikkelingen in de jaren 60, die het waddengebied eenvoudig dreigden ‘weg-te-bulldozeren’; onder meer door de plannen tot indijking van de Lauwerszee, de bouw van twee dammen naar Ameland, de run van diverse maatschappijen op de bodemschat: gas en de stormloop van de toerist op de Waddeneilanden.

Nadeel bij de strijd tegen deze dreigende overmacht is, dat er geen totaal bestuur is voor dit gebied. Rijk, gemeente en provincies kunnen eigenmachtig beslissingen nemen, waarbij ieders eigen belang voorop gaat. Voor de Waddenvereniging des te moeilijker alles onder controle te houden. Zij heeft

getracht de regering een stootje in de goede richting te geven door haar eind 1975 een panklaar K(oninklijk) B(esluit) 'Waddenraad' aan te bieden, wat zoveel wil zijn als een adviesorgaan, dat de overheid in allerlei belangrijke zaken kan adviseren. Het stuk is samengesteld door juristen van naam.

Al bereikte suksessen:

- voorkomen van de aanleg van twee dammen naar Ameland;
- idem van een buitendijks kanaal in de Dollard (voorgesteld alternatief een binnendijks kanaal);
- idem om in een prachtig natuurgebied aan de oostkant van Ameland gas te boren (alternatief van de vereniging: het gas is belangrijk, maar nu nog niet, laten we het bewaren als appeltje voor de dorst).

De gemeente Ameland was voor Gasunie en Ameland door de knieën gegaan na het dreigement: 'wij niet boren, jullie geen gas voor je kacheltjes'. Gedeputeerde Staten van Friesland stelde de vereniging in het gelijk.

Ledental Waddenvereniging: 37.000, die volgens een onlangs gehouden enquête voornamelijk komen uit PvdA-, PPR- en VVD-kringen.

Minimumkontributie: f 15,- per jaar. 4 x per jaar verschijnt het 'Waddenbulletin'.

w: waddenvereniging.nl

Wim en Gerrie: Inhoud van onze relatie is belangrijk (1976)

Sieth Delhaas

Weerwoord, januari 1976

Inleiding

Wim en Gerrie, twee gereformeerde jonge mensen, afkomstig uit de Gelderse Achterhoek, vinden het een heel normale zaak dat ze samenwonen in plaats van getrouwd te zijn; hoewel ze vast van plan zijn hun hele leven samen te blijven.

Trouwens, als we over het hoe en waarom van hun relatie praten, komen er nog meer denkbeelden naar voren, die beslist - nog - niet gangbaar zijn in het milieu waarin vele jongeren opgroeien.

Gewetensbezwaard

Wim is 23 jaar en is 'als gewetensbezwaarde militaire dienst op de sociale dienst van de gemeente Enschede geplaatst, waar hij nog tot mei van dit jaar moet blijven. Toen hij op 20-jarige leeftijd van het atheneum kwam en hij zo'n oproep kreeg, was hij het er met zichzelf over eens geworden, vanuit zijn ervaringen in de Wereldwinkel en met het werk onder gastarbeiders, dat hij hieraan geen gevolg zou geven.

'Vanuit mijn godsdienstige achtergrond heeft zich dat zo ontwikkeld, dat ik het voor mijn geweten niet kon verantwoorden iemand anders iets op te leggen door daarvoor geweld te gebruiken.'

Muziek

Gerrie, 21 jaar, wilde na de mavo en havo afgemaakt te hebben aanvankelijk naar de pedagogische of sociale akademie. Maar ze twijfelde. Het werd eerst een diakonaal jaar in het oogziekenhuis in Den Haag.

'Ik heb het als een ontzettend zinvol jaar beleefd. Thuis had ik veel nagedacht over dingen van het geloof, over verhoudingen binnen de kerk. Mijn persoonlijke geloofsbeleving heb ik daar toen concreet gemaakt. Binnen de kring van Taizé-jongeren, waar we in onze woonplaats bij hoorden, zei ik weinig. In Den Haag werd ik gedwongen zelf een keuze te maken. Ga je wel of niet naar de kerk zondags, of met welke jongelui trek je op.'

Toen dat jaar om was voelde Gerrie, dat het niets voor haar was om in de sociale richting door te gaan. Vanaf haar tiende jaar was ze al muzikaal bezig met verschillende instrumenten. Haar keus, die ze misschien altijd al had willen maken, viel nu op een opleiding klassieke

muziek. In 1974 werd ze aangenomen op het conservatorium in Enschede, met als hoofdvakken gitaar (klassiek), zingen en clavecimbel.

Verdieping relatie

Twee jaar geleden kwamen Wim en Gerrie, hoewel ze elkaar al van jongsaf oppervlakkig kenden, meer met elkaar in contact binnen de Taizé-groep. Gerrie: 'Ik voelde meer voor Wim dan hij voor mij. Toen is hij eens bij me in Den Haag geweest en sindsdien is de relatie gegroeid. In Enschede wilde ik op kamers. Het heen en weer reizen naar ons dorp vond ik bezwaarlijk. Mijn ouders vonden dat niet zo leuk, maar als je een jaar van huis bent geweest is het ook moeilijk je weer aan te passen. Toen ik op kamers woonde en Wim nog in Schaarsbergen bij het rijksarchief zat, kwam hij de weekends bij mij doorbrengen en sliep daar ook. Onze relatie is toen dieper geworden. Mijn ouders wisten dat wel en vonden het kennelijk geen probleem.'

Intussen kregen Wim en Gerrie gauw genoeg van het gescheiden bestaan. Wim had plaatsing op de sociale dienst in Enschede gevraagd en gekregen en was een spoedopleiding op de sociale akademie begonnen. Met beide ouders werd gesproken om tot een oplossing te komen. Wim: 'Wij zijn er open genoeg over geweest. We hebben gezegd, dat we een etage konden huren en dat we wilden trouwen. Daar werd in eerste instantie niet veel op gezegd. Gerrie's vader was er erg op tegen.'

Gerrie: 'Ik heb het idee, dat hij in die tijd Wim nog niet zo erg goed kende. Bij ons praat en doet iedereen maar en Wim is erg stil. Mijn vader kon Wim niet doorgronden. Toen hij hoorde, dat wij wilden trouwen, was hij bang, dat het mis zou gaan. Daarvoor wilde hij mij beschermen. Hij schoof het toen op de financiële kant. Het dienstweigeren van Wim heeft natuurlijk ook een rol gespeeld, maar daar zeiden ze eigenlijk nooit iets over. Dat vond ik wel vreemd.'

Wim: 'Mijn ouders hebben over dat dienstweigeren veel nagedacht. Ze hebben het erg serieus opgevat en konden het later ook wel begrijpen.'

Financiën

Zelf vonden Gerrie en Wim, dat ze het financieel best zouden kunnen rooien en zagen de bezwaren van die kant bepaald niet.

Wim: 'Ik heb mijn zakgeld voor gewetensbezwaarden en dat is nu f 750,- per maand. Gerrie heeft een studiebeurs. Financieel zijn we dus niet aan onze ouders gebonden. Alleen als Gerrie haar instrument moet aanschaffen ...'

Ze kijken elkaar lachend aan en hebben er kennelijk alle vertrouwen in, dat daar best een mouw aan te passen is.

Doorzetten

Intussen bleven ze zoeken naar een woning en huurden de etage, die ze konden bemachtigen.

Gerrie: 'Wat dat betreft ben ik thuis altijd een dwarsligger geweest. Als ze ergens bezwaren tegen hadden verdiepten ze zich niet in die problemen. Ze hadden het druk met hun zaak. Ik moest ook vaak als ik een paar dagen thuis ben met hun mee denken. Ik ben in allerlei

opzichten anders dan zij het graag zouden zien. Mijn kontakten met de Taizé-groep, het meedoen met gespreksgroepen: in wezen hadden ze er bezwaar tegen. Thuis zijn ze erg praktisch ingesteld. Met Wim zagen ze het helemaal niet. Ze vonden, dat we eerst maar eens moesten gaan verloven. Ze weigerden hun medewerking.'

Gerrie en Wim hebben toch doorgezet. In januari 1975 hebben ze hun woning betrokken en leven er hun huwelijk, dat betekent samenwonen, zonder eerst de gang naar gemeentehuis en kerk gemaakt te hebben.

'Aan de ene kant,' zegt Gerrie, 'zou ik wel willen trouwen, aan de andere kant zit je met praktische dingen. Ik vind het geen argument, dat je persé getrouwd moet zijn om samen te mogen of kunnen wonen. Als ik ga trouwen zou ik er wel tijd voor willen nemen, dat de mensen, die komen een leuke dag hebben. Maar ik zit nu zo in mijn studie, dat ik er geen tijd voor heb.'

Wim: 'Voor mij speelt het getrouwd zijn geen rol. Onze manier van leven onderscheidt zich niet van het getrouwd zijn. Alleen, je hebt het boekje niet. Als wij trouwen moet het bepaald zin hebben, dat je daar iets mee aangeeft.' Beiden vinden ze niet, dat de vrouw, door haar niet-gehuwde status meer kwetsbaar is. 'Na een echtscheiding staat een vrouw er net zo slecht voor en bovendien Gerrie heeft toch haar beurs,' vindt Wim, 'en straks haar werk.'

Gerrie: 'Eigenlijk vind ik het kerkelijk huwelijk veel belangrijker. Daar zou ik iets mee dóór willen geven. De dingen, die de staat eist vind ik niet belangrijk. Als er kinderen komen vind ik het wel nodig om getrouwd te zijn. Wim is het daarover nog niet met zichzelf eens.'

Of hij het dan niet erg vindt, dat die kinderen zijn naam niet dragen?

Wim: 'Dat probleem van die achternaam maakt mij niet uit. Het punt is eigenlijk, dat dit in deze maatschappij niet aanvaard is. Die kinderen zouden er op school om gepest worden en dat zou voor mij een reden zijn om te trouwen. Voor ons is de inhoud van onze relatie belangrijker geweest.'

Toekomst

Wanneer er kinderen komen hangt helemaal van de studie van Gerrie af. Beiden zijn ze het er over eens, dat als er een kind is, één van beiden thuis moet zijn. Wim hoopt, dat het voor hem in de toekomst mogelijk is om parttime maatschappelijk werk te doen. Beiden vinden ze het noodzakelijk om eerst hun studie af te maken, zodat ze een goede basis hebben om straks hun werk op voort te bouwen.

Wim: 'Ik zou absoluut niet willen, dat Gerrie alleen maar thuis zat en het huishouden zou doen.'

Gerrie: 'Ik zou ervan balen. De huishouding doen we nu toch ook half om half. Trouwens we zouden samen niet eens een fulltime baan willen hebben. Nu komen we ook met die f 750,- rond.'

Ik ben geen kind meer (1976)

Sieth Delhaas

Weerwoord, september 1976

Inleiding

Een jaar lang heeft de theatergroep 'Genesisius' uit Groningen voorstellingen gegeven voor jeugd en jongeren (12 tot 16 jaar), met soms hun ouders er bij.

Hun laatste voorstelling voor de 4^e-klassers van de IVO-MSVO in Groningen heb ik gezien.

'Weerwoord, LCGJ/CJV, vaag bekend, als je je als redaktielid voorstelt en als dat

'christelijke' dan ter sprake komt, blijkt er bij de spelers onverbloemd enthousiasme, dat er uit die hoek nu ook eens een reactie en een blijk van belangstelling komt. 'Tot nu toe spelen we alleen nog maar voor open jeugdwerkgroepen en openbare scholen. We merken, dat er een bepaalde aversie bestaat vanuit de kerkelijke hoek.'

Niet over gevoelens

Nou, die aversie behoeft er beslist niet te zijn. Ik zat tussen de vierdeklassers in de aula, een paar leraren erbij. Terwijl de weinige toneelattributen werden aangedragen was er geen giechelige stemming over wat komen ging. De inhoud was bekend, en ik vroeg me eerlijk gezegd af, wat je deze jongens en meisjes, waarvan er zo te zien, toch al wat 16- en 17-jarigen waren, in onze tijd nog kan leren.

Vier knalrooie klapstoeltjes, twee meisjes en twee jongens, veel ouder, maar het waren 'pubers' op dat moment, gewoon, door hun houding, de jongens door hun onwijze grijns en hun kreet, de meisjes nuffig neerkijkend op die kinderachtige knullen, een leraar en een gitaar. Een praatje in de klas, zo tussen de lessen door, natuurlijk over sex, een leraar, die er serieus op in gaat en de zaak niet omzeilt. Hoe was het toen hij zelf jong was, hoe beleefde hij z'n eerste vrijage. Een vriendinnetje, dat wat wijzer was dan hijzelf, bij het vrijen wat verder wil gaan dan waar hij aan toe was, een bange jongen, een (toevallig) begrijpend vriendinnetje, die de boel niet stuk liet lopen, maar die de eerste sexuele ervaring toch nog tot een waardevolle wist te maken.

In de klas komt Kathy terug na een bezoek aan de wc nadat ze daar tot de ontstellende ontdekking is gekomen, dat er bloed in haar broekje zit. 'Ik ga dood' is haar verschrikte kreet. Haar klasgenote gaat even met haar mee en deelt heel nuchter mee: 'Kind, je bent gewoon ongesteld. Heeft je moeder je dat nooit verteld? Er is helemaal geen reden om bang te zijn.' Terug in de klas geeft de leraar, Henk Scholten, een prachtige uitleg hoe dat nu in elkaar zit met die eierstokken, en dan is er voor Kathy niks griezeligs meer aan en de jongens weten er ook gelijk het fijne van. En zo gaat het vijf kwartier lang door. Alle problemen worden behandeld. 'Willem, haal die hand uit je broek,' roept een verstoorde moeder van achter haar strijkplank, zonder erop in te gaan waarom Willem dat plezierig vindt. 'Er zit altijd wel een lui in de klas', 'hij is verliefd op een jongen, zij op een meisje, bah'? De dubbele moraal van

ouders: jongeren al wat seks is verbieden en wat doen ze zelf; masturbatie, ontdek je plekje, je lichaam verandert en dan merk je dat er plekjes zijn die prettig zijn om aan te raken. Gevoelens, wat moet je er mee...?

De spelers, van huis uit amateurs, gedeeltelijk afkomstig uit het onderwijs, zijn volledig geslaagd in hun opzet. Wat er gebeurt op het toneel heb je zelf beleefd. En als je jong bent en er niet over durft te praten, denk je, dat jij alleen die problemen hebt, die gevoelens, die angsten. Eén van hun liedjes ‘We zijn bang gemaakt, door het voorlichtingsboek, door de paus, door de wet, door pa en ma’, typeert eigenlijk alles. We zijn bang en we durven er niet over te praten. En die angst houdt niet op als je wat ouder bent. Anders zou dat toneelstuk helemaal niet nodig zijn geweest. Nee, het zet zich voort bij de ouderen, al of niet getrouwd. Over je gevoelens praat je niet. Misschien als je nog heel verliefd bent, maar daarna is het dan wel gauw afgelopen.

Eigen ervaringen

Die wetenschap hebben de Genesius-spelers ertoe gebracht dit stuk te maken. Ze zijn gewoon in hun herinnering gaan zoeken naar hun eigen ervaringen in hun jeugd. Kathy Duinker, Matthieu Gütschmidt, Wiete ter Haar, Coby Omvlee, Henk Scholten en Willem Sotthewes hebben verhalen aan elkaar verteld en zijn die gaan spelen. ‘Het is een stuk om naar te kijken en om te lachen, misschien soms om te huilen, om blij bij te zijn en misschien verlegen.’ En met deze woorden, zoals ze het stuk zelf weergeven in hun programma, is het precies getypeerd. ‘Soms voel je een brok in je keel, soms lach je voluit om de dolle situatie, maar het meest fascinerende is, dat de angst wordt weggespeeld. En die schijnt er anno domini 1976, ondanks alle voorbehoedsmiddelen, blote scènes op het televisiescherm in onze huiskamers, nog volop te zijn.

Voorlichting faalt

Als de voorstelling is afgelopen worden de kijkers in groepjes verdeeld en onder leiding van één van de spelers wordt er gepraat over de inhoud. Bedoeling van de theatergroep is, dat er ook langer na de voorstelling op een zinnige manier over het onderwerp wordt gedacht en gesproken.

In de klas, tijdens de biologie- of maatschappijleer-lessen, als de ouders erbij zijn geweest, thuis. En wat kan zo’n voorstelling dan opluchten en helpen.

Ik belandde in het groepje van Henk Scholten. Dertien jongelui, waarvan drie jongens. Henk begint met te vragen of zij zich een situatie kunnen voorstellen als bij Kathy, dat een meisje helemaal onvoorbereid voor die menstruatie staat. In het algemeen niet; op de man/vrouw af gevraagd blijken maar twee (!) meisjes door hun moeder te zijn ingelicht over deze gebeurtenis, de rest heeft het van vriendinnen onder elkaar. De jongens hebben thuis wel eens iets zien liggen of ze merken, dat hun moeder weleens chagrijnig is. De vraag naar voorlichting wordt al evenmin vlot beantwoord. Eén jongen en een meisje, die thuis uitgebreid en op een plezierige manier zijn voorgelicht, praten het meest vrij over het onderwerp. Geen angst, vertellen vrij hun eigen ervaringen. De rest ‘drukt’ zich mooi. Een paar hevig opgemaakte vriendinnen doen hun mond nauwelijks open dan na een directe vraag van Henk. En dan blijft het nog bij ja, nee, of een schouderophalen. Je denkt, wat bereik je met zo’n gesprek. Het gaat moeizaam.

Kun je nu vrij met je ouders erover praten? Hoe gaat zo'n gesprek?

Geen woord.

Dus is het gesprek er waarschijnlijk niet, alleen als er dringende situaties ontstaan. Het spraakzame meisje vertelt haar ervaringen met haar vriend, die van haar moeder alleen maar de weekends bij hen thuis mag slapen en zij vindt, dat hij best de hele week bij haar kan slapen.

‘Ik vond, dat mijn moeder het moest motiveren en dat kon ze niet, ze had alleen een gevoel, dat het niet kon en dat vond ik niet voldoende. Tenslotte heb ik me bij haar wens neergelegd.’

Wat moet je nu met masturbatie aan, mag dat, mag dat niet?

‘Mijn vader’ zegt de jongeman ‘heeft het wel met mij over gevoelens gehad, maar als ik een bepaald gevoel heb, hoef ik dat toch niet te vertellen! Het is iets van mezelf.’

‘Ja,’ vindt het meisje, ‘het is iets fijns van je samen, dat vertel ik niet aan een ander.’

Henk vraagt naar de masturbatiescène uit het stuk.

‘Zouden jullie dat zelf durven spelen?’

De jongen: ‘Je bent zelf in die leeftijd en je denkt, dat je de enige bent, die dat heeft. Als ik alleen thuis ben speel ik met m’n piemel.’ Ja en dan geven de andere jongens het ook toe! Wordt er over zulke dingen in de klas gepraat, met de leraar? Schouderophalen ‘Je bent altijd bang, dat zij het gek vinden. Nu we er hier zo over praten zeggen ze morgen misschien in de klas: die stomme trut met haar gekke verhalen.’

Tijdens de discussie, waarvoor een uur is uitgetrokken, komt er van alles op tafel, dat maar enigszins met het onderwerp te maken heeft. Abortus, homofielen, wanneer vind je nou zelf, dat je met een jongen (of meisje) naar bed kunt gaan?

Voorlichtingsbureaus

Het is duidelijk, dat er in dat uur onvoldoende tijd is om alles door te praten. Zeker nu er maar een heel klein deel van de groep praat. Zo gezien dus vrij zinloos. Maar ‘Genesisus’ heeft meer op het oog.

Door het samen kijken met leraren is de weg wat gemakkelijker naar het gesprek in de klas. Het zich oefenen in het met anderen praten over problemen waar iedereen mee te maken krijgt. Daarom streeft ‘Genesisus’ er naar om in de plaatsen waar de groep optreedt medewerking te krijgen van Voorlichtingsbureaus. Tenslotte is het stuk ook tot stand gekomen met medewerking van de werkgroep Sexuele Vorming van de afdeling Preventie van het Buro voor Levens- en Gezinsvragen in Groningen en Assen.

Achtergrond

Geen belangstelling tot nu toe dus vanuit christelijk georiënteerde groepen. Jammer. Het lijkt me juist erg interessant, zelfs voor ouderen, om al die ervaringen ook eens openlijk vanuit een christelijke achtergrond te bekijken en met elkaar te bepraten. Het is in dit stuk 'Ik ben geen kind meer' objectief neergezet. Of je nu 'niks' bent of christelijk, je krijgt allemaal met je seksuele gevoelens te maken. En wat moet je er mee aan als je 14, 15, of nog ouder bent. Goed, je ouders hebben je misschien, in het gunstigste geval, voorgelicht. Technisch wel te verstaan. Maar wat moet je met die gevoelens die je overrompelen. Wat mag wel? Wat mag niet? Waar leg je bijvoorbeeld vanuit je christelijke achtergrond de grens om al of niet met je meisje naar bed te gaan als er voorbehoedsmiddelen genoeg zijn en je vindt, dat je op dat moment voldoende van elkaar houdt om dat te doen. Samenwonen; hoe vaak hoor je ouders zeggen, m'n dochter woont samen met haar vriend, het schijnt er tegenwoordig bij te horen. Is dat probleem doorgepraat?

Het lijkt me een kostelijk stuk om te laten spelen op avonden van groepen in christelijk jeugdwerk. Met de ouders erbij natuurlijk. Ik denk, dat dan heel wat kinderen en ouders van frustraties worden afgeholpen.

Informaties: Theatergroep 'Genesius', Kleine Bergstraat 5, Groningen, tel. 050-714271.

Hans Boland — Het gevoel dat inspiratie heet (1976)

Sieth Delhaas

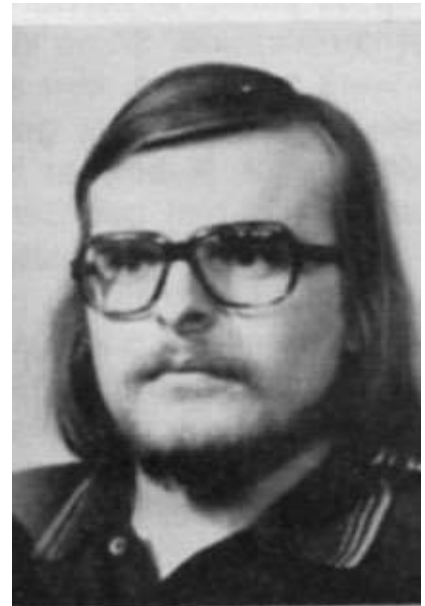
Weerwoord, mei 1976

Inleiding

‘Inspiratie vond ik vroeger eigenlijk, ja, hoe moet ik dat precies uitdrukken, te hoog gegrepen, een beetje te dik. Ik geloofde er ook eigenlijk niet in. Maar ik ben er nu toch achter gekomen, dat je inspiratie moet hebben.’

Begeleid door een geur van koffie en gebakken eieren heb ik mijn weg gezocht, door de appartementjes en trappenhuisen versierd met de meest uiteenlopende zaken als oude kanariekooien, karkassen van kermisautootjes, fietsen in alle modekleuren en poezen, alles samengepakt in een flatgebouwtje op de campus van de Technische Hogeschool in Enschede.

In één van de kamers op de begane grond tref ik Hans Boland, die als één van de vele HBO-ers van buiten de Technische Hogeschool-wereld een kamer op de campus heeft weten te bemachtigen. Zelf studeert hij sinds september op de Sociale Academie in Hengelo.

Achttien jaar

Zijn eerste gedicht ‘terugkeer’ schreef hij vier jaar geleden, toen hij achttien was.

‘Ik heb het op papier gezet zoals ik het voelde. Ik weet nog wel hoe dat gedicht tot stand gekomen is. Ik zat thuis. De zon ging bijna onder. Een streep licht kwam door de voordeur de gang binnen. Toen kreeg ik plotseling dat gevoel, dat ik het moest opschrijven.’

Voor het eerst van zijn leven had Hans een gedicht gemaakt. Nooit tevoren had hij enige neiging in die richting gehad en plotseling wist hij, dat hij in staat was een gevoel onder woorden te brengen, op papier. Hij weet zich ook sterk gebonden aan die inspiratie, want pogingen om ‘ervoor te gaan zitten’ mislukten altijd. Het kwam hem te geforceerd over.

Gevoelsdichter

Hans is een typische gevoelsdichter. De dingen, die hij op een bepaald moment ziet, die hem treffen, zijn weer uitingen van lang overdachte vragen, relaties met anderen, verlangens, herinneringen.

Ja, wat voel je eigenlijk, als je een gedicht hebt gemaakt? Pak je onmiddellijk de pen weer op als je over je eigen verbazing heen bent om een volgend op te schrijven?

‘Ik vond het wel leuk toen het er eenmaal stond’, zegt Hans, jongensachtig lachend. ‘Later heb ik natuurlijk wel geprobeerd om ervoor te gaan zitten, maar dan wil het niet. Nee, een bepaalde stijl zit er niet in. Als ik andere mensen mijn gedichten liet lezen dan begonnen ze altijd over grammatica, dat het allemaal niet zo goed zat. Dat gevoel had ik zelf ook wel, maar ik wilde persé niet aan mijn gedichten sleutelen. Als bijvoorbeeld een zinswending niet klopte, nee, dan liet ik het zo staan. Het is ook wel mijn ervaring, dat als je het eenmaal hebt opgeschreven, en je probeert te veranderen, omdat het grammaticaal niet juist zou zijn, dat het dan zo aan kracht inboet, dat het voor mij nietszeggend wordt.’

Willekeurig

Doet Hans iets om zijn stijl bij te schaven; door kritiek van anderen iets te leren?

‘Nee, ik heb eigenlijk nooit pretenties in die richting gehad. Eerlijk gezegd was ik overdonderd toen ik hoorde, dat jullie mij wilden interviewen. Ik heb weleens wat opgestuurd naar Nijmegen, daar was een uitgave van een nieuwe lerarenopleiding en toen zijn twee van mijn gedichten geplaatst. Ik kreeg wel goede kritiek. Het zou misschien wel stimuleren. Eerlijk gezegd heb ik de laatste maanden helemaal niet gedicht. Dan is er gewoon geen inspiratie. Het is volkomen willekeurig. Maar ik laat me dan ook volkomen leiden door dat ‘gevoel’ dat ik iets moet opschrijven. Ik voel me dan in een soort droomtoestand. Ik zeg het wat aarzelend, maar ik ben wat dromerig.’

Hij zoekt om zijn woorden te verduidelijken in zijn agenda, volgend met gedachten, ervaringen, en leest: ‘de dag is de dag niet meer, slechts een seconde’ en even verder: ‘gemijmer, gemijmer van geen waarde.’

‘Begrijp je wat ik bedoel? Alles is gehaast, misschien ligt het aan deze tijd, maar tegelijkertijd bijna zie ik in, dat dat ‘gemijmer’ geen zin heeft. Er wordt te materialistisch gedacht. Men zegt: dichten is wel leuk, maar dat brengt geen brood op de plank. In mijzelf zit die tegenstrijdigheid. Soms vind ik mijn werk wel goed, een andere keer denk ik, het is goed bedoelde rotzooi. Ik bewaar het wel, maar het is niet geordend. Overal zit wat in. Je gevoelens van een bepaald moment op papier zetten betekent onmiddellijk reageren.’

Lange gedichten zal Hans dus nooit schrijven als hij zich tot dit terrein van de poëzie beperkt.

Nee, als ik die drang heb om het op te schrijven, dan moet ik het onmiddellijk doen. Je kunt er geen nacht over slapen, want je houdt het niet vast. Laatst op een nacht had ik een paar mooie zinnestjes. Nou, dat schrijf ik morgen wel op, maar de volgende ochtend was er niets meer van over.’

Verlangens

In Hans' gedichten voel ik iets triests. In zijn gedicht 'De Moldau' waaraan hij zelf veel waarde hecht, herkent hij zichzelf.

'Ik ben-daar nooit geweest, maar ik heb het geschreven toen ik die muziek hoorde. Bij wijze van spreken zou ik aan de kant kunnen staan en dan zou ik die rivier voor me langs zien gaan. Dan zou ik ook met een begerige blik kijken. Naar een doel dat ver van hier de moeite zo waard is.'

Wat dat doel is, verlangt hij naar iets bepaalds, iets wat hij nu mist?

'Ja, ik heb altijd een bepaald verlangen, ik heb er een gedicht over geschreven, dat heb ik jammer genoeg niet hier. Het heet 'droom'. Daarin zeg ik eigenlijk 'thuis kom ik nooit, thuis is ergens waar ik nog niet geweest ben, het lot van de dromer.' Ik voel me ook nooit ergens gesettled; voel mijn gedachten altijd weer afdwalen naar oorden waar het anders is, prettiger, romantischer. Ik bedoel er wel hier op deze aarde mee. De ene keer is het een onbewoond eiland waar ik zou willen zitten met allemaal dieren om me heen, een andere keer verlang ik naar Finland, de ongerepte natuur en z'n uitgestrekte wouden.'

Ook in Finland is Hans nooit geweest. Van een vriend die er was zag hij de dia's. Afbeeldingen van machtige watervallen, eenzame bergtoppen, donkere majestueuze bossen, diepblauwe meren, geknipt uit kalenderbladen, versieren de muur boven zijn bed. Zijn kamer heeft verder niets opvallends, niets dat doet vermoeden, dat hier een dromer en dichter huist.

'Ik weet niet precies wat ik met dat verlangen bedoel'. Hij wijst op de platen waar ik met m'n rug naar toe zit. 'Of het die natuur is, of die geweldige rust of die uitgestrektheid van het land, dat is moeilijk te zeggen. Ik zou daar willen zijn. Ja, ik geloof, dat heb ik wel vaak gedacht, dat ik daar meer inspiratie zou hebben. Je zou zeggen, het is een soort heimwee, maar dat is het toch niet, omdat ik er nooit geweest ben.'

Ik vraag Hans of hij zelf een paar van zijn gedichten wil voorlezen. Hij doet het met een vlakke wat eentonige stem. 'Jody', het vers over 'mijn vriend van heel lang geleden' is eigenlijk het enige, dat over mensen gaat.

Bedoelt hij hier een vriend van vroeger, die hij speciaal mist.

'Nee, het is zo maar, een naam. Ik denk wel eens aan bepaalde mensen waar ik vroeger veel lol mee heb gehad of een goed contact. Hoe zou het dan zijn als ik die mensen zou terugzien. Ik bedoel ook met 'ik verlang er niet naar', ik zit er niet op te wachten, zo van wanneer zouden wij elkaar nu weer eens ontmoeten, maar ik zou het wel leuk vinden. Het vuur van verlangen zit er bij mij niet achter.'

Eenzaam

De triestheid van zijn gedichten zoals die op mij afkomt heeft Hans er toch niet in willen leggen.

'Ik ben niet zo optimistisch, wel een beetje pessimistisch van natuur. Ik voel me soms ontzettend gelukkig, dan heb ik het idee, dat alles goed gaat. Maar dan denk ik vrijwel meteen voor hoelang zou het zijn. Daarom duurt mijn geluk nooit zo erg lang. Ik ben eigenlijk konstant bezig met mijn gedachten; piekeren, geloof ik toch wel. Ik sta erg lang stil bij bepaalde dingen. Bijvoorbeeld hoe je overkomt bij een ander. Waarom je zo overkomt, of je

duidelijk iets fout hebt gedaan in die relatie met een ander en hoe dat komt. Ik geloof wel, dat er een stuk eenzaamheid in mijn werk zit, zoals iemand eens opmerkte. Ik denk soms wel als ik een vriendin zou hebben, dat dat mij een stuk zou helpen, dat ik daar veel steun aan zou hebben.'

Maatschappij

Zoals steeds als hij diep nadenkt, buigt hij zijn hoofd wat achterover, neemt er rustig de tijd voor en speelt wat met de wielen van zijn rolstoel.

'Natuurlijk heeft mijn invaliditeit invloed op mijn gedichten. Maar een gehandicapte wordt niet geboren. Die wordt gemaakt door de maatschappij. Soms zie je dat enorm zwart-wit. Dat wil ik niet. Er is iets aan het veranderen. Ik wil daar een voorbeeld van geven. In het dorp waar ik woonde, waren ook van die trapjeswoningen. Nou, ik had daar een vriendin wonen bij mij uit de klas. Op een keer ging ik naar haar toe om wat huiswerk over te schrijven. Op het moment, dat ik daar voor de deur stond, werd ik me bewust, dat ik gehandicapt was. Onderweg niet, je redt jezelf. Maar toen vroeg ik me af, hoe maak ik die mensen in dat huis duidelijk, dat ik voor de deur sta. Als je dan niet het geluk hebt, dat iemand in dat huis je ziet, dan moet je aan een voorbijganger vragen: Wilt u even op die bel drukken. Op dat moment krijgt die voorbijganger een bevestiging van het beeld, dat hij al had: een gehandicapte moet je helpen en je moet er een beetje voorzichtig mee zijn. Ik ben geen gehandicapte, die gedichten schrijft. Nee het is zo, ik ben iemand die dicht en die toevallig ook invalide is.'

*Vrijheid blijheid
freedom bleedom
freiheit bleiheit
liberté bliberté
meer weet ik niet*

Hans Boland 1969

Hoe zuiver is onze koffie? (1972)

Sieth Delhaas

Weerwoord, februari 1972

‘En dan is er koffie’. Een kreet die op het ogenblik te pas en te onpas wordt gelanceerd. Koffie, miljoenen kopjes worden er dagelijks over de hele wereld genuttigd. Het is een ‘onmisbaar’ levensvocht geworden. Iedere dag opnieuw is het er. Soms lezen we in de krant, dat de koffie zoveel centen duurder wordt. We merken het op, maar drinken er geen kopje minder om. Trouwens denken we ooit bij het kopje koffie, dat voor menige onaantrekkelijke vergaderavond als lokkertje wordt gebruikt, wel eens na over de herkomst?

Geleerd op school, dat koffie onder andere uit Centraal-Afrika (Angola) en Zuid-Amerika komt, daarmee houdt de kennis vaak op.

Heel wat Wereldwinkels, maar ook andere groepen, verkopen INDIO koffie uit Guatemala. Een prima koffie, gemalen of in bonen, verkrijgbaar tegen een prijs, die nauwelijks verschilt van de gelijkwaardige kwaliteit die wij gedachteloos plegen te kopen van D.E., Van Nelle, Albert Heijn, de Gruyter, al naar gelang of wij de voorkeur geven aan punten, zegeltjes of procenten.

In deze tijd van bewustwording moeten we ook maar eens af van die gedachteloze koffiekoperij. Daarom heel kort het verhaal van Fedecocagua.

Zoals overal elders in Amerika zijn de oorspronkelijke bewoners van Guatemala, van de Maya's afstammende Indianen, teruggedrongen door blanken, die de beste grond inpikten. De Indianen resteerde slechts een klein lapje, met de opbrengst waarvan zij niet in eigen onderhoud konden voorzien. Zij verhuurden zich tegen hongerloontjes aan de grootgrondbezitters om op hun koffie-, katoen-, mais- of bananenplantages te werken. De koffieopbrengst, die ze van hun eigen lapje grond haalden, verkochten ze gedwongen, bij gebrek aan kennis, aan de koffie-opkopers, die minimale prijzen betaalden, Uitzicht dat deze ellende zou veranderen is even in het begin van de jaren vijftig geweest. President Jacobo Arbenz trachtte een landhervorming te realiseren, natuurlijk tegen de wil van de grootgrondbezitters, maar met het aantasten van de belangen van de Amerikaanse bananenmaatschappij United Fruit in Guatemala, tekende hij zijn eigen vonnis. Hij werd verjaagd, naar men zegt met behulp van de Amerikaanse CIA en sindsdien volgen extreemrechtse dictaturen elkaar op, waarbij alleen al tussen 1960 en 1975 15.325 mensen ‘verdwenen’, of liever, werden vermoord.

Alfredo Hernandez, een Guatemateeks landbouwkundig ingenieur is in 1964 begonnen om de kleine koffieplanters in koöperatief verband bijeen te brengen om ze te onttrekken aan de willekeur van de koffie-opkopers. Het is hem in zoverre gelukt, dat er nu ongeveer 40 koöperaties zijn waarin 5.000 koffieplanters zijn ondergebracht. Daar ontbreken nog 50.000 niet georganiseerde boeren aan. Zouden deze ook toetreden dan zou 10 tot 15% van de totale

koffieproductie van Guatemala in handen zijn van een ideële commerciële onderneming. Belangrijk daarbij is, dat de prijs voor hun koffie 85% hoger is dan ze van de opkopers krijgen.

In Fedecocagua-verband, zoals de organisatie is genoemd, wordt de koffie niet meer alleen in de bes verhandeld, maar worden ook grote partijen exportkoffie afgeleverd. Dank zij de medewerking van verschillende grote organisaties voor ontwikkelingssamenwerking zijn er in de afgelopen tien jaar pelterijen, wasserijen en drooginstallaties gevestigd, waardoor redelijk betaald werk verschaft wordt aan grote groepen mensen.

Intussen heeft dit ook geleid tot een grote mentaliteitsverandering van de Indiaanse kleine planter. Een groter gevoel van saamhorigheid, eigenwaarde en geloof in eigen mogelijkheden is gegroeid, waardoor tegenspel geleverd kan worden tegen grootgrondbezit en kapitaal.

Aan de andere kant organiseert de Fedecocagua kursussen om kwaliteit en opbrengst van de koffie te vergroten, boeren en hun familie krijgen nu onderwijs (60% van de leden was analfabeet). Analfabeten zijn van kiesrecht uitgesloten, dus ook politiek wordt hun stem van groter betekenis.

Al deze suksessen van de bij de Fedecocagua aan gesloten boeren is niet aan de aandacht van de grootgrondbezitters ontgaan. Zij leveren tegenspel, waardoor de organisatie ernstig wordt bedreigd. Politiek, wereldmarktprijzen, kapitaal, bereidheid van de ontwikkelingssamenwerkingsorganisaties om geld te investeren zijn belangrijke factoren in de strijd.

INDIO koffie is nog geen 'begrip' op de Nederlandse markt. Verkoop via Wereldwinkels en sympathiserende groepen alleen is niet voldoende.

Stichting OntwikkelingsSamenwerking (S.O.S.) ziet ook mogelijkheden via de normale handel deze koffie op de markt te brengen, maar dan zal het met INDIO meer bekendheid moeten krijgen.

Wil je dus een klein beetje praktische hulp bieden aan Indiaanse boeren in Guatemala, waarvan intussen de zin al bewezen is, maar waarvan het voortbestaan op het spel staat, drink dan voortaan zuivere koffie. Neem de moeite INDIO koffie te vragen bij de Wereldwinkel in je woonplaats. Is het er niet, vraag dan zelf de informatiemap over Guatemala koffie aan bij de S.O.S., Holzstraat in Kerkrade. Daarin staat heel uitgebreid en gefundeerd wat voor mogelijkheden de S.O.S. ziet, met onze hulp, voor de uitgezogen Indiaanse boeren, waardoor in Guatemala op den duur wel eens een andere politieke wind zou kunnen gaan waaien.